

تصویر ابو عبد الرحمن المکردي

بوون له شیعرى (مه دوى) دا

د. محمد نهىن عبدالولا

کتابخانه

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

بوون له شيعرى مه حويدا

ليکۆئينه وه يهك له شيعره كانى مه حوى له روانگه
فه لسه فهى بوونگه راييه وه

د . محه مه د نه مين عه بدوئلا

مه ليه ندى كوردۆلۆجى

د . محمد مهدي نهمين عبدالوئلا

هه‌ڕێمی کوردستان
سه‌روۆکایه‌تی ئه‌نجومه‌نی وه‌زیران
مه‌ڵبه‌ندی کوردۆلۆجی

کوردۆلۆجی

- ♦ ناوی کتێب: بوون له شیعری مه‌حویدا
- ♦ بابته: لیکۆلینه‌وه‌ی فه‌لسه‌فی
- ♦ نوسه‌ر: د. محه‌مه‌د ئه‌مین عه‌بدوڵا
- ♦ پیتچن: د. محه‌مه‌د ئه‌مین عه‌بدوڵا
- ♦ دیزاین: د. محه‌مه‌د ئه‌مین عه‌بدوڵا
- ♦ به‌رگ: ره‌نج شوکری
- ♦ سه‌رپه‌رشتیاری چاپ: بێیار فه‌ره‌ج کاکێ
- ♦ ژماره‌ی سپاردن: ٢٢٣٧، ساڵی ٢٠٠٨
- ♦ چاپخانه‌ی تیشک/چاپی یه‌که‌م، سلێمانی
- ♦ تیراژ: ١٠٠٠ دانه
- ♦ نرخ: ٣٥٠٠ دینار
- ♦ زنجیره: ٢٠

مه‌ڵبه‌ندی کوردۆلۆجی
ناوێشان: سلێمانی، گه‌ردی شه‌ندازیاران- گه‌ره‌وک/١٠٥، کولان/٢٥، ژ. خانرو/٤، ژ. پۆست/٩٥

ته‌له‌فون: ٣١٩٣٠٩٣ - ٣١٩٣١٧٥

kurdology2006@yahoo.com

ناوەڕۆك

بابەت

لایەڕە

۷

پێشمکی

۱۱

بەشی یەكەم : بوون و ڕەنگدانەمۆی بوون لە شیعری مەحویدا

۱۳

بوون جیبیە؟

۲۰

ناستەگانی بوون

۲۰

بوون لە خۆیدا

۲۲

بوون بۆخۆی

۲۳

جۆرەگانی بوون

۲۳

بوونی ساخته

۲۷

خاسیەتەگانی بوونی ساخته

۲۹

بوونی ڕەسەن

۳۰

خاسیەتەگانی بوونی ڕەسەن

۳۱

جەستە

۳۲

کەس

۳۳

مردن

۳۵

مەملانیی بوونی ڕەسەن و بوونی ساخته لە مەحویدا

۴۱

دەرئەکەوتن و نەهاتنی (یار - بوون)

۵۱

خۆ ئامادەکردن بۆ دەرئەکەوتنی (یار - بوون)

۶۵

دەرئەکەوتنی (یار - بوون) لە خەودا

۶۹

دەرئەکەوتنیکی کورتی بوون لە ئاگاییدا

۷۷

بەشی دووهم: عیشق و ڕەنگدانەمۆی عیشق لە شیعری مەحویدا

۷۹

عیشق لای ئەمفلاتوون

۸۰

عیشق و ناوەندگیری

۸۳

عیشق لای مەحو

۸۵

ڕەنگدانەمۆی عیشق لە شیعری مەحویدا

۹۳

عیشق و ئاگری عیشق

۹۶

پەرمانەو مۆم - ئاگری عیشق

۹۹

ئاگری عیشق و ڕووناکیی بوون

۱۰۴

عیشق و پەزارەری بوون

۱۱۱	عیشق و قوربانیدان
۱۱۵	عیشق و (سوؤی و زاهید)
۱۲۵	بهشی سئیم : عهدهم و رهنگدانهوی عهدهم له شیعی مه‌حویدا
۱۲۷	عهدهم چیه؟
۱۳۵	قه‌له‌ق عهدهم ئاشکرا دهکات
۱۳۷	وه‌لامی پرسیاره‌که
۱۴۱	ره‌نگدانهوی عهدهم له شیعی مه‌حویدا
۱۴۲	هیچی و بی‌بایه‌خیی دنیا لای مه‌حوی
۱۵۰	بی‌زاری و واز هینان له دنیا لای مه‌حوی
۱۵۳	عهدهم له شیعی مه‌حویدا
۱۵۹	وه‌سفی بوون له شیعی مه‌حویدا
۱۶۱	ئه‌نجام
۱۷۲	سهرچاوهمکان

وشه کورتکراوه‌کان :

ب.ط : بدون طبعه

چ : چاپ

ل : لاپه‌ره

ت : ترجمه

ب.س.چ : بی‌سالی چاپ

ب.ژ.چ : بی‌ژماره‌ی چاپ

د.م : دیوانی مه‌حوی

ه.س : هه‌مان سهرچاوه

س : سنه (سال)

ص : صفحه

ه.ل : هه‌مان لاپه‌ره

ط : طبعه

لیکھانہ وہو راقہ کردنی شیعرہ کانی مہ حوی و دوزینہ وہی ئو رہہ ندو لایہ نہ
 شاروانہی تیایاندان ، کاریکی ئاسان نییہ ، چونکہ ئو مہ بہ ست و نہ گوتراوانہی
 تیایاندا پەنہان ، بہ ئاسانی خویان نادەن بە دەستہ وہ . ئەمەش خوینەر تووشی سەر
 لی تیکچوون و ئالۆزیی دەکات و وا مەستدەکات ئو شیعرانہ زۆر نہ هیلیمین و هیچ
 واتایەکی گرنگ نادەن بە دەستہ وہو زۆر ئالۆزن . بۆ دەربازبوون لەم بارەو کردنە وہی
 دەرگایەک بە رووی شیعرەکانی مەحویدا ، بۆ ئوہی بچینە ناو جیہانی شیعرەکانی و
 تیایاندا قوول ببینە وہ ، پتویستمان بە کۆمەلێک بۆچوونی فەلسەفی ھەیە تا
 لە پێگەیانہ وہ بتوانین زۆرتینی شیعرەکانی مەحوی راقەبکەین و بزانی چ مەسەلەیکە
 گەرە ئاوا مەحویی خەریککردوہ و وای لیکردوہ زۆربە ی جار ئو واتایە یان ئو
 بیرە ی و یستوویەتی دەری بپریت ، شیعر نہیتوانیوہ دەری بپریت و تەنھا لایەنیکی
 کەمی واتاو مەبەستەکە ی ھاتووە تە ناو شیعرەکە وہو زۆر مەبەست و واتای ھەر بە
 نہ گوتراوی ماونە تە وہو پتویستە لە پشت دێرەکانہ وہ نہ گوتراوەکان بە دەست
 بہیتریت . لێردا ئوہ دەردەکەوێت کە جیہانی شیعرەکانی مەحوی جیہانیکی
 فراوانہ و چەند زیاتر لیکۆلینہ وہی لە سەر بکریت ، ئوہ ندە زیاتر ئو دنیا یە کە شەف
 دەکریت و ھەست بە گەرەیی و دنیا بینییە فراوانەکە ی مەحوی دەکریت . ئەمانە وایان
 کرد ئەم لیکۆلینہ وہیە لە ژێر ناوی (بوون لە شیعر ی مەحوی) دا بنووسریت ، چونکہ
 ھەستدەکریت ئەگەر مەحوی لە قوناغێک لە قوناغەکانی تەمەنیدا سۆفی بووبیت و بە
 کۆمەلێک زیاردەو رێپەرەسمی سۆفیگەرییہ وہ خەریکبووبیت ، ئو ئەم قوناغە ی
 تێپەراندوہ و بەرہ و ناوہ وہی خۆی گەراوہ تە وہو بە مەسەلە ی (بوون) ی خۆیہ وہ
 خەریکبوہ . روونکردنە وہی ئەم مەسەلە ی (بوون) ەش لە شیعرەکانی مەحویدا بە
 سوودوہرگرتن لە بۆچوونە فەلسەفیہ کانی کۆمەلێک فەیلەسووف و بە تاییە تیش
 فەیلەسووفە بوونگەراکان دەبیت .

لیکۆلینہ وہکە لە سێ بەش پیکھاتوہ :

بەشی یەکەم : بە ناوی (بوون و رەنگدانە وہی بوون لە شیعر ی مەحویدا) یە : سەرەتا لە
 رووی تیۆرییہ وہ باسی بوون کراوہ لای ھایدگەر ، ھەرەھا لە روانگە ی ھیگلئە وہ باسی
 ئاستەکانی بوون کراوہ ، دواتریش باسی جۆرەکانی بوونک راوہ لای ھایدگەر . پاشان

کار له سهر ئه و شيعرانه کراوه که بوون و ئه و مهسه لانه ي په يوه ستن به بوونه وه
تياياندا رهنگي داوه ته وه .

به شي دووه ميش : که به ناوی (عيشقی بوون و رهنگدانه وه ي له شيعری مه حويدا) يه :
سهره تا باسی عيشق کراوه لای ئه فلاتوون و له روانگه ي بۆچوونه کانی ئه فلاتوونه وه
باسی عيشق و ئه و مهسه لانه کراوه ، که په يوه ستن به عيشقه وه له شيعره کانی
مه حويدا .

به شي سييه ميش : که به ناوی (عهده م و رهنگدانه وه ي عهده م له شيعری مه حويدا) يه :
سه باره ت به (عهده م) ه . سهره تا له رووی تيؤرييه وه باسی عهده م کراوه لای
هايدگه ر ، ئنجا باسی دنيا و هؤی وازه ي نانی مه حوی له دنيا و که و تنه عهده م و
دهرکه و تنی (يار - بوون) کراوه .

له کۆتاييشدا گرنگترين ئه و ئه نجامانه مان خستوه ته پوو که له م
ليکۆلینه وه يه دا پييان گه يشتووین و دواتر لیستی سه رچاوه کانه مان نوسیوه .

رييازى ليکۆلینه وه که :

ئه و رييازى له م ليکۆلینه وه يه دا گيراوه ته بهر زياتر
رييازى شىکارى به سوود وهرگرتن له کۆمه ليک چه مک و بۆچوونى فه لسه فه ي
بوونگه راى ، به تاييه تى زياتر سوود له چه مک و بۆچوونه کانی مارتن هايدگه ر
وهرگراوه .

گيرو گرتنى ليکۆلینه وه که :

ئه و گيروگرتانه ي له م ليکۆلینه وه يه دا هاتوونه
ريگه مان ، زياتر نه بوونى سه رچاوه ي کوردی بوو له سهر باب ته که که بتوانين بۆ ئه م
ليکۆلینه وه يه سووديان لى وهربرگين ، چونکه ئه و ليکۆلینه وانه ي له مه وپيش له سهر
شيعره کانی مه حوی کراون ، کۆمه ليک پيؤهرى ئايينى و سوڤيگه رييان هيئاوه و
هه وليان داوه شيعره کانی مه حوی له گه ل ئه و پيؤهرانه دا بگونجيتن⁽¹⁾ ، يان هه نديکى
تر ويستويانه مه حوی واپيشان بدهن که له شيعره کانه دا له و پيؤهره ئايينانه

(1) بۆ نموونه د. شيراهيم ئهمه د شوان له نامه ي دکتورا که يدا به ناوی (شيعری ئايينى و سوڤيگه رى له شيعره
کوردیه کانی مه حويدا) به مجۆره له شيعره کانی مه حوی کۆلوه ته وه .

لایداوه^(۱)، یاخوود هه ندیکی تر هه وڵیانداوه مه حوی وا پیشان بدهن که ههستی به گونا هکردوووه و شاعیریکی مه رگدۆست و ره شبینبووه^(۲). ئەمەش بوو ته هۆی ئەوهی له شیعرهکاندا قوول نه بنه وهه ته نهها ئەو شیعرا نه وه رگرن که له گهڵ پێوه رهکانیاندا دهگونجین و ئیمه نه توانین بۆ شیکردنه وهی شیعرهکان سوودیان لی وه رگرین. بۆیه ئیمه هه وڵمانداوه به شیعرهکاندا رۆچین و تیاياندا قوول ببینه وهه له پشت گوتراوی شیعرهکانه وه نه گوتراوهکان به دهسته بهینین و پێوه رهکان له خودی شیعرهکانه وه وه رگرین. بۆ ئەهه نامدانی ئەم کاره وه رگرتنی کۆمه لێک چه مک و زاراوه تا له پێگه یانه وه شیعرهکان شی بکهینه وه، ناچار بووین په نابه رینه به ر بۆچوونی فه یله سووفه بوونگه راکان و چه ند فه یله سووفیکی تری وه ک هیگل و ئەفلاتون و نیچه.

---

(1) بۆ نموونه د. ئەحمه دی مه لاله نامه ی دکتۆراکه یدا به ناوی (مه حوی له نیوان زاهیرییه ت و باتینییه ت و سه رچاوه کانی عیشق و وێنه ی مه عشوقدا) به مجۆره له شیعره کانی مه حویی کۆلیوه ته وه .
 (2) وه ک مریوان وریا قانیع و به ختیار عه لی و هه ندی نوسه ری تر ...

به شی یه که م

بوون و رهنگدانه وهی بوون له شیعی
مه حویدا

بوون چیه ؟

پیش نه وهی وه لآمی نهو پرسیاره بدهینه وه که (بوون) چیه ، گرنگه نه وه بزاین به شیوه یه کی گشتی بیرکړدنه وه مان زیاتر به و شتانه ناشنایه که بهرجه سته ، واته شتانیکې کونکړتې و دیارن و ئاسان پښان ناشنا ده بین و لیان تیده گه ین . ئیمه به و قسانه راهاتوین که نه وه دره ختیکه له بهر ده مماندا ، یان نه وه که سیکه ، وه که شتیکی بهرجه سته دره خت یان که سیک ده زانین چین ، به لآم لامان قورسه بیر له (بوون) ی که سه که ، یاخود بیر له (بوون) یکی په تی بکه ینه وه ، یان بیر بکه ینه وه له گوتراوی (بوون) به گشتی ، (بوون) به وهی که (بوون) وه به شیوه یه کی ه سته کی له م شت یان له و شتدا بهرجه سته نابیت^(۱) . بیرکړدنه وه له مه و زانینی ئاسان نییه ، بویه پیو یستمان به جیهانزیکې و یناکړدنی تاییه ت هیه که جیاواز بی له و و یناکړدانه ی له ریگه یانه وه له مه وجود تیده گه ین ، تا بتوانین له ریگه یه وه له (بوون) تیگه ین . واته پیو یستمان به وه هیه بیرکړدنه وه و هوشمان ئاماده که ین بو زانین و تیگه یشتنی نه وه ی به (بوون) ناوده بریت که په تیبه و بهرجه سته نییه و ه و لبد ه ین بتوانین و ینای بکه ین . سهره تا ده بیت نه وه بزاین ، بوون شتیکی نییه له بهر امبه رماندا بیت و پیمان نامو بیت ، دیمه نیک یان دیارده یه کی نییه له بهر ده مماندا بیت ، یاخود بابیه تیکی نییه له بهر ده ستماندا که بتوانین لیکی بده ینه وه و بیپشکنین ، وه که چو زانایه کی رووه کناس له دره ختیکی ده کولیته وه که له بهر ده ستیایه تی . واته سهره تا^(۲) واهه ست ده کړیت که بوون شتیکی شاراوو نادیاره ، به و مانایه ی هه ر له یه که م ساته وه وادیاره که ده رناکه ویت و لیمان بزهر^(۳) . به لآم له گه ل نه مه شدا بوون شتیکی که ده وری داوین و کیانمان پیک ده ه ینیت ، مرو فیش دیارده یه که له دیارده کانی بوون و له کات و شوینیکې دیاریکراودایه . نه وهی له بوون ده کولیته وه ، ناتوانی نه وه فه راموش بکات که خویشی بوونیکه ، که واته^(۴) بوون ناویکی هاویه شه له نیوان هه موو شته کاند او خودی نه و پرسیاره رهش ده گړتیه وه که له باره ی واتای بوونه وه پرسیار ده کات . بویه نه سته مه له ده ره وه بپوانریته بوون^(۵) . به م پییه بوون له هه موو شوینیکدایه و هه ر مه وجودیک جوړه بوونیکې هیه ، وه که بوونی شت ، بوونی ئامراز ، بوونی

(۱) بپوانه : موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثاني) ، هيجل ، ت : ا. د. امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبولی - القاهرة ، بدون ط ، س ۱۹۹۷ ، ص ۵۵ .

(۲) المذاهب الوجودية ، ريجيس جوليفيه ، ت : فؤاد كامل ، دار الآداب - بيروت ، ط ۱ ، س ۱۹۸۸ ، ص ۶۵ .

(۳) اشکالية الوجود والتقنية عند مارتن هيدجر ، ابراهيم احمد ، منشورات الاختلاف ، الجزائر ، ط ۱ ، ۲۰۰۶ ، ص ۷۰ .

مرۆڤ...هتد^(١). واته هه موو مه وجوديک بوونی ههیه ، بۆیه ده لێین بوونی مرۆڤ و بوونی ئازهل و بوونی کانتازو رووهک و...هتد . ئه مانه هه موویان هه ن و به مه وجود ناو ده برین ، ئه وهی وایان لێ ده کات هه بن ، خۆیان نین به لکو بوونیانه . به م پێیه ئه وه بوونه رێگه به هه موو مه وجوده کان ده دات هه بن و بوونیان هه بیت ، ئه م بوونه بوونی یه که مه ، ره سه نه ، یاخود ده توانرێت بووتریت بوونی گشتیه یان بوونی ره هایه^(٢). لێ ره دا بوون واتایه کی گشتیه ههیه ، به لام پێویسته ئاماژه به وه بکهین که مه به ستمان له (بوون) ، بوون نییه به شیوهیه کی گشتی ، به و واتایه کی هه موو بوونه وه رو خودی گه ردوون بگرێته وه ، به لکو له روانگه ی فه لسه فه ی بوونگه راییه وه باس له (بوون) ده که ی و^(٣) ”بوونگه راکان وشه ی (بوون – Existence) به شیوهیه کی سنووردار به کار ده هیئن ، به جۆرێک که ته نها به سه ر ئه و شیوهیه ی بووندا ده چه سپی که له بوونی مرۆییدا ده یناسین^(٤)“. واته ئه و (بوون)ه ی که ئێمه باسی ده که ی (بوون)ی مرۆڤه ، چونکه (بوون)ی راسته قینه ئه و (بوون)ه یه که تایبه ته به مرۆڤ . لێ ره دا بۆ روونکردنه وه ی هه ر یه ک له مرۆڤ و ئه و بوونه ی تایبه ته به مرۆڤ ، پێویسته ئه وه بزاینی که هه ر یه ک له مرۆڤ و بوون چینی مرۆڤ له رواله تدا مه وجودیکه و وه کو هه ر مه وجودیکێ تر (دار ، ئازهل ، شاخ ...هتد) له هه مه کییه تی بووندا شوینی خۆی ههیه . که ده لێین شوینی خۆی ههیه ، مه به ستمان ئه وه یه له ریکخستنی بووندا هاویه شی ده کات و تێیدا به شداره . به لام مرۆڤ به و پێیه ی مه وجودیکێ بیرکه ره وه یه و به رووی بووندا کراوه یه و پێوه ی پابه نده ، زیاتر له گه ل بووندا ده گونجیت ، ئه مه ش سیمایه کی دیارو جیاکه ره وه ی مرۆڤه وه که مه وجودیک له مه وجوده کانی تر^(٥) . جگه له مه ، مه وجودی ئینسانی به وه له مه وجوده کانی تر جیا ده بێته وه ، که گرنگی به بوونی خۆی ده دات و له باره ی بوونی خۆیه وه پرسیار ده کات . به مه ده بێته پرسیارکه ر ، ”بوونی ئه م پرسیارکه ره ش له هه موو مه وجوده کانی تر جیا یه ، چونکه له په یوه ندییه کی به رده وامدایه له گه ل خۆیدا“^(٦) ، واته په یوه سته به خودی خۆیه وه و

(1) بپوانه : ه . س ، ل ٧١ .

(2) بپوانه : نداء الحقیقة ، مارتن هایدجر ، ت : ا . د . عبدالغفار المکاو ، دار الشرقيات للنشر والتوزیع ، القاهرة ، ط ١ ، سنة ٢٠٠٢ ، ص ١١٦-١١٧ .

(3) بپوانه : فه لسه فه ی بوونگه راییه ، جۆن ماکواری ، و : نازاد به رزنجه ، چاپخانه ی ره نج ، سلیمانی ، چ ١ ، ٢٠٠٥ ، ل ٣٤ .

(4) بپوانه : مبدأ الهوية ، مارتن هایدجر ، ت : آمال ابی سلیمان ، مجلة العرب والفکر العالمی ، العدد الرابع ، سنة ١٩٨٨ ، ص ٢٧ .

(5) نداء الحقیقة ، مارتن هایدجر ، ص ٦١ .

سنووردرو چه سپاو نییه ، به لکو بریتییه له توانای بوون و عیبارته له وهی که ده توانیت به دیبهیتیت و ئەمانەش به پیتی چۆنییه تی ئیمکانه کانی ده بن ، له مه وه خو خه ریککردن و سه رقالبوون به عالەم و ئەوانی تره وه سه ره له ده دات ، ئەم خه ریکبوونه مه سه له یه که که له بناغه دا په یوه سه ته به ئیمکانه تایبه تییه کانییه وه^(۱) . واته خه ریکبوونی به عالەم و مه وجوده کانی تره وه و تیکه لبوون و هه لسوکه و تکرندی له گه ل خه لکانی تردا ، بۆ ئەوه یه ئیمکانه ت و تواناکانی بوونی خوئی به ده ست به یتیت . واته مه وجودی ئینسانی پیش هه موو شتیک گرنگی به بوونی تایبه تی خوئی ده دات و ده یه ویت خاوه نی بوونیکێ تایبه ت به خوئی بیت ، که هایدگر به (بوونی من) ، یان بوونی تایبه تی من - jemeinigkeit) ناوی ده بات . واته هه ر مۆفیک خاوه نی (بوونی من) یکێ تایبه ت به خوئی تی^(۲) ، که ئەمه له مه وجوده کانی تری جگه له مۆفدا نییه . ئەگه ره سه یری مانای فه ره نگیی وشه ی (بوون) بکه ین که لاتینییه که ی (Existence) ه له دوو برگه پیکدیت : (EX) واته ده ره وه ، (sistere) واته ده وه ستیت . لی ره دا فرمانی (هیه - sist - ex) یان (exsist) له فرمانی لاتینی (exsistere) وه وه رگیراوه ، که واتای دیته ده ری یان ده رده که ویت ده گه یه یت . ده رده که ویت واتای ئەوه ده گه یه یت شتیک که هه بیت ، له زه مینه یه کی دیاریکراوه وه دیته ده ری^(۳) . واته ئەو (بوون) ه ی که ده رده که ویت کۆمه لیک ئیمکانه و له ئاینده دا دینه دی . که واته ”پیویسته بوتریت بوون بریتییه له ئیمکانه ته کانی“^(۴) . له ناو هه موو بوونه وه ره کانی شدا ته نها مۆف به مانا راسته قینه که ی ئەم وشه یه بوونی هیه ، واته ته نها مۆف کۆمه لیک ئیمکان له ناویدا هه ن و به دییان ده هییت و له بوونه وه ره کانی دی و هه موو ئەو سروشت و ده ور به ره ی تاییدا ده ئی جیاوازه^(۵) . هه موو ئەو شتانه ی دیکه ی ده ور به ره ی مۆف به گیاندارو بیگیانه وه ، به و جۆره ی مۆف (بوون) ی هیه ، ئەوان نیانه ”به رد هیه ، به لām (بوون) ی نییه . درخت هیه ، به لām (بوون) ی نییه . ئەسپ هیه ، به لām (بوون) ی نییه . سیگۆشه هیه ، به لām (بوون) ی نییه“^(۶) . که ده لیتین

(1) المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۷۸ .

(2) بپوانه : نداء الحقيقة ، مارتین هایدگر ، ص ۶۶ .

(3) بپوانه : نداء الحقيقة ، مارتین هایدگر ، ص ۸۲ ، هه ره هه لسه فه ی بوونگه رای ، جۆن ماکواری ، ل ۷۳ .

(4) المذاهب الوجودية ، ریجیس جولیفیه ، ص ۶۷ .

(5) بپوانه : موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثاني) ، هیل ، ص ۲۶۲ .

(6) بپوانه : سورین کیرکجارد - مؤسس الوجودية المسيحية ، د. علی عبدالمعطی محمد ، دار المعرفة الجامعية -

الأسكندرية ، بدون ط ، س ۱۹۸۵ ، ص ۱۱۴ .

(بوون)يان نيبه مه به ستمان ئوه نيبه كه ئه وان نه ، به لكو مه به ستمان ئوه يه بووني ئه وان وهك (بوون)ى مرؤف نيبه . راسته ئه وانيش هه ، به لام مرؤف به مانايه كى قولتر و دوورتر له وان هه يه ، چونكه مه وجوديكه ده چيته ناو په يوه ندى له گه ل بووني خویداو توانای ئه وهى هه يه گه شهى پى بدات ، ته نانه ت توانای ئه وهى هه يه له گه ل مه وجوده كانی تر دا په يوه ندى به ستي . مه وجوده كانی ترى جگه له مرؤف راسته هه ، به لام ئه وان خاوهنى ئه و توانايه نين كه له گه ل خویدا بكه ونه په يوه ندييه وه و ده رك به بووني خویدا بكه ن^(١) . واته مرؤف تاكه مه وجوديكه ، نهك هه روهك مه وجوديك ده رده كه ويته ، به لكو هه ست به (بوون)ى خوى دهكات و به هوشياريه وه ده زانى كتيه و چييه و كى ده بيت و چى ده بيت و له هه رساتيكا ئه و حاله تهى خوى تيده په پي نيت كه تيايه تى ، واته سروشتيكي ناجيگيرى هه يه و به رده وام له گۆران و گه شه كردن و به ره و پيشچووندايه و له (بوون)ى خوى راده مي نيت و به ره و به ديه ي تاني ئيمكانه كانی (بوون)ى خوى ده چيت . به م پييه^(٢) ته نيا مرؤف هوشيارى به بووني خوى هه يه^(٣) . به لام گيانه وه ره و شته كانی ده ور به رى مرؤف ، كومه لى سيفه تى دياريكراو و جيگيريان هه يه كه پتوهى په يوه ستن ، نازانن چين و كي ن و توانای رامانيان نيبه له (بوون)ى خویدا ، واته^(٤) بووني گيانه وه ره ، بووني كه هوشيارى به خوى نيبه ، به مه له ئاستيكي نزم ترى بووندايه^(٥) . ئه گه مرؤف له گه ل ئاژه ل و گيانه وه ره كانی ده ور به رى له وه دا له يهك بچن كه له ريگه ي ياساكانى سروشته وه گۆران و گه شه كردن تياياندا رووده دات ، ئه و مرؤف به جوړيك له جوړه كان ، له باريكدا له وان جياوازه و له ريگه ي ئه و وينا نه وه كه له باره ي خو يه وه دروستيان دهكات ، خو تى ده په پي نيت و هه ولئ به ديه ي تاني ئه و وينا نه ده دات و گۆران و گه شه كردن تيايدا رووده دات . به لام ئه م باره له ئاژه ل و گيانه وه ره مه وجوده كانی تر دا نيبه . جگه له مه ،^(٦) باب ته گه ليك هه ن كه راسته وخو په يوه ستن به بووني مرؤفه وه و وای ليده كه ن بوونيكي ناوازه ي هه بيت و جياواز بيت له هه موو بوونه كانی تر ، وهك : ئازادى و هه لباژدن و بپاردان و به رپرسياريه تى و... هتد^(٧) . ئازادى يه كي كه له تاييه تمه ندييه كانی مرؤف و پتويستى به له سه ره وستان هه يه ، چونكه له فه لسه فه ي

(1) بپوانه : نداء الحقيقة ، مارتن هايدجر ، ص ٦٤ .

(2) اشكالية الوجود والتقنية عند مارتن هايدجر ، ابراهيم احمد ، ص ٧١ .

(3) هـ . س . هـ . ل .

(4) بپوانه : فه لسه فه ي بوونگه رايبى ، جون ماكواري ، ل ١٩ .

بوونگه راییدا بایه خیکی زۆر به ئازادی دراوه ، به تاییه تی هایدگه ر له پوانگه یه کی جیاوازه وه باسی ئازادی دهکات . هایدگه ر پێیوایه ئازادی رێگه به مه وجود ده دات ، به و جۆره بێت که خۆی له سه ریه تی ، یاخود خۆی چۆنه ئاوابێت . واته ئازادی بریتیه له وهی واز له مه وجود بهیئت ، ببیئت . لیڤه دا باس له وازهێنان کراوه ، وازهێنانیش کاتی که باس دهکریت که بۆ نمونه پرۆژه یه کمان هیه ، به لām دهستی ئی هه لده گرین و نه نجامی نادهین یا نه وای ناکهین ، واته ئیتر دهستی ئی نادهین و خۆمانی پێوه خه ریک ناکهین ، له م حاله ته دا وازهێنان واتایه کی سلبی هیه . به لām نه و وازهێنانی لیڤه دا باس دهکریت ، مه به ست لیی گوئی پینه دان نییه ، به لکو ریک پێچه وانه ی نه مه یه ، واته وازهێنان له مه وجود بۆنه وهی ببیئت ، نه و مه به سته ده گیه نیئت خۆمانی بۆ ته رخا ن بکهین . دیسان نابێت وا له مه ش تی بگهین که ته نها بریتیه له هه لسوکه و تکرده له گه ل مه وجوده که دا ، هه روه ک چۆن ته نها پاراستن و ریکخستنی مه وجوده که نییه ، به لکو واتای نه وه یه مرۆف خۆی بۆ نه و کرانه وه یه ته رخا ن بکات که هه مو مه وجودیک تی ده چیت و تایدا ئارام دهگریت و له م کرانه وه یه دا مه وجوده که خۆی چۆنه ئاوا ده رده که ویت . نه م کرانه وه و ده رکه و تنه ی مه وجود به (ناپۆشین - اللاتحجب - نه لیثیا) ناو ده بریت . لیڤه دا نه وه ده رده که ویت که ئازادی واتای هه لبژاردنی نه م لایه ن یا نه و لایه ن نییه ، هه روه ها مانای نه وه نییه که سیک پابه ند نه کریت به وه ی شتیک بکات یا نه ی کات ” واته له نه سلدا ماهیه تی ئازادی هیچ په یوه ندیه کی به ویست (ئیراده) وه نییه “⁽¹⁾، به لکو ئازادی ، پشش نه مانه خۆته رخا نکرده یاخود چوونه به ره و ئاشکرا بوونی مه وجود وه ک خۆی ، به م خۆته رخا نکرده دا زاین خۆی چۆنه ئاوا ده رده که ویت . مرۆف له رێگه ی ئازادییه وه ، واته له و حاله ته دا که ئازاده و له ژیر ده سه لات و کاریگه ری هیچ که س و بابه تیکی ده ره وه ی خۆیدا نییه ، ده توانیت خۆی چۆنه ئاوا ده ریکه ویت و سه ره بستانه هه لبژاردن نه نجام بدات ، چونکه ” بوونی مرۆف نه وه یه خۆی هه لبژیری “⁽²⁾ . هه لبژاردن به و مانایه ی خۆی نه وه هه لده بژیری چس و چۆن بێت و خۆی بریار له سه ر نه و چیه تی و چۆنه تییه ی خۆی ده دات ، مه به ستیش له م هه لبژاردن و بریاردا نه وه یه

(1) الفلسفة فی مواجهة العلم والتقنية ، مارتین هیدجر ، ت : د. فاطمه جیوشی ، وزارة الثقافة ، سوريا - دمشق ، س

١٩٨٨ ، ص ٨١ .

(2) الوجود والعدم ، جان بول سارتر ، ت : عبدالرحمن البديوي ، منشورات دار الآداب - بيروت ، ط ١ ، س ١٩٦٦ ،

ص ٧٠٤ .

واز له خۆی ده هیښت چى له بار دایه و چوڼه ، به و جوړه بیټ ، واته ریځه به ئیمکانه کانی خۆی ددات به دی بڼ . ئه مهش له هه سترکردن به به پرسیاریه تی به رامبه ر بوونی خۆی ده کات و له ریځه ی ئه مانه وه به ره و ئه وه ده چیت خودی راسته قینه ی خۆی به دی به ښت .

وهك وتمان له روانگه ی فلهسه فه ی بوونگه راییه وه باسی (بوون) ده كه یڼ ، فلهسه فه ی بوونگه راییش له مرؤفه وه ده ست پیده کات وهك (مه وجود) ځ كه خاوه نی کرده و هه ست و ویزدانه ، نهك ته نها وهك بیرک ره وه یهك . ئه م جوړه فلهسه فه یه له سروشت و ماهیه تی مرؤفه ناکو لیته وه تا له ئه نجامدا کومه لیک بوچوون له سه ر مرؤفه به ده ست به ښت ، چونکه ناتوانین سه ر هتا سروشت و ماهیه تی مرؤفه دیاری بکه یڼ و پاشان له باره یه وه ئه نجامگیری بکه یڼ ، ئه مهش له به رته وه یه مرؤفه ماهیه تی کی دیاریکراوی نه گوړو پیتشو هختی نییه ، بویه له (بوون) ی مرؤفه وه ده ست پیده کات و له و (بوون) ه ده کو لیته وه ، چونکه ((بوونی مرؤفه پیښ ماهیه تی ه تی))^(۱) . مه به ست ئه وه یه مرؤفه سه ر هتا ده بیټ ، دواتر به هوی ئه و (بوون) وه ماهیه ت به خۆی ددات و دیاری ده کریت و ده ناسریت ، واته رو به رووی خۆی ده بیته وه و ده چیته ناو جیهانی ده و رو به ری و ئیمکانه کانی خۆی به دی دښت و خۆی ده ناسیت و به و شیوه یه ده بیټ که خودی خۆی ، خۆی دیاری ده کات .

ناسته کانی بوون

ده توانین بوونی مرؤفه و ده رکه وتن و به رجه سه ته بوونی به سه ر دوو قوڼاغ ، یاخود به سه ر دوو ئاستدا دابه ش بکه یڼ ، ئه وانیښ بریتین له :

۱- بوون له خویدا (یان بوون به هین) :

بوون له م ئاسته دا ، یاخود له م باره دا ته نها وهك ئیمکانیک یان توانا دارییهك ، یاخود وهك تووېك وایه که هیشتا په رهی نه سه ندووه و له دؤخی شاراوه ییدایه و ناتوانریت هه ستی پی بکریت و دیاری بکریت ، چونکه بوونه له خویدا ، واته بوونیکه ته نها له ناو خویدایه و هیشتا له ده ره وه یاخود له ناو عاله مدا ده رنه که وتووه . ئه م بوونه له وانه یه هه لگری زور تواناو داهینان و شتی ده گمه ن و

(۱) الوجود والعدم ، سارتر ، ص ۷۰۲ .

سەرئىچ راکىش بىت ، بەلام لەبەرئەوئەى بواری بۆ نەپەخساوئەى ئەوئەى لە ھەناویداھە لە دەرەوئە بەدیی بەھینئەت و بەرجەستەى بکات ، تەنھا وەك تواناھەك تیايدا ھەن و شتانئىكى شاراوئەن و دەرئەكەوتوون^(۱) .

ئەگەر بمانەوئەت رووئتر لە (بوون لە خۆیدا) بگەین ، دەتوانین تۆوى رووئەك یان دەرەخت بەنموونە بەھینئەوئە . تۆ لەخۆیدا شتئىكى سادەھە ، زۆر تۆو ھەھە تەنھا وەك خالئىك دەرەكەوئەت ، ھىچ سیفەت و رەنگ و رووئەكى وای نییە كە سەرئىچ راکىش بىت ، لە كاتئىكدا ئەم تۆو ھەموو سیفەت و تاییەتمەندى و پىكھئەنەكانى دەرەختى لەناویداھە . قەدولق و گەلاورەنگ و بۆن و چىژو... ھتد ھەموو ئەمانە لە ناو ئەو تۆوئەدا ھەن ، بەلام ھىشتا بەرجەستە نەبوون و بەدى نەھاتوون ، واتە ھىشتا تۆوئەكە ئەو زەمینەھەى بۆ نەپەخساوئەى كە خۆى تیايدا بەدیھینئەت و ئەو تواناھەى ناوئە پەرە پىدات كە لە (قەدولق و گەلاو... ھتد)دا بەرجەستە دەبن .

سەبارەت بە مەروئىش دەتوانین نمونەھەكى رووئتر بەھینئەوئە : ئەوئەش گوتراوئە (من) ھ . ئەم وشەھە كاتئىك كەسئىك دەرى دەپرئەت و دەلئەت (من) ، زۆر سادەھەو ھەموو كەسئىك دەتوانئەت بلئەت من ، بەلام ئەم (من) ھەلگى سامانئىكى زۆرە لە داھىتان و بیرو بۆچوون و ھەست و سۆزو ھەزو ئارەزوو و رق و خۆشەوئەستى و خۆشى و ناخۆشى و ... ھتد . ھەموو ئەمانە لە و پنتەدا كۆبوونەتەوئە كە (من) ھ . بۆئە دەتوانین بلئەن :^(۲) ئەم (من) ھەئەئەكە ، یان بیروكەھەكى سەراپاگىرە (یان ھەقیقەتئىكى بنەپەتەھە) بۆ ھەموو ئەوئەى كە مەروئە لە ناو خۆیدا پەرەى پى دەدات^(۳) . واتە ھەموو ئەوانەھەى لە رەوتى پەرەسەندنى مەروئەدا دەرەكەون و تیايدا بەرجەستە دەبن ، پىشتەر وەك ئىمكانئەك و تواناھەك تیايدا ھەبوون ، بەلام دەرەكەوتبوون و بە شاراوئەى تیايدا مابوونەوئە ، چونكە لەم بارەدا ئەو مەروئە ھىشتا بوونە لە خۆیدا ، واتە ئەوئەى لە باریداھە ھىشتا وەك تواناھەكە تیايدا دەرەكەوتوئە . بۆئە گرنگە سەبارەت بە بوون لەخۆیدا^(۴) ئەوئە بزانین شتئىكى سادە ھەھەو لە ناو خۆیدا لەسەر فرەھى پىكھاتوئە . بەلام ھىشتا بە ئاشكرا دەرەكەوتوئە^(۵) و ھەر كاتئەك زەمینەى بۆ رەخسا ئەو سادەھە تى دەپەپنئەت و فرەھەكەى بەرجەستەو ئاشكرا دەكات .

(۱) بپوانە : محاضرات ميجل في تاريخ الفلسفة (المجلد الثالث) ، ميجل ، ت : ا . د . امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبولي - القاهرة ، بدون ط ، س ۱۹۹۷ ، ص ۱۹۷ .

(۲) ھ . س ، ل ۱۹۸ .

(۳) ھ . س ، ل ۱۹۹ .

له م باره دا ئه وهی وهك ئیمكانیك ، یان وهك
توانایهك له بوون له خۆیدا (یان بوون به هیڤن) دا ههیه ، په ره ده سیڤیت و
ده رده كه ویت^(۱) . واته (بوون) ده كه ویت به رجه سته كردن و به دیهینانی هه موو ئه وانیهی
وهك توانادارییهك تیایدا هه ن و خۆی ده سه لمیڤیت و ده چیت به بواری (بوون) ی
پراکتیکیه وه به ره و ئه وه ده چیت ببیت به شتیکی جیاوازو ناوازه و له ئیمكانه وه ببیت به
شتیکی به رجه سته و ببیت به (بوون لیڤه) ، واته ببیت به بوونیکی به رچاو و ئه و
توانایانهی تیایدا هه ن ده ریان بخات^(۲) . بۆ نمونه ده وتریت مرۆڤ به سروشت عاقله ،
واته به وهی كه مرۆڤه خاوه نی عاقله ، ئه و هه ر به زگماکی خاوه نی عه قل و
تیگه یشتن و خه یال و ئیراده یه ، ته نانه ت له سکی دایکی شیا هه ر خاوه نیانه . به لام
ئه وهی به کرده لای مندال هه یه عه قل نییه ، به لكو تواناداری عاقله ، ئه و عه قلیکی
په نهانی هه یه جارێ ده رنه كه وتوو ، ئه مه ش یه كسانه به و گوته یی ئیمه كه ده لیڤن
عه قلی نییه ، له به ره ئه وهی توانای ئه وهی نییه هه لسوکه وتی عاقلانه بکات ، كه واته
جارێ عه قلی نییه یاخود بلڤین جارێ عه قلی ده رنه كه وتوو . به لام کاتیک مندال گه شه
ده کات و ده چیت قوناغی گه نجییه وه پاشان ده بییت به پیاو ، عه قلی ده ست به
ده رکه و تن ده کات و له هه لسوکه وتی عاقلانهی ئه ودا رهنگ ده داته وه به دی دیت .
ئه مه ش مانای وایه ، ئه وهی له سه ره تادا لای مرۆڤ شاراوه په نهانه ، له و کاته دا كه
گه وره ده بییت ، ده بیته شتیکی ئاشکرا و دیار ، یان ده توانین بلڤین (بوون له خۆیدا)
ده بییت به (بوون بۆ خۆی)^(۳) . هه روه ها مرۆڤ ده توانیت هه موو توخم و لایه نه کانی تری
وهك (بیرکرده وه هه ست و سۆزو خۆشه ویستی و ئاره زوو... هتد) كه وهك توانایهك
تیایدا هه ن ، به دییان به یتیت و تواناداری خۆی به سه لمیڤیت و له (بوون به هیڤن) وه
ببییت به (بوون به کرده) و وهك (مه وجود) ێك خۆی بناسیت كه جیاوازه له
(مه وجود) هکانی دی و به چه ند په یوه ندیییه کی دیاریکراو په یوه ست ده بییت
پێنانه وه^(۴) . ئه مه ش له کاتیکدا ده بییت كه زه مینه ی بۆ ره خسا بییت و ئازاد بییت ،
چونکه ئازادی مه رجی بنه ره تیی به دیهاتنی (بوون) ه له ری پراکتیزه کردن و

(1) بیوانه : ه . س ، ل ۲۰۰ .

(2) بیوانه : ه . س ، ل ۲۰۱ .

(3) بیوانه : ه . س ، ل ۲۰۲ .

(4) بیوانه : موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثاني) ، میجل ، ص ۲۶۲ .

خستنه گه پرى تواناكانيه وه . به بئى ئازادى ، (بوون له خویدا) ناتوانیت خوئى چۆنه و چى له باردایه ، ئاوا خوئى به دى بهیئیت و ببیته (بوون به کرده) ، چونکه ئازادى ئه و بواره دى پسى دهدات كه خوئى چ جوړه توانايه كى تیدا هیه ، به و جوړه پهره بسینیت و دهریکه ویت . واته به شیوه یه كى سروشتى گه شه بکات و خوئى به دى بهیئیت و ببیته (بوون) يکى ديار و ، له دوروبه رو بوونه كانى دى جياواز بیت . لیره دا ئازادى ده بیته خاسیه تىكى ئه و بوونه و ئه و راستیه ده سه لمینیت كه ده لئیت : ”مرؤف ئازاده ، ئه مه سروشتیه تى و ئازادى تايبه تمه نديیه كى په یوه سته به ماهیه تیه وه“^(۱) . واته ئازادى به شىكى جيا نه كراو هیه له (بوون) ى مرؤف و له ریگه ى ئه م ئازادیه وه (بوون) ى راسته قینه ى خوئى به دى دینیت .

له كۆتايدا ده توانين بلين مرؤف ئه و مه وجوده يه كه خاوه نى بوون يكى تاييه ت به خو يه تى ، ئه و بوونه ش له وانه يه بوون يكى ره سه ن بیت ، يا خوود له وانه يه بوون يكى ساخته بیت . بابزانين ئه م دوو جوړه بوونه چين و کاميان په سه ن دترن ...

جوړه كانى بوون

لاى هايدگه ر دوو جوړ بوون هه ن كه بریتين له بوونى رۆژانه و بوونى تاييه تى^(۲) ، كه مه به ست له بوونى رۆژانه بوونى ساخته يه و ، بوونى تاييه تيش بوونى ره سه نى كه سه كه ده گریته وه . با بزاینين ئه م دوو جوړه دى بوون چين ؟

یه که م: بوونى ساخته:

بوونى ساخته^(۳) ئه و بوونه يه كه كۆمه لئك كارتیكه رى دهره كى پيكي ده هیئن ، ئیدى ئه و كارتیكه رانه بارودوخ بن ، ياخود ياساى ئه خلاقى و ده سه لاتى ئايينى ، يان سياسى و شتى له م بابه ته^(۴) ، يان دابونه ريتى كۆمه لايه تى بن كه رۆليان هیه له دروست كردن و پيكه ينانى ئه م جوړه بوونه دا . له م رووه وه ده توانين بلين^(۵) ئه و كه سه ى كه ژيانتيكى ره سه ن ناژى ، واز له هه لېژاردنى خودى خوئى ده هیئیت و بوار به وانى تر دهدات ئيمكاناته كانى بۆ ديارى بكه ن ، يان (ده توانين

(1) محاضرات هيجل في تاريخ الفلسفة (المجلد الثالث) ، هيجل ، ص ۲۰۳ .

(2) بېروانه : نقد العقل التأويلی ، فتحى المسكينى ، مركز الانماء القومى ، بيروت ، ط ۱ ، ص ۲۰۰۵ ، ص ۲۱۶ .

(3) فهلسه فه ى بوونگه رايى ، جۆن ماكوارى ، ل ۲۲۵ .

بلیین) بوار بهو نادیاره ددات ، که به خه لک یان جه ماوهر یان رای گشتی ناو
دهبریت ، شتی به سهردا بسه پیئن^(۱) . واته له بری ئه وهی ، خوی تواناو
ئیمکانه کانی ناوه وهی خوی هه لبریت و به دیان بهیئت ، بوار به دهره وهی خوی
ددات کومه لیک تواناو ئیمکانی بۆ دیاری بکه که هی خوی نین و له دهره وهی خویدا
بۆ دیاری کراون . ئیتر ئه وه که سه^(۲) به شیوه یه کی باو هر له بواری بوونی بیژراو و
ساخته و له ژیر کاریگه ری ته مبه لی و فشاری نه ریته کان و سیسته مه
کومه لایه تیه کانداه دهمیته وه ... به جوریک هر به کویله ی ژیا نی روژانه ی بیمانا
(ژیا نی خه لکی) یاخود ژیا نی هر تاکیک له تاکه کان به بی جیاوازی دهمیته وه ، که
ده کری هر که سیکی تر شوینمان بگریته وه یان ئیمه شوینی هر که سیکی تر
بگرینه وه^(۳) و به تیپه ربوونی کات ، که سه که وای لیدیته هه ست به بوونی تایبه تی
خوی ناکات و له دهره وه دا ده تویته وه له ژیا نی گشتی خه لکدا بزر ده بیت^(۴) چونکه
ژیا نی ته وه سوت یان ژیا نی گشتی خه لک ، گشت جیاوازییه که ره تده کاته وه و
ره سه نایه تی به لاوه ده نیته و هه مو توانایه کی هه لگرتنی به پرسیارییه تی و بۆچوونی
سه ره به خۆو بریاردان له که سه که دا ناهیلیت . واته له وه بیبه شی ده کات خودی خوی
بیته و ژیا نی گشتی خه لک شیوازی بوون ده سه پیئیت به سه ریا^(۵) . ئه و بوونه ش که له
دهره وه به سه ر مرؤفدا ده سه پیئیت بوونیکی ساخته یه و په یه سه ته به وانی تره وه و
^(۶) ئه وانی دی له زۆریه کاته کانداه ریگرن له به رده م به دیه اتنی توانا کانداه^(۷) . واته
ئه وه که سانه ی که له ده ور به رماندان و له گه لیان ده ژین و تیکه لیمان هیه له گه لیان ،
بوار به تاکه که س ناده ن تواناو ئیمکانه کانی خوی به رجه سه ته بکات و خودی خوی
بیته . بۆ نمونه کومه لگه و ده روبه ر به رده وام هه ولده ده ن تاکه کان به ته وای پابه ند
بن به چۆنیه تی ژیا ن و ره وشت و ئه و دابونه ریت و بیروباوه رو بۆچوونانه ی له
کومه لگه دا هه ن . له م باره دا که سه که چه ند زیاتر پابه ند بیته به و لایه نانه وه ، ئه وه ند ه
له دهره وه یاخود له ناو کومه لگه دا ده رده که وئ و ده ناسریت و دیار ده بیته . به لام
سه باره ت به خودی خوی مه سه له که پیچه وانه یه و تا زیاتر پابه ند بیته به و پیوه ره

(1) نداء الحقيقة ، مارتن هیدجر ، ص ۶۶ .

(2) چه ند فه یله سوفیکی بوونگه را ، فوئاد کامیل عه بدوله زیز ، و : سامان عه لی حامید ، ده زگای چاپ و په خشی
سه رده م ، به بی چ ، س ۲۰۰۵ ، ل ۷۴ .

(3) نداء الحقيقة ، مارتن هیدجر ، ص ۷۰ .

(4) اشکالیه الوجود والتقنیه عند مارتن هایدجر ، ابراهیم احمد ، ص ۷۵ .

گشتییانه وه که کۆمه لگه بۆ ژيان و دابونه ریت دیاریی کر وون ، زیاتر له خودی خۆی یاخود له بوونی رهسه نی خۆی دوور ده که ویتته وه و بیونی خۆی له بیر ده کات . وهرزش ده کات ، کۆلیژ ته و او ده کات ، ده چی بۆ سه بران و گهشت ، پابه ند ده بیته به حزبی که وه ... هتد . هه موو ئه مانه ده کات له به ره ئه وه ی خه لکی ده یان که ن^(۱) "ئه مه ژیا نی ته وه سو ت و رۆژانه یه که مرۆڤ دیل ده کات و جادوو لێ ده کا و وا هه ست ده کات به راستی ئه مه ژیا نه"^(۲) ، له کاتی که ده موو ئه مانه له خۆیه وه سه رچا وه یان نه گرتو وه ، واته که ئه و کارانه ده کات ، له به ره ئه وه نییه شتی که نه نا وه وه ناخی خۆیدا پالی پتیه نا وه بۆ کردنی ئه و کارانه ، به لکو له به ره ئه وه ده یان کات کۆمه لگه به گشتی سه رقا لی ئه و کارانه یه و پتیه یان خه ریکه ، بوونی که سه کان له م باره و له م جو ره ژیا نه دا هه مو ی ها و به شه و له یه که ده چی ته . به م جیره له بوونی ره سه نی خۆیا ن دوور ده که ونه وه بوونی کی ساخ ته ، که له ده ره وه ها تو ته ناویان یاخود بۆیا ن دروستکرا وه ، تیا یان دا بالاده ست ده بیته . ئه م جو ره بوونه تاکیتی و ده گمه نی تیا دا نییه^(۳) "به لکو شوینی بوونی کی وه سه تیه که هه موو بوونه کا نی دی تیا دا به شدارن و هه ر یه که له و بوونا نه وه کو ئه وانی تر وایه"^(۴) و هیچ کامیا ن خا وه نی خا سیه ت و تابه ته مه ندیه کی وای نی که له وانی دی جیا و ز بیته . ئه م بوونه ش به بوونی کی سا ده ی رۆژانه دا ده نریت و^(۵) "بوونی رۆژانه ش له زۆر یه ی باره کا ندا خودی خۆی نییه ، به لکو ریی (بوونی خۆی) لێ ونبوو وه له ناو بوونی گشتیی خه لکا تو او ته وه و بز یوو وه . له راستی دا ئه م خوده ونبوو وه یه کی شیا وای بوونی ره سه نه"^(۶) ، چونکه که سه که هه ست به م بز یوو نه ی خودی خۆی نا ئات و واده زانیته ئه وه خودی خۆیه تی پر یار ده دا ت و هه لویسته و ده ده گریت و ژیا نی خۆی دیاری ده کات . بۆیه^(۷) "پاسته خه لکی با بۆنه و بی بۆنه وشه ی (من ، من ، من) دوویاره ده که نه وه ، به لام زۆر له بوونی ره سه نی خۆیا ن دوورن . ئه و (من) به ره ده وام خه لک دوویاره ی ده که نه وه و به ناوی ئه وه وه قسه ده که ن ، منی کی سه رقا له به مه وجوده ده ره کییه کا نه وه و له بیونی ره سه نی خۆی دا برا وه"^(۸) ، ئه گه ر ئا گای له بوونی ره سه نی خۆی بوا یه ، توانا و ئیمکا نه کا نی ئه و بوونه ره سه نه ی خۆی ده نۆزییه وه به ته حقیق کر دنیانه وه خه ریک

(۱) نداء الحقيقة ، مارتن میدجر ، ص ۵۲ .

(۲) نقد العقل التأویلی ، فتحي المسکینی ، ص ۱۱۷ .

(۳) نداء الحقيقة ، مارتن میدجر ، ص ۹۵ .

(۴) هـ . س ، هـ . ل .

دەبوو، نەك بە مەوجودە دەرەكییەكانەوێ خەریكییەت ، چونكە ^(۱) «بوونی رۆژانە ی باوی مەوجودی ئینسانی ، بە سەرقالببون بە شت و مەوجودە ئامادەكانەوێ ، یان بەو مەوجودانەوێ خەریك دەبییت ، كە لەبەر دەست و لەژێر هەلسوكەوت (تصرف)ی ئەمدان» ^(۲) . ئەم سەرقالببون و خەریكبوونەش بە مەوجودەكانی دەرەوێ خۆیەوێ وای لێدەكەن بە تەواوی تیاياندا رۆبجییت و تەنها لە میانە ی ئەو مەوجودانەو خەریكبوونیەوێ پێوەیان لە خۆی تی بگات ، واتە ئەگەر توانای خەریكبوونی نەبییت بە شتەكانی دەرەوێ شارەزایان نەبییت ، هەست بە بوونی خۆی ناكات . ئەمەش دەبییتە هۆی ئەوێ ئەو كەسە ^(۳) «نەتوانییت بگەرێتەوێ بۆ خودی خۆی یان بۆ ئەو تواناو ئیمكانانە ی بوونی خۆی كە هیچ پەيوەندییەکیان بە شتەكانی دەرەوێ نییەو ، لەژێر کاریگەری خەریكبون بە دەرەوێدا دەمییتەوێ و لە حالەتی چاوپروانی ئەوێدا دەبییت ئەو مەوجودانە ی ئەم پێوەیان خەریكە چی بۆ دەهیئن» ^(۴) . واتە چاوپروانی ئەوێ نییە خۆی چی بۆ خۆی دەكات و بەرەو كوێ دەچێت و بەچی دەكات ؟ بەلكو چاوپروانی ئەوێ مەوجودەكانی دەرەوێ چی بۆ دەكەن و بەرەو كوێ دەبەن . ئەمەش وادەكات تەنانەت داهاتوو (مستقبل)ی ئەم كەسە داهاتوییەکی رەسەن نەبییت ، چونكە ^(۵) «داهاتویی ئەو جۆرێكە لە پیشبینیكردن (التوقع) ، كە وای لێدەكات لە هەلویستی ، یاخود لە حالەتی چاوپروانی و داواكردن و ئارەزوودا بییت» ^(۶) . ئیتر نازانییت ئەو چاوپروانی و پیشبینی و ئارەزووانە ی دێنە دی یان نا ، چونكە بەدیھاتنیان لە دەست خۆیدا نییە ، بەلكو لە دەست دەرەوێ خۆیدان ، ئەگەر بۆیان هیئایەدی هیئایانەتەدی و ئەگەر نەیان هیئایەدی ، دەبییت ئەم هەر لە چاوپروانی هاتنە دیاندا بییت . بیگومان بەسەربردنی ژیان بەم جۆرە ، ژیانێکی ژۆر بیئامانایەو پڕە لە ناشارامی و كات بەفەرۆدان و كەسەكە ئازادی خۆی لە دەست دەدات ، چونكە واز لە خۆی ناھێنێت خۆی چۆنە بەجۆرە بییت و بەو جۆرە بژی ، بەلكو دەرەوێ چۆنیان دەوێت ئاوا دەبییت و ئاوا دەژی . بەمەش بوون و ژیانی رەسەنی خۆی لە دەست دەدات و لە بوون و ژیانیکی ساختەدا دەبییت ، تەنانەت ئەمە دەبییتە هۆی ئەوێ ئەو كەسە بەرەو چارەنوس و قەدەری خۆی نەچێت ، چونكە ^(۷) «كاتێك بەرەو روی چارەنوسی خۆمان دەبینەوێ لە قەدەری خۆماندا دەبین ، كە ئەو بوونە ی خۆمان دەرێكەوێت ، بەبێ ئەم

(۱) ه . س ، ل ، ۱۰۰ .

(۲) ه . س ، ل .

(۳) ه . س ، ل .

دەرکه وتنه ی بوونمان شیمانہ ی ئوہ هه یه به قە دەری خۆمان نه گه ی^(۱) . مه به ستیش له قە دەر ئوہ نییه ، که چاره نووس و قە دەری که سه که له لایه ن هیزیک ی بالآ تره وه دیاری ده کریت و که سه که هیچ و یست و ئیراده یه کی له دیاری کردنی چاره نووسی خۆیدا نییه ، به لکو مه به ست ئوہ یه ئو و توانا و ئیمکانانه ی له بوونی ره سه نی که سه که دا هه ن ، ئه گه ر به ته حقیق کردنیانه وه خه ریکبیت ، ئه و به ره و چاره نووس و جۆره ژیانیک ی ده به ن که له خودی خۆیه وه سه رچاوه یان گرتو وه به مه له قە دەری خۆیدا ده بیت . به لام ئه گه ر واز له توانا و ئیمکانه کانی خۆی به یئت و ده ره وه توانا و ئیمکانه کانی بۆ دیاری بکه ن ، ئه و له قە دەری ده ره وه دا ده بیت .

خاسیه ته کانی بوونی ساخته

بوونی ساخته سی خاسیه تی سه ره کی هه یه که پێیان ده ناسریته وه ، ئه وانیش بریتین له : زۆربلایی (الثرثرة) و فزول و لی تیکچوون (التباس)^(۲) . کاری سه ره کی زمان ئه وه یه به هۆیه وه ته عبیر له خۆمان بکه ی بۆ به رامبه ره که مان . به لام له حاله تی بوونی ساخته دا سیمای سه ره کی زمان و قسه کردن جه خت کردنه له سه ر ده سه وازه ی (ئه وان ده لێن) ، که ده بیته ده سه وازه یه کی ره های وردی و حه قیقه ت . کاتیکیش به م جۆره مامه له له گه ل زماندا ده کریت ، زمان ئاماره دان به بوونی که سه که له ده سه ده دات و ته نها په یوه ست ده بیت به و ده ربهرینه وه که شوینی شته کان ده گرنه وه هه موو شته کان ده به سترین به وه وه ی که خه لک ده لێن . ئه م وینه یه ی زمان زۆر بلایی (ثرثرة) دروست ده کات . یه کی له خاسیه ته کانی ئه م زۆر بلاییه ئه وه یه بی خۆگونجان و راهاتنی مرۆف له گه ل شته کاند ، ئیمکانیه تی تیگه یشتنی هه موو شتیک به مرۆف ده دات . رزگار بوون له م وینه یه ی ژیا نی رۆژانه که بوونی مرۆف به جۆریک له جۆره کان تیا دا ده تویته وه ، کاریکی ئاسان نییه و تیا دا ، بوون له ره گوپیشه ی ره سه نی خۆی داده پرنیت و هیچ په یوه ندیه یه کی راسته قینه ی له گه ل عالهم و که سانی ترو ته نانه ت خۆیشیدا نامینیت . که سه که ش هه ست به م حاله ته ناکات ، چونکه زۆر بلایی رۆژانه ی ، ئه و عده مه ی لی ده شاریته وه

(۱) مبدأ العلة ، مارتن هیدجر ، ت: د. نظیر جامل ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، بیروت ، ط ۱ ،

س ۱۹۹۱ ، ص ۷۵ .

(۲) برونه : المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ .

که تیی که وتوو ، مروفیش تا ههست به عهدهم نهکات ، ناتوانیت ههست به بوونی رهسه نی خوی بکات .

(فزول) بریتییه له ئاره زووی زانینی شت و ئه مهش ته نها بۆئه وهیه له خودی خوی دووربکه ویتته وه له ناو بابته کانی ژیا نی رۆژانه دا خوی له بیر بکات ، چونکه فزول گرنگی به تیگه یشتنی ئه و شته نادات که ده بیینیت ، واته هه ولئ گه یشتن به حه قیقه تی بوونی شته کان نادات ، به لکو ته نها ئه وهی به لاره گرنگه که شت ببینیت . یان ته نیا به دوا ی شتی نویدا ده گه پیت بۆ خودی شته که و ، به دوا ی شتیکدا ناگه پیت که ده لاله ت له بوونی خوی بکات . له بهر ئه مه ئه و که سه هه رگیز وه ستانی بۆ نییه و قه ت ته رکیز ناکاته سه ر بابته تیکی ئاماده له ئیستادا ، هه میشه به دوا ی شتی دوورتردا ده گه پیت . به مهش بوونی رۆژانه ی ئه و ، شیوه یه کی په رتوو وه رده گریت و سه ره پای به رده وامی ئه و بوونه رۆژانه یه ی ، به لام بوونیکی بی ناوه پۆکه و هیج ریشه یه کی نییه . خراپترین هه لّخه له تاندنیش که له فزوله وه دیت ئه وه یه که ئه و فزوله وا له که سه که ده کات ملکه چی بیت و که سه که ش ئه و وه همه ی لا دروست ده بیت که ژیا نیکی راسته قینه ده ژی .

له م وه همه وه ، دیارده ی سییه م دروست ده بیت ، که ئی تیکچوون (التباس) ه . ئه مهش ده بیت هه ی ئه وه ی نه توانین جیاوازی بکه ی ن له نیوان ئه وه ی حه قیقیه و ئه وه ی ساخته یه . ئه م ئی تیکچوونه ته نیا شته کانی ده ره وه و عاله م ناگریته وه ، به لکو بوونی هاوبه شی که سه کان و ته نانه ت خودی بوونی که سه که و په یوه ندیی به خویه وه ده گریت وه . له م باره دا هه ریه کیک له که سه کان وا ههست ده کات هه موو شتیک ده زانیت و له باره ی هه موو ئه و شتانه وه ده ویت که دینه پینشی ، هه مووکه سیک ده زانیت چۆن له باره ی ئه و شتانه وه قسه بکات که بۆی هه یه رووبده ن ، به کورتی توانای قسه کردن ده بیت هه یوه ریکی راست و دروستی ئه وه ی ده یزانین و ئه وه ی که هه یه .

ده توانین بوونی ساخته له وه دا کورت بکه ینه وه که بریتییه له حاله تی دابرا ن . ئه م دابرا نه به و واتایه نییه که که سه که له خودی خوی دا پرا وه ، به لکو به و واتایه یه که ئه و که سه ئیمکان و توانا تاییه تییه کانی خوی له ده ست ده دات و له ئیمکان و توانا گشتیه کاند ده تویت وه . که سه که ش ئاگای له م دابرا نه ی نییه و ئه م حاله ته لای ئه و ریگه یه که به ره و ژیا نیکی بالآترو دیارو ته وا و واقعی . له کاتیکدا که

مهسه له كه به پيچه وانه وه يو به تيپه ربوونی كات كه سه كه به ته وای له خوی و تواناكانی خوی بیئاگا ده بیټ .

له كوتايدا پيويسته ئاماژه به وه بدهین كه ^(١) بوونی ساخته هه میسه توانای ئه ساسی دازاینه و به شیکي پيکهنه ریه تی و مروؤ ناتوانیت خوی ل رزگار بکات ^(٢) .
واته مروؤ بیه ویت و نه یه ویت كه هاته دنیاوه ، له ناو كومه لگه دا گه وره ده بیټ و له گه ل كه سانی تر دا ده ژي ، بویه بیئه وه ی هه ست بکات له كومه لگه و له ده ره وه ی خویدا ده تویته وه له بوونی خوی داده بریت . به لام ئه م دا برانه ی له بوونی خوی تاسه ر نییه و ده توانیت بوونی ره سه نی خوی بدوژیته وه . دوژینه وه ی بوونی ره سه نیش بازدان نییه به سه ر جیهانی روژانه ی بووندا ، به لكو جوړیكي تری هه لسو كه وته به رامبه ر عالم و ژيانی روژانه به مه به ستي تیگه یشتنیان .

دوهووم : بوونی ره سه ن :

ئه و بوونه یه كه تیايدا خود هه ست به تاكییتی خوی ده كات و له وانی دی دا براوه ^(٣) . كه ده وتریټ له وانی تر دا براوه مانای ئه وه نییه كه سه كه به ته نها ده ژي و دووره له خه لك ، به لكو له گه ل خه لكدا ده ژي و له گه لیان تیكه ل ده بیټ ، به لام له واندانا تویته وه . ئه م نه توانه وه یه ش له خه لكدا به وه ده بیټ كه كه سه كه واز له خوی بهیټیت ، به و جوړه ی یان له سه ر ئه و باره ی له ئه سلدا خوی له سه ریه تی ، بیټ ^(٤) ، واته تواناكانی خوی هه لده بیژیریټ و هه ولی تیگه یشتنی خوی ده دات . له م باره دا كه سه كه ^(٥) چه ند خاوه نی خوی بیټ و چه ند خولقیټنه ری خودی خوی بیټ له و ویتیه دا كه بوؤخوی دروست كړدوو ، ئه وه نده بوونی ره سه نه ^(٦) . واته ده بیټ بریاردانی له سه ر ئه وه ی چی بیټ و چون بیټ له خودی خو یه وه ده ربچیټ ، نه ك ده ورو به رو كه سانی دی به سه ریدا سه پیټن .

وهك پيشتروتمان ، مروؤ به زوری له م بوونه ره سه نه ی خوی بیئاگایه و به مه وجوده كانی تره وه خه ريكه و له ده ره وه ی خوی و له خه لكدا ده تویته وه و بیئه وه ی هه ست بکات كومه ليك توانا و ئیمكانی به سه ردا ده سه پیټریټ كه له خودی خو یه وه سه رچاوه یان نه گرتوو وه له لایه ن ده ره وه بوی دیاریكراون . به لام ئه گه ر مروؤ به ره و

(1) هـ . س ، هـ . ل .

(2) پروانه : اشكالية التواصل في الفلسفة الغربية المعاصرة ، عمر مهيبيل ، ص ١٤٦ .

(3) پروانه : نداء الحقيقة ، مارتن هيدجر ، ص ١١٨ .

(4) فهلسفه ی بوونگه راوی ، چون ماكواری ، ل ٢٢٤ .

ئەم بوونەى خۆى بگەرېتەو وە ھەولې بەدېھتەنەى بدات ، ئەوا لە توانا ئىمکانە تايەتتەىھەى خۆى دەگات و خودى خۆى ھەلدەبژىت و لە توانەو لەوانى تردا خۆى رزگار دەکات^(۱) و دەتوانیت بەبوونەى خۆى بگات و بەدىی بەھنیت .

خاسیەتەکانى بوونى دەسەن

بەھەمانشێوھى بوونى ساختە ، بوونى رەسەنیش سى خاسیەتى سەرەكى ھەيە کە پێیان دەناسرېتەو بریتین لە : حالەتى وێژدانى (یان شعورى) و تێگەشتن و قسە(الكلام) .

بەلای ھایدگەرەو حالەتى وێژدانى ھېچ پەيوەندىيەكى بە (ھەلچوون ، دل ، ھاوسۆزى) پەيوەندىيەى بریتىيە لەوھى مەوژ چۆن خۆى دەدژىتەو ، واتە جۆرکە لە دۆزىنەوھى خود ، چونکە^(۲) وێژدان ھەست کردن بە (بوون - لە - عالەمدا) بە مەوژ دەبەخشیت^(۳) . واتە وێژدان و حالەتى وێژدانى جۆرکە لە کرانەوھى مەوژ بەپرووى ناوھەى خۆیداو دۆزىنەوھى توانا ئىمکانەکانى خۆیەتى . ئەمەش لەوھە سەرچاوە دەگریت کە مەوژ ھەستدەکات بى وىستى خۆى فەرداوەتە ئەم عالەمەو ھەست بە دابراں دەکات لەو عالەمەى کە فەرداوەتە ناویەو . لەمەو ھەست بەو دەکات کە بەدەستەتەنەى بوونى رەسەنى خۆى ماندوو بوونىكى بى پرانەوھى دەویت و دەبى بەردەوام لەگەڵ دەرەو لەشەردا بىت تا بتوانیت ئاگای لە بوونى خۆى بىت و لەدەستى نەدات و لە دەرەو دا نەتویتەو^(۴) .

تێگەشتنیش بارىكى تايەتى مەوجودى ئىنسانىيەو بریتىيە لە کرانەوھەى کە ھەمیشە بەستراوە بە پێگەھەتەنى (بوون - لە - عالەمدا) و^(۵) بە تێگەشتن مەوژ بواری بوونى خۆى بۆخۆى دەکاتەو ، ھەرەو ک چۆن لە ھەمان کاتدا بواری ئەو مەوجودانەش دەکاتەو کە لە عالەمدا پێیان دەگات^(۶) . واتە تێگەشتن وا دەکات مەوژ ، ھەم بەپرووى ناوھەى خۆیدا بکرىتەو لە خۆى و توانا ئىمکانەکانى خۆى تێگەت و ھەولې بەدېھتەنەى بدات ، ھەم بەرووى مەوجودەکانى تەرىشدا بکرىتەو و لێیان

(1) بېروانە : نداء الحقيقة ، مارتەن ھېدجەر ، ص ۹۵ .

(2) نقد العقل التأويلی ، فتحى المسکینى ، ص ۲۱ .

(3) بېروانە : المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۷۶ .

(4) نداء الحقيقة ، مارتەن ھېدجەر ، ص ۷۷ .

تیبگات و بۆ ته حقیقکردنی بوونی خۆی سوودیان لى وه ربگریت ، بیئنه وهی به ته واوی پیئانه وه خه ریکبیت و به م خه ریکبوونه خۆی له بیر بکات و له دهستی بدات و له و مه وجودانه دا بتوێته وه .

قسه کردنیش له رووی بوونگه راییه وه به ئەندازهی حاله تی ویزدانى و تیگه یشتن ره سه نه و⁽¹⁾ «قسه کردن بریتیه له ده برینی تیگه یشتن»⁽²⁾ . واته ئە وهی مروؤ له باره ی بوونی خۆی و مه وجوده کانی تره وه تیگه یشتوه ، به قسه ده ری ده بریت و روونی ده کاته وه . ئە مه ش پیچه وانه ی زۆر بلتییه که خاسیه تی بوونی ساخته یه و که سه که له باره ی هه موو شتیگه وه قسه ده کات ، بی ئە وهی به قوولی له و شتانه تیگه یشتبیت . به هۆی قسه کردنه وه مه وجوده کان ریکده خه ی و په یوه ندی له نیوانیانا ده دۆزینه وه و مانایان پیده به خشین . له هه مان کاتدا بوونی خۆشمانی پی ریکده خه ی و روونی ده که ینه وه ، به وهی له گه ل که سانی تردا قسه ده که ی و له باره ی ئە و بوونه وه یان له باره ی مه وجوده کانه وه ده دۆین⁽³⁾ .

جگه له م دوو جۆره ی بوون که باسکران ، له شیعرى مه حویدا دوو توخمى دیکه هه ن رۆلایان هه یه له جیگیربوون و جۆری ئە و بوونه ی له مه حویدا دروست ده بیت ، ئە و دوو توخمه ش بریتین له :

یه که م : جهسته :

ئە ولایه نه یه که شوپنی نیشته جیبوون یاخوود به رجه سه ته بوونی (بوون) ه ، چ بوونی ره سه ن بیت یان ساخته ، چونکه مروؤ ناتوانیت له عاله مدا بیت ته نها له ریی بوونیه وه نه بیت له شیوه یه کی جه سه یداو له ریی جه سه ته وه ده رک به و شت و که سانه ده کات که جیهان پێک ده هین⁽³⁾ . جه سه ته ته نها نشینگه یه کی ئاماده یه بۆ (بوون) و خۆی ویستی نییه له دیاریکردنی جۆری ئە و بوونه ی تیایدا به رجه سه ته ده بیت و ته حه کومی پیده کات . بۆ نیشته جیبوونی هه ریه که له بوونی ره سه ن یان ساخته له جه سه ته دا ، دوو ده رگا هه ن که هه ریه که یان تاییه ته به یه کێک له و دوو جۆره ی بوون : یه کیان ده رگایه که له ناوه وهی جه سه ته دایه و ته نها شوپنی هاتنه ناوه وهی بوونی ره سه ن و به رجه سه ته بوونیه تی له جه سه ته دا ، ئە وى دیکه شیان

(1) نداء الحقیقه ، مارتن هیدجر ، ص ۷۹ .

(2) بروهان : المذاهب الوجودیه ، فؤاد کامل ، ص ۷۹ .

(3) بروهان : فلسفه ی بوونگه رایى ، جۆن ماکواری ، ل ۱۰۷ .

دهرگایه که له رووی دهره وهی جهسته دایه و شوینی هاتنی بوونی ساخته یه بۆ ناو جهسته .

دوهدهم : کهس :

که (خود) یش ده گریتته وه له شیعره کاندایه (مه حوی) ناوی هاتوه ، ئه و لایه نه یه که ئهرکی پارێزگاریکردنی جهسته یه . ئهم پارێزگاریکردنه شی له دوو رووه وه یه : رووی دهره وه و رووی ناوه وه . پارێزگاریکردنی جهسته له پووی دهره وه له لایه ن مه حوییه وه به وه ده بیته ئه و دهرگایه ی جهسته که به پووی دهره وه دایه ، بیگریته و نه هیلتیت بوونی ساخته بیته ناو جهسته یه وه ، به مه جهسته به پاکی راده گریت و ده یکاته نشینگه یه کی ئاماده بۆ هاتن و بهرجهسته بوونی ، بوونی ره سه ن تیایدا . له پووی ناوه وه ش دهرگا به رووی بوونه ره سه نه که دا ده کاته وه و بواری پیده دات بیته ناو جهسته وه و بیکاته نشینگه ی خۆی و تیایدا بهرجهسته ببیت و به دی بیت . ئهم دوو دهرگایه ی جهسته هه رگیز له یه ککاته دا هه ردووکیان پیکه وه نا کریتنه وه ، داخستنی یه ککیان کردنه وه ی ئه و ی دیکه یانه ، واته داخستنی دهرگای دهره وه ی جهسته به پووی بوونی ساخته دا ، کردنه وه ی دهرگای ناوه وه یه به رووی بوونی ره سه ندا و به پیچه وانه وه ش . له ئه سلدا ئهرکی (کهس - مه حوی) ئه وه یه به رووی دهره وه دا پارێزگاری له جهسته بکات و نه هیلتیت بوونی ساخته دزه بکاته ناوی و بیکاته نشینگه ی خۆی ، چونکه به مه بوونه ره سه نه که ی خۆی له ده ست ده دات و تووشی که و تن ده بیته ⁽¹⁾ مه به ست له که و تن ده ستی شان کردنیکی بوونگه ریانه یه یاخود هه لۆیستی که و خود به رامبه ر به خۆی وه ریده گریت ، یاخود رووتر بلتین که و تن هه له اتنی مڕۆقه له خودی خۆی ⁽²⁾ . به دهربرینیکی تر : که و تن هه له اتنی مڕۆقه له بوونی ره سه نی خۆی و له ده ستدانیه تی ، ئه مه ش به وون بوون له ناو ئه ودا که ئاماده یه دیتته دی ⁽³⁾ . واته که و تن له و حالته دا رووده دات که مڕۆقه به شتانی که وه خه ریک ده بیته له دهره وه ی خۆیدان و له ناو ئه مدا ئاماده یی په یدا ده که ن ، به مه ش ئه و که سه له بوونی ره سه نی خۆی داده بریت ، به م پییه که و تن ، نا ئاماده یی بوونی ره سه نه له به رامبه ر ئاماده یی دهره وه دا و تانه وه یه تیایدا . به لام لیره دا پتویسته ئاماژه به وه بکه ی ن که نابێ واتایه کی سلبی به (که و تن) بده ی ن ، واته

(1) چه ند فه یله سوفیکی بوونگه را ، فوناد کامیل ، ل ۷۶ .

(2) بروهانه : نداء الحقیقه ، مارتن هیدجر ، ص ۱۰۷ .

وا لئیکى بدهینه وه که ژيانى رۆژانه بوونى تیدا نیه ، لیره دا که سه که له ناو عالم و له بوونى به کۆمه لدا رۆده چیت و ئهم حالته نه مانى بوونى ره سه نه به و پیه ی که که سه که خودى خۆى نیه ، واته دازاینى که سه که ده بیته شتیکی دیکه ی جگه له خۆى^(۱) و بوونیکی تر تیايدا به رجه سته و بالاده ست ده بیته ، که بوونیکی به کۆمه له و به نسبت که سه که وه بوونیکی ساخته یه و له دهر وه سه رچاوه ی گرتووه نه که له خودى خۆیه وه . له کاتیکدا سه ره کیتین کارى خود به ديه تانی ئه و بوونه ره سه نه ی خۆیه تی ، ئه ویش به وه ی جه سته به پاکی رابگریته و له بوونى ساخته بپارێزیت تا بواری بوونه ره سه نه که بره خسینیته بیته ناوی و تیايدا به رجه سته بیته .

مردن

فه یله سووفه بوونگه راكان بایه خییکی زۆر به مردن دده دن و زۆر لئی دده وین . به لام ئیمه لیره دا هه ول دده دین ته نها له روانگه ی هایدگه ره وه له مردن بدوین . لای هایدگه ر مردن به نسبت هه ر یه که له بوونى ره سه ن و بوونى ساخته وه واتایه کی جیاوازی هه یه .

له بوونى ره سه ندا مردن یه کیکه له تواناو ئیمکانه کانی بوون و پێویسته ئه و بوونه هه رده م پابه ندی بیت^(۲) له گه ل مردندا (دازاین) له تایبه تترین توانای خۆیدا چاو ده بریتته خۆی^(۳) . واته مروف ده که ویتته سه ر تایبه تترین توانای بوونى خۆی و هیه پیه ونه دییه کی به دازاین و مه وجوده کانی تره وه نامینیت ، به م پیه ”مردن بریتیه له و توانایه ی که (ئیتیر - ئه و - ناتوانیت - لیره - بیت)^(۴) . واته مردن توانای نه مانى گشت تواناو ئیمکانه تی که له که سه که داو له مردندا هیه پیه ونه دییه که له گه ل دهر وه دا نامینیت و تایبه ته به که سه که خۆی و ره سه نترین توانای دازاینه ، چونکه ئه گه ر مروف له بوونى رۆژانه یاخود له بوونى ساخته دا بتوانیت له شیوه ی بوونه کانی تردا دهری که ویت و تواناو ئیمکانه کانی ئه وان بینه ناو ئهم و ته حقیقیان بکات ، ئه و له مردندا ناتوانیت ئه مه بکات ، چونکه مردنی ، ته نها تایبه ته به خۆی و ته نها خۆی

(۱) پروانه : المذاهب الوجودية ، فؤاد کامل ، ص ۸۱ .

(۲) نقد العقل التأویلی ، فتحی المسکینی ، ص ۲۲۹ .

(۳) هـ . س ، هـ . ل .

دەمریٲ^(١)، نە دەتوانی ٲە جیاتی کەس بمریٲ ، نە کەسیش دەتوانیٲ لە جیاتی ئەم بمریٲ . ئەم مردنە ھەر لە لەدایکیوونیەو وەك توانایەك تییدا ھەیە و کەسەكە چاوەروانی ئەو بوو یاخود ھەستیكردوو ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەم توانایە دٲتە دی . بۆیە کەسەكە ترسی لە مردن نییە و لٲی راناكات و وەكو ھەر توانایەك لە تواناكانی خۆی تەماشای دەكات .

بەلام لە بوونی ساختەدا مردن وەك توانایەكی رەسەنی بوونی مرقۇف تەمasha ناكریٲ ، بەلكو وەك رووداویك سەیردەكریٲ كە ھەموو ساتێك و ھەموو ڕۆژێك روودەدات و بەسەر كەساندا دٲت ، بۆیە نەدەبی سەرئەمان راکیشیٲ و نەدەبی زیاد لە پٲویست سەرقالمان بكات ، ھەر وەكچۆن نابٲت كارەكانمان راگریٲ و لە ھەولدانمان بخات . بوونی تەواو لە خەلكدا ھەر وەكو خەلك دەروانیٲتە مردن و خەلكیش بەو لە بایەخی مردن كەم دەكەنەو كە لە داھاتودا بەرەو روویان دەبیٲتەو ، بۆیە ئیستا ھیچ جیگەئە بایخ و مەبەست نییەو ھیچ نەبیٲ ئەم جارە ئەوانی نەگرتوو تەو ، ھەموو كەسیكیش دەبیٲ بمریٲ^(٢) . كاتیكیش خەلك ئاوا سەیری مردن دەكەن و لە بارەو ھەو دەدوٲن ، ئەوا حەقیقەتی مردنیان لٲ تێكدەچٲت و لای ئەوان مردن شتیكی دیاریكراو نییە ، بەلكو رووداویكە لە كاتیكی نادیارو لە شوٲنێكی نادیارەو دٲت و یەخەمان دەگریٲ ، بەلام ئیستە جٲی مەترسی نییە ، چونكە ھیشتا بەسەر ئیستمەدا نەھاتوو و بەسەر كەسانی تردا دٲت . واتە رووداویكە كە ھەموو مرقۇفێك دەگریٲتەو بە تەنھا یەك كەس ناگریٲتەو^(٣) ”مردن لای خەلك رووداویكی یەقینییە كە ھەر دەبیٲت بیٲت و دەربازبوون نییە لٲی ، بەلام ھەموو ئەمانەیان لە تەجرەبەئە مردنی كەسانی ترەو بەدەست ھیناوە^(٤) . واتە لە ژياندا بیستوو یانەو خۆشیان دەبینن كە مرقۇفەكان یەكە یەكە دەمرن و پٲش ئەمانیش چەندەھا مرقۇفی تر ھەبوون كە ئیستا نەماون و مردوون ، بەھەمانشیو ئەمانیش دەمرن و نامٲن ، ئا لەمەو مردن لای خەلك بوو تە رووداویكی یەقینی . ئەم جۆرە تەماشاكردنەئە مردن ، حەقیقەتی مردن دەشارٲتەو و وەك توانایەك سەیری ناكات كە لە ناو خودی مرقۇفایە یاخود لە بوونی مرقۇفایە ، بەلكو وەك رووداویك تەماشای دەكات كە لە دەرەو و لە شوٲنێكی نادیارەو دٲت و یەخەئە مرقۇف دەگریٲ و كۆتایی بە ژيانی دەھینٲت .

(١) بېروانە : اشكالية التواصل في الفلسفة الغربية المعاصرة ، عمر مھبېل ، ص ١٥٥ .

(٢) بېروانە : نداء الحقيقة ، مارتەن ھیدجر ، ص ٨٧ - ٨٨ .

(٣) ھ - س ، ل ٨٨ .

ململانی بوونی ره سمن و بوونی ساخته له مه حویدا

خودیك ههیه كه ناوی مه حوییه ، ئه م خوده نه كورده و نه عه ره به و نه فارسه . ئه م خوده خاوه نی جهستهیه كه كه شتیکی دیارو بهرچاوو زیندوو ، بهرده و امبوونی زیندوویه تیی ئه م جهستهیه بههوی بوونیکه وه ده بی ، كه بیته ناو ئه م جهستهیه وه و تیایدا بهرجهسته بیته و له ریگه ی ئه م جهستهیه وه تواناو ئیمكانه کانی به دی بهیته .

دیاریکردنی جوړی ئه و بوونه ی ئه م جهستهیه ده کاته نشینگه ی خو ی و تیایدا تواناو ئیمكانه کانی دیتته دی ، ئه رکی خوده كه یاخود مه حوییه . کاتیك مه حوی ده رگا دهره کیه كه ی جهسته ی به رووی دهره وه دا داخست و نهیهشت بوونی بیگانه (كه بوونیکي ساختهیه) بیته ناو ئه م جهستهیه وه ، ئه وا دهرگای ناوه وه ی ئه و جهستهیه به رووی بوونی ره سه ندا ده کاته وه . ئه م بوونه ره سه نه هه م به خوده كه یاخود مه حوی و هه م به جهسته كه ش ئاشنایه ، له قولایی مه حوی خو یه وه سه ره لده دات و خاوه نی کومه لیک تواناو ئیمکانی ره سه نه و به ره به ره به دیان ده هیته . ئه م تواناو ئیمکانانه هه م به كه سه كه و هه م به و کومه لگه یه ش كه ئه و كه سه ی تیدا ده ژێ ئاشنان و له گه لیاندا ته بان .

به لام ئه گه ر خوده كه یاخود مه حوی ، بههوی کاریگه ری دهره وه یان له ئیهمالی خو یه وه ، ئه م ئه ركه گرنگ و ره سه نه ی خو ی له بیر كردو دهرگای دهره وه ی جهسته ی به رووی بوونیکي بیگانه و ساخته دا كرده وه و ریگه ی پيدا بیته ناو جهستهیه وه و بیکاته نشینگه ی خو ی ، ئه وا هه م جهسته كه و هه م خوده كه ش ، له و بوونه ره سه نه داده برین كه پیاان ئاشنایه و بوونه ساخته كه بالاده ست ده بیته و له ریگه ی ئه م جهستهیه وه کومه لیک تواناو ئیمکان به دی ده هیته ، كه هه م به جهسته كه و هه م به خوده كه ش نا ئاشنان . ئه مه ش ده بیته هو ی ئه وه ی كه سه كه یاخود مه حوی هه ست به نا ئارامی و شله ژان بکات ، هه ولی ئه وه دده دات له و بوونه ساختهیه خو ی رزگار بکات و به ره و بوونه ره سه نه كه ی خو ی بگه ریته وه و تواناو ئیمكانه کانی ئه و بوونه ی خو ی به دی بهیته . به لام بوونه ساخته كه ش به ئاسانی ناچیتته دهره وه و هه ولی مانه وه و بالا ده ست بوون دده دات به سه ر مه حویدا . جارێك ئه م سه رده كه ویت و

بالا دهست دهبيټ ، جارېك بوونه رهسهنه كه . نه م حالته به روونی له م شيعره ی مه حويدا رهنگی داوه ته وه ههستی پېده کړی ، که دهلی :

يار از وفا گذشت بر اين کشته جفا
شد مشهدم ز مقدم او روضه صفا
چون در قفاش دلشده گانش نميافتند
«کاکل کمند جان و دل افکنده بر قفا»^(۱)

واتای دپړی یه که م و دووم یه که له دواى یه که به م جوړه یه : «يار له رووی وه فاداريی وه به سهر نه م کوشته ی بی مه یلی خویه دا تپه پری ، به هو ی نه و تپه پینه وه که ده می بوو چاوه پوانی بووم و له بهر نه بوونی شه هید بوو بووم ، جیگای شه هید بوونه که م که به خوینی خوم رازا بووه وه بوو بوو به گولزار ، بوو به باخچه ی خو شی و رابواردن . مادم یار کاکولای خو ی کردوه به که مهندي گیانی دلداران و دلایانی داوه به کولیا ، ئیتر چو ن دوسته دل رویش تووه کانی . به دواى دل به رویش تووه کانیاندا . نه که ونه دواى ، یا چو ن دلایان له دوايه وه نه که وى ، که یه که یه که له کولای داده که ون»^(۲)

به بوچوونی ئیمه لیکدانه وه ی دپړی یه که م به و جوړه یه که به هو ی هاتنی یاره وه شیوه دیمه نی مه حوی بووه به گولزار و رازا وه وه ، نه که شوینی شه هید بوونه که ی ، به م پپیه مه حوی به داپران له یار ده پوکیته وه به ره و نه مان ده چیت ، به لام به ده رکه وتنی یار وه کول ده بوژیته وه . دپړی دووه میش ماناکه ی وای لی دیت : مه حوی دلی خو ی داوه به یار ، نه ویش دلی مه حوی داوه به کولیا ، نه که ر به هو ی بیوه فای مه حویه و بروت و له مه حوی دور بکه ویته وه ، نه و دلی مه حوی له کولای ده که ویته خواره وه بی جی ده بیټ ، بویه مه حوی له تاو دلی بو نه وه ی بی جی نه که ویت دواى یار ده که ویت . به لام ئایا مه بهستی له یار کپیه ؟ نه که ر له ئاستیکی قوولداو له م شيعره وه له (یار) پروانین و لیکی بدهینه وه ، نه و (یار) بوونی رهسهنی مه حوی ده گریته وه که هه ندیکجار ئاماده یه و هه ندی جاریش بزړه و ههستی پی ناکات . لیړه دا ماوه یه که له و بوونه ی داپراوه و ههستی پی نه کردوه ، له م حالته ی

(1) د. م. ، ل. ۱۰ - ۱۱

(2) د. م. ، ل. ۱۰ - ۱۱

بزی و ههست نه کردنه دا به بوونی خۆی ، ته نانه ته وهی بیرچووه ته وه که کورده و ده بی به زمانی کوردی شیعر بنووسیت ، بۆیه ئه م شیعره ی به زمانی فارسی دهست پیکردووه . به م گه پانه وه و سه ره له دانه وهی بوونه ره سه نه که ی (که به یار ناوی ده بات) ، ئینجا خۆی بیر ده که ویتته وه له دیری دواتردا ده لیت :

کوردی زوبانی ئه سلمه گه ر ته رکی که م به کول

بۆ فارسی به کوللی ئه من ده به م بی وه فا⁽¹⁾

واته کوردی زمانی ئه سللی منه ، ئه گه ر بۆ فارسی واز له کوردی بهینم ، ئه و من ده به م که سێکی بی وه فا به رامبه ر ئه سللی خۆم . مه به ست له م ئه سللی خۆی ، بوونی ئه سللی ، یاخود بوونی ره سه نی خۆیه تی و زمانی ئه و بوونه ئه سللیه ی کوردیه . که واته خۆشی کورده و ده بی به زمانی کوردی شیعر بنووسیت نه که به فارسی .

به لام لیژهدا و له بیرکردنه وهی مه حویدا ئه وه ده رده که ویت یاخود هه ست به و بۆچوونه ده کریت که له وانه یه (کوردبوون) تاوان بی ، بۆیه یه کێک (که بوونیکی ساخته یه) له ناخیدا ئه م بۆچوونه زیندوو ده کاته وه ، مه حویش رووی ده می ده کاته ئه و و پیتی ده لیت :

دووری مه بینه تۆ له که ریمی به هانه جۆ

هه رچی که کورده پاکی بیه خشی به (بوالوفا)⁽²⁾

بۆچی کوردبوون به تاوان داده نری ؟ به دووری مه زانه ئه و خواجه ی له بیانویه که ده گه پۆ تا به هۆیه وه له به نده کانی خۆش بییت ، له هه رچی کورده خۆش بییت و له به ر خاتری (بوالوفا) هه موویان بیه خشییت . به پیتی لیکدانه وه کانیش بۆ (بوالوفا) ، له وانه یه مه به ست لیتی پیغه مبه ر بی ، یان (بوالوفا) ی کورپی سیراجه دینی ته ویله بی⁽³⁾ ، هه رچه نده له دیره کانی تردا ده رده که وئ که مه به ست له (بوالوفا) پیغه مبه ره (د.خ) .

به لام لیژهدا مه به ست له (بوالوفا) هه ر کامیکیان بی ، ره مزی ئه و که سه یه که به ته واری هه ستی به بوونی خۆی کردووه له گه ل ئه و بوونهیدا ته بایه و به هۆی ئه م ته باییه ی له گه ل بوونی خۆیدا ، لای خوا به ریزه و تکارکردنی ده خوات ، بۆیه له دیری

(1) د.م ، ل ۱۱ .

(2) د.م ، ل ۱۱ .

(3) بیوانه : د.م ، ل ۱۱ .

دواتردا له خوا ده پارتېته وه له بهر خاترى پيغه مېر لىي خوش بېټ . ليرده دا نه و
 پرسپاره سره ه لده دات كه نه م دواكردنى ليخوش بوونه له چييه ؟ ده بى چ تاوانكي
 كردي ، وا داواي ليخوش بوون ده كات ؟ له دواي نه وهى به دوورى نازانيت (كوردبوون)
 لاي خوا قبول بيت و بوونه ره سه نه كهى خوى كه سره ه لده داته وه و ديته گو ، به
 كوردى شيعر ده نووسى ، ليرده دا هيشتا مه حوى ته واو دلتيا نيبه كه شيعر نووسين به
 زمانى كوردى گوناخ نه بيت و خوى به گونا هبار ده زانيت ، بويه رووده كاته خواو لىي
 ده پارتېته وه كه له بهر خاترى پيغه مېر لىي خوش بېټ ، چونكه به كوردى شيعرى
 نووسيو وه نه مهش وازه يمانه له و بوونهى كه هى عره به و له پيگه ئيسلامه وه
 هاتووه ته ناو مه حوييه وه .

عه فووم كه (يا عفو) به حق جامى نه و شه ه

نايهى عولووى جامى نه وه نايه تى (عفا)⁽¹⁾

ليرده له نيوان خوى و خوادا پيغه مېر دينيته ناو وه و داوا له خوا ده كات
 له بهر خاترى نه و پيغه مېره پله و پايه به رزه لىي خوش بېټ . هينانه ناو وهى
 پيغه مېر ش بؤ نه وهيه عوزريك بؤ به كوردى نووسينى خوى به ينيته وه ، له و
 روانگيه وه كه پيغه مېر ش ه رچه نده نه و وه حيه لاي خوا وه بؤى هاتو وه له
 بناغه دا به هيچ زمانيك نه بو وه و ته نها وهك ه ستيك بو وه و نيردراو ته ناخيه وه⁽²⁾ ، واته
 به زمانيكى دياريكراو نه بو وه ، به لام گه ياندى نه م وه حيه له پيغه مېره وه بؤ كه سانى
 تر به زمانى عره بى بو وه ، نه مهش له بهر نه وهيه چونكه پيغه مېر خوى عره ب
 بو وه ، نه و وه حيه نيردراو ته ناخيه وه و دواتر له ناخى نه وه وه سهرى
 ه لده و ته وه ، نه وه ش كه له ناخى كه ستيكه وه سره ه ليدات ، كه سه كه سر به چ
 نه ته وه يه ك بيت ، به زمانى نه و نه ته وهيه دهرى ده برېټ . مه حو ش ماده م كورده ،
 نه وهى له ناخيه وه بيت دهر ، به كوردى دهرى ده برېټ ، هر بويه شيعر ش كه له
 ناخيه وه ديته دهر به كوردى ده نووسيت .

به لام هيشتا مه حوى به هوى كاريگه رى بوونيكى ساختهى عره بيه وه كه له
 ريگه ئيسلامه وه هاتووه ناوى ، له م راستيه به گومانه كه به كوردى نووسين تاوان

(1) د . م ، ل ۱۲ .

(2) فهرموده پيغه مېر (دخ) هيه باسى نه وه ده كات كه زور جار نه و وه حيه بؤى هاتو وه ، له شيوه دهنكى

چهره س (دقات الجرس) دا بو وه .

نییه ، بۆیه واز له زمانى كوردی دینیت و به زمانى عه‌ره‌بى به دێره شیعرێك وه‌سفى پێغه‌مبه‌ر ده‌كات كه خوا سه‌لامى له خۆى و هاوێرى و خانه‌واده‌كه‌ى كردوه‌و ده‌لى :

صَلَّى عَلَيْهِ السُّلَٰمَ مَا يَلِيْقُ بِهِ
مَعَ صَحْبِهِ وَاٰلِهِ وَاَلْاٰهْلِ ذِي الصُّفَا^(١)

ئێتر لێ‌ده‌دا مه‌حوى له نێوان ئه‌و بوونه ره‌سه‌نه‌ى خۆیدا كه كورده‌و بوونێكى عه‌ره‌بیدا كه له رێگه‌ى ئیسلام و رۆشنبیری عه‌ره‌بى ئیسلامیه‌وه هاتووه‌ته ناوى ، له‌گه‌ڵ بوونێكى تری فارسیدا كه له‌رێگه‌ى ئه‌ده‌بیاتی فارسیه‌وه تیایدا دروستبووه ، له نێوان ئه‌م سێ بوونه‌دا دۆش داماو‌هه‌و هالى تێكچووه ، بۆیه ده‌لى :

تشویش حال من تو ز تخلیط من بفهم

ز اهل زمانه كه رسد بر دلم جفا^(٢)

به‌وه‌دا له ناشارامی و تێكچوونی هالى من به‌ده‌ست ئه‌و بوونانه‌وه تێگه ، كه له نووسینی ئه‌م شیعه‌دا تێكه‌لكردنی سێ زمان رویداوه ، ده‌زانم كه زمانى كوردی ئه‌سه‌مه‌و بوونی ره‌سه‌نم له‌مه‌وه‌یه ، به‌لام زۆر و سه‌تم (جفا)ى خه‌لكى ئه‌م سه‌رده‌مه بووه به داخێك له دلمداو خه‌ریكه له خۆم ون ده‌كهن ، ون بوونیشم له تێكه‌لكردنی ئه‌م سێ زمانه‌دايه كه ئه‌م شیعه‌م پێ نووسیوه .

لێ‌ده‌دا پێویسته له‌سه‌ر (جفا) و (اهل زمانه) هه‌لوه‌سته‌یه‌ك بكه‌ین و بزانی‌ن مه‌به‌ستى له (جفا) و له (اهلى زمانه) چیه و كێیه ؟ ئه‌گه‌ر قوول به‌مه‌به‌ست و واتای ئه‌و دوو ده‌رپرینه‌دا رۆبچین و له روانگه‌ى بوونه ره‌سه‌نه‌كه‌ى مه‌حویه‌وه سه‌یری چه‌مكى وشه‌ى (ئه‌هلى زمانه) بكه‌ین ، ئه‌وه ده‌رده‌كه‌وێ كه مه‌به‌ستى له ئه‌هلى زمانه هه‌ردوو نه‌ته‌وه‌ى عه‌ره‌ب و فارسن ، كه یه‌كه‌میان له رێگه‌ى ئیسلامه‌وه دووه‌میان له رێگه‌ى ئه‌ده‌بیاته‌وه هاتوونه‌ته ناو مه‌حویه‌وه‌و دوو بوونی ساخته‌یان تیدا دروستكردوه‌و هه‌ریه‌كه‌یان ده‌یه‌وێت خۆى به‌سه‌ر جه‌سته‌ى مه‌حویدا بالاده‌ست بێت و تیایدا به‌رجه‌سته ببێت و جه‌سته‌و خودى مه‌حوى ره‌نگدانه‌وه‌ى ئه‌و بن . بێگومان ئه‌مه‌ش له‌سه‌ر حسابی بوونه ره‌سه‌نه‌كه‌ى و له‌ناو‌بردنی ئه‌و بوونه‌یه‌تى . ئیشكردنی ئه‌و دوو بوونه ساخته‌یه‌ش له‌سه‌ر نه‌هێشتن و له‌ناو‌بردنی بوونه ره‌سه‌نه‌كه‌ى ئازارو جه‌فایه‌و گه‌یشته‌وه‌ته دلى . لێ‌ده‌داو له‌م حااله‌ته‌دا هه‌ل‌دان بۆ

(١) د. م. ، ل ١٢ .

(٢) د. م. ، ل ١٣ .

په یوه سټیوون به بوونه ره سه نه که یه وه و له هه مان کاتدا جوړه بیده سه لاتیه کیش به رامبه ر به و دوو بوونه ساخته یه ، له مه حویدا هه ست پی ده کریت و هه ولده دات له بوونه ساخته کاندانه تویته وه ، به لام ناتوانیت به ته وای خویان لی داپریت و خوی یه کلایی بکاته وه بۆ بوونه ره سه نه که ی ، که نه مه شی پی نه کرا ، بوونه ره سه نه که ی دهرناکه ویت و نایه ت . مه حویش واده زانیت نه و بوونه ی وه فای نییه بوی ، بویه نایه ت و دهرناکه ویت و داوی وه فای له بوونه ره سه نه که ی کردووه ، هه ر خوشی له سه ر زمانی بوونه ره سه نه که یه وه وه لامی خوی ده داته وه و ده لیت :

گفتا بتم : وفا طلب از من تو (محویا)

در عمر خود شنیده ای از عمر اگر وفا^(۱)

واته یاره که م وتی : نه ی (مه حوی) نه گهر له هه موو ژیانندا وه فات بیستوه ، داوی وه فا له من بکه . مه به ستی نه وه یه که وه فا لای مه حوی بوونی نییه ، که چی داوا له بوونه ره سه نه که ی ده کات که وه فای بۆ مه حوی هه بیت و ده سټبه رداری نه بیت ، له کاتیکدا پیویسته مه حوی خوی ده ست به بوونی ره سه نی خویه وه بگریت و بیپاریزیت و وه فای هه بی بوی ، نه ک داوی وه فا له و بکات . واته مانه وه به رجه سته بوونی بوونی ره سه نی مړوځ له ده ست که سه که خویدا یه ، نه ک له ده ست بوونه که یداو ده بی که سه که وه فای بۆ نه و بوونه ره سه نه ی خوی هه بیت و پابه ندی بیت و پاریزگاری بکات ، نه ک به پیچه وانه وه . لیږده دا مه حوی له به رامبه ر بوونه ساخته کاندانه لاوزبووه وازی له بوونه ره سه نه که ی خوی هیناوه وه فای بوی نه بووه به بوونه ساخته و راگوزره که نه وه خه ریکبووه ، که چی داوی وه فای له و کردووه . بویه نه ویش نه وه ی به پروی مه حویدا داوه ته وه که مه حوی خوی په یوه ستی بوونی نانه سللی تر کردووه به ره و نه وان چووه وه فای بۆ نه و بوونه نه سللیه ی خوی نه بووه ، که چی داوی وه فا له م ده کات . له کاتیکدا نابی نه و داوایه له بوونی ره سه ن بکات ، به لکو نه مه نه رکیکه له سه ر شانی خویه تی و پیویسته خوی به م نه رکه وه پابه ند بی و جیبه جیی بکات ، چونکه نه و بوونه ساختانه ی تر وه ک ته مه ن وان و تاسه ر بۆ که س نامینن و نه وه ی بمینیتنه وه و جاویدانی بیت بوونی نه سللی مړوځ خویه تی ، بویه پیویسته مه حوی وه فای بۆ نه و بوونه نه سللیه ی خوی هه بیت .

دەرنەكەوتن و نەھاتنى (يار - بوون)

بوونى رەسەنى مەھوى لە ناو خۇيدايە ، واتە زۆر نەزىكە لىيى ، بەلام لەبەرئەوھى مەھوى بەدەرەوھە خەرىكە و ئاگای لەو بوونەى خۆى نىيە ، ئەو بوونەى ناوگەوتى کردووە و دەرنەكەوتى . لە ھەندى حالەتدا مەھوى بى وازھىنان لە دنیاو دەرەوھە ، دەيەوتى ئەو بوونە رەسەنى دەرەكەوتى و بىبىنىت و ئامادەى ئەوھەيشە كە دەرەكەوت و ھات ، سەرى لەبەر پىيدا دابنىت :

وتم : نیازمە بەر پىتى خەم سەرم ، فەرمووى

بەنازو عىشوھ : شەھىي بۆ گەدا كە ئادا دەست^(۱)

لیرەدا (يار - بوون) زۆر لە مەھوى نەزىكە ، بۆيە مەھوى راستەوخۆ روودەكاتە (يار - بوون) و پىتى دەلىت من چاوەپوانى دەرەكەوتن و ھاتنى تۆم ، ھەركە تۆ دەرەكەوتىت ، ھەك نىشاندانى ریزو وەفا بۆت ، نیازمە سەرم بخرمە بەرپىت . بەلام (يار - بوون) بەمە رازى نىيە ، چونكە ھەستدەكات ئەگەرئەو خۆى بۆ مەھوى دەرخت و مەھوىش سەرى خۆى لەبەر پىتى ئەمدا دابنىت ، ئەوا ھەك ئەوھەيە مەھوى بووبىتە پاشا و ئەم بوونە پاشايەش ھەك پاشاكانى تر نىيە ، كە پاشايەتەكەيان لەوھەيە دەسلەت و سەرھەت و سامان و ولاتىكيان لەژێر دەستدایە بۆيە پاشان و ئەگەر ئەوانەيان ئەما لە پاشايەتى دەكەون ، ئەم بوون بە پاشايەى مەھوى لەوان جىاوازەو لەوھەيە كە (يار - بوون) دەرەكەوت و مەھوى پىتى گەيشت و بووھە خواھەنى ، دەبىتە پاشا . ئەو يارەش كە مەھوى بە ھۆيەوھە دەبىتە پاشا ، ھەك پارەو سەرھەت و سامان و دەسلەت نىيە ، كە دەبرىنەوھەو بە تىپەربوونى كات نامىن ، بەلكو ئەم ، كە مەھوى بووھە خواھەنى و كەوتە بەدبھاتن ، ئەوا نەھىچ كەسەك و نەچەرخى زەمانە ناتوانن كۆتايى پى بھىنن و لەناوى بەرن . دەرەكەوتنى ئەم يارەو گەيشتنى مەھوى پىتى ، مەھوى بەم پلەو پایەيە دەگەيەنىت ، بۆيە ئامادەيە سەرى خۆى بختە بەر پىتى . بەلام (يار - بوون) بەمە رازى نىيە ، چونكە سەرى مەھوى ھىشتا شاھەنى ئەوھە نىيە بخرىتە بەر پىتى يار :

بەر پىتى ئەوم بە مێزەرەوھە ، سەركە نا ، وتى

مەھوى تەمايە بمخەلەتینى بە توورى پووت^(۲)

(1) د . م ، ل ۷۰ .

(2) د . م ، ل ۸۴ .

پازى نەبوونى (يار - بوون) بەۋەى كە مەھوى سەرى خۆى بخاتە بەر پىتى ،
 لەبەرئەۋەيە كە سەرى مەھوى ۋەك توورى پۈتە ، چونكە ئەگەر توورى پۈت
 نەبوايە ، ئەۋەى دەزانى سەرىك كە مېزەرى پۈتەيىت ، ماناى ئەۋەى خاۋەنى ئەۋ
 سەرە ، كەسىكە كە مەلایە و مېزەرى مەلایەتى بەسەرەۋەى ، ئەمەش پلەيەكى
 كۆمەلایەتییە و ماناى وایە مەھوى لە خەلك و لە كۆمەلگە دانەبراۋە لە ناویاندا
 تواۋەتەۋە لە وان زیاتر پابەندى ئەۋ رېۋپەسم و دابونەرىتانەيە كە كۆمەلگە و ئايىن
 دیارىی كردون و بە ھۆیانەۋە بوۋەتە كە سىتییەكى ئايىنى ، كە ئەمەش بوونىكى
 ساختەيە و دەرەۋە كۆمەلگە و ئايىن لە ناو مەھوىدا دروستیانكردوۋە و مەھوىش بەم
 بوونە ساختەيەۋە پابەندە ، كەچى دەشیەۋىت بەبى وازھىنان لەم بوونە ساختەيە
 بوونە رەسەنەكەى دەرکەۋىت و پىى بگات . بەلام تا ئەۋ بوونە ساختەيە لە ناو
 مەھوىدا بىت ، (يار - بوون) خۆى بۆ مەھوى دەرناخت :

دەيووت : قيامت ئەلبەتە رووت نیشان دەدەم

پوۋ دەرخە تاكو رۆزى قيامت مەلى لە رووت^(۱)

لېرەدا (يار - بوون) ھەستەكەت مەھوى بەجۆرىك لەۋ پلەۋپايە ئايىنى و
 كۆمەلایەتییەدا تواۋەتەۋە ، مەگەر بە مردن بتوانىت خۆى لى رزگار بكات . تا خۆشى لى
 رزگار نەكات ، ئەۋا بوونى ساختە لە ناويدا ئامادەيى ھەيە ، كە بوونى ساختەش لە ناو
 مەھوىدا ئامادەيى ھەبو ، (يار - بوون) خۆى پىشانى مەھوى نادات . بۆيە يار ھەست
 دەكات مەگەر مەھوى بمرىت و بەۋ مردنەى لە كۆمەلگە و پلەۋ پايەى كۆمەلایەتى
 دابىرپىت و لە قيامەتیشدا كە زىندووبوۋيەۋە بوونى ساختەى تىدا نەماۋە ، بۆيە يارىش
 لەۋى (ۋاتە لە قيامەت) رووى خۆى پىشانى مەھوى دەدات . بەلام مەھوى بە (يار -
 بوون) دەلىت تۆ رووى خۆت دەرخە ، با بىبىنم و جوانى و گەرەيى و شان و شكۆى
 تۆم بۆ دەرکەۋىت ، بەمە لە كۆمەلگە و پلەۋ پايەى ئايىنى و بوونى ساختە دادەبىرپىم
 خۆم بۆ تۆ يەكلايى دەكەمەۋە ئەمەش ۋەك ئەۋەيە بەۋ دەرکەۋتنەى تۆ قيامەت
 روويدا بىت . بىگومان ئەمەش روونادات ، چونكە (يار - بوون) دەرناكەۋىت ياخود خۆى
 دەرناخت ، بۆئەۋەى مەھوى بىبىنىت و كە بىنىى ئنجا واز لە بوونى ساختە و
 مەوجود و شتى دىنايى بھىنىت ، بەلكو دەبى مەھوى سەرەتا خۆى لەۋانە دابىرپىت و
 بەرەۋ خۆى بگەرپتەۋە ئامادەى دەرکەۋتنى (يار - بوون) بىت ، ئنجا (يار - بوون)

(۱) د . م ، ل ۸۴ .

دهرده که ویت . به لām له بهر نه وهی مه حوی ئه مهی ئه نجام نه داوه ، (یار - بوون) لیی
دورده که ویت وهو خوی پیشان نادات ، بۆیه ده لیت :

له ریی ئه و شوخه دا خۆم کرده خاک و پیی نه نا پیما

ده سا خاکی هه موو عالم به سه ر خۆما نه که م چبکه م⁽¹⁾

مه حوی ده یه ویت به بی وازهی نان له دهره وهو بوونی ساخته ، به وهی که وهک
خاک له بهر پیی یاردا بکه ویت ، ئیتر یار بیّت و پیی پیدا بنیّت ، که ئه مه ش مانای
دهرکه وتنی (یار - بوون) ه . به لām دواي ئه وهی که ئه م ماوه یه کی زۆر خوی کردووه ته
خاکی بهر پیی (یار - بوون) ، که چی هه ر نه هاتووه و پیی پیدا نه ناوه ، واته (یار -
بوون) دهرنه که وتووه . بۆیه مه حوی هه سته دکات ته نها ئه وهی بۆ ماوه ته وه که له تاو
دهرنه که وتن و نه هاتنی یار ، قورپی هه موو عالم به سه ر خۆیدا بکات ، چونکه
دهرنه که وتنی (یار - بوون) وهک مردنی که سیکی زۆر زۆر نزیك و ئه زیزه و ده بیّت قورپی
بۆ بیی ویت ، جگه له وهی که به جیمانی مه حوییه له یاران :

به جی ماوم له یاران ، نابه جی ماوم ، ئه جهل زوو به

به مردن له م قوصووری ژینه ئیستیعفا نه که م چبکه م⁽²⁾

دهرنه که وتنی (یار - بوون) و نه گه یشتنی مه حوی پیی ، مانای دواکه وتن و
به جیمانی مه حوییه له و که سانهی که به (یار - بوون) گه یشتوون و به و بوونه یانه وه
ژیان به سه رده بن و له م به سه ربردنه ی ژياندا به و بوونه ره سه نه وه ، ئه و بوونه یان
به دیدیت . مه حوی هه سته دکات ئه و جۆره که سانه (که لیتره به یاران ناوی بردوون)
به وهی بوونیان دهرکه وتووه و پیی گه یشتوون و له به دیهاتندایه ، به مه له ژياندا ئه رکی
خۆیان به جیگه یاندووه و ژيان و مانه وه یان له دنیا دا له جیی خۆیدا یه تی و شایه نی
ئه وه ن بژین و ژيانیان به جیییه . به لām مه حوی له بهر نه وهی به هوی که مته رخه می
خۆیه وه ئه و بوونه ی دهرنه که وتووه ، هه سته دکات ژيانی ئه م ژيانیکی نابه جیییه ،
چونکه پر نات ه واوی و که موکوپییه و بوونی ساخته و مه وجودی دهره کی تییدا
ئاماده یان هه یه ، بۆیه مردن به باشر ده زانیّت له م جۆره ژيانه و مانه وه له دنیا دا به
بوونیکی ساخته وه . هه ر ئه مه وای لی کردووه که داوا له ئه جهل بکات بیّت و زوو
بیمری نیّت و له م جۆره ژيانه رزگاری بکات . بۆیه ش ده یه ویت بمریّت و له ژيان رزگاری

(1) د . م ، ل ۲۳۰

(2) د . م ، ل ۲۳۳

بیت ، چونکه ههست دهکات به جۆرێک به دنیاو شتی دنیاوی و بوونی ساختهوه خهريکبووه و پێوهيان به ستراره تهوه ، زهحمه ته بتوانیته خۆيان لێ رزگار بکات . تا له مانهش رزگاری نه بیته و لییان دانه بریته ، (یار - بوون) ده رناکه ویت و خۆی پیشانی مه حوی نادات . (له یلا - یار - بوون) یش که ههستدهکات مه حوی به مجۆره بی هیممهت بووه و تا له دنیا دا بیت ، زهحمه ته بتوانیته خۆی له دنیا و مه جودو بوونی ساخته دابهریته ، ئه واده ی به یه ککه یشتنی خۆی له گه ل مه حویدا ده خاته رۆژی قیامه ته وه :

ئه واه یلا به رۆژی هه شتر ئه دا واده ی لقا (مه حوی)

هه تا قامی قیامهت ، ئاه و واوه یلا نه که م چبکه م⁽¹⁾

که (له یلا - یار - بوون) واده ی ده رکه وتن و به یه ککه یشتنی له گه ل مه حوی ده خاته رۆژی قیامه ته وه ، مه حوی ئه مه به کاره ساتیکی ئه وه نده گه وه ده زانیته که ده بیته تا رۆژی قیامهت شین و واوه یلا بکات و هه ناسه ی سارد هه لیکیشیته ، چونکه ده زانیته ده رکه وتنی ئه و بوونه ره سه نه و گه یشتن پێی له قیامه تدا روونادات و ، قیامهت شوینی روودانی ئه و ده رکه وتنه ی بوونی ره سه ن و به دیهاتنی نییه ، به لکو دنیاو ژیا نی دنیا شوینی ده رکه وتن و به دیهاتنی ئه و بوونه ره سه نه یه . که مه حوی به هۆی خه ریکبوونی به بوونی ساخته و مه جودو شتی دنیا ییه وه رێگه له ده رکه وتن و به دیهاتنی ئه و بوونه بگریته و له م ژیا نه دا زه مینه ی به دیهاتنی ئه و بوونه ی ساز نه کات ، ئه و ئیتر هه رگیز ئه و بوونه ی ده رناکه ویت و به دینایهت و ژیا نی مه حوی ژیا نیکی نابه جی ده بیته . ته نانه ت دابهران له و بوونه ره سه نه و دوورکه وتنه وه ی ئه و بوونه لێ رۆژی مه حوی ره شکردووه ، بۆیه ده لیت :

له و رۆژه وه جودا بووه لێم ئه و په ری وه شه

پۆژم ره شه ، شو عورو دلم لێ بووه جودا⁽²⁾

له و کاته وه ی به هۆی خه ریکبوونی به بوونی ساخته وه بوونه ره سه نه که ی (که به په ری وه ش ناوی بر دووه) لێ جودا بووه ته وه و رۆیشته وه و ده رناکه ویت ، رۆژی روناکی لا تاریکبووه و سه ری لێ تیکچوو وه ریی بزکردووه و به جۆرێک حا لی تیکچوو هه سترکردنی نه ما وه دلی لێ جودا بووه ته وه و ، وه ک ئه وه یه دلی نه ما بیت که به هۆیه وه ههست به ده رکه وتن و هاتنی بوونی ره سه ن ده کات . ئه م باره ناخۆشه ش وای لێ

(1) د. م. ، ل ۲۳۳ .

(2) د. م. ، ل ۷ .

کردوه واز له دهرهوه بهیښت و له بوونی ساخته و شتی دنیایی خوی دابریټ و خوی
 بۆ بوونی رهسه ن یه کلایی بکاته وه . ئهم دابړان له دهرهوه و چوون بهره و بوونه ش به
 کاریکی گه وره و قورس ده زانیت ، بۆیه ده لیت :

بهس کاری دل ټوینه وه مه حوی له پیشته (لَا يَخْسَبُ الْانَاسِيْ اَنْ يُثْرَكُوْا سَدٰی)^(۱)

هه سته کات ژیاڼی بۆته وه نییه هه را به فیرویی بدات و به دنیاو بوونی
 ساخته وه خه ریکبیت و ژیاڼیکی بیماڼا بژی ، به لکو له م ژیاڼه دا کاری دل ټوینه وه
 گه وره ی هه یه که ده بیت نه نجای بدات . یه کیک له و کارانه ش بریتیه له وه ی رووبکاته
 بوونی رهسه نی خوی و ئاماده ی هاتنی ئه و بوونه بیت . ئه مه ش به وه ده بیت دل و
 ده روونی له دنیاو بوونی ساخته خالی بکاته وه و چاودیری دلی بکات ، تا له ریگه ی
 دلپه وه ، ده رک به هاتنی (یار - بوون) بکات ، چونکه به هوی دابړان له و بوونه روژی
 تاریکبووه له تاریکیشدا ناتوانیت ده رک به هاتن و ده رکه وتن بوونی خوی بکات و له
 ریگه ی بارودوخ و حاله تی دلپه وه هه ست به هاتنی (یار - بوون) ده کات ، بۆیه ده لیت :

دل له سه ر خۆ چوونی په ی ده ر په ی ده لیلی یاره هات عه قل و هۆش نه ی دل بکه حاضر له پیشه کاره هات^(۲)

له م حاله ته دا دلی زوو زوو له خۆ ده چیت ، له خۆ چوونه که شی ئه وه یه به ته واوی
 له دنیاو دهره وه داده بریت و لییان بیئاگا ده بیت و به نسبه ت ئه وانه وه ده که ویته
 حاله تی غیابه وه ، ئه مه ش مانای ئه وه یه (یار - بوون) دیت . لیږده دا مه حوی
 هه سته کات ئه و بوونه ی ده رده که ویت ، بۆیه داوا له دلی ده کات که ئه و
 له خۆ چوون و بیئاگاییه ی نه مینیت و هۆش و عه قل بۆ ده رکه وتن و هاتنی (یار -
 بوون) ئاماده بکات ، چونکه که (یار - بوون) هات ، کاری ئه م بریتی ده بیت له
 خه ریکبوون به و بوونه وه و ئه مه ش پتووستی به وه یه هۆشی لای خوی بیت و له حاله تی
 بیئاگایدا نه بیت . لیږده دا مه حوی له وه بیئاگایه که ئه و له خۆ چوون و بیئاگابوونه ی
 دل له دنیاو دهره وه یه و به م بیئاگابوونه ی له دهره وه ، هۆش و عه قل ئاماده ی هاتنی
 (یار - بوون) ده بن و که هات پتوه ی خه ریکده بن و کاریان به دیه ټنانی ئه و بوونه
 ده بیت .

(1) د. م. ، ل. ۷.

(2) د. م. ، ل. ۵۶.

ئەو ساتانەش كە ئەو بوونە بزەرەو مەحوى لىي دادەپرېت ئەوا ھەستدەكات
 ھىچ كارىكى نىيە ئەنجامى بدات . لەم غىابەى بووندا ئەنجامدانى ھەر كارىك
 خەرىكبوونە بە دنياو مەوجودو بوونى ساختەو ، بۆيە مەحوش ھەولەدەكات خۆى لە
 سەرقالبوون بەو شتانەو دەوربىگرىت و چاوەرپى دەركەوتنى (يار - بوون) بىت . لەم
 بىكارى و چاوەرپوانىيەدا بىھودەيى دەىگرىت و ئاارام دەبىت ، كاتىكىش ئەم
 ئاارامىيەى دەگاتە لوتكەو واى لىدەكات دلى لەخۇ بچىت ، نىشانەى ئەوہىە بوونى
 رەسەن دەردەكەوئىت . ھەرچەند دەركەوتن و ھاتنى ئەو بوونە رەسەنە ئاسان نىيەو
 ئازارو ناپەھەتتى زۆرى پىوہىە ، بەلام كە ئەو بوونە سەرىھەلداو بەدبەيات ، ئىتر ئەو
 كەسە دەبىتە كەسىكى نەمرو پىويستى بە ئاوى ھەيات نابىت بۆ ئەوہى نەمرى
 بەدەست بەئىت :

خەسر ئەگەر چاوى ھەياتى برىە ئاوى ھەيات

من لە خاكى دەرى جانانەمە ھەر چاوى ھەيات^(۱)

خدرى زىندە بەو ھەولى بەدەستەئىنانى نەمرى داو ھە كە بە دواى (ئاوى
 ژيان) دا گەراو ، دۆزىوہتەو ھەولى خواردووەتەو بوو بە كەسىكى نەمر . بەلام
 مەحوى ئەم كارەى خدر بە ھەلە دەزانىت ، چونكە لە دەروەى خۆيدا بە دواى
 شتىكدا گەراو ھەكەستى بەئىت و بە ھۆيەو بىتە كەسىكى نەمر . مەحوى
 ھەستدەكات نابىت مەوۇ چاوەرپوانى ئەو بىت لە دەروەى خۆى و بە ھۆى شتىكى
 دەركەكەو نەمرى دەست بەكەوئىت ، چونكە ئەو نەمرىيەى لە رىگەى شتى دەروە
 دەست مەوۇ دەكەوئىت ، نەمرىيەكى راستەقىنە نىيەو ھەمىيەو ھەك بوونى ساختە
 واىە كە ھەر بە روالەت بوونە . مەحوى ھەستدەكات ئەگەر چاوى لە (دەرى
 جانانە) ، واتە چاوى لە بوونى رەسەن بىت كە لە ناوہەى خۆيداىە ، ئەوا كە ئەو
 بوونەى دەركەوت و كەوتەبەدبەياتن ، بەمە دەبىتە كەسىكى نەمرو جاويدانى ، نەك بە
 ئاوى ژيان . دەركەوتنى ئەم راستىيەى كە مەوۇ لە بوونى رەسەنىدا نەمرى بەدەست
 دىئىت نەك بە ئاوى ژيان ، بووہتە ھۆى ئەوہى ئاوى ژيان ھەستبكات ھىچ كارىكى
 نەماو ھەنجامى بدات و دەبىت خۆى ونبكات :

ون بوو ھەو رۆژو ھەلوى ھەيات ئەفزاتى دى

وا دەبى شەرم و ھەيا ئەى ئافەرىن ئاوى ھەيات^(۱)

(۱) د . م ، ل ۶۳ .

ئاۋى حەيات لە ئەسلىدا نىيە ، بەلام ئەو بۆچۈنە باۋە كە گۈايە ھەبوۋە دوايى ونبوۋە . مەھىلى لىرەدا ھۆى ونبوۋنەكەى دەگىرپىتەۋە بۆ ئەۋەى كاتىك ئاۋى حەيات بوۋنى رەسەنى مەۋقى بىنى كە ژيانىكى راستەقىنە بە مەۋق دەبەخشىت و ئەۋەى ئەو بوۋنەى دەرەكەۋىت و پىي بگات ، ئەۋا كەسىكى نەمرە ، ھەستى كەرد ئىتر مەۋق پىۋىستى بە (ۋاتە بە ئاۋى حەيات) نەماۋە تا بەدەستى بەيىت و بەھۆيەۋە بىيىتە كەسىكى نەمر . ئەمە بوۋە ھۆى ئەۋەى خۆى ونبكات و بىز بىيىت و مەۋق نەتوانىت بىدۆزىتەۋە . لىرەدا مەھىلى دەيەۋىت ئەۋە بلىت كە ژيانى راستەقىنەۋە نەمرى لە بوۋنى رەسەنى مەۋقدايەۋ پىۋىست ناكات لە دەرەۋە بەدواياندا بگەپىت ، چۈنكە لە دەرەۋەى خۆى دەست ناكەۋن ، بەلكۈ لە ناۋ خۆيدان و تەنھا ئەۋەندەى دەۋىت ئەۋ لايەنەى لە رىگەى دەرەۋە تىايدا دروستبوۋە كە بوۋنىكى ساختەيە بىمىرپىت ، بۆ ئەۋەى ئەو بوۋنە رەسەنەى دەرەكەۋىت :

بۆ ۋەفا كەردن بە ۋەعدەى ھاتنى بمرە : ۋتى

كەس نىيە ئىخپارى كا ۋا ھاتۋە ۋادەى ۋەفات^(۱)

لىرەدا مەھىلى لەگەل ئەۋ لايەنەى خۆيدا دەۋىت كە بە دىناۋە پەيۋەستەۋ بوۋنى ساختەى تىددايەۋ ۋەرمانى بەسەردا دەكات كە بمرىت بۆ ئەۋەى كاتى ھاتن و دەرەكەۋتنى (يار - بوۋن) بىت . مردنى ئەۋ لايەنەشى ماناى نەمان ۋ ۋەۋتانى بوۋنى ساختە دەگەيەنەت و بەمەش بوۋنى رەسەن دەست بە ھاتن و دەرەكەۋتن دەكات . مەھىلى ئەمادەيە ۋاز لە دىناۋ شتى دىنايى ۋەك پارەۋ سەرۋەت و سامان و ... ھتد بەيىت بۆ ئەۋەى (يار - بوۋن) دەرەكەۋىت . ئەۋ بوۋنەش كە لە ناۋ مەۋقدا دەرەكەۋىت و مەۋق لە ناۋ خۆيدا بە دەستى دەھىنەت ، بە ھىچ شتىكى دىنايى ناچۈنرىت و لە بان شتە دىنايەكانەۋەيە ، ھەر لەم روانگەيەۋەيە مەھىلى لە بارەى (يار - بوۋن) ۋە دەلىت :

عەنەبرى سارا ۋتم زولفى ، نەباتى مىصرى لىۋ

زولفى ئالۋزا ، ۋتى لىۋى كە ناۋى من نەبات^(۲)

لىرەدا مەھىلى ۋەك يارىكى بەرجەستە كە لە دەرەۋەيەۋ لە ھەر يارىكى دى

(1) د . م . ل ، ۵۶ .

(2) د . م . ل ، ۵۷ .

(3) د . م . ل ، ۵۹ .

ده چيټ ، سه يري (يار - بوون) ي کردووه و زولفی به عهنبه رو لیوی به نه بات
چواندووه . به لām (يار - بوون) به وه رازی نییه که مه حوی وه ک یاریکی دهره کی
سه يري بکات ، چونکه ئه مه مانای ئه وه یه هیشتا مه حوی نازانیټ حه قیقه تی ئه و (يار -
بوون) هی چیه و دهرکی نه کردووه . ئه وه ی ئه و پټوه ی خه ریکه (يار - بوون) نییه ،
به لگو وټنه یه کی وه همی ئه و بوونه یه ، ئه مه ش مانای وایه ئه وه ی مه حوی پټوه ی
خه ریکه بوونیکی ساخته یه و له بوونه ره سه نه که ی خوی دابراوه . دابرا نیشی له و
بوونه ی وا ده کات ئه و بوونه ی دهر نه که وټ و نه یه ت ، بویه مه حوی ده لیټ :

ئه و نه هاتن دهرده داغی ئه و نه هاتن دهرده ها

کس به دهردی من نه چی ، وه ک من نه بی تووشی نه هات^(۱)

به لای مه حویه وه نه هاتنی (يار - بوون) دهر دو خه م و خه فه ته . ئه م
نه هاتن و دهر دو خه م و خه فه ته ی نه هاتنی (يار - بوون) ئه وه نده قورس و گرانه ،
له وانه یه مرؤف له به رامبه ریدا خوی بۆ رانه گیرټ و واز له چاوه پروانیی دهرکه و تن و
هاتنی ئه و بوونه ی به یټټ و رووبکاته دنیا ، چونکه دنیا به دیمه ن وا دیاره ئه م دهر دو
خه م و خه فه ته ی تیا نییه :

جوان و شیرینه ئه گه ر دنیا له روودا میهره بان

وه ردی خاره ، شه هدی زه هری ماره ، عه هدی بی ئه بات^(۲)

دنیا به نسبه ت مرؤفه وه هه لئه له تټنه ره و جوان و شیرین و میهره بان خوی
پیشانی مرؤف ده دات ، به مه مرؤف له خشته ده بات و به ره و خوی رایده کټشیټ و له
بوونی ره سه نی خوی دایده برټ . له کاتی کدا حه قیقه تی دنیا به م جوړه نییه و رټک
پټچه وانه ی خوی ، خوی پیشانی مرؤف ده دات . واته درک به گول و ژه هری مار به
هه نگوین ، پیشانی مرؤف ده دات و په یمانی شتی جوان و شیرین به مرؤف ده دات ،
که چی له به رامبه ر ئه و په یمانی خویدا بی وه فایه و هه ر ئه وه نده ی مرؤفه که ی به ره و
خوی راکټشاو له بوونی ره سه نی خوی دایبری ، ئیتر پشتی تی ده دات و له خووشی و
شادییه رووکه شه کانی خوی بییه شی ده کات و که سه که ش له به رئه وه ی به هو ی
رووکرده دنیا وه له بوونی ره سه نی خوی دابراوه ، بیه وه دی و خه م و خه فه ت و
ئازاریکی وا رووی تی ده که ن که هیه دهردی پټی ناگات . واته رووکرده دنیا و

(1) د . م ، ل ۵۹ .

(2) د . م ، ل ۵۹ .

خه ریکبوون پیوهی خوی له خویدا دهردیکی گرانه و مایه ی خه م و خه فته و ئازاره ، به هه مانشیوه رووکردنه بوونی ره سه ن و چاوه پوانکردنی تا دهرده که ویت و دیت ، ئه میش خوی له خویدا خه م و خه فته و ئازاری پیوهیه . به لام ئه وهنده هیه خه م و خه فته و دهردی دنیا له پیناو شتیکی رووکهش و بیمانادایه و به نسبهت مرؤفه وه چاره نووس و ئه نجامیکی باش و دلخوشکری نییه ، به لام خه م و خه فته و ئازاری چاوه پوانیی بوون له پیناو شتیکی به رزو به هاداردایه و سه رئه نجام و چاره نووسیکی باش له پیش که سه که دایه که دهرکه وتن و هاتنی (یار - بوون) وه به مه له خه م و خه فته و دهردی ئازار رزگاری ده بیته . هه سترکردن به م جیاوازییه وای له مه حوی کردوه بلتت :

وه صیه تی مه جنوونه هه ر که س دهردی دنیا عاره بۆی

خۆ بکا وهك من به دهردی عیشقی یاری موبته لا⁽¹⁾

رووکردنه دنیاو خه ریکبوون پیوهی دهردی که و که سیک یه ک جار ههستی به بوونی ره سه نی خوی کرد بیت و له چاو ئه و بوونهیدا بۆ نرخی دنیای بۆ دهرکه و تبیت ، به لایه وه عاره جاریکی تر به ره و دنیا بجیتته وه به دهردی دنیاوه موبته لا ببیت . بۆیه روو له دنیا وهرده چه رخنیت و به ره و بوونی ره سه نی خوی ده چیت و به دهردی عیشق و گه یشتن به و (یار - بوون) هی خۆیه وه خوی موبته لا ده کات ، چونکه موبته لا بوون به م دهرده وه نه ک هه ر عار نییه ، به لکو کۆتاییه کی باشی هیه و سه رئه نجام ئه و که سه به و بوونه ی خوی ده گات و ئارامی رووی تیده کات . به لام ئه وانه ی واز له م بوونه ی خویان ده هیئن و به دنیاوه خه ریک ده بن ، هه رگیز ناگه نه ئارامی و ده بنه که سانیکی چاو برسی :

چاویان ئه م ئه هلی دنیا یه ئه وهنده برسییه

پادشاکانی به ده مدا یه ک سه ری یه کتر ده بات⁽²⁾

ئه وانه ی وازیان له و بوونه ره سه نه ی خویان هیئاوه که له ناو خۆیاندا یه و له چوون به ره و دنیاو ده سته که وتنی شتی دنیاییدا هه ست به بوونی خویان ده کهن ، هه رگیز به بوونیکی راسته قینه و ئارامی به خش ناگهن و تا زیاتر شتی دنیای به ده سته بیئن ، زیاتر چاو برسی ده بن و هه ولی به ده سته یانی شتی زیاتر ده دن .

(1) م. د. ل. ۲۸

(2) م. د. ل. ۶۰

ته نانه ت پاشا ، كه زۆرترين ريژهى شتى دنيايى ده سته وتوووه ده بيت نيتر له وهدا ههست به بوونى خوئى بكات و ئارامى رووى تى بكات ، كه چى هيشتا رازى نيه و په لامارى پاشاي تر ددهات و دهيه ويت ئه وهى ئه و پاشايه تى تر ههيه تى بو ئه م بيت . ئه گهر ئه مه شى بو ئه نجام درا ، هيشتا هه ولئى زياتر ددهات و هه رگيز ئارامى رووى تى ناكات ، چونكه ئه وهى ئه و دواى كه وتوووه مايه ئارامى نيه و هه ك سهراب وايه و ته نها له دووره و خۆشه ويست و ئارامى به خشه و له ئاو ده چي ت ، كه لئى نزيك بوويه و به ئى درده كه ويت كه ئاو نيه و سهرابه ، هه ر ئه مه واى له مه حوى كردوووه بليت :

به ئاوى تيگه يشتين دنيا ئيمه هه ر سهرابى بوو

هه موو ده شچن به خنكان و له وشكيشه مه له ئى مه خلوق⁽¹⁾

مروؤ له ناخه وه چه زى له وهيه حاله تى ئيستاي خوئى تپه پريت و به ره و پيشتر و به ره و كه مال بپوات ، واته له ناخه وه تينووى شتيكه كه هيشتا پيتى نه گه يشتوووه ده به ويت پيتى بگات و بيتته كه سيكى پيگه يشتوو . كاتي ك مروؤ واى زانى ئه وهى ئه و تينوويه تى و به دوايدا ده گهر پت دنيايه ، ئه وا شوين دنيا ده كه ويت و هه ولئى به ده سته يتاني ددهات ، كه به ده ستي هيتا ، هه ست ده كات ئه و چه زو تينوويه تيه ئاخى هه ر ماوه و چو ن سهراب تينوويه تى مروؤ ناشكي يت ، دنياش ئه و چه زو تينوويه تيه ناوه كيه ئى ئه مى نه شكاندوووه ئه وهى ئه و دواى كه وتوووه ، ئه وه نه بووه كه تينوويه تى ده شكيني ت و ئارامى به مروؤ ده به خشي ت . له مه وه ئه وهى بو درده كه ويت ده بيت ئيتر واز له دنيا بيتت كه وهك سهرابه و روو له بوونى ره سه نى خوئى بكات ، كه نهك هه ر سهراب نيه ، به لكو گه وه ري كه و له ناو كه سه كه خوئدايه . ئه وهى واز له م گه وه ره به يني ت و روو له دنيا بكات ، واته گه وه ره كه ئى بگورپته وه به دنيا ، مه حوى به كرپاريكى غه شيمي ده زاني ت و له بارهيه وه ده ليت :

له سووقى ده مردا دوكانى هه ر كهس موده تى عومره

گوهره - دانه به پشكلك دانه مه حوى مامه له ئى مه خلوق⁽²⁾

واته هه ر كه سيك له ماوه ئى عومرى خوئدا ياخود له ژيانى خوئدا ، واز له بوونى ره سه نى خوئى به يني ت و روو بكاته دنيا و شتى دنيايى كه وهك سهرابن و پيوه يان خه ريكي بت و ژيانى له پينا و ئه واندا به سه ر بيات ، ئه وا وهك ئه وهيه ئه م

(1) د. م. ، 1382 .

(2) د. م. ، 1382 .

كەسە دانە گەۋھەرى بەنرخى گۆزبېيتەۋە بە پىشكىل كە ھېچ نىرخىكى نىيە . واتە بوۋنى رەسەن ۋەك دانەى گەۋھەر ۋە شتە دىنبايەكان ۋەك پىشكىل ۋە ۋازھىنان لە بوۋنى رەسەن ۋە كەۋتنە دۋاى بە دەستھىنانى شتى دىبايى ، ۋەك گۆزبېيتەۋەى گەۋھەر بە پىشكىل . مەھۋى ھەستەكەت لە دوكانى عومرى خۇيدا مامەلەى لەم جۆرەى كىردۋە ، بۆيە تا ئىستا (يار - بوۋن) دەرەكەۋتۋەۋ خۆى پىشانى ئەم نەداۋە .

خۇ ئامادە كىردن بۇ دەرەكەۋتنى (يار - بوۋن)

مەھۋى ھەستەكەت تا لە ناۋ خەلگىدەيت ۋە بە دىباۋ شتى دىبايەۋە خەرىكىيەت ، لە بوۋنى رەسەنى خۆى دابراۋ دەيت ۋە ۋە بوۋنەى دەرەكەۋت . پىۋىستە رىگەيەك بدۆزىتەۋە بۇ ئەۋەى لە دىباۋ خەلگ ۋە دەرەۋە دابىرپىت ۋە جەستەۋ ناخ ۋە دلى لە بوۋنى ساختەۋ بىگەنە پاكىكەتەۋەۋ بۇ دەرەكەۋتنى بوۋنى رەسەن خۆى ئامادە بىكات ، بۇ ئەمەش دەيت روۋ بىكاتە سارا :

بەجى نايى دەبى روۋكەينە سارا

حەقى ئادابى مەجنۋونى لە شاراً^(۱)

مەرجىش نىيە دەرچوۋن لە ناۋ خەلگ ۋە روۋكىردنە سارا بە جەستە بىت ، واتە لەۋانەيە ئەۋ رۆيشتن ۋە دەرچوۋنە لە ناۋ خەلگ بە جەستە نەبىت ، بەلگۈ بەۋە بىت لە ناۋەۋەيدا خۆى لە خەلگ دابىرپىت ۋە روۋبىكاتە سارايەك كە ساراي بوۋنى خۆيەتى ۋە لەگەل ئەۋ بوۋنەى خۇيدا ئازادانە بژى ، چۈنكە ئەگەر لە ناۋ خەلگىدە بىت لەم ئازادى ۋە سەربەستىيە خۇدبىيە بىبەش دەبىت ، بەم دابراۋەى لە خەلگ ئازادى خۆى بە دەست دىنپىت ۋە لە ژىر كارىگەرىيە ئەۋاندا نامىنپىت . ئەمەش مانساي ھەلبۇزاردى بوۋنى خۆيەتى ۋە بەمە فەزلى ئەۋ بوۋنەى دەدات بەسەر عالەمدەۋ بە تەۋاۋى پاشەكشى لە چۈرەدەۋرى خۆى دەكەت ۋە ئەنجامى ئەم دابراۋ ۋە پاشەكشىيەش رۆچوۋنە بە قولايى بوۋنى خۇيدا . بەم رۆچوۋنە ئەۋەى بۇ دەرەكەۋت كە ئەگەر بىت ۋە لەم بوۋنەى خۆى دابىرپىت ۋە بەرەۋ دىباۋ دەرەۋە بچىت ۋە بىشپىتە دارا ، ئەۋا ئەسكەندەرىكى لى پەيدا دەبىت ۋە دىفەۋتپىنپىت ۋە نايەتلىت ، بۆيە دەلىت :

که چرخ نه سکه ندهری دی دهرده داره

وتی : ئەم هەم بووه هەمدەردی دارا^(۱)

لەم دێرەدا مەحوی ژۆر قوول و دوور دەپوات و باسی دوو کەسی ناوێدار
دەکات کە لە دەرەویدا ، واتە لە پلەو پایە و دەسەلات و پاشایەتیدا ، هەستیایان بە
بوونی خۆیانکردوو . ئەوانیش داریۆشنی پاشای فارسەکان و ئەسکەندەری
مەگەدۆن و مەحوی دەیهوێت لە رێگەی بەسەرھات و چارەنووسی ئەوانەو ، ئەو
راستییە بەسەلمیشت کە ئەو بوونەیی مەرۆڤ لە دەرەویدا لای کەسانی تر هەیهەتی ،
تەنانەت ئەگەر دەسەلاتیکی گەورەو پاشایەتیش بێت ، ئەو بوونیکی ساختەییەو
کەسەکە ناتوانێت تاسەر پارێزگاری لەو بوونە بکات و خاوەنی بێت . ئەو تە داریوش
لەبری ئەوێ لە ناوێویدا خۆیدا هەست بە بوونی رەسەنی خۆی بکات ، لە دەرەویدا
لە دەسەلات و پاشایەتیدا هەستی بە بوونی خۆی دەکەرد ، بەلام لەبەرئەوێ ئەم
بوونەیی بوونیکی دەرەکی و ساختە بوو ، کەسیکی وەک ئەسکەندەری ئی پەیدا بوو ،
کە لەو بەهێزتر بوو ، لە پاشایەتی خست و تەخت و تاراجی تێکدا ، واتە لێرەدا
بوونی ئەسکەندەر بەسەر بوونی داریۆشدا زالبوو و لە ناوی برد . ئەم بوونەیی
ئەسکەندەریش هەرچەند بوونیکی بە توانا و ئازاد دەسەلاتدار بوو ، بەلام لەبەرئەوێ
ئەمیش دیسان بوونیک بوو کە ئەسکەندەر لە دەرەویدا بە دەستی هێنابوو ،
واتە بوونیکی ساختە بوو ، چەرخێ زەمانە بەسەریدا زالبوو و ئەو بوونەیی نەهێشت و
خۆی و دەسەلات و پاشایەتیەکی لە ناو برد . واتە ئەگەر مەرۆڤ واز لەو بوونە
رەسەنی خۆی بهێنێت کە لە ناوێویدا خۆیدا و تەنها خۆی خاوەنیەتی و نەک هیچ
کەسێک تەنانەت چەرخێ زەمانەش ناتوانێت لێی بسێنێت و لە ناوی ببات ، ئەگەر مەرۆڤ
وازی لەم بوونەیی خۆی هێناو لە دەرەویدا بە دوا بووندا گەپاوتوانی بوونیکی
دەرەکی بە دەست بهێنێت ، با ئەم بوونە دەرەکیەیی ئەو نەدە بەهێزیش بێت کەس
نەتوانێت بەسەریدا زالب ببات و لە ناوی ببات ، بەلام لەبەرئەوێ بوونیکی ساختەییەو
لە دەرەویدا بە دەستی هێناو ، ئەوا وەک مەوجودیکەو بە تێپەربوونی کات
سیحرو هێزوتوانای خۆی لە دەستەدات و دەفەوتێت ، واتە چەرخێ زەمانە لە دنیا
دەیفەوتێت و وەک هەموو مەوجودیک و بوونیکی ساختە لە ناو دەچێت . بەلام ئەگەر

(1) د. م. ل. ۷.

مروڻ لاءِ ناوه وهی ڇوڍا به دواي بوونی ڇوڍا بگه ڀڻ و بتوانيت ٿو بوونهی بدوڙيته وهو بيٺه خاوهی ، ٿو ڪه س ناتوانيت بوونی ٿو ڪه سه له ناو بيات و بيغه وٽينيت . با ٿو ڪه سه له دهره وهو دنيا دا زور بيده سه لائيش بيت و بکريت به داردا ، به لام بهو بوونه ره سه نهی ڇو هره نه مرهه به ڪردن به داردا ڪوتايي بهو بوونهی نايهت و له ناو ناچيت ، هه رٿه مه وای له مه حوی ڪردوه بلت :

هه تا حق ناصر هه ره ڇه قه مه منظور

وه ڪو (مه نصور) ٿه ڪر بمڪن به دارا^(۱)

ليردها لای مه حوی مه نصور کوري حلاج به پيچه وانهی داراو ٿه سکه ندهر وهه بووه ، ٿه وان له ده سه لاتی دنياي و پاشايه تيدا هه ستیان به بوونی ڇویان ده ڪرد ، به لام له به رٿه وهی ٿم جو ره بوونه بوونیکي ساخته وه له دهره وهی ڪه سه ڪه دايه له ناو ده چيت و ناميتيت ، بويه ٿه وانيش له ناو چوون و نه مان . به لام مه نصور وازی له دنياو شته دنياييه ڪانی وه ڪ پارو سامان و خوشي و... هتد هيناو له ناوه وهی ڇوڍا به دواي حق و راستيدا ده ڪه ڀا (ڪه ٿم حاله ته ش وه ڪه ڀانه به دواي بوونی ره سه ندا لای مه حوی) بويه توانی ٿو حقه ڇه به دوايدا ده ڪه ڀي ، له ناوه وهی ڇوڍا بيدوڙيته وه . نه شوهی دوزينه وهی ٿو حقه مه ستيڪردو له دهره وهه داپراو ٿاگای له دهره وهه نه ماو به دهنگي به رز هاواری ده ڪرد (انا الحق) و له سه ر ٿم و ته يه ی ڪه له دهره وهو لای ده سه لات و ڪو مه لگهی ٿو سه رده مه به ڪوفر داده نرا ، له ستياره درا . به لام مه حوی وا هه سته ڪات ڪه حلاج هه رچهند له رووی جهه ستيه وهه فه و تانیا و له ناویانبرد ، به لام له به رٿه وهی له ناو ڇوڍا حق و راستي دوزيبووه وهه له پيناو دوزينه وهی ٿو حق و راستي ده وازی له هه موو شتيکی دنيا هيناو ڇو ڪرده قوربانی ، ٿو بهو حقه و راستيیهی ناوه وهی هه ڪه ستيکی نه مرهه . بويه مه حویش ، دواي ٿو راستييه ده ڪه ویت ڪه له ناو ڇوڍايه تی و بریتييه له بوونی ره سه نی ڇو و به لايه وه ڪيشه نييه ڪه وه ڪو مه نصور بکريت به داردا ، به لکو ڪيشه ی مه حوی له نه گه يشته دايه بهو بوونه ره سه نهی ڇو ، بويه ده لیت :

نه گه يمه ٿو جوانه و گه يمه پيري

مه ده د يا پيري پیرانی بوخارا^(۲)

(1) د. م. ل. ۸

(2) د. م. ل. ۸

له لیکدانه وهی د پیره کانی پیښه وه دا شه ده رکوت مه حوی دهرکی به وه
 کردووه که بوونی راسته قینه ی مروژ ، شه بوونه ره سته نه یه که له ناو خویدایه تی و هیچ
 که سیڅ و تنانه ت زه مانه ش ناتوانیت بیغه وتینیت و له ناوی بیات . له م د پیره دا
 مه حوی به (جوان) ناوی شه بوونه ره سته نه ی ده بیات . ناوبردنیښی به جوان زور له
 جیی خویدایه تی ، چونکه هر چه ند جوان به مانای گنج نایه ت ، به لام که به جوان
 ناوی برد واته ناشیرین نییو شه مه ش مانای وایه هر له تافی لاویدایه و پیر نه بووه ،
 شه مه ش به لگه ی شه وه یه مه حوی ه سته ی به وه کردووه شه بوونه ی ، وه ک مروژ نییو که
 له رووی جه سته وه و له دهر وه دا پیر بوون رووی تیده کات و به ره به ره بی پیرزو لاوازی
 ده کات و له ناوی ده بیات . لیږده دا مه حوی ه سته کات ماوه یه کی زوره ویلی دوا ی شه
 بوونه ی خوی بووه و گه یشتووه ته ته مه نیک که پیر بووه ، که چی دوا ی شه و ه مو
 ته مه نه زوره شه بوونه ی پیر نه بووه و هر (جوان) ه واته له تافی لاویدایه . لیږده دا
 مه حوی هاوار له ده ست شه وه ده کات که له رووی دهر وه پیر بووه و ته مه نی
 به سه رچووه ، که چی هیشتا له ناوه ویدا نه ی توانیوه به و بوونه ره سته نه ی خوی
 بگات . شه نه گه یشتنه ی به بوونی ره سته نی خوی وه ک دوری دلداریک وایه له
 دل به ره که ی و بووه ته مایه ی خه م و خه فته و له پو لاوازی کردووه ، بویه ده لیت :

له بهر زارو نه زاری بوومه وه ک پووش

ده شه مجا رابو پیره من به زارا^(۱)

لیږده دا رووی دهمی کردووه ته بوونه ره سته نه که ی و باسی حال ی خوی بؤ
 ده کات ، که له تاو دوری شه و چاوه پوانییه کی زور نه گه یشتن پیی ، رهنگی زهر د
 هه لگه پاوه جه سته ی لاوازو باریک بووه ، بویه داوا له بوونه که ی ده کات که جاریک شه م
 (مه حوی) ی به زاردا بیت . واته جاریک یادی مه حوی بکات و خوی بؤ دهر خات بؤ
 شه وه ی پی بگات . به لام دیاره شه بوونه مه حوییه هر به یاددا نه هاتووه ، بویه
 مه حوی حال ی زور خراب بووه ده لیت :

مه گه ر تق عه رضی حال م که ی له کن یار

قه له م ساغی قسه من نیمه یارا^(۲)

(1) د. م. ، ل. ۹.

(2) د. م. ، ل. ۹.

خراپبوونی حالی مه حوی به هوی دهرنه که وتن و نه هاتنی ئه و بوونهی و نه گه یشتنی به و بوونهی ، گه یشتوو ته رادهیه ک توانای ئه وهی نه ماوه باسی حالی خوی بۆ (یار - بوون) بکات و داوا له قه له مه که ی ده کات باسی حالی ئه م بۆ یار بکات . ئه مه ش مانای ئه وهیه مه حوی ئه وهی به لاهه باشتره که ده ست له دنیاو خوشی و رابواردن هه لگریت و چاوه پوانی هاتنی (یار - بوون) بیت . ئیتر ئه گهر نه هاتنی یارو چاوه پوانی مه حوی بۆ ئه و یاره ی ، بینه هوی له پو لاوای و پیربوون و فه وتانیشی ، ئه و ئه مه ی به لاهه باشتره له وهی ئه و بوونهی له بیر بکات و له شتی دنیاوی وه ک پارو سامان و ده سه لاتدا هه ست به بوون بکات و پێیانه وه خه ریکبیت و تیاپاندا رۆبجیت . ته نانه ت له مه زیاتر ده پروات و ده لیت :

وه ره دهستی به خونم که نیگارین

خوینی من هه لالت بی نیگارا⁽¹⁾

مه حوی پێی وایه ئه گهر دهرکه وتن و هاتنی ئه و بوونهی ببیت هوی کوژران و خوین رزانی ، هه ر ئامادهیه و ته نانه ت خوی داوا له بوونه که ی ده کات که بیت و خوینی ئه م بریژیت و له جیاتی خه نه به خوینی ئه م دهستی خوی سو رو ره نگاو پره نگ بکات . ئه م داواکاریه شی له به ره وهیه هه سته ده کات نه هاتنی (یار - بوون) و دهرنه که وتن له به ره وهیه بوونی ساخته و مه وجود ئاماده بیان هه یه و جه سته ی ئه م هیشتا نشینگه ی ئه وانه و له ژیر ده ستیاندا یه ، بۆیه ئه و بوونه ره سه نه ی نایه ت . مه حویش داوای لئ ده کات که بیت و ئه م بکوژیت و خوینی بریژیت ، ئه م کوشتنه ش ناکاته کوشتنی ئه و مه حوییه ی که خاوه نی ئه و بوونه ره سه نه یه ، به لکو ده کاته کوشتنی ئه و لایه نه ی مه حوی که بوونی ساخته تیاپدا ئاماده یی هه یه و کوشتنی ئه و لایه نه ش مانای کوشتن و فه وتانی ئه و بوونه ساخته یه و به مه ش ریگا بۆ هاتن و دهرکه وتن بوونی ره سه ن خو ش ده بیت و جه سته ی له مه وجود بوونی ساخته به تالده بیت ه وه و ئاماده ی هاتن و دهرکه وتن بوونی ره سه نی خوی ده بیت . به لām ئه گهر ئه مه روونه دات ، واته جه سته ی مه حوی له بوونی ساخته پاک نه بیت ه وه ، ئه و ئه و بوونه له مه حوی وه رده چه رخیت ، بۆیه ده لیت :

زو ئه و شوخه له عاشق وه رده چه رخێ

له گه ل کەس ، چه رخه ئه و ، ناکا مودارا⁽¹⁾

لیره دا مه حوی (شوخ - یار - بوون) ی خوی به چهرخ چواندوه . له و رووه وه
 که چهرخی زه مانه به رامبه ر به مړوڅ تا سر له سره یه کبار نییه و هر روژه ی به
 جوړیکه ، روژیک روو له مړوڅ دهکات و بهخته وه ری دهکات ، روژیک دی رووی لږ
 ودرده چه رخیښت و به دبه ختی دهکات و توشی نه هامه تی دهکات . بوونی ره سنی
 مړوڅیش نه مان سیفه تی هیه ، روژیک روو له مړوڅه که دهکات و روژیک رووی لږ
 ودرده چه رخیښت . به لام لیره داو له رووی هم سیفه ته وه جیاوازییه کی ریشه یی له
 نیوان چهرخی زه مانو بوونی ره سنی مړوڅا هیه : چهرخی زه مانه که روژیک روو له
 مړوڅ دهکات و روژیک تر رووی لږ ودرده چه رخیښت ، نه مه په یوه ندی به مړوڅه که وه
 نییه ، به لکو په یوه ندی به خودی چهرخی زه مانه وه هیه که بی شاته و دامه زواو
 نییه و هر روژه ی له سره باریکه ، واته به رامبه ر به مړوڅ بیوه فایه . به لام روو
 تیگردن و روو وهرچه رځاندنی بوونی ره سنی له مړوڅ ، له بیوه فایه نه و بوونه
 ره سنی وه نییه به رامبه ر به مړوڅ ، به لکو په یوه ندی به وه فواو بیوه فایه مړوڅه که وه
 هیه به رامبه ر نه و بوونه ره سنی خوی ، نه گهر که سه که وه فای بډ نه و بوونه
 ره سنی خوی هه بوو و رووی له بوونی ساخته وهرگیتراو به ره و بوونه که ی خوی
 چوو ، نه و نه و بوونه ش به ره و نه و ده چیت . به لام نه گهر که سه که به رامبه ر نه و
 بوونه ی خوی بیوه فا بوو و رووی لږ وهرچه رځاندو به ره و بوونی ساخته و شتی دنیایی
 چوو ، نه و نه و بوونه ش روو له م که سه ودرده چه رخیښت . لیره دا مه حوی له وه
 بیئاگایه که خوی وه فای بډ نه و بوونه ره سنی خوی نه بووه و بوونی ساخته و شتی
 دنیایی له ناویدا هن ، بویه نه و بوونه ره سنی که به مه ی زانیوه زوو له مه حوی
 وهرچه رځاوه ، مه حویش وا ده زانیت نه و روو وهرچه رځانه ی بوونی ره سنی له وه وه یه
 که وه که چهرخ وایه و زوو ودرده چه رخت . به لام مه حوی تا سر له م بیئاگاییه دا
 نه ماوه ته وه و دواتر هه سستی به م جیاوازییه کردوه له نیوان چهرخ و (شوخ - یار -
 بوونی ره سنی) دا . نه مه ش له م دوو دیره دا ودرده که ویت که ده لیت :

فهلک هرگا که سیکی هلبرې وه قتی هیلاکه تیه
 که سر بډ گینه په تی پی له کورسی و نه سکمل چپکا
 له عوششاق و ره قیب نه و شوڅه چاری لوتفی وهرگیترا
 که ناسک ناده می یا سهگ ببینی ، غیری سل چپکا^(۱)

(۱) د . م ، ل ، ۸۰

(۲) د . م ، ل ، ۸۵

لټړه دا مه حوی به ته وای ههستی به و جیاوازییه ی نیوان بوونی ره سەن و
 چه رخ (که لټړه دا به فلهک ناوی هیئاوه) کردووه و جیای کردونه ته وه و هر یه که یانی
 له دټټکدا باسکردووه . که چی پټشتر له بهر نه وه ی ههستی به م جیاوازییه نه کردبوو
 هه ردووکیانی له یهک دټټدا باس کردبوو ..

له دټټی یه که مدا باسی چه رخی زه مانه (فلهک) دهکات که بهرام بهر به مړوځ
 بیوه فایه ، مړوځ بهر زه کاته وه و پله و پایه و سه روهت و سامانی ددهاتی و بهخته و هری
 دهکات ، مړوځ کهش به ته وای روو دهکاته ئو و عاشقی ده بیټ ، که چی له ناکاو له و
 مړوځ و هردده چه رخیټ و به دبه ختی دهکات و دهیدات له زهوی و ملی ده شکینټ .
 به لام له دټټی دووه مدا باسی (شوځ - یار - بوونی ره سەن) دهکات ، ئو بوونه ره سەنه
 کاتیک روو له عاشق و هردده چه رخیټ ، که ده بینټ له ناو عاشقا ره قیب هیه ، واته
 بوونی ساخته هیه و عاشق پټوه ی خه ریکه ، بویه چاوی لوتفی خوی له و عاشقه و
 ره قیبه که ی ناوی و هردده گټټ و غائب ده بیټ . به لام مه حوی لټړه دا نهک هه ر به
 بیوه فای دانانټ و گله یی ئه وه ی لټ ناکات که رووی له م و هر چه رخان دووه ، به لکو
 هه سندهکات به نسبت ئو بوونه وه ، ئه مه شتیکی ئاسایه و حه ققی خویه تی که
 چاوی لوتفی له م و هر گټټ پراوه ، چونکه ئه م (واته مه حوی) وده فای بؤ ئو بوونه ره سەنه ی
 خوی نه بووه و ره قیبی هیئاوه ته ناو خوی ، بویه ئو بوونه ی رووی لټ و هر گټټ پراوه .
 واته هه سندهکات ئه وه بیوه فای ی ئه م بووه وای له بوونه ره سەنه که ی کردووه که وهک
 چؤن ئاسک ، مړوځ یان سهگ ده بینټ سلیان لټده کاته وه ، ئو بوونه ره سەنه ش سلئ
 له عاشق (مه حوی) و ره قیب (که ده کاته بوونی ساخته) کردووه ته وه و چاوی لټ
 و هر گټټ پراون و مه حوی تووشی خه م و خه فته و دهر دو ئازار کردووه ، بویه ده لټټ :

به نا هم گهر ره قیبانت بسوتټن ئه ی گولئ ره عنا

مه پر نهجه تو خودا شوعله له ناقاری چقل چبکا^(۱)

دووری مه حوی له بوونه ره سەنه که ی (که به گولئ ره عنا ناوی بردووه)
 بووه ته مایه ی خه م و خه فته و ئیش و ئازار بؤی و گه یشتووه ته حاله تیټ که ئاه و
 هه ناسه ی وهک ئاگری لټ هاتووه . هه ستیش دهکات دووری خوی له (یار - بوون) و
 دهر نه که وټنی ئو یاره ی به هوی ئه وه و هیه ره قیبه کانی (یار - بوون) له ناویدان بویه
 یار نایهت . واته نه هاتنی یار په یوه ندی به وه وه هیه بوونی ساخته (که به ره قیب

ناوی بردووه) له ناویدا هه یه و بووده ته هوی ئه وهی بوونه ره سه نه که ی نه یه ت ، بویه هه سته دکات ئه و ئاه و هه ناسانه ی که به هوی دووری یاره وه ئاگرین بوون ، لیره دا به که لکی دین و ره قیبه کانی پی ده سووتینیت . سووتاندنی ره قییش مانای نه مانی بوونی ساخته یه له ناو مه حویدا که وه ک چقل وان و ریگرن له به رده م هاتن و ده رکه وتنی بوونی ره سه ندا .
مه حوی که هه سته دکات ده رنه که وتنی ئه و بوونه ره سه نه ی و نه گه یشتنی ئه م پی به هوی ئه وه وه یه که به بوونی ساخته وه خه ریکه ، له م کاره ی په شیمان وه ده لیت:

هه تا ماوه ده بی ئه شکی نه دامه ت داوه ری ئی چاو

عه ره ق ریتن نه بی شه خصی له کاری خۆ خه جل چیکا⁽¹⁾

لیره دا هه ست ده کات ماده م چاوی له دنیا و شتی دنیا یی و بوونی ساخته بووه و خۆ لیتان پاک نه کردووه ته وه و چاوه پروانی هاتنی (یار - بوون) نه بووه تابیت ، ده بیت هه تا ماوه شه رم له م کاره ی خۆ بکات و فرمی سکی په شیمانی و عاره قی شه رمه زاری بریژیت ، به لکو ئه م په شیمانی و شه رمه زاییه بینه هوی پاکبوونه وه ی جه سته ی له دنیا و بوونی ساخته و ، یار ده ریکه ویت . نه که هه ر ئه مه ، ته نانه ت زۆر دوور ده پروات و ده لیت :

سه فهر جائیز نییه با بۆ هه ره م بی له و به رو بوومه

فه قه ط مه جذوبی زنجیری نه صیبی ئاوو گل چیکا⁽²⁾

مه به سته ی له (به رو بووم) ئه و بوونه ره سه نه یه که له خۆیه وه سه رچاوه ده گری ت و به ره می خۆیه تی . واته شوینی سه ره له دانی ئه و بوونه ، ناوه وه ی خۆیه تی و پی وایه نابیت مرۆ له پیناو هه چ شتی کی ده ره وه دا ، واز له م بوونه ی به ینیت و لی دور بکه ویت وه ، ته نانه ت ئه گه ر ئه و شته ی ده ره وه شوینی کی پیروزی وه که عبه ش بیت (که به هه رم ناری هیناوه) ، نابیت مرۆ واز له بوونی خۆ به ینیت و به ره و ئه و بچیت . واته گه یشته وه ته ئه و بر وایه ی که به هه چ جوړیک چاو له و بوونه ره سه نه ی خۆ و ده رنه گری ت و لی دانه بریت ، ته نانه ت ئه گه ر چون بۆ هه رم که ده کاته چون بۆ هه چ بیته هوی ئه وه ی خه یال و بیرو هۆشی لای ئه م بوونه ی

(1) د. م. ل. ۱۴.

(2) د. م. ل. ۱۵.

خۆی نه مینیت و لیتی دابپریت و به هۆی پیروزیی حه ره مه وه خه یال و بیرو هۆشی بگوێزینه وه بۆ ئه و حه ره مه ، ئه و چوونه به جائیز نازانیت و مانه وه و ئاگا بوونی له و بوونه ی خۆی به باشت ده زانیت له چوون بۆ حه ره م ، چونکه هه سته دکات ئه و بوونه ی خۆی وه ک تووێکه (واته : بوونه له خۆیدا) و ده بیته زه مینه ی بۆ خۆش بکات تا سه ر ده ربه یتیت و گه شه بکات و بیته دی (واته : به یته بوون بۆ خۆی) . به جائیز نه زانیی چوونه حه ره میشی له به ره ئه وه یه نه وه کو پیروزیی ئاوی زه مزه می مه ککه و خا که که ی که پێغه مبه ری به سه ردا رویشته وه و مه زاره که ی له وێهه ، به ره و خۆیان رایکیشن و له پیروزیی ئه و ئاو و گلّه وه ، که سییتییه کی ئایینی تیا دروست به یت (که ده کاته بوونیکی ساخته) و له ئه رکی سه ره کیی خۆی دووریکه و یته وه ، که به دیه یتانی بوونی ره سه نی خۆیه تی و ئه مه ش به یته هۆی ئه وه ی ئه و بوونه ی بێناز به یت و به دی نه یه ت . هه ره ها له دپێکی ترده ده لیت :

سرفراز بی نیازی از صفا و مروه گشت

هر که گردد جبهه سای کعبه کوی شما^(۱)

واته : هه رکه سیک ناوچه وانی بساویت به که عبه ی گه ره ک یان کۆلانی ئیوه دا ، یاخود به ده وری باره گای که عبه ی کۆلانی تۆدا بسورپێته وه ، سه ره رزی بی نیازییه له سه فاومه ره کردن . (سه فاومه ره) که بریتیه له هاتن و چوون له نیوان (صفا) و (مروه) دا ، که دوو گردۆلکه ن و یه کیکه له روکنه کانی هه ج ، مه حوی پێی وایه ئه گه ر زیاره تی کۆلانی یاره که ی بکات ، پێویست ناکات به یته هه ج و له وێ سه فاومه ره ئه تجام بدات . واته له پێناو به دیه اتنی بوونی ره سه نی خۆیدا ئاماده یه واز له و که سییتییه ئایینییه به یت ، که به ره و جبهه جێکردنی ئادابه کانی ئایین رایده کێشیت و وای لێده کات له بوونی ره سه نی خۆی بێناگا به یت و له یادی بکات . ئه م ئاماده ییه ی مه حوی بۆ وازه یتان له بوونی ساخته ، و ده کات ده می ده رکه وتن و هاتنی یار نزیک به یته وه ، بۆیه ده لیت :

گه ردی ریی هه ستاوه جی داوا ده کا

به خته مالی چاوی کی ئاوا ده کا^(۲)

لێره دا هه سته دکات ئه و بوونه ی جبهه ی یاخود بلتین جهسته یه کی نییه تا تیایدا نه شته جی به یت و له رێگه ی ئه و جهسته وه به دی به یت . واته بوونه که ی ئاماده ی

(۱) د. م. ل. ۴۷۶ .

(۲) د. م. ل. ۳۲ .

دەرکه و تن و به ديهاتنه و جيپه کي دهوټ که زه مينه يه کي له بار بيت و تيايدا وه دی
بيت . مه حوی هه سته دکات جيی ئه و بوونه جه سته ی ئه مه ، بۆيه ئاماده یی خوی بۆ
هاتنی ئه و بوونه بۆ ناو جه سته ی ، به وه نيشانده دات که سه جده بۆ ئه و بوونه ی
بيات ، که چی :

وهرده گيری روو که سه جده ی بهر ده بهم

هه ی ده لی که ی نوڤژی روژاوا ده کا⁽¹⁾

ليژدها مه حوی هيشتا به ته وای وازی له بوونی ساخته و مه وجود نه هيشتا وه
له ناو خويدا ده ری نه کردوون ، که چی به ره و (يار - بوون) يش ده چيت و سه جده ی بۆ
ده بات . ئه و يش رووی لی وهرده گيريت و سه جده که ی قبول ناکات ، واته نايه ته ناو
جه سته ی مه حوی ، چونکه کاتی ئه وه نه هاتوو ه بيته ناو جه سته ی مه حوی و هيشتا
ئه و جه سته يه ی مه حوی بوونی ساخته ی تيدا يه و سه جده که ی له کاتی خويدا نيه .
مه حوی وا ده زانیت به وه ی سه یری مه وجود بوونی ساخته و ده ره وه نه کات و ته نها
سه یری ئه و بوونه ی خوی بکات ، ئیتر چاوی ده بيته جيی ئه و بوونه ، بۆيه ده لیت :

چاوه جيی ئه و شوخه بی ، وتم و ، وتی :

ئه م مه لا شیخه قسه ی بی جا ده کا⁽²⁾

به لام ئه و بوونه ره سه نه ی به مهش رازی نيه و ئه م بۆچوونه ی مه حوی به
قسه ی بی جيی ده زانیت . له و رووه وهش به بی جيی ده زانیت که مه حوی هيشتا به
مه لایه تی و شیخایه تيه وه پابه نده ، که پله ی کۆمه لایه تین و بوونیکي ده ره کيانه
ده دن به مه حوی ، واته ئه م بوونه بوونه بۆ ده ره وه به مه مه حوی لای ده ره وه
ئاماده یی هه یه و ده ره وهش لای ئه م ئاماده ییان هه یه . به م پتیه مه حوی هيشتا له
ناخه وه به ته وای له ده ره وه و ده رو به ره ده نه برا وه و خوی بۆ ئه و بوونه ی یه کلایي
نه کردو وه ته وه ، بۆيه ئه و بوونهش هاتنه ناو چاوی مه حوی ره ده ده کاته وه ، نه ک هه
ئه مه ، به لکو به کوژاو یکی ریگی بوونیش قبولی ناکات :

کوشته ی ئه و چاوه م له جه معی کوشته گان

خه نجه ری موژگانی من (منها) ده کا⁽³⁾

(1) د. م. ، ل ٢٣ .

(2) د. م. ، ل ٢٣ .

(3) د. م. ، ل ٢٣ .

لیره دا که باسی کوشتن ده کریت ، مه به ست لئی کوشتنیکی واقعی نییه ، به لکو کوشتنیکی زهینییه و بریتییه له کوشتنی ئه و مه وجود بوونه ساخته ی که له مه حویدان بۆ ئه وه ی لیان پاک ببیته وه و ناوه وه و جهسته ی بینه نشینگه یه کی ئاماده بۆ ده رکه وتن و هاتنی بوونی ره سه ن . مه حوی ده یه ویت ئه م کوشتنه له لایه ن (یار - بوون) وه ئه نجام بدریت ، به لام ئه م کوشتنه له لایه ن بوونه وه ئه نجام نادریت ، به لکو له لایه ن مه حوی خۆیه وه ئه نجام ده دریت و به وه ده بیت له ناوه وهیدا به ته واوی ئاماده ی وازهینان بیت له بوونی ساخته و مه وجود ئه و شته دنیا یانه ی که بوون به به شیک له و (واته له مه حوی) ، ئنجا ئه و کوشتنه ئه نجام ده دریت . دیاره لیره دا مه حوی هیشتا له ناوه وهیدا ئاماده یی وازهینان له و شتانه ی تیدا نییه ، بۆیه (یار - بوون) له کۆمه لی ئاماده بووان بۆ کوشتن ، جیای ده کاته وه به و داخ و زامه وه به جیی ده هیلایت :

زامی دل و یران و مال ئاوا طه بیب

مالی و یرانم که مال ئاوا ده کا⁽¹⁾

که دلی مه حوی و یران بوو بوونی ساخته و شتی دنیا یی تیدابوو ، ئه وا دلئیکی زاماره و بوونی ره سه نیش دلی زامدار و و یرانی ناویت تا بیکاته مالی خۆی ، به لکو دلئیکی ساغ و ئاوه دان به یادی خۆی ده ویت و دلی مه حویش هیشتا له مجۆره دلّه نییه و ، بوونه که ی هه سته کات ئه و دلّه هیشتا ئه و جییه نییه که ئه م تیدا نیشته جی ببیت ، بۆیه مائاوا یی ده کات و ده روات . به لام ئه گه ر هاتوو مه حوی مالی خۆی و یران کرد که ده کاته وازهینان له دنیا و ده ره وه ، ئه وا مالی بوونه که ی (که ده کاته دلی) ئاوه دان ده بیته وه ئه م ئاوه دان بوونه وه یه ش به وه ده بیت که بوونه که ی حزوور پهیدا ده کات . ئه مه ش واده کات وه ک چۆن بولبول روو ده کاته گول مه حویش ئاوا رووبکاته بوونه که ی :

وه ک بولبول ئه و دلّه به گولی روو که روو ده کا

په روانه یه زیاره تی شه مع ئاره زوو ده کا⁽²⁾

(1) د . م ، ل ۲۴ .

(2) د . م ، ل ۲۵ .

واته وهك چۆن بولبول به رهو گول ده چیت و په پوله به رهو موم ، دلی مه حویش ئاوا به رهو ئه و بوونه ی خوی چووه ، به لام دیاره ئه و بوونه ی ئیستیجابه ی بۆ ئه م نه بووه ، بۆیه ده لیت :

من وه صلی ئه و به رابه ر جه ننه ت ده گرم و ئه و

دۆزه خ به ئاه ی سینهی من رووبه روو ده کا⁽¹⁾

مه حوی هه سته ده کات گه یشتن به و بوونه ی وهك به هه شت وایه و له خه م و خه فته و ئازاری دووری رزگاری ده کات . که چی بوونه که ی ئاهه کانی سینهی مه حوی به دۆزه خ ده زانیته ، چونکه له پیناو ئه مدا هه لی نه کیشاون و بۆ شتی دنیایی و مه وجودبون و هیشتا نه یه توانیوه خوی له و شتانه پاکبکاته وه . ئه مه ش وای کردووه سینهی به نسه ت ئه و بوونه یه وه وهك دۆزه خێک بیته و بوونه که ی ئاماده نه بیته بچیته سینهی وه ، وهك چۆن پیشتر ئاماده نه بوو بچیته چاویه وه . واته جه سته ی مه حوی له م حاله ته دا له بوونی ساخته و مه وجودو شتی دنیایی پاک نه بووه ته وه و هیشتا مه یلی بۆیان هیه ، بۆیه ئه و بوونه ی نایه ته ناوی . مه حوی ده رکی به م حاله ته ی خوی کردووه و هه سته ده کات له م رووه وه له سۆفیه ک ده چیت که :

پیشیکی پان و تووکی بنا گوئ درێژو لول

صوفی له دینی لاده به دیمه ن له جوو ده کا⁽²⁾

جوله که وا مه شهوورن که زۆر دنیا په رستن و هه زیان له سه روته و سامان و پاره کۆکردنه وهیه . سۆفیه کیش که به رواله ت وازی له دنیا و سه روته و سامان هینابیت ، به لام له ناوه وه هه زی لێیان بیته ، ئه و وهك جوله که وایه . مه حویش بۆ ئه وه ی وهکو صوفی و جوله که ی لێ نه یه ت ، هه زده کات ئه و بوونه ی بیته و ئیتر له م جۆره هه زو ئاره زووه ی صوفی و جوله که ، که مایه ی غه م و ناخۆشی و په ژاره یه رزگاری ببیته و به یه کگه یشتنی له گه ل ئه و بوونه ، بۆی ببیته به هه شت . له کاتی که دا نابیت مه حوی له تاو خه م و په ژاره و ناخۆشی ، که وهك دۆزه خ وان بۆی ، ئاره زووی له هاتنی یار بیته بۆ ئه وه ی له و دۆزه خه رزگاری ببیته ، به لکو ده بیته سیفه تی عاشقی هه بیته و له پیناو ئه و بوونه یدا به هه موو جۆره خه م و خه فته و ده ردو ئازاریک

(1) د . م ، ل ٢٥ .

(2) د . م ، ل ٢٥ .

رازی بیټ . هر نه مه وایکړدوه که له سهر زاری ، یاخوود له روانگه ی بوونه
رهسه نه که یه وه بلټیت :

ګر عاشقی له خوونی جګړ قوم ده ، دم مه ده

مه ی خواره ، خام کاره مه تا هاوړ موړ ده کا^(۱)

مه حوی نه ګر به راستی عاشقی شو بوونه رهسه نه ی خویه تی و ده یه ویت
پتی بګات ، ده بیټ له م پیتاوه دا به رګی ه موو جوړه نیښ و نازارو خه م و خه فه تیګ
بګریت ، ته نانه ته ګر شو خه م و خه فته و نیښ و نازاره بووینه هوی نه وه ی
جګړی پر له خوین بګن ، ده بیټ قوم له خوین ی جګړی بدات و هیچ دهنګ و
هه رایه کی لیوه نه یه . نه ګر نه م ناماده یی ی نه بیټ ، نه وا هیشتا نه زان و تازه
کاره و شیمانه ی نه وه هه یه واز له بوونه ی خوی به ینیت و به ره و دنیا بچیت ، چونکه
دنیا مه یلی بۆ مړوځ هه یه و به ره و خوی رای ده کیشیت و له بوونی خوی دووری
ده خاته وه :

دنیا به حيله مه یلی به نه بنای ګر بیټ

نه م (دایه ریږیان) ه به فرزند ی شوو ده کا^(۲)

نه ګر دنیا مه یلی بۆ مړوځ هه بوو و رووی تیګرډ ، نه وا نه م مه یل و
رووتیګرډ نه ی راست نییه و فیلیکه و له و که سه ی ده کات ، بۆنه وه ی له ریګه ی
پیشانندی خۆشی و شادی و رابواردنی و همی خویه وه ، نه و که سه به ره و خوی
رابکیشیت و له بوونی رهسه نی خوی دووری بخاته وه . دوور که و تنه وه ی مړوځیش له
بوونی رهسه نی خوی ، ده کاته له ده ستدانی نه و بوونه و خودی خوی و به مه له دنیا دا
روده چیت و به پواله ت ژیانکی خوش و دوور له خه م و خه فته ده ژی ، که چی له
راستیدا نه و جوړه ژیا نه ژیانکی بی مانایه ، چونکه ژیان به و بوونه رهسه نه وه
ژیانکی راسته قینه یه که له ناو که سه که خویدایه و نارامی و خوشی راسته قینه ی
له ګه لدا یه و ده بیټ که سه که له پیتا و ګه یشتن به و بوونه دا ، نه وه نده به رګه ی نیښ و
نازار و خه م و خه فته بګریت ، که نه ګر به هوی نه و خه م و خه فته و نیښ و نازاره وه
سینه ی پاره پاره بیټ ، ده بیټ هر خوراګر بیټ ، چونکه نه م خوراګری یه ی له پیتا و
کومه له شتانیکی دنیا ییدا نییه که کاتین و زو و به سهر ده چن و نامینن ، به لکو له پیتا و

(۱) د . م ، ل ۲۶ .

(۲) د . م ، ل ۲۶ .

ئەو بوونە رەسەنەى خۆيدايە كە لە دنيائو خۆشى و رابواردنەكانى بە بەھاترەو ئەم بوونە لە دەرەو دانا نىيەو بۆ دەرەو ەش نىيە ، بەلكو لە ناو مەھوى خۆيدايەو دەرەو دەرەو رەو رەو بە لايەو گرنگ نىن و نايەو پىت لە پىتئاو دەرەو دانا بۆ دەرەو دەرەو پىت ، ھەر لەم روانگە پەو پەو دەلەيت :

دانا عەكسى جىلرە دەرەكەو ، نەك لە چاكىيە

ئەو شۆخە چاكى سىنەى (مەھوى) رەو دەرەكە⁽¹⁾

واتە مەھوى لە رىگەى ئەو پارە پارە بوونانەى سىنە پەو كە بەھوى خەفەت و ئازارچەشتن لە پىتئاو گەشتن بەو بوونە دانا لە سنگىدا دروستبوون ، دەرەو پىت ئەو بوونەى خۆى پىشان دەرەو بەدات . بەلام ئەو بوونەى دىت سنگى مەھوى دەدورپەو ، واتە تىمارى سىنەى لە تەتەى مەھوى دەرەكەت و لە خەم و خەفەت و ئازار رىزگارى دەرەكەت و لە دەرەو دانا دايدە پىت و ئەو ھەستەى تىا دروستدەرەكەت كە ئەو كەسەى بە بوونى خۆ پەو وابەستە پىت ، گرنگى بەو نادات كە لە رىگەى ئەو بوونە بەھوى ئەو بوونە پەو لای دەرەو دەرەو رەو رەو گەرە دەرەكەو پىت ، چونكە ئەو پەو لە دەرەو دانا لای خەلك گەرە دەرەكەو پىت ، كەسكە لە مەوجود بوونى ساختەو دانا رۆچووەو زۆر شتى راگوزەرى دنياى بەدەستە پناو . بەلام كەسى خاوەن بوون ، ئەو پەو بەلاو گرنگ نىيە لە ناو خەلكدا دەرەكەو پىت و خەلك ھەستى پىت بكن . ئەم خۆى لە خۆيدا ھەيە ، ئىتر لای دەرەو ھە پىت و ھەستى پىت بكرىت ، يان نە پىت و ھەستى پىت نەكرىت ، ھەردوو ھالەتەكە بەلايەو ھەكو پەك وان و ھىچ لە مەسەلەى بوونى ئەم ناگۆرپ . ھەر لەبەرئەمە پەو بوونەكەى مەھوى سىنەى پارە پارە بووى مەھوى دەدورپەو ، بۆ ئەو پەو لە دەرەو خۆى بزر بكات و دەرەكەوتنى ئەم بۆ دەرەو ، نە پىتە ھوى لەخۆ دەرچوونى مەھوى . واتە تا ئىستا بوونى مەھوى ھىشتا لە ئاستى (بوون لە خۆيدا) پەو دەرەكەوتووەو نەكەوتووەتە ئاستى (بوون بۆ خۆى ياخود بوون بە كەردە) .

دەرکهوتنی (یار - بوون) له خهودا

له وهی تا ئیستا باسکرا ، نه وه دهردهکهوئیت که مه حوی بهردهوام
 مه ولدهدات واز له دنیاو مه وجودو بوونی ساخته و شتی دنیایی بهینیت و لیبیان
 دابپریت ، بۆنه وهی بوونی رهسه نی خۆی دهریکه وئیت و پیتی بگات ، که چی هه ر پیتی
 ناگات و نه بوونه دهرناکه وئیت . لیژهدا نه و پرسیاره سه ره لدهدات که بۆچی نه و
 بوونه رهسه نه ی مه حوی دهرناکه وئیت ؟ ئایا سیفه تی نه و بوونه رهسه نه نه وه یه که
 هه رگیز دهرنه که وئیت ، یان هیشتا مه حوی نه که یشتوو ده نه و ئاسته ی که بوونه
 رهسه نه که ی دهریکه وئیت ؟ به بۆچوونی ئیمه کیشه ی دهرنه که وئیت بوونی رهسه نه له
 خودی بوونی رهسه ندا نییه ، به لکو له مه حویدا یه ، چونکه مه حوی هیشتا نه یتوانیوه
 له ناو خۆیدا زه مینه یه کی له بار بۆ دهرکه وئیت نه و بوونه رهسه نه ی خۆی بسازنیت ،
 ده یه وئیت کاتیک نه و بوونه رهسه نه دهرده که وئیت ، به رامبه ر دهره وه له حاله تی
 ئاگاییدا بیت و له دهره وه دانه برایی و له پیکه ی نه و بوونه یه وه خۆی پیشانی دهره وه
 بدات . ئه مه ش مانای نه وه یه هه رچه ند وا دیاره که مه حوی خۆی له دهره وه دابپروه
 ئاماده ی دهرکه وئیت و هاتنی (یار - بوون) ه ، به لام ماده م ده یه وئیت به و بوونه یه وه
 خۆی پیشانی دهره وه بدات ، که واته هیشتا نه یتوانیوه به ته وای خۆی له دهره وه
 دنیا دابپریت . بۆیه دهرکه وئیت (یار - بوون) بۆ مه حوی روونادات و ئه مه هۆکاری
 راسته قینه ی دهرنه که وئیت و نه هاتنی نه و بوونه یه تی ، به م پتی هه تا مه حوی له
 حاله تی ئاگاییدا بیت نه و بوونه ی دهرناکه وئیت . لیژهدا نه و پرسیاره سه ره لدهدات
 که مه حوی چی بکات بۆنه وه ی نه و بوونه ی دهریکه وئیت ؟ بۆنه وه ی نه و بوونه ی
 دهریکه وئیت ده بیت بخه وئیت ، چونکه له خه ودا واقعیه تی خۆی له ده سته دات و له
 دنیاو ده وره به رو کۆمه لگه داده بریت و به ته وای به ره و خۆی ده گه رپته وه و له م
 گه رانه وه راسته قینه دا به ره و خۆی ، که له حاله تی خه وئیتدا رووده دات ، گوئی له
 ده نگه ی بوونی رهسه نه ی خۆی ده بیت و نه و بوونه ی دهرده که وئیت و مه حوی ده بینیت .
 هه ر ئه مه وای له مه حوی کردوه بلت :

خه و نه زانی نیه ، ده یوت : ده بنو بیته خه و

نیک به ختم به وه نه وزی که نه ی به خته مه ده د⁽¹⁾

مه حوی خه وی نایهت ، که چی (یار - بوون) داوای لی دهکات بخه ویت ، تا بیته خه وی ، مه حوییش ههست دهکات ئه مه روونادات ، چونکه خه وی نییه . به لام بۆ خه وی نییه ، یاخود بۆ خه وی نایهت ؟ دیاره له بهرئه وهیه به بوونیکه ساخته یان مه وجود یان شتیکی دنیا ییه وه خه ریکه و خه یالی لای ئه و شتهیه ، ئه مه بووه ته هوی ئه وهی که خه وی نه یهت ، که چی مه حوی نایهت واز له خه ریکبون به و شتانه وه بهینیت و داوای وه نه وزو خه و له بهخت دهکات ، بۆ ئه وهی بخه ویت و یار بیته خه وی . بیگومان ئه وه ئیشی بهخت نییه وه نه وز بخاته چاوی مه حوی بۆ ئه وهی خه وی لی بکه ویت ، ئه مه ش بووه ته هوی ئه وهی خه وی لی نه که ویت . له هه مان کاتدا هه ر چاوه پوانی ده رکه وتنی بوونه و له م چاوه پوانییه دا ئه وهی بۆ ده رده که ویت که له خه ودا نه بیت یار نابینیت و به ده ردی مه جنوون چووه که له یلا پیتی ده وت له خه ودا نه بیت نامینی ، بۆیه ده لیت:

شه وی له یلا به مه جنوونی وه ها واده ی ته ماشا دا

ده بی رۆژی ببینی من که تو ری خه یته ده شتی خه و^(۱)

لیره دا ئه وهی بۆ ده رکه وتوو کاتیک (یار - بوون) ده بینیت که ری بخاته ده شتی خه و . ریخستنه ده شتی خه ویش به وه ده بیت له و مه وجودو شته دنیا یانه دایپریت که خه ریکی ده که ن ، چونکه خه ریکبون به وانه وه وای لی ده که ن له (یار - بوون) دوریکه ویته وه ئاگای لی نه مینیت و له دنیا و ده ره ودا بتویته وه . ئه مه ش مانای ئه وهیه ده ره وه مه شغولی ده کات و بواری ئه و جوړه خه وهی نامینیت که تیایدا (یار - بوون) دیته خه وی و ده یبینیت . واته که باسی نه خه وتن ده کریت ، مه بهست ئه وه نییه که مه حوی به هیه چۆرێک ناخه ویت و خه وی نییه ، چونکه ئه مه شتیکی ئه سته مه ، خه وتنی هیه ، به لام خه وتنه که ی ئه و خه وتنه نییه که تیایدا خه و به (یار - بوون) وه ببینیت و خه وتنیکه که تیایدا (یار - بوون) نایه ته خه وی . بۆ ئه وهی ئه و خه وتنه روویدات که تیایدا (یار - بوون) دیته خه وی و ده یبینیت ، ده بی ناخ و رۆحی موقه دده س بکات :

بلا رۆحت موقه دده س بی ئه م و ئه و کردنت به س بی

هه تا ئاخه مه ناسه ئه و بناسه ، هه ر بنازه به و^(۲)

(1) م . د ، ل ۲۶۱ .

(2) م . د ، ل ۲۶۱ .

موقەددەسبوونی ناخ و رۆحی بەو دەبیت واز لەم و لەو بەیئیت . واتە واز لە دنیاو مەوجودو بوونی ساختە بەیئیت ، کە دەبنە ھۆی ئەوێ لە خۆی دابیریت و ئاگای لە موقەددەسبوونی ناخ و رۆحی نەمیییت . کە لەوان دابراو وازی لی ھێنان ، ئیتر دەبیت بەھیچ جۆرێک چاوی لەو نەبیت جارێکی دی بەرەو روویان بجیتەووە تا دوا ھەناسە تەنھا ئەو بوونە ی بناسیت و ئاگای لەو بیت و شانازی پێوە بکات . مەحوی ئەم کارە ی ئەنجامداوە ناخ و رۆحی موقەددەسبوون ، بۆیە جارێک کە خەوی لیکەوتووە ، لە خەویدا (یار - بوون) ی بینووە :

خودا پیدا لە ھێلێکی دەدا سەیری ھە یە ریکەوت

وھەنەوزم دا نیگارم ھاتە خەو ئەمشەو خەوم پێ کەوت^(۱)

مەحوی وھەنەوزیکی داوھو خەوی لیکەوتووە . ئەم خەوتنە ی لە پێناو ئەو دەدا نەبوو (یار - بوون) بیتە خەوی و بییئیت ، بەلکو ویستوویەتی خەوتنێکی ئاسایی بخەوێت ، بەلام کە خەوی لیکەوتووە (یار - بوون) ھاتووەتە خەوی و خۆی بۆ دەرخستوووە بینوویەتی . کە لەخەو ھەلساوە باسی ئەو بینینە دەکات و ھەستدەکات ئەو خەوتنە ی پیکەوتووە واش دەزانیت ئەمە بە ریکەوت رویداوە کە خەوتووەو لە خەودا (یار - بوون) ی بینووە . بەلام لە راستیدا ئەمە ریکەوت نەبوو ، ئەمە دوا ی ئەو رووی داوھ کە مەحوی ئامادە ی دەرکەوتنی (یار - بوون) بوووەو لە ناوخویدا زەمینە ی خۆشکردوو بۆ دەرکەوتن و ھاتنی یار ، بەوێ وازی لە دنیاو مەوجودو بوونی ساختە ھێناوەو جەستەو ناخ و رۆحی موقەددەسبوون . ئەمە بوووەتە ھۆی ئەوێ لە خەودا (یار - بوون) بییئیت ، نەک ریکەوت ، ئەوێ بە ریکەوت دەست مەرۆ دەکەوێت ، شتیکی دنیایی وەک کۆپە زێرێکە کە جوتیارێک لە کاتی کێلانی زەویدا بە ریکەوت لە ھێلێکدا دەیدۆزیتەووە دەبیتە خاوەنی . بەلام بوونی رەسەن بەم جۆرە بۆ مەرۆ دەرناکەوێت ، ئەگەر مەرۆ ھەولێ بۆ نەدابیت و لە پێناویدا ماندوو بوونی نەچە شت بیت و لەناو خویدا زەمینە یەکی لەباری بۆ دەرکەوتنی نەسازاندبیت ، دەرناکەوێت و پێی ناگات . مەحوی لە خەودا (یار - بوون) ی بینووەو گەورەیی و شان و شکۆ جوانیی ئەو (یار - بوون) ی بۆ دەرکەوتووەو ، دەزانیت مەرۆ بەم بوونەو دەبیت بەچی ، بۆیە روودەکاتە مەجنون کە لە پێناو لەیلادا خۆی فەوتاند و دەلێت :

به له یلاوه وهره بهر قاپی ئهم له یلايه ئه ی مه جنوون

شه هیکه صهه سه ری شیرین و فرهادی له بهر پی کهوت^(۱)

مه جنوون له له یلادا ههستی به بوونی خوی دهکرد ، بۆیه وازی له دنیاو سهروهت و سامان و ژيانی خوی هیناوتنهها ههستی به له یلا دهکرد . فرهاديش به هه مانشیوه بوونی خوی له شیریندا ده بینیه وه ، بۆیه که ههستیکرد شیرینی بۆ نابیت ، خوی کوشت . واته مه جنوون و فرهاد ، له دهره وهی خویان به دوا ی بوونیاندا که پاون ، به لام نه یانتوانیوه پیی بگن و به دهستی بهینن ، چونکه بوونی رهسهن و راسته قینه ی مرۆڤ له دهره وهی خۆیدا نییه ، به لکو له ناو خۆیدایه و پیویسته له ناو خۆیدا بۆی بگه پیت و ههستی پی بکات . مه حوی له ناو خۆیدا بۆ ئه و بوونه ی ده گه پیت و وازی له دنیا هیناوه بۆی و ئه وهی بۆ دهرکه وتوو ، ئه وهی نه مه جنوون و نه فرهاد نه یانتوانی له (له یلا و شیرین) دا پیی بگن و به دهستی بهینن ، ئهم له ناو خۆیدا پیی ده گات و به دهستی ده هینیت . مه حوی وهسفی ئهم (یار - بوون) ه ی خوی ده کات و داوا له مه جنوون ده کات که بیت و (یار - بوون) ه که ی ئهم ببینیت و له گه له یلادا به راوردی بکات و له چاو ئهمدا بیی بایه خ ی له یلا ی بۆ دهرکه ویت و بزانییت ئه وهی که ئه و ژيانی خوی له پیناودا به سه ربهرد ، له راستیدا شایه نی ئه وه نه بوو ، به لکو ئه و بوونه ی مرۆڤ که له ناو خۆیدایه شایه نی ئه وه یه مرۆڤ هه موو ژيانی له پینا و گه یشتن پییدا سه رف بکات ، چونکه ئه و بوونه نه ک هه ر یاریکی ئاسایی وه ک له یلا نییه که ده وارنشینکی عه ره ببوو ، به لکو وه ک شایه که که له شانوشکۆ جوانی و گه وره پییدا سه دی وه ک شیرین و فرهاد له بهر پییدا که وتوون . واته هه سته ده کات ده بیت له یلا و مه جنوون له بهر دهرگای (یار) ه که ی ئهمدا بکه ون و شیرین و فرهاديش له بهر پییدا بن ، چونکه ئه و بوونه ی مه جنوون و فرهاد له له یلا و شیرینه وه به دهستیان هینابوو دهره کی و ساخته بوو .

دەرکه و تنیکی کورتی بوون له ټاگاییدا

مه حوی که چه ندرجاریک له خه ودا (یار - بوون) ده بینیت و مه زنی و شان و شکوی ئه و بوونه ی بۆ دهرده که ویت ، ئیتر زیاتر تامه زړوی دهرکه وتن و بینینی ده بیت . بویه ده که ویتته چاوه پروانییه کی قوول و دوورو دریزی دهرکه وتن و هاتنی (یار - بوون) و له م حاله تی چاوه پروانیه دایه که ده لیت :

دل م دهرهات و ترمهر دهرنه هاتی

نه هاتی مهر نه هاتی مهر نه هاتی⁽¹⁾

له م دپرده ته عبیر له حاله تی چاوه پروانی خوی ده کات که ده یه ویت (یار - بوون) دهر بکه ویت یا خود بیت و ببینیت . به لام نه هاتنی ئه و بوونه ی بووه ته هوی ئه وه ی که خه ریکه دلی دهر بیت ، ته نانه ت نه ک خه ریکه به لکو مه سته دکات به هوی خه م و خه فه تی چاوه پروانی دهرکه وتنی (یار - بوون) وه دلی دهرهاتوه . له م دپرده ته وه ی سه رنج راده کیشیت ئه وه یه که به (یار - بوون) ده کی نالیت (نه هاتی) به لکو ده لیت (دهرنه هاتی)⁽²⁾ ، ئه مه ش مانای ئه وه یه ئه و (یار - دلبر - شوخ) هی که مه حوی چاوه پروانی دهرکه وتنیه تی ، له دهره وه ی خویدا نییه ، به لکو له ناو خویدا یه تی ، چونکه دهرنه هاتن بۆ شتیک ناوتریت که له دهره وه دا بیت . لیره دا ئه گهر بگه رپینه وه بۆ وشه ی (بوون - Existance) که وشه که⁽³⁾ له فرمانی لاتینی (Ex-sistere) وه وهرگیراوه که له به نه رته دا به مانای دهرده که ویت (stand out) یان دیتته دهری (emerge) هاتوه⁽⁴⁾ ، که واته یه کیک له واتاکانی بوون (دیتته دهری) یه ، که واتای هاتنه دهره وه ش ده گه یه نیت و مه حویش له م دپرده ته ده لیت (دهرنه هاتی) و ئه م دهرنه هاتنه ش بۆ ئه و بوونه ی ده بیت که له ناو خویدا یه تی و به لام دهرنا یه ت . دهرنه هاتنیشی دوو هۆکاری هیه : یان به هوی ئه وه وه یه هیشتا مه حوی به ته واوی له بوونی ساخته و دهره وه دانه برپاوه ، تا ئه و بوونه ره سه نه ی که وه ک ئیمکانیکه و له ناویدا یه دهر بیت یا خود دهر بکه ویت و به دبیت . یان به هوی ئه وه وه یه که هه رچه ند توانیویه تی خوی له بوونی ساخته و دهره وه دابیریت ، به لام هیشتا توانای بینین و

(1) د . م ، ل ۲۹۷ .

(2) به بۆچوونی ئیمه مهر س (نه هاتی) یه کی نیوه ی دووه میش مهر (دهرنه هاتی) ن ، به لام مه حوی له بهر له نگ نه بوونی کیشی شیعه که (دهر) ده کانی لایردوه ، چونکه ئه گهر ئه و س (دهر) ه هه بن ئه و نیوه ی دووه م س بگه ی له نیوه ی یه که م زیاتر ده بیت و به مه کیشی شیعه که تیک ده جیت .

(3) فه لسه فه ی بوونگه رای ، ل ۷۲ .

دهر ککردنی ئه و یوونه ی نییه ، بۆیه له م حاله ته دا ئه گهر (یار - بوون) ده ریش بکه ویت ، له بهر ئه وه ی مه حوی ناتوانیت ببینیت و ده رک بکات ، ناوکه وت ده کاته وه و بز ده بیئت . ئه وه ش که به هوی ده رنه که وتن و ده رنه هاتنی ئه و (یار - بوون) ه وه خه ریکه دلی ده ردیئت ، له بهر ئه وه یه له خه ودا بینییویه تی و ده زانیئت ئه و (یار - بوون) هی چیه و چۆنه ، بۆیه له وه سفیدا ده لئیت :

که ئه م خه نده و قسه و لیوه ت هیه تو له باتی شه ککه ر و نوقل و نه باتی^(۱)

شه کرو نوقل و نه بات شیرین و خۆشن و مرۆڤ حه ز به تامکردنیان ده کات ، به لام مه حوی هه سته ده کات شیرینی و نامی خۆشی ئه وانه کاتی و راگوزهره و له چاو شیرینی و نامی خه نده و قسه و لیوی (یار - بوون) ه یچ نین . ئه و خه نده و قسه و شیرینی له لیوی (یار - بوون) دا هیه ، ئه وه ده هینیت ئه گهر مرۆڤ خۆی به دنیا و ده ره وه خه ریکر دبیت ، ئاماده بیئت بۆ کوشتن خۆی بخاته بهرده سستی یار ، تا بیکوژیت و به م کوشتنه دنیا و ده ره وه تیایدا نه مینن و یار ده رکه ویت و به م ده رکه وتنه ی له که سه که دا ، زیندووی بکاته وه . که چی یار ئه م کوشتنه ئه نجام نادات تا خۆی ده ریکه ویت ، ئه مه ش وای له مه حوی کردوه بلئیت :

ده ده ی واده م به قه تل ئه مرۆ سبه ی ه یچ ئه تر شامی چیه وای ئه باتی^(۲)

هه موو جارێک که مه حوی داوا له (یار - بوون) ده کات بیکوژیت ، تا له دنیا و ده ره وه دابهریئت و (یار - بوون) خۆی بیته ناوی و زیندووییه تی و نه مریی پی ببه خشیت ، یار به لئینی کوشتنی پی ده دات ، که چی دوا یی نایکوژیت و به لئینه که ی ناباته سه ر . مه حوی سه ری له وه سوورده مینیت که ئه م (یار - بوون) هی ئه و وه ک شا گه وه به شکو یه و ده بی که به لئینکی دا ببیاته سه ر ، که چی به لئینی کوشتنی مه حوی ناباته سه رو نایکوژیت . دیاره مه حوی له هوی ئه و نه کوشتنه ی به ده سستی (یار - بوون) بیناگایه ، چونکه هۆکه ی ئه وه یه کاتی (یار - بوون) به لئین به مه حوی ده دات بیکوژیت ، له و کاته دا مه حوی ئاماده یی ئه وه ی تیا به واز له ده ره وه و دنیا و بوونی ساخته بهینیت ، تا یار به و کوشتنه له وانه زرگاری بکات . به لام دوا یی ئه و به لئینه ی

(1) د . م ، ج ۲ ، ل ۲۹۷ .

(2) د . م ، ج ۲ ، ل ۲۹۷ .

(یار - بوون) ، مه حوی که ده زانیٔ یار به و هه موو گه ورهیی و شان و شکوه درده که ویت و جهستی ئەم ده کاته نشینگهیی خۆی ، له خۆی بایی ده بیٔ یاخود بلٔین له خۆی درده چیت و دهیه ویت دره وه و که سانی ده ورهیری بهم کوشتن و هاتنهیی یار بزائن و ، بهمه دره وهش ههست به گه ورهیی مه حوی بکهٔ . له م باره شدا بیگانه یاخود دره وه لای مه حوی جزور پهیدا ده کهٔ ، که (یار - بوون) یش بهمه ده زانیٔ نایهت و مه حوی ناکوژیت ، تا خۆی تیایدا دره بکه ویت و به دیبیت ، چونکه له تاو مه حویدا نه یارو ره قیب ئاماده بیان ههیه . له م دیره دا زیاتر ئەم مه سه لهیه روون ده بیته وه که ده لٔیت:

سبهینی وهرنه سهیری کوشتنم واده م چهما داه

له سه ر واده ی درۆی ئەو ناده م ئیتر واده ، قهت ناده م⁽¹⁾

لیره دا ئەو ئاماده ییهیی دره وه و خه لک لای مه حوی به ئاشکرا دیاره . ئەوه ته چهنده ها جار په یمان به خه لک ده دات که سبهینی (یار - بوون) ده که ی ده یکوژیت و داوایان لٔده کات بیٔنه سهیری کوشتنی . ئەم کارهش بۆ ئەوه ده کات تا ئەوان ههست به گه ورهیی ئەم بکهٔ ، به وهی که یار ده یکوژیت و دٔته ناوی و زیندووی ده کاته وه ده یکاته که سیکی گه وره و نه مر . به لām که سبهینی خه لک بۆ ته ماشا کردنی کوشتنی مه حوی کۆده بنه وه ، (یار - بوون) نایهت و مه حوی ناکوژیت . ئەمهش مه حوی لای خه لک شه ره زار ده کات ، چونکه ئەوهی ئەو به لٔینی به خه لک دابوو که بیٔنه سهیری ، روونادات . ئەمهش وا له مه حوی ده کات که جار یکی تر له سه ر واده ی درۆی ئەو واده به خه لک نه دات که بیٔنه سهیری کوشتنی ، چونکه هه سته ده کات واده کانی (یار - بوون) ناده من ، واته ناوه ختن و له کاتی خۆیدا نین . به لām ئەم ناوه ختییهی به لٔینه کانی (یار - بوون) په یوهندی به بی واده یی یاره وه نییه ، به لکو په یوهندی به بی واده یی یاخود بی په یمانی مه حوییه وه ههیه . بی په یمانیه که شی له وه دایه که په یمان به (یار - بوون) ده دات خۆی له دره وه و خه لک دابپرٔیت و روو بکاته (یار - بوون) . یاریش په یمان به مه حوی ده دات ئەو لایه نه یی ده کوژیت که په یوهسته به خه لکه وه خۆی دٔته جیٔ . که چی دوا ی ئەم په یمانه ، دیسان مه حوی روو له دره وه و خه لک ده کاته وه داوایان لٔده کات بیٔنه سهیری کوشتنی بکهٔ به دهستی یار . ئەم داوایهش خۆی له خۆیدا مانای دانه برانی مه حوییه له دره وه و

كهسانى ده‌وزوبه‌رى . به‌مه يار هه‌ست ده‌كات هيشتا وه‌ختى ئه‌م كوشتنه نيه ، بۆيه نايه‌ت و ئه‌و كوشتنه ئه‌نجام نادات . كاتيكيش مه‌حوى ده‌گاته ئه‌وه‌ى كه ئيت‌ر به‌لّين به‌خه‌لك نه‌دات و داوايان لّينه‌كات بّينه سه‌يرى كوشتنى ، به‌مه له‌ خه‌لك داده‌پرّيت و ده‌ره‌وه‌و خه‌لك ئاماده‌بيان ناميّت لاي . ئه‌مه‌ش زه‌مينه له‌باربوونه بۆ ده‌ركه‌وتنى (يار - بوون) و ئاماده‌شه كه (يار - بوون) ده‌ركه‌وت به‌سه‌ر به‌ پيريه‌وه بچّيت :

سه‌رت پى لازمه مه‌يبازه مه‌حوى

ده‌بى دوله‌ر كه هات ئيمه به‌سه‌ر چين⁽¹⁾

لّيره‌دا مه‌حوى به‌ ته‌واوى له‌ دنياو مه‌وجودو بوونى ساخته دابراوه‌و لّيان پاكبووه‌ته‌وه‌و جه‌سته‌و ناوه‌وه‌ى بونه‌ته نشينگه‌يه‌كى ئاماده بۆ ده‌ركه‌وتن و هاتنى (يار - بوون) . هه‌ستده‌كات كه (يار - بوون) هات ئه‌م ئه‌وه‌نده پى خۆشه به‌سه‌ر به‌ پيريه‌وه ده‌چّيت ، ئه‌مه‌ش نيشانه‌ى ئه‌وه‌يه ئه‌و بوونه لاي ئه‌م زۆر پايه‌دارو به‌شكوپه . لّيره‌دا مه‌حوى گه‌يشتووه‌ته ئاستىك و له‌ حاله‌تيكدايه كه به‌ ته‌واوى ئاماده‌ى ده‌ركه‌وتنى بوونه‌و كاتى ئه‌وه هاتووه كه ئه‌و بوونه‌ش ده‌ريكه‌ويّت و مه‌حوى له‌م چاوه‌پوانيه رزگارى ببّيت . به‌لام ئايا ئه‌م ده‌ركه‌وتن و هاتنه‌ى بوون روويداوه ؟ مه‌حوى له‌م دّيره شيعره‌دا وه‌لامى ئه‌م پرسىاره ده‌داته‌وه :

به‌ پير ئه‌و ما‌ه‌وه چووم و به‌سه‌ر چووم

په‌رى بوو ئه‌و نه‌بوو ، شه‌و بوو به‌سه‌ر چووم⁽²⁾

به‌پى ئه‌م دّيره شيعره (يار - بوون) ده‌ركه‌وتووه‌و مه‌حويش به‌ سه‌ر نه‌ك به‌ پى ، به‌پيريه‌وه چووه . مه‌حوى واى زانيوه ئه‌و (يار - بوون)ه‌ى وه‌ك ياريكى ده‌ره‌كى و به‌رجه‌سته وايه‌و له‌م روانگه‌يه‌وه به‌ره‌و ئه‌و (يار - بوون)ه‌ى چووه . كه‌چى ئه‌و (يار - بوون)ه‌ وه‌ك شتىكى به‌رجه‌سته‌و ديار نه‌بووه‌و له‌به‌ره‌وه‌ى مه‌حوى به‌م چاوه سه‌يرى كردووه ، نه‌يبينيوه‌و واى زانيوه چوونه‌كه‌ى هه‌له‌بووه‌و ئه‌وه‌ى ئه‌و به‌ره‌و رووى چووه ئه‌و (واته يار - بوون) نه‌بووه‌و شتىكى تر بووه (كه به‌ په‌رى ناوى بردووه) . جگه‌له‌مه هه‌ستده‌كات كاته‌كه‌ش شه‌و بووه ، ئه‌م به‌ شه‌و زانيني كات و حاله‌ته‌كه‌ش له‌وه‌وه‌يه مه‌حوى ويستوويه‌تى ، به‌ چاوى سه‌ر نه‌ك به‌ چاوى دل ، يار ببينيّت ، ياريش به‌ چاوى سه‌ر نابينيّت . بۆيه مه‌حوى بارودۆخه‌كه‌ى

(1) د . م ، ل ٢٥٠ .

(2) د . م ، ل ٢٢٤ .

وهك شه و هاتووه ته بهرچاو ، كه تاريكبوه و هيچي نه بينيوه . كه چي له راستيدا ئه وهي كه دهركه وتوه و هاتوه ، ئه و (يار - بوون) ه بووه كه مه حوي سرده ميكي زور چاوه رپي دهركه وتني بووه ، به لام له بهرئه وهي مه حوي به چاوي دل ياخود به چاوي ناوه وه بوي نه پوانيوه ، نه يتوانيوه بي بينيت و دهركي بكات ، بويه ماوهي دهركه وتني ئه و (يار - بوون) ه له ناو مه حويدا كه مبووه و زوو به سهرچووه . دهركردن به مه واي له مه حوي كردوه حيره ت بيگري ت و بلت :

ته لي نيرگسم و باغي حيره تم پي

به فپ هات و وهكركول زوو به سهر چووم⁽¹⁾

ته مه ني دهركه وتني (يار - بوون) له ناو مه حويدا به قه ده ته مه ني نيرگزي ياخود گولتيك بسوه كه ماوهيه كي كه مه و زوو به سهرده چيت . چواندني ماوهي ئه و دهركه وتنه ي (يار - بوون) به دهركه وتني نيرگزو گول ، ئه وهش دهگه يه نيت وهك چون نيرگزو گول ئه و شويته ده رازيننه وه كه تيدا ده روين ، مه حويش ، به و دهركه وتنه ي (يار - بوون) ، ئاوا رازاوه و جوان بووه . به لام تا بوونه كه ي نه كشاوه ته وه ، ههستي به و جواني و رازاوه ييه ي خوي نه كردوه كه به هوي دهركه وتني (يار - بوون) ه وه تاييدا دروستبووه . دواي ئه و دهركه وتنه ي يار كه مه حوي به سهر به پيري وه چووه پييه كاني گله يي ليده كه ن :

گله ي پيشم له سهر سهر هم بووه بار

كه دي من دل به رم هات و به سهر چووم⁽²⁾

گله يي پييه كاني مه حوي له وه وهيه كه به وان به پير ياره وه نه چووه و به سهر به پيري وه چووه . ئه مهش ماناي ئه وهيه شه رهي به پيري وه چووني (يار - بوون) ي له وان سه ندووه ته وه و داويه تي به (سهر) ي . ئه وهي له پشت ماناي ئه م دي ره وه په نه انه سه لماندني ئه و راستيه يه كه (يار - بوون) دهركه وتوه و مه حوي به پيري وه چووه و پي گه يشتوه ، به لام له بهرئه وهي مه حوي نه يزانيوه به چ چاويك و چون سه يري بكات ، له مه حوي كشاوه ته وه و كه وتوه ته وه حال ته ي غيا به وه . بوي كه مه جاري شه كه وتنه حال ته ي غيا بي ئه و بوونه ره سه نه به هوي ئه وه وه نيه كه مه حوي به بووني ساخته و مه وجود و شتي دنيا ييه وه خه ريكه ، به لكو به هوي ئه وه وهيه كه مه حوي

(1) د . م ، ل ۲۲۵ .

(2) د . م ، ل ۲۲۵ .

نەيزانيوۋە بە چ چاۋيڭ سەيرى بىكەت و چۆن مامەلەي لەگەندا بىكەت . واتە لە جىياتى ئەۋەي بە چاۋى دل بۆي پروانىت ، چونكە لە دەرەۋە نىيەۋ لە ناۋەۋەي خۇيداىيە ، ۋەك شىتېكى بەرجەستەۋ دەرەكى بۆي روانيوۋە بە چاۋى سەر سەيرى كردوۋە ، بۆيە ھەرچەند ئەۋ ئامادەبوۋە ، بەلام ئەم (واتە مەحوى) نەيتوانيوۋە بىيىنىت و پىۋەي خەرىكىت و رېگەي بەدىھاتنى بۆ خوش بىكەت . بە دەرپرېنىكى ھىگلىانە ئەۋ بوۋنە بەھۆي دەرەكتەنى لە ناۋ مەھويدا ، لە ئاستى (بوۋن بە ھىزەۋە) كەۋتوۋەتە ئاستى (بوۋن بە كىرە) ، بەلام لە بەرئەۋەي مەھوي دەرەكى بەمە نەكردوۋە ، ئەۋ بوۋنە ھەستى كردوۋە ھىشتا مەھوي نەگەشتوۋەتە ئەۋ قۇئاغەي كە ئەۋ تىيدا بىكەۋتە (ئاستى بوۋن بە كىرە) ، بۆيە كىشاۋەتەۋە كەۋتوۋەتەۋە ئاستى (بوۋن بە ھىز) دىار نەماۋە . ئەم كىشانەۋە دىار نەمانەش ۋەك ئەۋەيە (يار - بوۋن) سەفەرى كردىت و رۆيشتىت ، بۆيە دەلىت :

بە ئۇغر كىردنى من بوۋمە قەقنەس

كە ئەۋ چوۋ بۆ سەفەر ، من بۆ سەقەر چوۋم ^(۱)

پۆيشتىنى يار بە نىسبەت مەھوييەۋە ئەۋەندە گرانە ۋەك ئەۋەيە ئاگرى تىبەر بىيىت و ۋەك قەقنەس بسوۋتيت . واتە مەھوي گەشتوۋەتە ئەۋ قەناعەتەي كە مانەۋەۋە بەردەۋامىي ئەۋ ، بەھۆي ئامادەيى (يار - بوۋن) ھەۋەيە ، كە ئەۋ نەماۋ رۆيشت ، ئىتر ئەمىش بۆ سەقەر دەچىت و دەفەۋتيت . بۆيە ۋا دەزانىت مادەم (يار - بوۋن) نايت دەيىت ئەم بەرەۋ روۋى بچىت :

ۋتى : قەت ۋا مەيە من ۋاۋە ھەر دىم

نەھات ئەۋ ۋا قەت و من ۋاۋە ھەر چوۋم ^(۲)

كە مەھوي بىپارى داۋە بەرەۋ (يار - بوۋن) بچىت ، ئەۋ پىيى ۋتوۋە تۆ ۋاۋە مەيە . واتە نايىت مەھوي بەرەۋ (يار - بوۋن) بچىت ، بەلكو دەبىي خۆي لە دەرەۋە دابىرېت و چاۋەپوانى دەرەكتەنى (يار - بوۋن) بىي بۆ ئەۋەي بىت . بەلام تامەزىۋى مەھوي بۆ دەرەكتەنى (يار - بوۋن) ۋ گەشتىن پىي ، ۋاى كردوۋە توۋشى ھەلە بىيىت . ھەلەكەش ئەۋەيە لە جىياتى ئەۋەي دۋاى ۋازھىتان لە دىناۋ مەۋجود بوۋنى ساختە ، چاۋەپوانى دەرەكتەنى (يار - بوۋن) بىت و لەم چاۋەپوانىيەدا خۆي پىيگەيەنىت و خۆي

(1) د . م ، ۲۲۶ل .

(2) د . م ، ۲۲۶ل .

بگه يه نښته ئه و ئاسته ي که (يار - بوون) دهرکه وت ، بزانيټ به چ چاويک سه يري بکات و
 چۆن زه مينه سازيټيټ بۆ به ديهاتني ، به ره و بوونه که ي چووه و ئه م چوونه شي بي
 نه نجام بووه ، چونکه ئه و بوونه له شوينيټکي دهره کي و دوور نيه ، تا مه حوي بۆي
 بجيټ و پيټي بگات ، به لکو له ناو خوځيدايه تي و که مه حوي ئاماده ي دهرکه وتني بوو ،
 دهرده که ويټ و ده ست به به ديهاتن ده کات و له (بوون به هيژه وه) ده يټه (بوون به
 کرده) . چووني مه حوي به دواي ئه و بوونه يدا ماناي وايه وه ک ياريکي به رجه سته و
 دهره کي سه يري کردووه و له دهره وه به دوايدا گه راوه و به مه له خوځي دابراوه . له م
 دابرا نه دا ، به دنيا و مه وجود و شتي دنيا ييه وه خه ريک نايټ ، به لکو هر به دواي ئه و
 بوونه يدا ده گه رټ و ده يه ويټ دهر يکه ويټ و پيټي بگات . به لام جگه له و ماوه که مه ي
 که (يار - بوون) دهرکه وت و مه حوي نه ي تواني بي بينيټ ، ئيتر دهرکه وتني (يار - بوون) و
 گه يشتني مه حوي پيټي رووي نه داوه و مه حوي هر له حاله تي چاوه پوانيدا بووه . به م
 پيټيه مه حوي له به رامبه ر (يار - بوون) دا که وتووه ته حاله تي عيشقه وه ، واته له
 عيشقي ئه و (يار - بوون) ه ي خوځيدايه .

به شی دووهم

عیشقی بوون و رهنگدانه‌وهی له شیعی
مه‌حویدا

عیشق لای ئەفلاتوون

بۆئەوێ بزانین عیشق چییە و لە شیعرەکانی مەحویدا چۆن رەنگی داوەتەو ، پێتویستمان بە بۆچوونەکانی ئەفلاتوونە لە بارەى عیشقەو ، تا ببینە دەروازەیهك و لە پێگەیانەو بەجینە سەر عیشق لە شیعرەکانی مەحویدا .

ئەفلاتوون پێی وایە عیشق خێر بەرەكەتى زۆر بە مەرۆڤ دەبەخشێت و هیچ شتێك لەو بە سوودتر نییە بۆ مەرۆڤ ، كە مەعشوقێكى شایستە و شایان بەخۆی بدۆزێتەو . سوودەكەشى لەو دایە ، وا لەو كەسە دەكات وەك مەرۆڤێكى بەرز و شكۆدار بژی ، چونكە ئەوێ دەیهوێت ژيانێكى شكۆمەندانە و وەجاخزادانە بژی ، نابێت چاوەڕێی ئەو بەكات ئەم جۆرە ژيانەى لە بنەمالە ، یان لە پارە و سامانى زۆرەو ، یاخود لە پلە و پایەى بەرزەو دەست بكەوێت . بەلكو پێتویستە عاشق بێت ، تا لە رێگەى عیشقەو ئەوێ دەست بكەوێت كە كەسێكى پایەداربێت و ژيانێكى سەر بەرزو سەرەفمەندانە بژی^(١) . عیشق خاوەنى سولتانێكى فراوان و هەمەلایەتە ، ئامانجێكى بەرزو بالاى هەیه و بەدیهێنانى ئەو ئامانجەى فەزىلەت و شكۆمەندى بە مەرۆڤ دەبەخشێت . سولتان و هیزو توانای عیشق لە بان هەموو سولتان و هیزو توانایەكەوێه و سەرچاوەى هەموو بەختیارى و چاكەیهكەو ئەو بوارە بۆ مەرۆڤ دەپەخسێنێت بە تەبابى و گونجاوى لەگەڵ جگە لە خۆیدا بژی^(٢) ، ئیتر ئەو جگە لە خۆیە ، كۆمەلگەو كەسانى دەورووبەرى بن ، یان سروشت و ژینگەى چوار دەورى بێت .

ئەفلاتوون پێی وایە كەسى عاشق سەرەستە لەوێ چۆن رەفتار دەكات . ئەگەر كەسێك عاشق ببێت و زۆر بە زیادەرەوییەو دواى ئەو مەعشوقەى خۆی بكەوێت ، ئەوا ئەك هەر سەرەنش ناكێت ، بەلكو شایانى پیاوێكگوتن و ستایشە . بەلام ئەم زیادەرەوییە لە هەولدان بە دواى ئامانجێكى تری جگە لەم ئامانجەدا كاریكى باش نییە و پەسەند ناكێت . بۆنمونە ئەگەر كەسێك ئارەزووى لە بەدەستەینانى پارە و سامان ، یان پلە و پایەیهك بێت و چۆن عاشقیك رێگەى مەعشوقەكەى دەگرێتەبەر و دواى دەكەوێت ، ئەمیش ئاوا دواى بەدەستەینانى پارە یان پلە و پایە بكەوێت و بپارێتەو وەملى كەچ بكات ، بۆ بەدەستەینانى ئامانجەكەى كە پارە یان پلە و پایەیه ،

(١) بیروانە : المأدبة (فلسفة الحب) ، افلاطون ، ت . د . ولیم المیری ، دار المعارف بمصر ، ط ١ ، س ١٩٧٠ ، ص ٣١ .

(٢) بیروانە : ه . س . ل ٤١ .

به‌وه رازی بېټ به‌ندايه‌تی بکات . ئه‌م جوړه که‌سه دۆست و دوژمن لومه‌ی ده‌که‌ن و ئه‌و کاره‌ی به‌ باش نازانن و ده‌یانه‌وټ دووری خه‌نه‌وه لټی . دوژمنه‌کانی به‌ که‌م سه‌یری ده‌که‌ن و به‌و سه‌رشوړی و هه‌ژاریه رۆحیه‌ی ئه‌و رازی نابن ، دۆسته‌کانیشی به‌م کاره‌ی ئه‌و شه‌رمه‌زار ده‌بن و ئاموژگاری ده‌که‌ن و داوای لیده‌که‌ن ئه‌و کاره نه‌کات و وازی لټ به‌یټ . به‌لام ئه‌گه‌ر عاشقیکی راسته‌قینه له پټناو مه‌عشووقه‌که‌یدا ریگه‌یه‌کی وای گرت‌به‌رو کاریکی له‌م جوړه‌ی کرد ، ئه‌وا به‌ گه‌وره سه‌یری ده‌که‌ین و پټی سه‌رسام ده‌بین ، چونکه ئاگامان له‌و ئامانجه بالا‌یه‌یه که ئه‌و هه‌ولټی بۆ ده‌دات^(۱) .

واته به‌لای ئه‌فلاتون‌وه مړوؤ ئه‌گه‌ر عاشقی شتیکی بالاو گه‌وره ببټ ، کاریکی په‌سه‌نده‌و ئه‌وه ده‌هټیټ مړوؤ له پټناو به‌ده‌سته‌تټانی ئه‌و ئامانجه بالا‌یه‌دا ده‌ردی سه‌ری و هه‌ژاری و ملکه‌چی و پارانه‌وه قبول بکات و ئه‌مانه به‌ شووره‌یی دانانرټ . به‌لام قبول‌کردنی ملکه‌چی و پارانه‌وه له پټناو پاره‌و سامان و پله پایه‌و شتی دنیا‌ییدا شه‌رمه‌زارییه و نابټ مړوؤ کاری له‌م جوړه بکات ...

عیشق و ناوه‌ندگیری

عیشق لای ئه‌فلاتون بریتییه له‌ خو‌شه‌ویستی شتیکی . وه‌ک چو‌ن که‌ ده‌وترټ باوک واته ئه‌و باوکه باوکی که‌سیکه ، که‌ ده‌وترټ دایک ئه‌و دایکه دایکی که‌سیکه و که‌ ده‌وترټ برا ، برای یه‌کیکه و خوشکیش به‌ه‌مانشیوه . به‌م پټیه که‌ و ترا عیشق ، واته عیشق یاخود خو‌شه‌ویستی شتیکی . عیشق خوازیاری ئه‌و شته‌یه که‌ عاشقی بووه و ده‌یه‌وټ ده‌ستی بکه‌وټ . واته عیشقی شتیکی له‌ بار‌یکدایه که‌ که‌سه‌که ئه‌و شته‌ی نه‌بټ و بیه‌وټ به‌ ده‌ستی به‌یټ و ببټه‌ خواوه‌نی . مړوؤ ئه‌گه‌ر شتیکی هه‌بټ ، ئه‌وا عاشقی ئه‌و شته‌ نابټ و هه‌ولټی به‌ده‌سته‌تټانی نادات ، چونکه ئه‌مه وه‌ک ئه‌وه‌یه که‌سیک خو‌ی گه‌وره‌بټ ، که‌چی هه‌ولټی به‌ده‌سته‌تټانی گه‌وره‌یی بدات . یان که‌سیک خو‌ی به‌هټزبټ ، که‌چی به‌ دوا‌ی به‌هټزیدا بگه‌رټ و بیه‌وټ به‌ ده‌ستی به‌یټ^(۲) . ئه‌مه‌ش نابټ ، چونکه ئه‌و که‌سانه خو‌یان خواوه‌نی گه‌وره‌یی و هټزن و ئه‌وه ریټی تټناچټ که‌ عاشقی گه‌وره‌یی و هټزن و هه‌ولټی به‌ده‌سته‌تټانیان بدن . واته پټویست ناکات هه‌ولټی به‌ده‌سته‌تټانی ئه‌و سیفه‌تانه بدن ، چونکه خو‌یان

(۱) بېوانه : هـ . س ، ل ۳۶ .

(۲) بېوانه : هـ . س ، ل .

خاوهنى ئو سيفه تانه ن . بهم پييه مروؤ عاشقى ئو شته ده بيت كه له توانايدا نيه ياخود نيه تى و دهيه ويت به ده ستى بهيئيت ، واته مروؤ ⁽¹⁾حه زى له و شته يه و ئاره زوى ئو شته ده كات كه له ئيستادا نيه تى و لى بى به شه ⁽²⁾ . كه واته خو شه ويستى ياخود عيشق ، به رامبه ر شتيكى ديارى كراوه و كه شه كه . ئو شته ي نيه و پيوستى پييه تى و دهيه ويت به ده ستى بهيئيت ، بويه عاشقى بووه .

لاى ئو فلاتون عيشق په يوه سته به جوانييه وه و ده ليت ⁽³⁾ عيشق بريتييه له عيشقى جوانى ، نهك ناشيرينى ⁽⁴⁾ . به پيى ئو ئو نه جامه ي سه ره وه ش عيشق عاشقى ئو شته يه كه نيه تى و ماده م عيشق بريتيه له عيشقى جوانى ، كه واته عيشق خاوهنى جوانى نيه ، واته عيشق جوان نيه ، بويه عاشقى جوانى بووه و دهيه ويت به ده ستى بهيئيت . جگه له مه ، ئو فلاتون باوه رى وايه كه ئو وه ي چاك بيت ئو خوى له خويدا جوانيشه ، بهم پييه عيشق ماده م جوان نيه و ئو وه ي چاك بيت ئو جوانه ، كه واته عيشق چاكيش نيه ، كه واته عيشق ناشيرين و خراپه ⁽⁵⁾ . به لام هر ئو فلاتون خوى له گه ل ئو نه نه جامه گريه دا نيه و عيشق به ناشيرين و خراپ نازانيت ، چونكه مه رج نيه هر چييه ك جوان نه بوو ناشيرين بيت ، هر وه ك چو ن مه رج نيه هر كه سيك زانا نه بوو نه زان بيت . بو نمونه كه سيك خاوهنى بيرو باوه رو بوچوونىكى راسته ، به لام ناتوانيت به به لگه راستى بيرو باوه ره كه ي بسه لميئيت . لي ره دا ئو نه حال ته به زانين ناو نابريت ، چونكه شتيك نه توانريت به لگه ي بو بهيئريت وه به زانين دانانريت . به لام له هه مان كاتدا ناشكريت ئو نه حال ته به نه زانين له قه ل نه بدريت ، چونكه عه قل ده توانيت ئو نه حال ته بگه يه نيته حه قيقه ت ⁽⁶⁾ . با ئو نه نمونه يه ئاسانتر و روونتر بگه يه وه : كه سيك كو مه ليك زانين و بيرو بوچوون له مي شكيدا هيه ، به لام هيشتا نه گه يشتو وه ته ئو ئاسته ي ياخود بلين هيشتا توانا ي ئو وه ي نيه ئو زانين و بيرو بوچوونه ي ده ر بيريت ، لي ره دا ئو كه سه به زانا دانانريت ، چونكه نه يتوانيو وه له ريگه ي ئو زانين و بيرو بوچوونانه ي كه هيه تى ، زانا يى خوى بسه لميئيت ، به لام له هه مان كاتدا به نه زانين دانانريت ، چونكه له راستيدا ئو كه سه زانين وزانيارى

(1) ه . س ، ل ٥٧ .

(2) ه . س ، ه . ل .

(3) بروه : ه . س ، ل ٥٨ .

(4) بروانه : ه . س ، ل ٥٩ .

ههيه ، لیږدهدا ئه م کهسه له حاله ټيکدايه له نيوان زانايي و نه زانيدا . که واته «عیشقیش
حاله ټيکه له نيوان (جواني و چاکه) و (ناشیرینی و خراپه)دا»^(۱).

لیږدهدا ئه فلاتوون وهک بابه ټيکی سهر به خو له عیشقی روانیوه و له و کهسه ی
دابړیوه که به هو ی ئه م عیشقه وه ده بیته عاشق ، واته وهک کهس ته ماشای عیشقی
کردووه و له نيوان (جواني و چاکه) و (ناشیرینی و خراپه)دا دایناوه . ته نانه ت عیشقی
به رو له ی خواوه ندی ده وله مهندي و هه ژاری داناوه ، به یه ککه یشتنیشیان له شه وی له
دایکبوونی (نه فروډیت)دا بووه ، که خواوه نده کان له و شه ودا به بو نه ی له دایکبوونی
(نه فروډیت)وهه ئاهه نگیکیان ساز کردووه ، خواوه ندی ده وله مهندي له و ئاهه نکه دا
به شدار بووه ، هه ژاریش هاتووه و له دهرگا که دا وه ستاوه بو نه وه ی له خیرو بیږی نه و
ئاهه نکه شتیکی ده ست بکه ویت . خواوه ندی ده وله مهندي به هو ی شه رابی خوا ییه وه
مه ستبووه و چو وه ته دهره وه و له باخچه که ی (زیوس)دا خوی لیکه وتووه . هه ژاریش
بیږی له وه کردووه ته وه بو رزگار بوون له نه بوونی ، هه ول بدات له خواوه ندی
ده وله مهندي سکی پر بیټ ، بو یه له گه لی نوستووه و سکی لی پی پړیوه و سکه که ی
عیشق بووه ^(۲) . که واته عیشق ماده م دایکی هه ژارییه و باوکی ده وله مهنديیه ، له نيوان
کومه لیک سیفه تی لیکرژدایه : له بهر نه وه ی باوکی ، خواوه ندی ده وله مهنديیه هه میشه
هه و لی به ده سه ته ینانی جوانی و چاکه ده دات و خواوه نی هیزو توانایه و داوی
حیکمه ت و دانایی ده کات . به لآم هه ژارو نه بووه و ناسک و جوان نییه و پی پی په تییه و
شوینی حه وانه وه ی نییه ، له سهر زه ویی ره ق و سهر ریگا ده نویت ، هه موو ئه مانه ی له
دایکییه وه بو ماوه ته وه . واته عیشق له حاله ټيکدايه «نه وه ی نه مړو ده ستی ده که ویت
سبه ینی له ده ستی ده دات ، نه ده وله مهنده و نه هه ژاره ، نه زانایه و نه نه زانه»^(۳).

لیږدهداو له روانگه ی ئه م سیفه تانه وه عیشق وهک مرو فیک ته ماشاکراوه که له
ناوه ندگیریه کدایه ، نه و ناوه ندگیریه بریتییه له و بواره ی که ده که ویت نه نيوان
عیشقه که خزی و نه و شته ی که ده یه ویت به ده ستی به ینیت . واته عیشق مه سافه ی
نيوان دوو شته ، نه و مه سافه یه له خودی عیشقه که وه ده ست پیده کات ، تا نه و شته ی
که عاشقی بووه و ده یه ویت به ده ستی به ینیت ، به م پی عیشق بریتییه له قو ناغی
پیش به ده سه ته ینانی نه و شته ی که عیشق عاشقی بووه . نه گهر بمانه ویت به

(1) ه . س ، ه . ل .

(2) بړوانه : ه . س ، ل ۶۰ .

(3) ه . س ، ل ۶۱ .

نموونه یه کی واقعی ته م مهسه له یه زیاتر روون بکهینه وه ، نهوا مهسه له ی خۆشه ویستی کور به رامبه ر به کچ به نموونه ده هیئینه وه : کور کاتیک ده گاته ته مه نی گه نجی ناماده یی نه وه ی تیدایه نه گه ر کچیک ببینیت و هه ست بکات نه و کچه (جوان و به رپه وشت و... هتد)ه ، نهوا عاشقی ده بیت ، واته له به رامبه ر نه و کچه دا ده که ویتته حاله تی عیشقه وه . لیره دا نه و کورپه بویه له حاله تی عیشقدایه چونکه هیشتا نه و کچه ی بۆ نه بووه و نه بووه ته هاوسه ری . تا نه و کچه له م کورپه دور بیت و پیکه وه نه بن ، نهوا کورپه که به رامبه ر نه و کچه له حاله تی عیشقدایه . به لام نه گه ر له گه ل کچه که قسه ی کردو کچه که رازیوو له گه لیدا ببیتته هاوسه رو پیکه وه بژین ، نه مه وه نه وه وایه کورپه که کچه که ی به دهسته ی نا بیت و بوو بیتته خاوه نی ، به مه نه و کورپه له به رامبه ر کچه که دا له حاله تی عیشقدایه نامینیت ، چونکه به پیتی بۆچوونی نه فلاتوون عیشق حاله تی پیش به دهسته ی نا نی بابته که یه ، لیره شدا حاله تی عیشق لای کورپه که نه و کاته یه که هیشتا به کچه که نه گه یشتوو وه نه بووه ته هاوسه ری ، که پیتی گه یشت و بوونه هاوسه ر ، نهوا کورپه که له حاله تی عیشقدایه نامینیت .

عیشق لای مه حوی

نه وه ی باسکرا عیشق بوو لای نه فلاتوون و گه یشتینه نه و نه جامه ی که عیشق بریتیه له ناوه ندگیریه که له نیوان خودی عیشقه که و نه و شته ی که عاشقی بووه و ده یه ویت به دهستی بهینیت . لای مه حویش عیشق به هه مانشیوه بریتیه له ناوه ندگیریه که ، به لام نه و ناوه ندگیریه ی عیشق که له شیعری مه حویدا هه سته ی پی ده کریت ، جیاوازه له وه ی لای نه فلاتوون هه یه . لای نه فلاتوون له عیشقدایه دوو لایه نه هه یه : خودی عیشقه که و نه و شته ی که عیشقه که عاشقی بووه ، به لام لای مه حوی له عیشقدایه سی لایه نه هه یه که له شیعره کانیدا هه ستیان پی ده کریت ، نه وانیش بریتین له {عاشق (که مه حویه) - عیشق - مه عشووق (که بوونی خویه تی)} . واته راسته لای مه حویش عیشق ناوه ندگیریه که یه ، به لام نه و ناوه ندگیریه ی عیشق له نیوان عیشق و مه عشووقدا نییه ، به لکو له نیوان عاشق (واته مه حوی) و مه عشووقدا یه که ده کاته نه وه ی مه حوی عاشقی بووه . به م پتیه ده توانین له شیعری مه حویدا عیشق به م جۆره روون بکهینه وه : مه حوی (بوونیکی ره سه نی) هه یه (که وه کو یار ، یاخود مه عشووق مامه له ی له گه لدا کردوو) ، به لام هیشتا پیتی نه گه یشتوو وه به دیی

نه هیڼاوه . له م باره دا ناتوانریت بوتريت مه حوی نهو بوونه ی هیه ، چونکه هیشتا
 پی نه گه یشتووه به دهستی نه هیڼاوه . له هه مان کاتدا ناشتوانریت بوتريت نهو
 بوونه ی نییه ، چونکه له راستیدا وه وتمان نهو بوونه ی هیه ، به لام هیشتا به دی
 نه هیڼاوه و بوی هیه به دی بهیت . واته ده توانین بلین : مه حوی نه نهو
 بوونه په سه نه ی هیه وه نه نییه تی و له و نیوانه دایه ، واته له ویدایه که وازی له بوونی
 ساخته و مه وجود هیڼاوه و لیان داپراوه و عاشقی بوونی ره سه نی خوی بووه ، به لام
 هیشتا به و بوونه ره سه نه ی خوی نه گه یشتووه به دی نه هیڼاوه ، نه م باره یاخود
 نه م ناوهندگیریه لای مه حوی بریتیه له عیشق . که واته عیشق لای مه حوی و له
 شیعی مه حویدا حاله تی گه پانه به دوی بوونی ره سه ن وه و لدانه بۆ دوزینه وه و
 به دی پنانی نهو بوونه ره سه نه . واته له حاله تی عیشقا مه حوی له باریکدایه که
 به گری نه م عیشقه جه سه ی سووتاوه ، به م سووتانه جه سه ی نافه وتیت و له ناو
 ناچیت ، به لکو له بوونی ساخته و مه وجود و هزکردن له شتی دنیایی وه که پاره و
 سامان و... هتد پاک ده بیتوه . به پاکبوونه وه ی له مانه به ره و بوونی ره سه نی خوی
 ده چیت . به م پییه عیشق حاله تیکه ، که تیایدا مه حوی له نیوان بوونی ساخته (یان
 مه وجود) و بوونی ره سه ندایه . واته له مه وجود و بوونی ساخته و دنیا داپراوه ، به لام
 هیشتا به بوونی ره سه نی خوی نه گه یشتووه . واته عیشق لای مه حوی بریتیه له
 قوناغی دوی و ازهیڼان له بوونی ساخته و مه وجود ، قوناغی پیش گه یشتن به بوونی
 ره سه ن و به دی پنانی نهو بوونه . عیشقه که ش عاشق بوونی نهو بوونه ره سه نه ی
 خویه تی که هیشتا پی نه گه یشتووه به دی نه هیڼاوه و له زور شویندا به (یار ،
 شوخ ، دولبر ... هتد) ناوی بردووه . که به و بوونه ره سه نه ی خوی گه یشت و به دی
 هیڼا ، نه و حاله تی عیشق کۆتایی دیت و ده که ویته باریکی تره وه که ته حقیقکردنی
 تواناو نیمکانه کانی بوونی خویه تی . واته ده که ویته ئاستی (بوون بۆ خوی) و تواناو
 نیمکانه کانی بوونه کی ده بن به کرده و به دی دین و بوونه که ی دهرده که ویت . نه م
 دهرکه و تنه شی بۆ خویه تی نه که بۆ دهره وه .

دنگدانه و دی عیشق له شیعرې مه جویدا

مه حوی تا عاشقی ئه و بوونه ره سه نه ی خوی نه بیټ و له بهرام به ریدا
نه که ویتنه حاله تی عیشقه وه ناتوانیت پی بگات . تا به دنیا و مه وجود و بوونی
ساخسته شه وه خه ریک بیټ له نووری عیشق بیبه ش ده بیټ ، نه وه ته ده لیت :

تا زولمه تی وجوده ، ته ریکی له نووری عیشق

سیبه ر نه ما هه تا وه ، که مه حوی نه ما خودا^(۱)

لیره دا وشه ی (وجود) هاتو وه که مانای وشه که ده کاته (بوون) . به لام به
پی سیاق و واتای گشتی دیږه که ، وشه ی (وجود) لیره دا ، نه و چه مکه ناگه یه نیت
که نیمه بۆ وشه ی بوون (وجود) به کارمان هینا وه . له م دیږه دا له نیوان (زولمه تی
وجود، نووری عیشق) و (سیبه ر ، هه تا و) دا پیچه و په خشی ریک هه یه ، که واته (زولمه تی
وجود) و (سیبه ر) بۆ یه که ده گه پښه وه ، به هه مانشی وه (نووری عیشق) و (هه تا و) یش
بۆ یه که ده گه پښه وه ، به م پیچه زولمه تی وجود مانای سیبه ر و نووری عیشق مانای
هه تا و ده گه یه نیت . لیره دا نه و پرسیاره سه ره لده دات که مه حوی مه به سستی له
زولمه تی وجود و نووری عیشق و هه روه ها سیبه ر و هه تا و چیه و نه م زارا وانه چی
ده گه یه نن؟ مه حوی سه باره ت به خوی نه و راستیه ده رده بریت که تا له زولمه تی
وجود نه یه ته ده روه ، نا که ویتنه ناو نووری عیشقه وه . که واته مه به سستی له زولمه تی
وجود ، بوونی ساخسته یه که دیته جه سته یه وه ده ی کاته نشینگه ی خوی و تیایدا به دی
دیت . به دیه اتنی نه و بوونه ساخسته یه و ده رکه وتنی له ناو که سه که دا وه که زولمه ت و
تاریکی وایه و ده بیته هوی داپوشین و شار دنه وه ی بوونی ره سه ن ، که نه و بوونه
ره سه نه ش له مو قدا شار درایه وه و داپوشرا ، نه و که سه هه سستی پی ناکات و عاشقی
نابیت ، به مه له نووری عیشق بیبه ش ده بیټ . به م پیچه زولمه تی وجود که ده کاته
بوونی ساخسته ، وه که سیبه ر و نووری عیشقی ش (که ریگای چوونه به ره و بوونی
ره سه ن) وه که هه تا وه . لیره دا نه م هاو کی شه یه دروست ده بیټ :

زولمه تی وجود ← سیبه ر ← بوونی ساخسته
نووری عیشق ← هه تا و ← بوونی ره سه ن

(۱) د. م. ، ل. ۵.

ئەو سىبەرە ھەتاو ھى لەم دېرەدا ھەن ۋەك سىبەر ۋە ھەتاو ى سروشت نىن ،
 كاتىك كە شوئىنك سىبەرەبوو دواى ماو ھىەك ھەتاو ى لى ھەلدەيت ۋ ئەو سىبەرە
 ناھىلەيت ۋ رووناكى دەكاتەو . لىرەدا ئامادەى سىبەر ، يان دەرەكەوتنى ھەتاو ، لە
 دەست موقەدەدايە ، ئەگەر بىرەو ھۆش ۋ خەياللى لاي سىبەرەكە بوو ۋ پىيەو ھە
 خەرىكبوو ، ئەو سىبەرەكە ئامادەى دەبەيت ۋ ھەتا كەسەكە لەم بارەدا بىت بە ھىچ
 جۆرىك ھەتاو ھەلنايەت ۋ ھەر سىبەرەكە حەزورى دەبەيت . بەلام ئەگەر كەسەكە
 وازى لە سىبەرەكە ھىناو پىشت گوئى خست ۋ بىرەو ھۆش ۋ خەياللى لاي ھەتاو ھەكە
 بوو ، ئەو ھەتاو ھەكە دەرەكەوئىت ۋ سىبەرەكە نامىنەيت . ھەتا كەسەكە لەم بارەدا
 بىت ھەتاو ھەكە ئامادەى ھەيەو بەھىچ جۆرىك سىبەرەكە حەزور پەيدا ناكاتەو . بە
 پىي ئەم ياسايە ئەگەر مەھوى بەرەو دىناو كۆمەلگە بچەيت ، ئەوا لە رىگەى ئەوانەو ھە
 بوونىكى ساختەى تىادا دروست دەبەيت ۋ پىيەو ھەكە دەبەيت . كە بە بوونى
 ساختەو ھەكە بوو ئەو بوونى رەسەنى خۆى لە بىرەكەت ۋ لە عىشقى ئەو بوونەى
 خۆى دور دەبەيت . بۆيە ئەگەر بىەوئىت ، بە بوونى رەسەنى خۆى بگات ، دەبەيت لە
 بەرامبەر ئەو بوونەيدا بكەوئىتە حالەتى عىشقەو . كەوتنە حالەتى عىشقىش بەو ھە
 دەبەيت (خود - ئا) بى نەكات ۋ واز لەو خودە بەئىنەيت كە لە رىگەى دەرەو ھەكۆمەلگاۋ
 بەھۆى ئەو بوونە ساختەو ھەكە ئەوان ناردوويانەتە ناويەو ، تىايدا دروست بوو ، كە
 ئەم مەھويە ياخود ئەم خودە نەما كە دەرەو دروستيان كردو ھەبوونىكى ساختەى
 ھەيە ، ئەوا بوونە رەسەنەكە دەرەكەوئىت . دەرەكەوتنى ئەم بوونە رەسەنەش بەو ھە
 دەبەيت كە زنجىرى موقەددەسى عىشق بكاتە پىي خۆى :

لە پى حەرەمە زېرەى سىلسىلەى موقەددەسى عىشق

بىي بە شىر ۋ مەگەر ھەلگىرى لە دىنا دەست^(۱)

زنجىرى پىرۆزى عىشق ، زنجىرىك نىيە بە ئاسانى بىرەيتە پىي ھەموو
 كەسەك ۋ ئەو كەسە بەم زنجىرە بىەستىرەتەو ۋ پابەندى ئەم عىشقە بىت . ئەم زنجىرە
 دەرەكە پىي كەسەك كە بەقەد شىر ئازابەيت ۋ ئەم ئازايەتەى وای لى بكاتە بىتوانەيت
 دەست لە دىنا ھەلگىرەيت . لىرەدا ئەو دەرەكەوئىت كە دەست ھەلگىرتن ۋ واز ھىنان
 لە دىنا كارىكى قورس ۋ پىر مەترسىەو بە ھەموو كەس ئەنجام نادرەيت ، تەنھا ئەو
 كەسە دەتوانى ئەم كارە بكاتە ھىندەى شىر ئازا بىت . لىرەدا ئەو پىرسىارە

سهرمه لده دات كه بۆچی ده ست هه لگرتن له دنيا كاریكى قورس و مه ترسیداره و به
 هه موو كه س نه نجام نادریت ؟ بیگومان مرۆف كه له دایك ده بۆ و دیتته دنیاوه ، به
 گه وره بوون و ژیان له ناو كۆمه لگه و خه لكدا ، لای نه وان كه سییتییه ك بۆ خۆی پهیدا
 ده كات و ئهم كه سییتییه ش به و ریۆره سم و دابونه ریت و بیركردنه وه و بۆچوونا نه وه
 پابه نده كه كۆمه لگه و خه لك هه یانه و له ریگه یانه وه ژیا نی خۆیا ن رێك ده خه ن و بژێوی
 ژیا ن (چ مادی بۆ یا ن مه عنه وی) ده ست به ر ده كهن و ده ژین . ئهم كه سییتییه ی كه
 مرۆف كه لای ده ره وه هه یه تی ، له خۆیه وه سه رچاوه ی نه گرتوه ، به لكو له ده ره وه
 سه رچاوه ی گرتوه ، واته له پابه ندبوون به كۆمه لگه و (یاسا و دابونه ریت و... هتدی
 كۆمه لگه وه نه و كه سییتییه ی بۆ دروستبوه . به م پێیه ئهم كه سه بوونیكى ساخته تیایدا
 بالاده سته كه له ده ره وه ها تووه ته ناوی و ده بچو لئینیت و هه لسو كه وتی پێ ده كات و
 له ریگه ی ئهم كه سه وه به دی دیت . به مه ش نه و كه سه له بوونی ره سه نه ی خۆی
 دا نه برپیت و ئاگای لێی نابیت ، كه لێی بیئاگا بوو مانای وایه عاشقیشی نابیت و له
 عیشقی نه و بوونه ی پێیه ش ده بییت . نه گه ر بیه ویت به ره و ئهم بوونه ره سه نه ی خۆی
 بگه رپێته وه عاشقی بییت ، ده بییت ده ست له دنيا هه لبگریت ، واته ده بییت واز له
 كه سییتییه ی به ئینیت كه لای ده ره وه و كۆمه لگه هه یه تی ، نه ك هه ر ئهم به لكو ده بییت
 واز له كۆمه لگه و خه لكیش به ئینیت و لێیا ن دا برپیت . بیگومان ئهمه ش كاریكى قورس و
 مه ترسیداره ، چونكه كه وازی له كۆمه لگه و خه لك و نه و كه سییتییه ی هینا كه لای
 نه وان هه یه تی ، نه و كۆمه لگه ش ئهم فری ده داته ده ره وه ی خۆی و هه موو
 په یوه ندیه کی له گه لدا ده پچرپینیت ، به مه نه و ترسه ده خه نه دلی كه سه كه وه كه
 ژیا نی ئهم به ستراره به وانه وه بۆ نه وان نا توانیت له ژیا ن به رده وام بییت و له ناو
 ده چیت . نه گه ر كه سه كه ئازاو به جه رگ بییت ، ئهم ترسه ی كۆمه لگه و خه لك كاری لێ
 ناكات و ئاماده یه لێیا ن دا برپیت و روو له بوونی ره سه نه ی خۆی بكات ، با ئهم دا بران و
 ده سته لگرتنه بیته هۆی له ناوچوونی شی . كه مه حوی ئاماده ی نه نجامدانی ئهم
 كاره بوو مانای وایه كه سیكى ئازایه و شایه نی نه وه یه زنجیری عیشقی بكرپته پێ .
 ئهم زنجیر كردنه پێیه ش به روا ته و هكو به ستنه وه دیلی وایه ، به لام ئهم
 به ستنه وه یه له به رامبه ر دنیاو بوونی ساخته دایه و به ره و نه وان ناچیت ، نه گینا له
 به رامبه ر بوونی خۆیدا سه ربه ستییه کی ته واوی هه یه و نه و زنجیر كردنه پێیه ده بیته
 جوانی و زینه ت بۆی :

شیریکی پی له سیلسیله دایه نه سیری عیشق

مهردی ، بزانه زینه تی مەردانه ته وق و ره وق^(۱)

ئەو کەسە ی دەرکی به بوونی ره سەنی خۆی کردو کە و ته عیشقی ئەو بوونه ره سەنە ی خۆیه وه ، ئاماده یه بېتته نه سیری ئەم عیشقه کە دهکاته پابه ندبوون بهم عیشقه وه وازهینان له دنیا ، چونکه له م عیشقه وه بهو بوونه ی دهگات و ده بېتته کە سیکي پېگه یشتوو . ئەم کە وتنه حاله تی عیشقه ش وه کە ئە وه یه له لایه ن ئەو عیشقه وه زنجیری کرابېته پی و به سترابېته وه . به لام مه حوی هه سته دکات هه ر کە سیک زنجیری عیشقی کرایه پی ئەو کە سیکي نازایه وه کو شیر وایه و ئەو زنجیر کرانه پېیه ش نه ک هه ر ناشیرین نییه ، به لکو زینه ت و جوانییه و مه حوی شانازی پېوه دهکات ، چونکه نیشانه ی ئە وه یه توانیویه تی له پیناو عیشقی ئەو بوونه یدا دهست له پارو سامان و کۆمه لگه وه موو دنیا هه لېگریت ، کە ئە مه ش کاریکی قورسه و به هه موو کە س ئە نجام نادریت ، به لام ئەم له پیناو عیشقی ئەو بوونه یدا ئە نجامی داوه . قورسیی ئەم کاره وا دهکات عیشقی ش کاریکی گه وره قورس بیت ، بۆیه ده لیت :

خودا گرتوو دلم چۆتن به گز شوپ و شه پی عیشقا

به نه صصی نایه نه فلاک و زه مین ئەم باره ناکیشی^(۲)

لێره دا مه حوی عیشقی به کاریکی قورس و پر مه ترسی داناوه ، چونکه ده بېت کە سی عاشق ئاماده بېت جگه له (مه عشوق - بوون) ، واز له هه موو شتی و له دنیا و ده ره وه به یینیت . ئە مه ش به نسبه ت مرقه وه کاریکی قورسه و له قورسیدا مه حوی بهو ئە مانه ته ی چواندوه کە کاتی خۆی خوا ویستوییه تی بیدات به سه ر ئاسمان و زه ویدا ، به لام ئەوان له بهر قورسیی ئە مانه ته کە نه یانتوانی ئەو ئە مانه ته هه لگرن و ترسان لێی ، کە چی مرقه ئەو باره ی خسته سه ر شانی خۆی و ئەو ئە مانه ته قورسه ی هه لگرت . لێره شدا مه حوی هه سته دکات ئەم عیشقه ی به رامبه ر (یار - بوون) هه یه تی ئە مانه تیکی قورس و مه ترسیداره و وا ده رده کە ویت کە مه حوی وه کو کە س و وه کو ئە وه ی کە به عه قل و وه ک ئە هلی دنیا بیری له قورسی عیشق کردوه ته وه ، ئاماده نه بووه به گز شوپ و شه پی عیشقا بجیت . به لام له بهر ئە وه ی پېش کە وتنه حاله تی عیشق ئە وه ی بۆ ده رکه وتوووه شتی دنیا یی وه ک پارو و سامان و ده سه لات و

(1) د. م. ل. ۱۸۴ .

(2) د. م. ل. ۲۰۳ .

ته ناهت خودی دنیا کاتین و تاسەر بۆ مرۆڤ نابن ، چونکه سروشتی دنیا وایه که روژیک روو له مرۆڤ دهکات و بهرزی دهکاتهوه و پایه داری دهکات ، روژیکی تر رووی لێ وهرده چهرخینیت و پشتی دهشکینیت و دهیدات له زهوی . ئهم بێ ئهباتیهی دنیاو شتی دنیاوی وایان لیکردوه که ههست بکات نابیت مرۆڤ روو له دنیاو شتی دنیاوی بکات و چاوه پوانی ئهوه بیت له ریگه ی ئهوانه وه بوونی خۆی به دهست بهینیت ، چونکه بوونی رهسه نی مرۆڤ له دنیاو شتی دنیاویه به دهست نایهت . ئه مه وای لیکردوه واز له دنیاو شتی دنیاوی بهینیت . به م وازهینانه ی له دنیا ، بوو ته ئه هلی دڵ ، که بوو به ئه هلی دڵ ، ویستی که سی له دهست ده دات و ده که ویتته ژیر ویست و ده سه لاتێ دله وه . دلێشی وای لیکردوه ، جاریکی تر چاوی له وه نه بیت به ره و دنیا بجیتته وه و به ره و عیشقی (یار - بوون) ی بردوه و خستویه تیه بیابانی عیشقه وه . مه حوی ههست به وه دهکات ئهم بیابانه پرمه ترسییه و نازانیت تیایدا سه ر دهردهکات یان نا ، بۆیه ده لیت :

ده زانم بادیه ی عیشقه خه ته رناک

کچی هه ر چووم ، ئه گه ر مام و ئه گه ر چووم^(۱)

مه حوی به ته وای ئه و راستیه ی بۆ دهرکه وتوه که بیابانی عیشق مه ترسیداره ، مه ترسیداریه که شی له دوو رووه وه یه : روویه کیان ئه وه یه له وانه یه به رگه ی دابهران و وازهینان له کۆمه لگه و ده ور به رو دنیا نه گریت و له و ته نیاییه ی بیابانی عیشقدا ئیراده ی لاواز ببیت و هیزو توانای دنیاو کۆمه لگه و ده ور به ر ئه وه نده زۆر بیت ، جاریکی تر ئهم به ره و خۆیان راکێشنه وه و به خۆیان وه خه ریکی بکه ن . به مه له و نازادییه ی له وان به دهستی هیناوه بییه ش ببیت و جاریکی تر ببیتته وه به دیلی دنیاو ژیا نیکی بیمانا و دوور له عیشق بژی که ئه مه وه ک مردنی رۆحی وایه . رووه که ی تریش ئه وه یه : ئه گه ر به ته وای له و عیشقه دا رۆ بجیت و له سه ری به رده وام بیت ، له وانه یه به هۆی دابرانی له دنیاو رۆچوونی له عیشقدا له رووی جهسته ییه وه بغه وتیت و له ناو بجیت ، که ئه مه شیان هه ر جوهر مردنیکه . به لام سه ره پای ئه و مه ترسیانه ی که له ریگه ییدان و سه ره پای ئه وه ی نازانیت سه ر دهردهکات یان نا ، سل ناکاته وه ریگه ی عیشق ده گریتته به ر . ئه مه ش مانای وایه بووه به شیرو دهستی له دنیا هه لگرتوه و سێلسیله ی موقه دده سی عیشقی له پێدایه . بۆیه هه سته دهکات

گرتنه بهری ئه و ریگه یه و تیاچون له پیناویدا باشتیه له وهی ئه و ریگه یه نه گرتنه بهرو
ژیانیکی دوور له عیشق بژی ، که ئه مه خوی له خویدا مردنه . ئه مه ش له م دپرده دا
دهرده که ویت که ده لیت :

جان سهخته یان له ده عویی عیشقا درۆزنه ئه و زینده ماوه تا له سه فەر یاری دیتتهوه^(۱)

له م حاله ته دا یاره که ی سه فهری کردووه و له وهش دلتیایه که له و سه فهره
ده گه پیتته وه ، که چی سه ره پای ئه مه هه سته دکات یان گیانی سهخته ، ئه گه ر نا
ده بوایه له تاو ئه و سه فهری یار ده ریچوایه و بهردایه ، یان له وه دا که خوی به عاشق
دا ده نیت راست ناکات و هه ر به قسه عاشقه و به کرده عاشق نییه ، بۆیه له تاو ئه و
سه فهری یار نامریت . ئه گه ر به هوی سه فهریکی یاره وه که گه پانه وهیشی له دوایه
مه حوی خه ریک بی گیانی ده ریچیت ، بیگومان به دابرا ن و دوور که وتنه وهی یه کجاری
له یارو نه مانی عیشقه که ی به رامبه ر به (یار - بوون) ، هه ست به ژیان ناکات و وه ک
مرد بیت وایه . به لام ئه گه ر له عیشقا بیت ئه و زیندوووه له مه رگ ناترسیت . ئه م
راستییه ش له م دپرده دا ده رده که ویت که ده لیت :

دل زیندوووه به عیشق و بژی تو له مه رگ ئه مین به م دهرده به مره تا ببیه (حی لا ی موت)^(۲)

مه حوی هه سته دکات ئه گه ر بیه ویت نه مریت و دلی زیندوو بیت ، ده بی له
عیشقا بیت ، چونکه زیندوو یه تی دلی به عیشقه وه یه و به مه له مه رگ ئه مین
ده بیت. ته نانه ت ئه گه ر به هوی ئه م عیشقه وه به مریت و له ناو بجیت ، ئه و هه ر زیندوو و
نه مره ، چونکه مردن ئه وه یه که له عیشق دوور بیت و عاشقی ئه و بوونه ی خوی
نه بیت . به م پتیه چه مکی مردن و ژیان لای مه حوی گۆپاون و له و مردن و ژیا نه
جیاوازن که له ناو کۆمه لگه و خه لک و له دنیا دا هه ن . ئه م ماده م له خه لک و کۆمه لگه و
دنیا دابرا وه ، له رووی تیروانی نی شه وه بۆ مردن و ژیان ، له وان دابرا وه به جۆریکی تر
له چه مکی مردن و ژیان ده پوانیت : مردن ئه وه یه له عیشقا نه بیت و ژیان ئه وه یه له
عیشقا بیت . ئه گه ر به و چه مکه ی مردن که لای دهر وه هه یه ، له پینا و ئه م عیشقا دا
به مریت ئه و هه سته دکات زیندوووه ، چونکه له عیشقا هه ست به ژیان ده کات . به

(۱) د. م. ل ۲۸۶ .

(۲) د. م. ل ۸۲ .

پېچه‌وانه‌شه‌وه ئه‌گه‌ر له عیشقدا نه‌بێت و له‌ناو کۆمه‌لگه‌و دنیا‌دا بێت و به‌ پێوه‌ری ئه‌وان خۆشترین ژيان بژي ، به‌لای خۆیه‌وه هه‌ستده‌کات مردوه ، چونکه له عیشقدا نییه . مه‌حوی هه‌ستده‌کات ده‌بێت ده‌رککردن به‌م راستیه له باره‌ی چه‌مکی مردن و ژيان له روانگه‌ی عیشقه‌وه ، له‌ناو خه‌لکدا بلۆ بکاته‌وه‌و له‌ خه‌لک بکات له‌م روانگه‌وه له مردن و ژيان بپوانن . به‌لام له‌به‌رئه‌وه‌ی خه‌لک له دنیا‌دا رۆچوون و پێوه‌ی خه‌ریکن ، ئه‌ربابی دنیان و له‌م حه‌قیقه‌ته تی ناگهن ، هه‌ر له‌م روانگه‌وه‌یه ده‌لێت :

له‌ بۆ ئه‌ربابی دنیا مه‌ده به‌سط و به‌یانی عیشق

که (مه‌حوی) شه‌رحی نوکته‌ی جانفزا بۆ مردوه ضایع^(١)

مه‌حوی هه‌ستده‌کات به‌و جوړه‌ی ئه‌م له عیشق تێگه‌یشته‌وه له روانگه‌ی عیشقه‌وه ده‌روانیته مردن و ژيان ، خه‌لک واته‌ماشای عیشق و مردن و ژيان ناگهن ، چونکه ئه‌وان له عیشقدا نین و له دنیا‌دان . واته‌ خه‌لک ئه‌هلی دنیان و تیا‌دا رۆچوون و پێوه‌ی خه‌ریکن و له دنیا‌و به‌دوسته‌ینانی شتی دنیایی وه‌ک (پاره و سامان و ده‌سه‌لات و...هتد)دا هه‌ست به‌ بوونی خۆیان ده‌کهن . بێگومان ئه‌م بوونه‌ی ئه‌وان بوونیکی ساخته‌یه‌و که‌سیکیش بوونی ساخته تیا‌دا بالاده‌ست بێت ، له‌ بوونی ره‌سه‌نی خۆی بێئاگایه‌و عاشقی نابێت و هه‌ولێ به‌ده‌سته‌ینانی نادات . مرۆقی له‌م جوړه‌ش به‌ پێی تیروانی عیشق ، مرۆقیکی مردوه‌و باسکردنی مه‌سه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌و گرنگی وه‌ک عیشق بۆ که‌سی مردووی سووده‌و شایه‌نی ئه‌وه‌نییه باسی عیشقی بۆ بکریت ، بۆیه ده‌بی مه‌حوی واز له‌و جوړه‌که‌سانه به‌ینیت و له جیاتی باسی عیشق بۆ ئه‌وان بکات ، با له عیشق و له‌و که‌سانه وردبێته‌وه که عاشقن و چۆن پله‌و پایه‌ی دنیا‌یان هه‌رچیه‌ک بووبیت ، عیشق هه‌موویانی وه‌ک یه‌ک لێکردوه‌و هه‌یج جیاوازییه‌کی له‌ نێوانیاندا نه‌هێشته‌وه :

له‌ قاپی عیشقه‌دا وه‌ک شاهه به‌نده

له‌سه‌ر خوانه‌ چ مه‌تبوع و چ تابع^(٢)

لێره‌شدا دیسان جیاوازییه‌کی تری جیهانی عیشق له‌گه‌ڵ دنیا‌و کۆمه‌لگه‌دا له‌ شیعهره‌کانی مه‌حویدا ده‌رده‌که‌وێت . له دنیا‌دا به‌ پێی سه‌روه‌ت و سامان و هه‌یزو ده‌سه‌لات خه‌لک دابه‌ش ده‌کرین ، واته‌ کێ له هه‌موویان زیاتر هه‌یزو ده‌سه‌لات و

(١) د. م. ، ل ١٦٦ .

(٢) د. م. ، ل ١٦٨ .

سەرۆت و سامانی هه‌بێت ، ئه‌وه پاشایه‌و ئه‌وانه‌ش که ئه‌شته دنیایانه‌یان نییه ، ده‌بنه‌ به‌نده . به‌رده‌وام دنیاش به‌ جۆریکه که چه‌ند که‌سیکی که‌م لێی به‌هره‌مند ده‌بن و ده‌بنه‌ خاوه‌نی هێزو ده‌سه‌لات و پاره‌و سامان و به‌ هۆی ئه‌مانه‌شه‌وه ده‌بنه‌ پاشا ، به‌شی زۆری خه‌لکیش لێی بێبه‌ش ده‌بن و به‌م بێبه‌ش بوونه‌یان ده‌بنه‌ به‌نده‌و کۆیله‌ی خاوه‌ن ده‌سه‌لات و پاشاکان . به‌لام جیهانی عیشق به‌م جۆره‌ نییه ، له‌م جیهانه‌دا پاشاو به‌نده وه‌کو یه‌کن و هه‌چ جیاوازییه‌ک له‌ نێوانیاندا نییه‌و پێکه‌وه له‌سه‌ر خوانی عیشق داده‌نیشن ، چونکه‌ عیشق که‌س بێبه‌ش ناکات و هه‌رکه‌سیک مه‌یلی عیشقی کرد (چ پاشا بێ چ به‌نده) ، عیشق به‌ رێبواریکی رێگه‌ی خۆی قبولی ده‌کات . که‌ بووه‌ رێبۆری رێگه‌ی عیشق ، ده‌که‌وێته (بادیه‌ی عیشق)ه‌وه ، له‌ بیابانی عیشقی‌شدا هه‌موو عاشقه‌کان وه‌کو یه‌کن و که‌س له‌ که‌س زیاتر نییه . چ (تابیع و چ مه‌تبوع) ، وه‌کو یه‌ک وان و که‌سیان پاشای ئه‌وی تر نییه ، با له‌ ده‌ره‌وه‌و له‌ دنیادا یه‌کیان پاشا بووێت و ئه‌وی تر به‌نده ، له‌ جیهانی عیشقدا هه‌موویان وه‌ک یه‌ک له‌سه‌ر خوانی عیشق کۆده‌بنه‌وه . سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی له‌ ده‌ره‌وه‌و له‌ ناو خه‌لکدا وه‌ک گه‌دا ده‌رده‌که‌ون ، له‌وێ هه‌ریه‌که‌یان پاشایه‌که‌ بۆخۆی . به‌لام دنیا به‌م جۆره‌ نییه ، چونکه‌ زۆربه‌ی زۆری خه‌لک مه‌یلی به‌ده‌سته‌ینانی ده‌که‌ن ، که‌چی که‌میان به‌ده‌ستی ده‌هێنن و زۆریان لێی بێبه‌ش ده‌بن و به‌رده‌وام ئه‌و که‌مه به‌ که‌م سه‌یری زۆره‌که‌ ده‌که‌ن و گالته‌یان پێ ده‌که‌ن ، ته‌نانه‌ت ئه‌وانه‌ش که به‌ هۆی عیشقه‌وه وازیان له‌ سه‌روه‌ت و سامان و ده‌سه‌لات هێناوه ، هه‌ر ده‌بنه‌ سه‌رگۆزشته‌ی ئه‌هلی دنیا :

فسانه‌ی من بووه‌ زینه‌ی مه‌جالیس ئافه‌رین ئه‌ی عیشق

چه‌ها بێ نام و خامی وه‌ک منت کردۆته‌ صاحیّب نام⁽¹⁾

مه‌حوی وازی له‌ دنیاو سه‌روه‌ت و سامان هێناوه‌و له‌ کۆمه‌لگه‌و خه‌لک خۆی دابریه‌وه‌ له‌و دابونه‌ریت و رێپه‌سم و بۆچوونه‌ی ئه‌واندا نه‌تواوه‌ته‌وه که له‌ میانه‌یانده‌ژین . ئه‌م به‌جۆریکی جیاواز له‌وان ده‌ژی و ئه‌م ژیانه‌ جیاوازه‌شی له‌ عیشقه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوه‌ . به‌لام خه‌لک به‌ که‌سیکی له‌ دنیا تێنه‌گه‌یشتووی داده‌نێن و له‌ کۆپو کۆبوونه‌وه‌و مه‌جلیسه‌کانیاندا باسی ده‌که‌ن . مه‌حویش ئه‌م جۆره تیروانین و سه‌یرکردنه‌ی خه‌لک بۆی به‌ مایه‌ی شانازی ده‌زانیت ، چونکه‌ مانای ئه‌وه‌یه وه‌ک ئه‌وان ئه‌هلی دنیا نییه‌و عاشقه‌و له‌ عه‌لمی عیشق و مه‌حه‌ببه‌تدایه ، بۆیه‌ خه‌لک

(1) د. م. ، ل. ۲۶۶ .

بهو چۆره باسی دهكەن و كۆپو مهجليسى خۆيانى پى گەرم دهكەن . دهشتوانين بهم
چۆرهى تر ئەم دىڤه لىك بدەينهوه : مهحوى هەتا به دنياوه خەريك بوو و عاشق
نەبوو ، له كۆپى عاشقاندا باسى نەدەكرا ، واتە كەسێك بوو لاى عاشقان هېچ ناو و
ناوبانگىكى نەبوو و كەسێكى پێنەگەشتوو (خام) بوو ، بەلام كە توانى واز لە دنياو
شتى دنيايى بهيڤنيت و بكەوێتە عالەمى عيشقهوه و ببێتە عاشق ، نيتى ناوى چوو كۆپو
مهجليسى عاشقانهوه و سرگوزشتهو بهسەرھاتى ئەم كۆپو مهجليسى عاشقانى
دەپازاندەوه . بەمە هەستدەكات لە ناو عاشقاندا بوو به كەسێكى بەناوبانگ و
هەمووئەمان دەيناسن و باسى دەكەن و ئەم ناوبانگەشى بەھۆى عيشقهوه
دەستكەوتوو ، بۆيە شانازى بەم عيشقهوه دەكات . لە ھەردوو لىكدانەوهكەدا
مهحوى ھەر ناوبانگ دەردەكات ، بەلام لە يەكەمياندا ناوبانگەكەى لاى ئەھلى دنيايەو
لە روانگەى ئەوانەوه ناوبانگىكى سلبىيە ، بەلام بەلاى خۆيەوه ئىجابىيە ، لە
دووھەميشياندا ناوبانگەكەى لاى ئەھلى دل (عاشقان) ھو ناوبانگىكى ئىجابىيە .

بەمجۆرە بۆمان دەردەكەوێت كە مهحوى لە حالەتى عيشق و جيهانى
عيشقدايە . ئەو جيهانى عيشقه ئەوندە بە لايەوه گەورەو بەرزو پىرۆزە ، ئامادەيە
ھەموو داواكارى و رۆپۆسمەكانى جىيەجى بکات كە بریتين لە : سووتان بە ئاگرى
عيشق و خەم و پەژارەى عيشق و قوربانيدان لە پىناو عيشقدا .

عيشق و ئاگرى عيشق

مهحوى لە جيهانى عيشقدايە ، ئەم جيهانە جيهانىكى سەربەخۆيەو لە
شيعرەكانى مهحويدا بە (ديارى عيشق ، ئىقلىمى عيشق ، وادىي مهحەببەت ...) ناوى
ھاتوو . دياردەو رۆپۆسم و دانەكانى ئەم جيهانى عيشقه وەك ھى دنيا نين و لە
ریشەوه لىيان جياوازن . يەكێك لەو دانە ياخود دياردانەى لە جيهانى عيشقدا ھەيە
ئاگرە . ئەم ئاگرەى ئىقلىمى عيشق بە تەواوى پىچەوانەى ئەو ئاگرەيە كە لە دنياىداو
لاى مرقۆ ھەيە ، ئاگرى دنيا سوتینەرەو مرقۆ لەناو دەبات و دەيفەوتینیت ، كەچى
ئاگرى عيشق نەك ھەر سوتینەر نيەو عاشق ناسوتینیت ، بەلكو عاشق و كيان و
بوونى رەسەنى عاشق دەپاریزیت و لە تياچوون رزگارى دەكات ، تەنانەت لەو كائینە
نامۆيانەش پاکی دەكاتەوه كە لەناويدان و دەبنە ھۆى ئەوھى لە بوونى رەسەنى خۆى

دایبېرن ، به وې دهیان سووتینیت و له ناو عاشقدا نایانهیلیت . واته ئاگری عیشق پاریزهري مروځ له بوونی ساخته و دنیاو چه زکردن له شتی دنیایی و له بهرامبه ر ئه مانه دا سویتنه ره ، به لام بهرامبه ر به عاشق و بوونی ره سنی عاشق سویتنه ر نییه . نه ك هه رنه مه ، ته نانه ت عاشق له ئاگری دۆزه خیش ده پاریزیت كه سویتنه رترین ئاگرو هیچ شتیك له به ریدا خزی راناگریت . ئه م ئاگری عیشق له هر شوینیک هه بیټ ، ئه و شوینه به نسبت عاشقه وه به هه شته ، مه حوی به بی عیشق ئه و به هه شته ی ناویت كه ئاین باسی ده كات و ئه م به هه شته ی جیهانی عیشقی ده ویت ، ئه گه ر به م ئاگری عیشقه وه له و دۆزه خه دا بیټ كه ئاین باسی ده كات ، ترسی لیتی نییه ، بویه ده لیت :

گه ر ئاگری مه حه به تی شك به م له دۆزه خا

ئو دۆزه خه به هه شتمه ، جه ننه ت ده كه م حه رام^(۱)

واته ئه گه ر له دۆزه خدا ئاگری عیشق هه بیټ ، ئه وه هه سته ده كات له ئاگری دۆزه خ كه ئازارده رو سویتنه ره پاریزراوه و ئاماده یه له م دۆزه خه دا بیټ ، نه ك له به هه شتیكدا بیټ كه ئاگری عیشقی تیدا نه بیټ ، چونكه ئاگری عیشق ئه و دۆزه خه ی بۆ ده كات به به هه شت و له ئاگری دۆزه خ ده پاریزیت و ناهیلیت مه حوی بسووتینیت و ته نها ئه و شتانه ده سووتینیت كه پئی نامۆن وتیادان و پیوه یان خه ریکه ، وه ك بوونی ساخته و ئه و مه وجودانه ی هاتوونه ناویه وه به ره و ئه وه ی ده بن له بوونی ره سنی خۆی دایبېرن . كه واته كاتیك مروځ به ره و بوونی ره سنی خۆی ده چیټ و عاشقی ده بیټ ئه گه ر له دۆزه خیشدا بیټ ، ئه و ئاگره كه ی دۆزه خ و ئاگری ئه م عیشقه بوونی ساخته و مه وجوده كانی تری ناو كه سه كه ده سویتن و كه سه كه لیان پاك ده بیته وه و ئاماده ی ده ركه وتنی بوونی ره سنی خۆی ده بیټ . واته ئاگری عیشقه كه عاشق له سوتاندن به هۆی ئاگری دۆزه خه وه ده پاریزیت و ئاگره كه ی دۆزه خ و لیده كات سوتاندنه كه ی به نسبت عاشقه وه باش بکه ویتته وه . بویه تا مه حوی نه كه ویتته جیهانی عیشق و به گپی ئه و عیشقه ، به م كرده ی پاكبونه وه یه دا له بوونی ساخته و مه وجودا نه پوات ، به بوونی ره سنی خۆی ناگات و به دیی ناهینیت . ئه وه شت كه مروځ له بوونی خۆی داده بریټ ، ئه و جه سته یه یه تی كه به مه وجوده وه خه ریکه ، واته به شته مادیه كانی وه ك پاره و سامان و مولك و شتی دنیاویه وه خه ریکه و تیایاندا

رۆده چیت و وهك به شیک له جهستهی ئه میان لی دیت و بوونیکى ساختهی تیا دروست دهكهن كه له خۆيانه وه سه رچاوهی گرتوه و ئه وهستهيشی لا دروست دهكهن كه ناتوانیت بى ئه وان بزی ، واته له بوونی خۆی دایده بپن و شوینی ئه بوونهی دهگرنه وه له واندا ههست به بوونی خۆی دهكات . كه چى له راستیدا ئه م شتانه به نسبت بوونی كه سه كه وه وهك سیبهر وان و حهقیقهتى كه سه كه به و شتانه وه نه به ستراوه ، به لكو به بوونی خۆیه وه عیشقی ئه بوونهیه وه به ستراوه و تا نه چیته جیهانی عیشقه وه خۆی له وشته ماددى و دنیاىيانه رزگار نهكات ، جهستهی پاك نابیته وه به (یار - بوون) ناگات . پاكبوونه وهی جهستهشى له بوونی ساخته و شتى دنیاى ، به وه ده بیئت عاشق بیئت و له عیشقدا بیئت ، چونكه مه حوى ههستدهكات عیشق نهك هه ر ئاگرى ههیه ، به لكو خودی خۆی به نسبت بوونی ساخته و شتى دنیاىیه وه ئاگره ، بۆیه ده لیت :

عیشق ئاگرێكه بهر بووه ههركهس ، دهیكات به كهس

ئهگه رۆژه رهش وهكو شهوه بى ، بوو به شهو چراغ⁽¹⁾

لیره دا به نسبت مه حوییه وه عیشق ئاگره وه ههركه سیک كه وته عیشقه وه ئه وا وهك ئه وهیه ئه ئاگره ی تیبه ر بوویت . ههركه سیكیش ئاگرى عیشقی تیبه ر بوو ده بیئت به كهس ، واته ده بیئت به مروفیکى پیگه یشتوو . پیگه یشتنه كه شی له وه وهیه ئه گه به دنیا و شتى دنیاىی وهك (پاره و سامان و دهسلات و... هتد) وه خهريك بوویت و له رێگه یانه وه بوونیکى ساختهی تیا دا دروست بوویت ، به لام هه ر کاتیك له ناو جهرگه ی دنیا و ئه وشته دنیاىيانه دا ههستى به وه كرد كه بوونی راسته قینه ی له وانه وه سه رچاوه ئاگریت و هه ولیدا به ره و بوونی ره سه ن و راسته قینه ی خۆی بگه رپته وه عاشقی بیئت و له به رامبه ریدا بکه وپته حاله تی عیشقه وه ، به م كه وتنه عیشقه ، عیشقه كه ی وهك ئاگرێك به رده بیته مه حوى و ده بیته هۆى سووتاندنی ئه بوونه ساخته یه ی كه له رێگه ی دهره وه و دنیا و شتى دنیاىیه وه تیایدا دروستبووه ، به م سووتانه مه حوى لی پاك ده بیته وه له ناویدا نامینیت و به مه ده بیته كهس . هه ر كه سیكیش ئاگرى عیشقی تیبه ر بوو و به هۆی ئه ئاگره بوو به كهس ، ئه وا ئه گه ر كه سیکى به خته رهش بیئت و به خته كه ی له ره شیدا وهكو شه ویکى تاریك وابیت ، ئه وا به هۆی ئاگرى عیشقه وه به ختى سپی ده بیئت و ده کرپته وه و چانسى ئه وه ی ده بیئت

بهو بوونه رهسه نهی خۆی بگات که وه کو شه و چراغ وایه و ژیان بۆ مرۆفە روشن دهکاته وه . لیره داو بۆ زیاتر روونکردنه وهی مهسه لهی ئەم ئاگرە عیشق لای مهحوی پێویسته له شیعرهکانی مهحویدا باس له پهروانه و مۆم و خۆدانه بهر گری مۆم له لایه ن پهروانه وه بکهین .

پهروانه و مۆم - ئاگری عیشق

مهحوی له شیعرهکانیدا چه ندين جار باسی ئەو دیاردهیهی کردووه که پهروانه کاتێک له شه ودا رووناکی مۆم دهبینیت ، بهرهو ئەو رووناکییه دهچیت و ئەوهنده لهو رووناکییه نزیک دهبیته وه ، تا خۆی دهبات به گری مۆمه کهدا و دهسووتیت⁽¹⁾ . لیره دا دهپرسین که بۆچی ئەم دیاردهیه ئاوا به قوولی سه رنجی مهحوی راکێشاوه و چه ندين جار له شیعرهکانیدا باسی کردووه ؟ ئەم حالتهی پهروانه که مهحوی ده رکێ پێکردووه و باسی کردووه ، بۆ ده رپینی مهسه لهیهکی قووله که لای مهحوی هه بووه ، به لām نهیتوانیوه وهک پێویست راسته وخۆ له خودی خۆیه وه ئەو حالته ده رپیت و روونی بکاته وه ، بۆیه هاتووه له رێگه ی مۆم و پهروانه وه ئەو حالتهی خۆی ده رپروه ، ئەو حالتهش بریتیه له عیشقی بوون و خۆدانه بهر ئاگری ئەم عیشقه ، به هۆی ئەو ئاگره وه دهسووتیت و بهو سوتانه له بوونی ساخته و شتی دنیا یی پاک دهبیته وه . ئەوه ته ده لیت :

(محوی) زتب شوق تو بگداخت ، خود ای شمع

امشب بعزاخوانی پروانه بیرون⁽²⁾

واته : مهحوی (وهک پهروانه) له تاو ئاره زووی گه یشتن به تۆ تاوا ته وه ، تۆش ئەی مۆم ئەمشه و بۆ پرسه و سه رهخۆشی پهروانه ده ریکه وه . لیره دا ئەوه ده رده که ویت که مهحوی له تاو مهیل و دیداری (یار - بوون) ، وهک پهروانه که به گری مۆم ده تویته وه ، تاوا ته وه و له ناوچوو وه داوا له (یار - بوون) دهکات بۆ سه رهخۆشی کردنی ده ریکه ویت و سه ر له مه یته که ی بدات . واته مهحوی داوا له (یار - بوون) دهکات بیته سه ر مه یته که ی ، چونکه به م هاتنه ی یار ، مهحوی زیندوو ده بیته وه و

(1) ئەمه مانای ئەوه نییه که باسکردنی پهروانه و مۆم هه ر ته نها لای مهحوی هه بووه و شاعیرهکانی تر باسیان نه کردووه ، ئەوانیش باسیان کردووه ، به لām باسکردنی ئەم دیاردهیه لای مهحوی ده توانریت لهو روانگه ی وه لیکبدریته وه که ئێمه لێی ده ویتین

(2) د . م ، ل ٤٧٤ .

دهبیتته کهسیکی نه مر . ههروهه ها سه بارهت بهم سووتانه به هۆی عیشقی (یار - بوون)هوه دهلیت :

دیاره خۆ پهروانه هه ر سووتانه ئه سلی مودده عای

بۆیه ئیمهش عاشقین ئه ی شه خصی ئاتهش خوو به خووت^(۱)

واته وهك چۆن پهروانه ئاماده ی خۆدانه بهر گری مۆم و سووتانه ، مه حویش { که به (ئیمه) ئامازه به خۆی دهکات } ئاماده و عاشقی سووتانه به دهستی یاره سیفیه ئاگرینه که ی . واته عاشقی ئه و (یار - بوون) هیه که سیفیه ئاگرینه و ئاماده یه به ئاگری ئه و یاره بسووتیت ، بۆ ئه وه ی پاک بیهته وه . ئه م سووتانه نهك هه ر ئازار به خش نییه ، به لکو به نسبته عاشقه وه مایه ی ئارامیه و سه کینه تی پی ده به خشیت ، بۆیه دهلیت :

سه کینه ی مه رته به ی سووتانیه ئاتهش په رستی عیشق

ئه گه ر صاحب ئیراده ت بی عه جبه پیریکه پهروانه^(۲)

ئه وه ی ئاگری عیشق په رستیت ، به وه سه کینه تی بۆ دیت و دلی ئارام ده بیت ، بگاته پایه ی سووتان . عیشقی عاشق بوون به بوونی ره سه ن و چوون به ره و ئه و بوونه یه ، به م پییه که سیک که عاشقی بوونی خۆی بیت و بیه ویت به و بوونه ی بگات ، ده بیت پهروانه بگاته پیری خۆی و چاو له و بکات و ئیراده ی ئه وه ی هه بیت له پیناو ئه و بوونه دا جهسته ی بگاته قوربانی ، وهك چۆن پهروانه ئه م ئیراده یه ی هه یه و جهسته ی دهکاته قوربانی مۆم . ئه م خۆدانه بهر ئاگری عیشقه له و حاله ته دا به ته وای لای عاشق سه ر هه لده دات که بیر له (یار - بوون) دهکاته وه و ئه و عیشقه ی دهکاته لوتکه :

که هه لگه رسا له نووری باده شه معی حوسنی جانانه

نه چیتته سه ر طه ریه ی هه زه تی پهروانه دل چبکا^(۳)

بیرکردنه وه له بوون و رۆچوون له م بیرکردنه وه یه دا ، وهك باده یه که و که سه که مه ست دهکات و له دهره وه دایده بریت . ئه و باده یه رووناکی هیه (بۆیه دهلیت نووری باده) ، به هۆی ئه م باده یه وه مۆمی جوانی (جانانه - یار - بوون)

(1) د . م ، ل ۷۸ .

(2) د . م ، ل ۲۷۸ .

(3) د . م ، ل ۱۴ .

داده گيرسیت . واته له ریځه ی بیرکړدنه وه له بوونه وه ، نهو بوونه بؤ که سه که درده که ویت و وه که مؤمیکي داگیرساو وایه و رووناکی په خش ده کاته وه . مه حوی که هستی به م رووناکییه ی بوونی خوی کرد ، وه که چؤن په روانه که رووناکی مؤم ده بینیت به ره و روی ده چیت ، نه میش به ره و رووناکی نهو بوونه ی خوی ده چیت و ناماده یه له پیناو نهو بوونه یدا جهسته ی خوی بکاته قوربانی ، وه که چؤن په پووله له پیناو مؤمه که دا جهسته ی خوی ده کاته قوربانی و ده سووتیت . هه ستیش ده کات به م قوربانیکړدنه ی جهسته و خؤدانه بهر ئاگری عیشق ، وه که په پووله جهسته ی ناسوتیت و له ناو ناچیت ، به لگو جهسته ی له دنیاو شتی دنیایی و بوونی ساخته پاک ده بیته وه و ده بیته نشینگه یه کی ئاماده بؤ ده رکه و تنی (یار - بوون) .

له م چه ند دیره شیعره و لیکدانه وه یان نهو ده درده که ویت مه حوی له ریځه ی مؤم و په روانه وه ته عبیر له ئاگری عیشق و خؤدانه بهر نهو ئاگری عیشق و گه شتن به بوونه که ده کات . په پووله رووناکیی مؤم لئی ددات و هه ست به و رووناکییه ده کات ، دواپی به ره و سه رچاوه ی رووناکییه که ده روات که مؤمه که یه ، خوی به گر په که یدا ددات و ده سووتیت ، واته خوی ده کاته قوربانیی رووناکی و مؤمه که .

مه حویش دوا ی نهو ی واز له بوونه ساخته کان و مه وجودو شته دنیاییه کان ده هینیت ، خوی دداته بهر ئاگری عیشق بؤ نهو ی به ته وای له بوونی ساخته و دنیاو شتی دنیایی پاک ببیته وه ، نهو مه ش ریځای گه یشتنه به بوونی ره سەن . ئاماده یشه له پیناو عیشقی نهو بوونه و گه یشتن به و بوونه دا جهسته ی بکاته قوربانی . واته نهو گر به هو ی خؤدانه بهر گر ی ئاگری عیشقه وه ، جهسته ی له دنیاو شتی دنیایی و بوونی ساخته پاک نه بوویه وه ، نهو ده یه ویت به م ئاگره ی عیشق جهسته ی بسووتیت و بیکاته قوربانیی بوونه ره سەنه که ی .

نهو به قوربانی کړدنه ی جهسته ی له پیناو بوونی ره سەنی خؤیدا ، به باشت دوزانیت له وه ی جاریکي تر له و بوونه ره سەنه ی خوی دابیرپیت و به ره و بوونی ساخته و مه وجودو شتی دنیایی بچپته وه و پتوه یان خه ریک ببیته .

ئاگرى عىشق و رووناكىي بوون

ئەگەر عىشقى بوونى رەسەن ئاگر بېت ، بېگومان ئەم ئاگرە رووناكىي ھەيەو سەرچاۋەي رووناكىيەكەش ئەو بوونە رەسەنەيە كە مەھوى عاشقى بوۋە دەيەۋىت پېيى بگات . ئەم ھالەتە ۋەك ئەو ھالەتە ۋايە كە ھايدگەر بە خۇدانە بەر رووناكىي بوون ناۋى دەبات و دەلېت : ”خۇدانە بەر رووناكىي بوون(التعرض لإنارة الوجود) ، بە ئامادەيى ، ياخود بوونايەتى(تواجد)ى مەرۇف ناۋ دەبەم و تەنھا مەرۇف خاۋەنى ئەم شىۋازەي بوونە^(۱) . واتە مەرۇف ، كاتىك بە (بوون)ى خۇي دەگات و ئەو بوونەي بەدى دەھىتت ، كە خۇي بداتە بەر رووناكىي بوون و^(۲) ئەم رووناكىيە برىتتەيە لە خودى بوون^(۳) ، واتە كە كەسەكە خۇي دەداتە بەر ئەم رووناكىيەي بوون ، ماناى ۋايە بەرەو بوونى رەسەنى خۇي دەچېت . كە واتە سەرەپاى ئەۋەي دەبېت مەرۇف ھەول بدات لە رېگەي بە دېھتەننى تواناۋ ئىمكانەكانى بوونەۋە بەو بوونەي خۇي بگات ، لەگەل ئەمەدا ”دەبېت خۇي بداتە بەر رووناكىي بوون و بە روویدا بكرىتەۋە^(۴) ، ئنجا بەو بوونەي خۇي دەگات و بەدى دەھىتت . ئەم رووناكىيەي بوون لە زماندا دەرەكەۋىت ، چۈنكە ”زمان مالى بوونە ، واتە ئەو جېگەيەيە كە رووناكىي بوون تىايدا دەرەكەۋىت^(۵) و مەرۇف بە ئاسانى ناتوانىت ھەست بەم رووناكىيەي بوون بىكات ، چۈنكە ”بە شىۋەيەكى ئاسايى ئەم رووناكىيە لىمان شاراۋەيە ، يان داپۇشراۋە ، ئەمەش لەبەرئەۋەيە ئىمە لە ژيانى رۇژانەماندا تەنھا بايەخ بەو مەۋجودانە دەدەين كە لەبەر ئەم رووناكىيەي بووندا دەرەكەۋىن^(۶) . واتە گرنگى دان بە مەۋجودو خەرىكبوون پىۋەي و رۇچوون تىايدا ، ۋادەكەن دەرەك بەو رووناكىيە نەكەين ، كە بوۋەتە ھۇي دەرەكەۋىتنى ئەو مەۋجودانە .

ئىمە پىشتر باسى (پەرۋانە ۋە مۆم)مان كرد ، پەرۋانە تەنھا لە شەۋدا كە پووناكى مۆمى بىنى خۇي دەداتە بەر رووناكى و گرى مۆمەكە ، ئەگەر لە رۇژدا مۆم ھەبېت و داگىرسا بېت ، پەرۋانە بەرەو رووى ناچېت و خۇي نادات بە گرەكەيدا . لىرەدا ئەگەر پەرۋانە بە مەھوى دابىنن و مۆمەكەش بە بوونى رەسەنى مەھوى

(1) نداء الحقيقة ، مارتىن ھىدجر ، ص ۱۴۸ .

(2) . ھ . س ، ھ ، ل .

(3) . ھ . س ، ل ۱۴۹ .

(4) . ھ . س ، ل ۱۴۸ .

(5) . ھ . س ، ھ ، ل .

دابنځين ، ده توانين بڼين : په روانه له بهرته وهی له روژدا به مه وجوده کانی تره وه (بۆنمونه به گول و دارو دره خته وه) خهريک ده بڼيت ، مومه که (که بوونی خوځه تی) له بیر ده کات و به ره و نه و ناچيټ ، به لام له شه ودا له بهرته وهی دنيا تاريکه و مه وجوده کانی تر ديار نين و له په روانه بزر ده بن ، په روانه ش لييان داده بڼيت و ته نها مومه که (که بوونی خوځه تی) ده ميټيټه وه و ده بيټيټ و به ره و رووی ده چيټ . مه حویش کاتيک به بوونی ساخته و مه وجوده کانی تره وه خهريک ده بڼيت ، بوونی خوځی له بیر ده کات و ليټی داده بڼيت ، به لام که له بوونی ساخته و مه وجوده کانی تر داده بڼيت ، هه ست به م رووناکييه ی بوونی خوځی ده کات .

ده رککردن به م رووناکييه ی بوون ، خوځی له خوځيدا کاريکی ئاسان نييه ، چونکه بابته تيک نييه که بتوانريټ به هوځی ته و جوړه قسه کردن و زمانه وه ده ربېرېريټ که وه سفي بابته و شته ديارو مه لئووفه کانی ژيانمانی پي ده که ين . هه روه ها ته م رووناکييه مه وجوديک نييه وه ک ته و مه وجودانه ی که ده رده که ون و ده توانين به ئاسانی ده رکيان پي بکه ين^(۱) به لکو رووناکيی بوون ته وه يه که ، واده کات ته زمونکړدنې بوون کاريکی مومکين يټ^(۲)، واته که سه که له ناو وهی خوځيدا هه ست به و رووناکييه ده کات ، نه ک رووناکييه کی ده رکي يټ . به کورتي ته م رووناکييه ی بوون شتيک يان مه وجوديک يان بابته تيک نييه که بتوانريټ ببينريټ و باس بکريټ ، به لکو ته زمونځيکه له دواي ته وهی مروځ خوځی له بوونی ساخته و ته و مه وجود و شته دنيا ييانه داده بڼيت که مه شغوولي ده که ن و له خودی خوځی دووری ده خه نه وه و به ره و ده ره وهی خوځی ده ييه ن ، دواي دابرانی له مانه و که و تنه حاله تی عيشقه وه هه ست به م رووناکييه ی بوون ده کات و ده که و ټته به ری و ئاماده يی ته وهی تيا ده بڼيت به بوونی ره سه نی خوځی بگات و به ديی به يټيټ . مه حویش ئاماده يه واز له شته مادديه کانی وه ک مولک و سامان و شتي دنيا يی به يټيټ ، که ته نها په يوه ستن به جه سه ته وه و وه مه وجوديک گه شه ی پي ده دهن به بي ته وهی بوونی گه شه بکات و، خوځی بداته به ر رووناکيی بوون . به دوورکه و تنه وهی له بوونی ساخته و مه وجود و شته دنيا ييه کان و که و تنه حاله تی عيشقه وه به رامبه ر ته و بوونه ره سه نه ی و ئاماده يی بو خوځکړدنه قوربان يی (يار بوون) ، گه يشتو ته ته و حاله ته ی که خوځی بدات ، ياخود بڼين خوځی داو ته به ر رووناکيی بوون و له شيوه ی پرسياردا ته م حاله ته ده رده بڼيت و ده لټيت :

(1) ه . س ، ه . ل .

بريقه‌ی به‌رقی جیلوه‌ی کۆ جه‌لابه‌خشی بیناییمه

که قورصی ئافتاب و مه‌ه وه‌کو ته‌م دیته به‌ر چاوم^(۱)

واته : بریقه یاخود رووناکی بروسکه‌ی ده‌رکه‌وتنی کێیه بووه‌ته هۆی رووناککردنه‌وه‌ی چاوم و رووناکییه‌که‌ی به‌ جۆریکه که رۆژو مانگ له چاو ئه‌ودا وه‌ک ته‌م وان ؟ دیاره ئه‌وه رووناکی (یار - بوون) ه‌که‌یه‌تی چاوی رووناککردوه‌ته‌وه‌و وای لێکردوه هه‌ست به‌ رووناکی خۆر و مانگ نه‌کات ، چونکه ئه‌وان ده‌ره‌وه‌ی بۆ رووناک ده‌که‌نه‌وه‌و ئه‌میش ئاگای له ده‌ره‌وه نه‌ماوه‌و که‌وتوه‌ته به‌ر رووناکی بوونی خۆی و ته‌نها هه‌ست به‌م رووناکییه ده‌کات . سه‌رچاوه‌ی ئه‌م رووناکییه بوونی ره‌سه‌نی مه‌حوویه‌و هه‌رچه‌ند عیشقی ئه‌م بوونه‌ی وه‌ک پشکۆیه‌کی ئاگره ، به‌لام ئه‌و رووناکییه‌ی له‌م پشکۆیه‌وه په‌یدا ده‌بێت پڕ به‌ عاله‌مه :

که‌مالات و مه‌عاریف مه‌بیه بۆ ده‌خلی مه‌وێنی عیشق

عه‌جبه‌ پشکۆتووه له‌م جه‌نزه ناره پڕ به‌ عاله‌م نوور^(۲)

مرۆڤ که به‌ره‌و ئه‌وه چوو خۆی له‌ بوونی ساخته‌و مه‌وجودو شتی دنیایی دابه‌رپێت و گه‌یشته حاله‌تی عیشق ، ده‌بێته ئه‌و که‌سه‌ی که پێگه‌یشتوووه‌و خاوه‌نی زانییه . مه‌حویش گه‌یشتوووه ته‌ ئه‌م حاله‌ته‌و دنیای بۆ رۆشن بووه‌ته‌وه‌و لێی تێگه‌یشتوووه‌و سه‌ر سووپمانی خۆی له‌وه ده‌رده‌برپێت ، که ئه‌و عیشقه‌ی ئه‌م به‌رامبه‌ر بوونی خۆی هه‌یه‌تی و ده‌بێته هۆی ده‌رکه‌وتنی بوون ، وه‌ک پشکۆیه‌کی ئاگر وایه ، که‌چی ئه‌و رووناکییه‌ی له‌م پشکۆوه په‌یدا ده‌بێت پڕ به‌ گشت عاله‌مه . ئه‌مه‌ش ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێت مرۆڤ به‌وه‌ی عاشقی بوونی خۆی ده‌بێت ، ئه‌م بوونه‌ی ده‌رک پێی ده‌کات و له‌ دوا‌ی ئه‌مه ، ئنجا ده‌توانێت له‌ دنیا تێ بگات به‌وه‌ی که له‌ چاو بوونی مرۆڤدا هه‌یج نییه‌و ئه‌وه ناهێنێت مرۆڤ له‌ به‌رخاتری دنیاو شتی دنیایی واز له‌ بوونی خۆی به‌هێنێت . له‌ دێرێکی تردا ده‌لێت :

به‌ سۆزی عیشقه بوونه‌ ذی که‌مالات

(اذ الأنوار من ذی النار تنشأ)^(۳)

(۱) د . م ، ل ۲۲۳ .

(۲) د . م ، ل ۱۲۸ .

(۳) د . م ، ل ۴۱ .

مرۆڤ که خاوه‌نی سۆزی عیشق بوو ، ده‌بیته که سیکی پیگه‌یشتووی خاوه‌ن که مال . واته ده‌بیته مرۆڤ بتوانیت خۆی له بوونی ساخته و ئه‌و مه‌وجودانه داب‌پریت که خه‌ریکی ده‌که‌ن و پێیانه‌وه پابه‌ند ده‌بیته و ئه‌م پابه‌ندبوونه‌ی پێیانه‌وه ده‌بیته هۆی ئه‌وه‌ی نه‌توانیت عاشق ببیت ، چونکه که به‌وانه‌وه خه‌ریکبوو له عیشقی بوونی و گه‌ران به دوایدا بپه‌شه ده‌بیته و ده‌بیته که سیکی ناکامل و وه‌ک هه‌ر که سیکی ساده‌و ئاسایی ده‌بیته و ناتوانیت خۆی پێ‌ی بگه‌یه‌نیت ، به‌لام که خۆی لییان دوور خسته‌وه ، ده‌که‌وێته ناو عیشقه‌وه‌و ده‌ست ده‌کات به گه‌ران به دای بوونی خۆیدا و به‌و بوونه‌ی خۆیه‌وه خه‌ریک ده‌بیته . به‌مه ده‌بیته خاوه‌نی که مال ، واته ده‌بیته که سیکی کامل و پیگه‌یشتوو و هه‌ولێ پیگه‌یاندن و به‌ده‌یه‌نانی بوونی خۆی ده‌دات .

مرۆڤ کاتی که ده‌توانیت له حاله‌تی خۆ پیگه‌یاندندا بیت به‌ره‌و ئه‌وه بچیت ببیته که سیکی پیگه‌یشتوو ، که رووناکییه‌کی هه‌بیته و به هۆی ئه‌و رووناکییه‌وه خۆی پێ‌ی بگه‌یه‌نیت . مه‌حیش ماده‌م له عیشقدایه ، که واته خاوه‌نی رووناکیه‌وه رووناکییه‌ش له بوونی خۆیه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتوو‌وه رووناکیی بوونی ره‌سه‌نی خۆیه‌تی . هه‌ر له باره‌ی ئه‌وه‌وه که (یار - بوون) رووناکییه‌و مه‌حوی خۆی ده‌داته به‌ر رووناکیی ئه‌و بوونه‌ی : ده‌لیته :

و یصاالت ناره هیجرت رۆژه رهش ، وهک ئافتابی تو

له تو نه‌زدیکه پشکویه ، خه‌لوزه گه‌ر له تو بێ دور ⁽¹⁾

پووی ده‌می له (یار - بوون)ی خۆیه‌تی و ده‌لیته : تو وه‌ک خۆر وایه . بێگومان خۆریش رووناکیی هه‌یه ، که واته ئه‌م بوونه‌ی مه‌حیش رووناکیی هه‌یه . کاتی که مه‌حوی له ده‌ره‌وه‌و مه‌وجود داده‌پریت و عیشقی بوونی ره‌سه‌نی خۆی ده‌بیته و به‌ره‌و ئه‌م بوونه‌ی خۆی ده‌چیت ، هه‌ست به رووناکیی ئه‌م بوونه‌ی خۆی ده‌کات که وه‌کو خۆر وایه . رووناکیی بوونه‌که‌شی که ئه‌م خۆی ده‌داته به‌ر ، به‌رچاوی رۆشن ده‌کاته‌وه ده‌بیته هۆی ئه‌وه‌ی چاوی زۆر به قه‌وڵی ببینیت و هه‌قیقه‌تی دنیا و مه‌وجودو شته‌کانی ده‌روبه‌ری بۆ ده‌ریکه‌وێته و لییان تی‌ی بگات . بۆیه به ته‌واوی واز له دنیا ده‌یه‌نیت و به‌مه ده‌بیته ئه‌هلی دل ، که بووه ئه‌هلی دل ده‌توانیت به هۆی چاوی دل‌وه ئه‌و بوونه ره‌سه‌نه‌ی خۆی ببینیت و ده‌رکی بکات ، بۆیه هه‌سته‌ده‌کات که ئه‌و بوونه وه‌کو خۆر وایه . به‌لام که له‌و بوونه‌ی خۆی داده‌پریت ، (پووناکیی بوون)ی

(1) د . م ، ل ۱۲۹ .

نامینیت ، که ئو رووناکییهش نه ما روژی لی تاریک ده بیئت و ناتوانیت حه قیقه تی دنیاو مه وجودو شته دنیا ییه کان ببینیت و ههست به وه بکات له چاو بوونی ئه مدا زور بیبایه خن . بۆیه به ره و روویان ده چیت و پتوه یان خه ریک ده بیئت و تیایاندا رۆده چیت ، رۆچوونیشی تیایاندا ده بیته هۆی ئه وهی له بوونی خۆی دابپریت و ئاگای لئی نه مینیت و ئو بوونهی لی بزربیت ، ئه مهش وهك ئه وهیه دنیا ی لا تاریک ببیت و ببیته شهو . به لام ههستده کات تاسه ره له و حاله ته دا نامینیته وه و له و تاریکیه ی شه ودا ، واته له و رۆچوونه ی به دنیاو مه وجوددا جاریکی تر ئه و بوونه ی ده رده که ویتته وه ، بۆیه ده لیت :

بۆیه ظوالمهت پۆشه ، نووری ئه هلی جه وه ره ده رکه وئ سه یری حه ققی که ن له سه ره ئه م ماه و ئه ستیرانه شهو^(۱)

کاتیک مروز به ته وای له بوونی ساخته و مه وجودو شته دنیا ییه کاندا رۆده چیت و پتوه یان خه ریک ده بیئت ، ئه و به ته وایش له بوونی ره سه نی خۆی داده بریت و له یری ده کات ، به مه دنیا به نسبته ئه و بوونه ره سه نه یه وه وهك تاریکه شه وئکی لیدیت که هیچ شتیکی تیدا دیار نییه . به لام ئه م تاریکیه ده بیته هۆی ده رکه وئنی رووناکیی بوونه ره سه نه که ی خۆی که لیژده دا به (نووری ئه هلی جه وه ره) ناوی بر دووه ، که ئه م رووناکییهش ده رکه وئ مه حوی خۆی ده داته به ری . خۆدانه به ره رووناکیی بوونیش مانای چوونه به ره و سه رچاوه ی رووناکییه که که بوونه ره سه نه که یه ، به مه مه حوی عاشقی ئه و بوونه ی ده بیئت و جاریکی تر به ره و هیچ مه وجودو بوونیکی ساخته ناچیتته وه ، چونکه ئه وان له چاو ئه مدا زور که م بایه خن و شایه نی ئه وه نین خویان پتوه خه ریک بکات : بۆیه ده لیت :

هه ر که سی چاوی که به و جیلوه مونه وه ره بووی و که سی که ی بیته نه ظه ر دیده یی پر بی له ره مه د^(۲)

واته هه ر که سیك ئه و بوونه ی خۆی بۆ ده رکه وئ بیت و چاوی پیی که وئ بیت و به هۆی رووناکیی ئه و بوونه یه وه چاوی رووناک بووبیتته وه به هۆی ئه م به رچاو روونیه وه ئه وه ی بۆ ده رکه وئ بیت ، که له چاو ئه و بوونه و رووناکییه که یدا ، بوونه ساخته کان و

(۱) د. م. ل. ۲۵۷ .

(۲) د. م. ل. ۱۱۴ .

مه وجوده کانی دی زور بی بایه خن ، که چی هیشتا عاشقی نهو بوونه ی نه بیټ و چاوی له که سیکي تر یاخود بوونیکي تر بیټ و به ره و رووی بچیت ، یاخوا نهو که سه تووشی چاوئیشه یه کی سهخت بیټ و کویر بیټ . لیږده دا که مه حوی دوعای تووشبوون به چاوئیشه لهو که سانه دهکات که به هوی بینینی رووناکیی بوونی خوځانه وه چاویان رووناکبوو ته وه که چی بایه خ به م بوونه یان نادهن و چاویان له که سی تر یاخود له بوونی تروشتی دنیا بیه ، مانای وایه خوی که بهر رووناکیی بوونی کهوت و ههستی بهو بوونه ی کرد ، خوی بۆ نهو بوونه ی یه کلاهی دهکاته وه چاوی له هیچ کهس و هیچ بوون و هیچ شتیکی تر نابیت و وازیان لی دینیت . واته له مه وجودو بوونه ساخته کان دورور ده که ویته وه به ره و بوونی ره سانی خوی دهچیت و عاشقی ده بیټ و به هوی نه م عیشقه وه ده بیټ به که سیکي پی گه یشتوو و ههست به نارامی دهکات .

عیشق و په ژاردی بوون

پیشتر باسی نه وه مان کردوو مه حوی نه گهر به عیشق و ناگری عیشقه وه له دۆزه خدا بیټ ، نه مه ی به لاوه په سه ندترو خوشتره له وه ی به بی عیشق و ناگری عیشق له به هه شتدا بیټ . به لام له قوناغیکي تردا مه حوی گه یشتوو ته نه وه ی که دۆزه خ عیشقی تیدا نییه و مروڤ ناتوانیت به عیشقه وه له دۆزه خدا بیټ . جگه له مه ، نه م عیشقه ی مه حوی خه م و په ژاره و داغ و دهردی پیوه یه ، نه مانهش له به هه شتدا دهست ناکون ، بویه مه حوی هه سته دکات نه م ماده م عاشقه ، نه و دۆزه خ و به هه شته ی که عه قله کومه لایه تییه که ی دهوروبه ری و نایین باسی ده کهن جیی نه میان تیا نابیته وه . له م روانگه یه وه ده لیت :

دۆزه خ له عیشقه خالی و جهننه ت له دهردو داغ

عاشق له حه شریشا نییه تی جی دلّی فهاغ^(۱)

له دۆزه خدا عیشق (که گه پان و دۆزینه وه ی بوونه) نییه و له به هه شتیشدا خه م و خه فته نییه و ته نها خوشی و شادی هه یه . عیشق و عاشق بوونیش پرۆسه یه که پره له خه م و خه فته و داغ و په ژاره بۆ نهو بوونه ی که عاشق به دوایدا و لّو و هیشتا پیی نه گه یشتوو . نه و خه م و خه فته ی عاشق له ریگه ی عیشقی بوونی ره سندها ده یخوات نه ک هه ر ناخوش نییه ، به لکو چیژو خوشییه کی زوری تیدا یه و به لای

مه‌حوییه‌وه له خۆشیه‌کانی به‌هه‌شت په‌سه‌ندتر و خۆش‌تره . خۆشیه‌کانی به‌هه‌شت به‌رجه‌ستن و له‌و شتانه‌وه ده‌ست ده‌که‌ون که له به‌هه‌شتدا بۆ که‌سه‌که ناماده کراون ، وه‌ك خۆری و میوه و شه‌راب و... هتد ، مه‌حوی ئهم جوړه خۆشیه‌ی به‌هه‌شتی ناوی و ئهو خۆشیه مه‌عنه‌ویی و قوول‌ئی ده‌وێت که له خه‌م و خه‌فه‌تی عیشق و گه‌پان به‌ دوا‌ی بوونی خۆیدا ده‌ستی ده‌که‌وێت ، له‌به‌رئهم به‌هه‌شتی ناوێت ، که به‌هه‌شتیشی نه‌وێت ده‌بێت بجێته دوزه‌خ . به‌لام له دۆزه‌خیشدا عیشق نییه ، بۆیه دۆزه‌خیشی ناوێت . له کاتێکدا ئه‌وه یه‌کلایی کراوه‌ته‌وه له قیامه‌تدا ده‌بێت مرۆڤ یان له به‌هه‌شتدا بێت یان له دۆزه‌خدا نا‌بێت له هه‌یچاندا نه‌بێت . که‌چی مه‌حوی نایه‌وێت له هه‌یچاندا بێت ، ئهو ده‌یه‌وێت له گه‌پاندا بێ به‌ دوا‌ی بوونی خۆیدا به‌دی به‌یئیت . ئه‌گه‌ر له دنیا‌دا ئهم کاره‌ی پێ ئه‌نجام نه‌درا ، ئه‌وا ده‌یه‌وێت له قیامه‌تدا خه‌ریکی ئه‌نجامدانی ئهم کاره بێت . ته‌نانه‌ت له‌م دێره‌شیه‌ری سه‌ره‌وه‌دا مه‌حوی هه‌ر له روانگه‌ی دنیا‌وه له قیامه‌تی روانی‌وه‌وه ده‌یه‌وێت له قیامه‌تیشدا هه‌ر له حاله‌تی عیشق ، یاخود گه‌پان و دۆزینه‌وه‌وه به‌دیه‌یتانی بوونیدا بێت و له‌م رێگه‌یه‌دا له خه‌م و خه‌فه‌ت و په‌ژاره‌ دانه‌برێت . ئه‌گه‌ر له قیامه‌تدا له عیشق دا‌ب‌برێت ، ئه‌وا هه‌ست ده‌کات قیامه‌ت و به‌هه‌شت یان دۆزه‌خ جێ ئهم نین و ته‌سه‌وری خۆی له به‌هه‌شت یان جه‌هنمه‌مێکی له‌م جوړه‌دا ناکات ، چونکه وه‌ك وتمان له دۆزه‌خدا عیشق نییه‌و له به‌هه‌شتیشدا خه‌م و خه‌فه‌ت نییه . مه‌حوی ده‌یه‌وێت هه‌م له عیشق و هه‌م له خه‌م و خه‌فه‌ت و داغ و ده‌رد دانه‌برێ ، چونکه له‌رێگه‌ی ئهم عیشقه‌وه به‌ (یار - بوون) ده‌گات و غه‌م و په‌ژاره‌و داغ و خه‌فه‌تیش نیشانه‌ی زیندوویه‌تی مه‌حوی و ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نن که له حاله‌تی عیشقه‌دا به‌هه‌شتی گه‌پان و دۆزینه‌وه‌ی بوونی خۆیدا به‌رده‌وامه . هه‌ر ئه‌مه‌شه‌وا ده‌کات خه‌م و خه‌فه‌ت و داغ و ئازار لای مه‌حوی هه‌ر به‌ روا‌لت وه‌ك خه‌م و خه‌فه‌ت ده‌ریکه‌ون و له حه‌قیقه‌تدا به‌ نسیبه‌ت ئه‌مه‌وه ، چێژ و خۆشیه‌کی زۆری مه‌عنه‌ویی پێ ده‌به‌خشن . ئهو خۆشیه‌ی له خه‌م و خه‌فه‌ت و ده‌رد و داغ ده‌ستی ده‌که‌وێت ، وایکردووه له زۆر جێی تردا باس له‌م دیارده‌یه بکات و ده‌یه‌وێت به‌ هه‌یچ جوړێک لێی دانه‌برێت :

به‌شمه پێی قانیم و به‌سمه داغ و ده‌ردی سه‌رمه‌دی

سه‌ر به‌ ده‌ردین ئیمه ، بێ ده‌ردی له ئیمه سه‌رمه‌ده⁽¹⁾

مه حوی داغ و دهر دیککی هه می شهیی و نه پراوه به بهشی خۆی ده زانیت و پیتی رازییه و دهیه ویت بئی دهر دی و خه م و خه فته تی (که ده کاته خۆشیی روا له تی) سه ری لئ نه دن و به لایدا نه یه ن ، چونکه ئه م عاشقه و له جیهانی عیشقدایه ، جیهانی عیشقیش پره له خه م و خه فته و داغ و دهر د . چۆن مرۆڤ له دنیا دا به دوا ی پاره و سامان و خۆشی و رابواردندا ده گه پیت بۆ ئه وه ی ژبانی خۆش بیت ، عاشقیش له جیهانی عیشقدا به دوا ی خه م و خه فته و دهر د داغدا ده گه پیت ، چونکه خۆراکی دلن و دللی عاشق به وانه ده ژی :

دل بژێوی هه ر به دهر د داغه ته زییدی ده وی

قه ت مه که ن مه نعی دوا گۆ سه عیه بۆ سه ممی مه عاش⁽¹⁾

له م دێره دا ئه وه دهر ده که ویت که به لای مه حوییه وه ، مانه وه و زیندوویه تی دل به دهر د داغ وه یه و دهر د داغ بژێویی دل ، بۆیه داوا ده کات ئه م مایه ی بژێوییه ی هه ر له زیاد بووندا بیت . خه لکی داوا له خوا ده که ن رزق و رۆزی و مالی دنیا یان پی بیه خشیته بۆ ئه وه ی به خۆشی بژین ، به لام مه حویی عاشق له بهر ئه وه ی له دنیا دا نییه و له جیهانی عیشقدایه ، خۆشی له غه م و دهر د داغدا ده بینیت ، بۆیه له جیاتی داوا ی زیاد کردنی رزق و رۆزی و پاره و سامان ، داوا ی زیاد کردنی خه م و خه فته ده کات بۆ دللی . ته نانه ت خه م و خه فته نه ک هه ر مایه ی زیندوویه تی دل یه تی ، به لکو خواردنی رۆحیشیه تی ، بۆیه ده لیت :

بئی منه ت رزقی که غه م به رم له برسان ئه و ده خۆم

ته فره ناخۆم و طه له ب نا که م له دنیا قووتی رۆح⁽²⁾

خواردنی رۆحی غه م و خه فته که لای خۆی هیه و ده ست ده که ویت و پیویستی به وه نییه داوا ی خواردنی رۆح له دنیا بکات ، چونکه دنیا ده توانیت ته نها خواردن به لایه نی ماددی مرۆڤ بدات که جهسته یه تی و ده بیت له پێگه ی به دهسته یانی پیویستی و بژێوییه کانی جهسته یدا روو له دنیا بکات و هه ولی به دهسته یانی بدات ، به مه ش ئه و که سه له عیشق و چاره پوانی بوونی ره سه نی خۆی داده بریت . ئه مه بووه ته هۆی ئه وه ی مه حوی واز له دنیا بهیئت و خواردنی جهسته ی نه ویت که له دنیا وه دهستی ده که ویت ، ده شزانیت خواردنی رۆح لای دنیا ده ست

(1) د . م ، ل ۱۵۱

(2) د . م ، ل ۱۰۲

ناكه ویت ، بویه مه‌له‌ی وا ناكات كه داوی خواردنی رۆح له دنیا بكات . مه‌حوی عاشقه‌و عاشقی‌ش داغ و دهر دو خه‌فه‌ت خۆراکی دل و رۆحیه‌تی و ، توانیویه‌تی ئه‌م خۆراکه‌ی دل و رۆحی ده‌ست بخت بویه ئه‌مه به جیی شانازی ده‌زانیت و ده‌لیت :

بچشم كم تو (محوي) ننگر آثار درد عشق

نشان فخر بشمر داغهای سینه‌ء خود را^(۱)

واته : مه‌حوی به‌چاوی كه‌م سه‌یری ئاسه‌واری دهردی عیشق مه‌كه ، ئه‌و داغانه‌ی عیشق كه به سینه‌ته‌وه‌ن به نیشانه‌ی فه‌خرو شانازییان بژمیره . كه‌واته به‌لای مه‌حوییه‌وه دهر دو غه‌م و خه‌فه‌تی عیشق مایه‌ی شانازین ، بویه نایه‌ویت به هیچ جۆرێك چاره یاخود ده‌وای دهر دو غه‌م و خه‌فه‌تی خۆی بكات :

مه‌موو فه‌خری كه داغ و دهرده عاشق

مه‌به‌ن ریسواییه ناوی ده‌وا قه‌ط^(۲)

چاره‌سه‌رکردنی داغ و دهردی خۆی به ریسوایی ده‌زانیت ، چونكه چاره‌سه‌رکردن و نه‌مانی دهر دو داغ مانای نه‌مانی قووتی رۆحیه‌تی و به‌مه رۆحی لاواز ده‌بیّت ، له به‌رامبه‌ر ئه‌مه‌دا جه‌سته‌ی به‌هێزو بالاده‌ست ده‌بیّت و وای لێ ده‌كات رووبكاته دنیا ، بۆ ئه‌وه‌ی پێداویستیه‌كانی جه‌سته‌ی دابین بكات . رووکردنه دنیا‌ش ده‌بیّته دابرا‌نی له عیشقی ئه‌و بوونه‌ی خۆی و ئه‌مه‌ش به ریسوایی ده‌زانیت ، بویه نایه‌ویت كه‌س باسی ده‌وای دهر دو خه‌م و خه‌فه‌تی لا بكات . ئه‌م دهردی عیشقه له دهره‌وه‌و دنیا‌دا وه‌ك دهرد دیاره‌و وا ده‌زانیت مایه‌ی خه‌م و خه‌فه‌ت و ئازاره ، به‌لام لای عاشق ده‌وايه :

خودا ئه‌م دهردی عیشقه‌م لێ نه‌كا كه‌م

هه‌تا هه‌م به‌س له‌باتی هه‌ر ده‌وا به‌س^(۳)

دهردی عیشق ده‌وای دهردی دنیا‌یه . دهردی دنیا ئه‌وه‌یه ، كه دنیا مرۆڤ وا لێ بكات واز له بوونی ره‌سه‌نی خۆی به‌یّنیت و روو بكاته دنیا‌و شتی دنیا‌یی و هه‌ولێ به‌ده‌سته‌ینانیان بدات . بۆ ئه‌مه‌ش ده‌بیّت له‌ناو خه‌لك و كۆمه‌لگه‌دا بتوێته‌وه‌و تیا‌باند رۆبچیت ، چونكه ئه‌گه‌ر له‌ناو دنیا‌و له كۆمه‌لگه‌دا نه‌بیّت ، ناتوانیت شتی دنیا‌یی وه‌ك

(1) د. م. ، ل ٤٧٤ .

(2) د. م. ، ل ١٦٠ .

(3) د. م. ، ل ١٤٥ .

پاره و سامان و دسه لات و... هتد. به دهست بهیئت و به دهستهیانی ئەم شته دنیا بیانه بی کۆمه لگه و خه لک هیچ مانایه کیان نییه ، چونکه ئەمانه بۆ ئەوه به دهست دهیئت ، لای دهره وه بوون به خۆی بدات و ههستی پی بکریت . که ئەمانه ی به دهستهیتنا ، هه ر ئارام نابیت و هه ولی به دهستهیانی زیاتر ده دات ، چونکه تا زیاتر شتی دنیا یی به دهست بهیئت ، ئەو بوونه ی که له ریگه ی ئەم شته دنیا بیانه وه لای خه لک و له ناو کۆمه لگه دا هه یه تی ، زیاتر گه وره ده بیت . مرقۆ له جهرگه ی ئەم هه ولدانه دایه له تاکا و زه مانه و دنیا رووی لی وهرده گێپن و ئەوه ی به دهستی هینا وه له دهستی ده چیت . به مه ئەو بوونه ی له دهست دهرده چیت که له ریگه ی پاره و سامان و دسه لات و دنیا وه لای خه لک هه یوو ، واته لای خه لک بوونی نامیئت و ئەمه دهردی دنیا به که مرقۆ گرفتار ده کات . بۆیه لای مه حوی رزگار بوون له م دهرده ، به وه ده بیت که عاشق بیت و بکه ویتته حالته ی عیشقه وه ئەو داغ و دهردی له عیشقه دا هه یه ده وای راسته قینه ی ئەم دهرده ی دنیان ، ئەمه وای له مه حوی کردووه نه یه ویت غه م و دهردی عیشق چاره سه ر بکات . جگه له مه ئەم چاره سه ر نه کردنی داغ و دهردو غه م و خه فته ، له به رته وه شه که ئەوانه چێزو خۆشی پی ده به خشن و نایه ویت لییان بیبه ش بیت ، ئەوه ته ده لیت :

نالەم لـه سینە ، هەم له دڵم دهردو غه م حه رام

بی ، بی تق به زمی عوشره ت و عه يش ئه ر نه که م حه رام⁽¹⁾

لای ئەهلی دنیا و باوه که له خۆشه ویسته که یان دابران ، به بی ئەو خۆشه ویسته یان رابواردن و به زم و که یف و خۆشی له خۆیان حه رام ده که ن . مه حویش به بی (یار - بوون) نه ک هه ر ئەمه ده کات ، به لکو له مه زیاتر ده کات و ده لیت ئەگه ر به بی یار ژیانم له خۆم حه رام نه کرد ، ئەوا نالە و غه م و دهرد له سینه و دڵم حه رام بیت . واته لای مه حوی دهردو نالە و غه م و خه فته به خۆشی داده نرێن و حه رامکردنی ئەوانه به هۆی دووری یاره وه ، وه ک حه رامکردنی هه موو خۆشی به که له خۆی .

لیژده ئەو پرسیاره سه ر هه لده دات که بۆچی مه حوی ئەم هه موو غه م و خه فته و دهردو نالە یه ده خوات و سه رچاوه ی ئەم غه م و خه فته ی چیه ؟ وه لامی ئەم پرسیاره مان له و دێره شیعه وه ده ست ده که ویت که ده لیت :

(1) د. م. ل، ٢١١.

غەمى خۇشى نىيە مەھوى لە دۇنيا ھەر غەمى تۆيە

لە عىشقتا دەكەم غەم بۆت بە غەم ، بېوانە چۆنم بۆت^(۱)

لېرەدا رووى دەمى لە (يار - بوون) ھەكەى خۇيەتى و پىيى دەلئىت كە غەمى خۇى ناخوات و ھەر غەمى ئەو دەخوات و عاشقى بوو ھە ولئەدات پىيى بگات و بەدىيى بھىنئىت ، لە پىناو ئەمەدا بەردەوام غەم بەخىو دەكات . ئەمەش ماناى وايە لە ھەولدان بۆ بەدىھىنانى بوونى خۇى نەو سەتاو ، ئەم ھەولدان و گەرانەى بە دواى بوونى خۇيدا بە عىشق ناو دەبات و دەلئىت لە عىشقى تۇدا غەمت بۆ بەخىو دەكەم و دوايى لە پىناوى تۇدا دەيخۆم ، واتە لە بەرامبەر بوونى خۇيدا لە حالەتى عىشقىدايەو لە بەرئەو ھىشتا پىيى نەگەيشتوو ھە بەدىيى نەھىناو ، بەردەوام غەم و خەفەتى بۆ دەخوات . تەنانەت لە يەككەك لە دېرە شىعرە فارسييە كانيدا دەلئىت :

دوسد بار از غمت امشب بمردم ، زنده گشتم باز

چنين احيا نمودم من شب آدينهء خود را^(۲)

واتە : ئەمشەو من دوسەد جار لە تاو غەمى تۆ مردم و زىندوو بوومەو ھە ، بەم شىو ھە من ئەم شەوى جومە ھەى خۆم بەسەر برد . ديارە ئەو شەوى جومە ھە مەھوى تا بەيانى خەوى لى نەكەوتوو ، ھەر يىرى لە (يار - بوون) كىرەو ھەو لە تاو ئەو غەمى خواردوو . بەلام ئەم غەم و خەفەتە ، لە غەم و خەفەتى بەدەستھىنانى شتى دىنايى جياوازەو لە بەرئەو ھە مەھوى لە دنيا داپراو ھە عاشقى (يار - بوون) بوو ھە چاو ھەروانى دەرکەوتنى (يار - بوون) ھە ، لە حالەتى چاو ھەروانى ياردا ئەم ھەموو غەم و خەفەتە دەخوات . ئەمەش لەم دېرەدا دەرەكەوئىت كە تيايدا باسى چۆرى ئەو غەم و داغە دەكات كە دەيخوات و ھۆى غەم خواردەكەشى روون دەكاتەو ھەو دەلئىت :

وہك داغى غەم نىيە سىپىيە داغى ئىنتىظار

چاوم ببينه چاوہ كە موطبقىيەتى بەياض^(۳)

ئەو داغ و خەفەتەى كە مەھوى دەيخوات ، ئەو داغ و خەفەتە نىيە كە بۆ شتى دىنايى ، يان بۆ مەجودىك دەخورئىت ، بەلكو داغ و خەفەتى چاو ھەروانىيەو لەو چاو ھەروانىيەدا چاو ھەكانى سىپى بوون . سىپى بوونى چاويش ماناى كوئىر بوونى

(۱) د . د . م ، ل ۷۷ .

(۲) د . د . م ، ل ۴۷۴ .

(۳) د . د . م ، ل ۱۵۷ .

دەگەيەنیت . بەلام ئایا مەحوی ئامادەي ئەو بوو کە بەهۆی داغ و غەم و خەفەتی چاوه‌پوانییەوه چاوه‌کانی لە دەست بدات ؟ ئەگەر چاوی لە دەست بدات ئیتر چۆن بە دواي ئەو بوونیدا بگەرێت و بیدۆزێتەوه ؟ مەحوی دەلێت :

خودا بیدا بە رەحمەت ، داغی دل چاوی دلە (مەحوی)

بەگریه چاوه‌گەر چووشك دەبەم چاویکی بیناتر^(١)

لەم دێرەدا ئەو دەردەکه‌وێت کە مەحوی ئامادەبوو بەهۆی چاوه‌پوانی و داغ و غەمی چاوه‌پوانییەوه چاوی لە دەست بدات ، چونکە چاوه‌پوانی بینینی شتانیکی کە لە دەروەه‌ی کەسەکان ، ئەو بوونەش کە مەحوی عاشقی بوو لە دەروەه‌ی خۆیدا نییه ، تا بەهۆی چاوه‌پوانییەوه ببینێت و پێی بگات . هەر بۆیە داغ و خەفەتی دل کە دەبێتە هۆی گریان و فرمێسک رشتن و کوێر بوونی چاوه‌پوانی ، لە هەمان کاتدا دەبێتە هۆی ئەوێ چاوی دلی کە چاویکی ناوه‌کییه‌و بەهۆی تەریکیکردنە سەر چاوه‌پوانی کە دەبێتە هۆی بکەوێتە بینین . بینینی ئەم چاوه‌پوانی دلێش زۆر لە بینینی چاوی سەر قوولتەر ، بینینی ئەو بوونە کە چاوه‌پوانی دەکات و دەیه‌وێت بیدۆزێتەوه ، لە رێگەي ئەم چاوه‌پوانی ئەو ئەنجام دەدرێت ، واتە بەهۆی ئەم چاوه‌پوانی دەک بەو بوونەي دەکات . ئەو بوونەش لە دەروەدا نییه‌و لە ناو مەحوی خۆیدا به‌پێی ، بۆیه به‌چاوی سەر ، کە شتی دەروەه‌ی دەبینێت ، نابینرێت و به‌چاوی دل ، کە لە ناوه‌پوانی و ناوه‌ی دەبینێت ، دەبینرێت . ئەم راستییەش کە (یار - بوون) لە ناوه‌ی مەحویدا به‌لام دێرەدا به‌دی دەکرێت کە پێشتریش باسمانکردوووه دەلێت :

دلەم دەرهات و تۆ هەر دەرنه‌هاتی

نه‌هاتی هەر نه‌هاتی هەر نه‌هاتی^(٢)

ئەگەر بپرسین مەبەست لەو (تۆ)یه‌ کێیه‌ کە مەحوی رووی دەمی تی دەکات و پێی دەلێت: دلی من دەرهات ، کەچی تۆ هەر دەرنه‌هاتی ؟ مەبەستی ئەو بوونەي خۆیه‌تی کە لە ناو خۆیدا به‌لام دەرنایه‌ت . دەرنه‌هاتنیشی له‌بەرئەوه‌یه‌ مەحوی به‌ته‌واوی خۆي له‌ بوونی ساخته‌و مەوجوده‌کانی تر رزگار نه‌کردوووه‌ نه‌که‌وتوووه‌ ته‌ عیشقی ئەو بوونە ره‌سه‌نه‌ي خۆیه‌وه ، تا ئەو بوونە ره‌سه‌نه‌ي خۆي کە وه‌ک

(١) د . م ، ل ١٢٧ .

(٢) د . م ، ل ٢٩٧ .

مومكينيڭ تييادايه ، دهر بېت و بهدى بېت . داغ و دهر دو غەم و خەفەتى مەھوى
 لەمەو سەرچاۋە دەگرن و ھەستەكەت ئەم غەم و خەفەتى كە لە پېناۋى عىشقى
 ئەو بوونەيدايە ، مايەى سەربەرزى و شان و شكۆيە بۆى و دەلەيت :

لە دەورمدا ھەصار : ئافەت ، لەسەر سەر خەيمە : دوودى ئاھ

لە سايەى عىشقەو ھەمىر شەھى صاحب سەرا پەردە^(۱)

پاشاكان شان و شكۆ گەرەبى خۆيان بەو پيشان دەدەن كە شور او قەلا بە
 دەورى خۆياندا دەكەن ، كۆشك و تەلارى گەرەو بەرز دروست دەكەن و بەمانە
 دلخۆش و شادمان دەبن و لەم شتانەدا ھەست بە بوونى خۆيان دەكەن . بەلام مەھوى
 لە بارىكدايە كە دەوربەرى ھەموى دەر دو بەلەي و كۆشك و تەلارو خەيمەى سەريشى
 دووكەلى ئاھ و ھەناسە ھەلگىشان و خەفەتە . ئەمە لە دەرەو ھاوا ديارە ، بەلام لە
 رووى ناو ھەو ، لەبەرئەو ھەي كەسيكە كە لە ھالەتى عىشقدايە و خەرىكى گەپان و
 دۆزىنەو ھەي بوونىتە ، ھەستەكەت ئەو گەرەبەي پاشاكان لە دەسلەت و
 كۆشك و تەلاردا ھەيانە ، لە بوونى خۆيدا ئەو گەرەبە ھەيە ، كە پېنى گەشت و بەدى
 ھىنا پاشايەكە بۆخۆى . ئەمەش واى ليكر دوو دەر دو بەلەي دەورى و دووكەلى
 ھەناسەى ساردى خۆى بە قەلاو شور او كۆشك بزائى و ئەو ھەستەى قەلاو شور او
 كۆشك ئەيدەن بە پاشايەك و واى لي دەكەن لە ميانەى ئەو شتانەو ھەك پاشايەك
 ھەست بە بوونى خۆى بكات ، ئەم لە ميانەى غەم و خەفەت و دەر دو ئازارەو ھەك
 پاشايەك ھەست بە خۆى دەكەت . ئەم پاشايەتى و گەرەبەي لە عىشقى بوونى
 خۆيدا ھەستى پې دەكەت واى كر دوو دەر دو بەلەي غەم و خەفەتى دوورى (يار - بوون)
 ھەك كۆشك و تەلارو شور ھەست پې بكات .

عشق و قوربانيدان

مەھوى ھەستەكەت عىشق مانا بە ژيانى دەبەخشىت و دەيكاتە كەسيكى
 نەمر ، ئەگەر لە عىشقا نەبېت ئەوا ژيانىكى بېمانا دەرئى و مان و نەمانى ھەكو يەك
 وان . بۆئەو ھەي تووشى ژيانىكى لەم جۆرە نەبېت بە تەواۋى خۆى بۆ عىشق يەكلايى
 دەكەتەو ھەم نامادەيە سەرى بكاتە قوربانى ئەم عىشقەو دەلەيت :

تا نه بووری تو له سر ری ناخه یه مهیدانی عیشق

سهر له پیښی پی ده بی له م ریڼه داننې (اولا)^(۱)

مهیدانی عیشق مهیدانیکه هه مو که س ناتوانیت به ئاسانی بجیته ناویه وه .
ته نها نه و که سه ده توانیت ری بخته مهیدانی عیشق ، که له پیناو عیشقدا له سهری
خوی ببوریت و بیکاته قوربانی ، چونکه ریځای چون به رهو عیشق ، ریځایه که پیش
نه وه ی بیگریته بهر ، ده بیت ناماده بیت له پیناویدا سهرت بکه یته قوربانی و بیخه یته
بهر پی پی (یار - بوون) . سهرخستنه بهر پی له ریځه ی عیشقدا مروقی پی تا قی
ده کریته وه ، تا ده رکه ویت ئایا شایانی مهیدانی عیشقه یان نا ، چونکه نه گهر مروق
ناماده نه بیت له پیناو عیشقدا له سهری ببوریت و بیخاته بهر پی پی (یار - بوون) ،
جورثت و نازایه تی نه وه شی تیا نابیت له پیناو عیشقی بوونی ره سه نی خویداو
گه یشتن بهر بوونه ی ده ست له سهره و و سامان و ده سولات و دنیاو بوونی ساخته
هه لگریت . به لام نه گهر ناماده بوو سهری بکاته قوربانی عیشق ، نه وا زور به ئاسانی
ده توانیت واز له بوونی ساخته و دنیاو شتی دنیا یی بهینیت و بکه ویتنه عیشقه وه و
عاشقی بوونی ره سه نی خوی ببیت و هه ولی به دیهینانی بدات . مروق به م قوربانیدانه
ده بیتنه که سیکی زاناو له دنیاو ژیان و مردن تیده گات :

له بهر ده رگامی عیشقا یه که سهره هه رکه س سهری دانا

نه گهر په تیاره یه ک بوو ، بوو له صه د عه للامه دانانتر^(۲)

هه رکه سیکی ناماده بیت له بهر ده رگای عیشقدا سهری خوی دانیت ، واته
سهری خوی بیه خشی به عیشق و بیکاته قوربانی ، نه وا نه گهر نه و که سه پیشتر
که سیکی نه زان بوویت و به هیچ چوریک ئاگای له عالمی عیشق نه بوویت و له دنیاو
شتی دنیا ییدا روچوویت و تیا یاندا تو ابیتنه وه ئاگای له بوونی خوی نه مابیت ، به وه ی
سهری خوی له بهر ده رگای عیشقدا داناوه ، ده بیتنه که سیکی داناو ده رکه به عالمی
عیشق و بوونی ره سه نی خوی ده کات و بی بایه خی و پوچی دنیا یی بۆ ده رده که ویت و
جاریکی تر ناماده نابیت به روچوون له دنیاو خه ریکبوون به شتی دنیا ییه وه له
عیشقی نه و بوونه ره سه نه ی خوی دابریت ، چونکه به هوی نه م عیشقه وه هه م ده بیتنه

(۱) د . م ، ل ۲۹ .

(۲) د . م ، ل ۱۲۶ .

كه سيڭى نەمرو ھەم دەبىتتە كەسىڭى دانائو زانا . بۆيە دەبىت ئامادەبىي لە پېناو
عېشقدا ۈك مەجنوون بەردباران بىكرىت و ۈك مەنصور لە دار بدرىت :

دەبىنم ئەھلى دل يا سەنگەسارە يا لەسەر دارە

دىارى عېشق ئەگەر ساغت دەوى ھەر دارە ھەر بەردە^(۱)

كه سيڭى لە عېشقدا بىت ، وازى لە سەرۈت و سامان و دەسلەلات و بوونى
ساختەو دنيا مېناوہ . واتە بە واز مېنانى لە دنيا ، بووہ بە عاشق و بەم عېشقە خۆى
لە ئەھلى دنيا جياكر دووہ تەوہو بووہ بە ئەھلى دل ، كە بووہ ئەھلى دل ، لە
كۆمەلگەو دەوروپەر دادەبىرېت و دەچىتە ولاتى عېشق . ولاتى عېشقش ولاتىكە لە
جىياتى خۆشى و رابواردن ، عاشق تىايدا ھەم سەنگسار دەكرىت و ھەم لە دار
دەدرىت . ئەم حالەتەى ولاتى عېشق لەم دېرەدا زىاتر رۆشن دەبىتتەوہ كە دەللىت :

دل چوۋە وادى مەحبەبەت ھەرچى دى كوشتە ، يا

نىوہ كوژراوہ ، لەسەر لىۋ ئاھ و ئالەى (وا أسف)^(۲)

دللى مەھوى چوۋەتە دۆلى خۆشەويستى و عاشقە راستەقىنەكانى بېنيوہ كە
يان بە تەواۋى كوژراون و لە خەم رستگان ، يان نيوہ كوژراون و داخى ئەوہ دەخۆن
كە بە تەواۋى نەكوژراون ، نەكوژرانىشان بە تەواۋى ، ماناى ئەوہ يە مېشتا نەبوونەتە
عاشقىكى تەواو و كاريگەرى دنيايان لەسەر ماوہ . ئەم كوشتن و بېرنەى لە ولاتى
عېشقدا ھەيە ، نابىت وا لە عاشق بىكات سلى لى بىكاتەوہ ، چونكە ئەگەر عاشق سلى
لەو كوشتنەى ولاتى عېشق كەدەوہ ، ئەوا لە مەيدانى عېشقدا خۆى راناگرىت ، ولاتى
عېشق چۆل دەكەت و روودەكەتەوہ دنياو شتى دنيايى و لە بوونى رەسەنى خۆى
دادەبىرېت و دەبىتتە ئەھلى دنيا . زىانى ئەھلى دنياش بە نىسبەت عاشقەوہ ۈك مردن
وايە . بەلام ئەگەر عاشق لەو كوشتنەى وادى مەحبەبەت و دىارى عېشق نەترساو ھەر
ئامادەى كەوتنە حالەتى عېشق بوو و چوۋە ولاتى عېشقەوہ بووہ ئەھلى دل ، ئەوہى
بۆ دەردەكەويت ئەو كوشتنەى لەوى روودەدات ، كوشتنىكى فيعلى نىيەو تەنھا ئەو
لايەنەى دەكوژرىت كە گرنگى بە شتى ماددى دەدات و بە پارەو سامان و دەسلەلات و
دنياوہ پابەند دەبىت . بە كوژرانى ئەم لايەنە لەناو كەسەكەدا ، بەيەكجارى و بۆ
ھەتاھەتايە لە دنياو شتى دنيايى ۈك پارەو سامان و بوونى ساختە پاك دەبىتتەوہ بە

(۱) د. م. ، ل. ۲۷۲ .

(۲) د. م. ، ل. ۱۷۶ .

تهواوی بۆ بوونی رهسه نی خۆی به کلا ده بیته وه عاشقی ئه و بوونه ی ده بیته و جگه له و بوونه ی چاری له هیچ شتیکی تر ناییت و به و کوشتنه ده بیته پاشا:

که کوژرا شاهی عالی جاهی عیشقه

هه تا سه یدت نه که ن ناگه یته فیتراک^(۱)

له دنیا دا که سیك که بکریته پاشا ، تاجی پاشایه تی له سه ر ده کریت و ده بیته خاوه نی پار وه سامان و ده سه لات و ولات و به مانه ده بیته پاشا ، به لام له ولاتی عیشقا مرؤف به وه ده بیته پاشا که بکوژریت . ئه م کوژرانه ش ، کوشتنی ئه و لایه نه یه له ناو که سه که دا که حزی له و تاج و سه روه ت و سامان و ده سه لاتیه که له دنیا دا مرؤفی پی ده بیته پاشا ، واته ئه و لایه نه ی که سه که ده کوژریت و له ناو ده بریت که په یوه سه ته به دنیا وه ده یه ویت که سه که به ره و دنیا و سه روه ت و سامان و ده سه لات بیات و بیکا ته ئه هلی دنیا . ئه گه ر هاتوو له ولاتی عیشقا ، عیشق ئه م کوشتنه ی ئه نجام نه دا ، بۆ ئه وه ی مه حوی له و لایه نه ی پاک بکا ته وه که په یوه سه ته به دنیا وه ، ئه و ده بیته مه حوی خۆی ئه م کوشتنه ئه نجام بدات :

به خۆکوشتن نه جاتی خۆ بده مه حوی وه کو فره اد

له زۆری قه هره مانی عیشق ، ئه فه ندم هه ر ئه جه ل به سه ته^(۲)

عیشق له به رامبه ر که سیکا که ئه هلی دنیا بیت زۆر قه هره مانه و به هیچ جوړیک بوار به و که سه نادات لی ئی نزیک بیته وه و پی بخاته ولاتی عیشقه وه . چاری ئه و که سه ش ئه وه یه بۆ ئه وه ی به ره و عیشق بجیت و پی بخاته ولاتی عیشقه وه ، ده بیته چۆن فره اد له پینا و شیریندا خۆی کوشت ، ئه میش ئه و خۆیه ی بکوژریت که له ریگه ی دهر وه تیایدا دروست بووه و به دنیا و بوونی ساخته وه په یوه سه ته ، به مه به ره و بوونی ره سه نی خۆی ده گه ریته وه و له به رامبه ریدا ده که ویته حاله تی عیشقه وه . واته به م کوژران و خۆ کوشتنه ، که سه که ده بیته ئه هلی دل و پاشای ئیقلمی عیشق . ئیقلمی عیشق جیگه یه کی به ئاو و هه واو سازگار و خوشه ، بۆیه مه حوی له وه سفی ئه و ئیقلمی عیشقه دا ده لیت :

(۱) د. د. م. ، ل ۱۸۶ .

(۲) د. د. م. ، ل ۲۶۷ .

گریه دهجۆشی لهوئ ، ئاها دهبی نه سره وئ

نه مدی وهك ئیقلمی عیشق جیگه به ئاب و ههوا^(۱)

هه رچه نده له ئیقلمی عیشقدا به رده وام گریه دهجۆشی و ئاها و ئاله ناسره وئیت ، به لام لهوئ له روانگه یه کی تره وه به شیوه یه کی جیاواز له شته کان ده پوانرئیت . گریه و فرمیسك و ئاها و ئاله ، به نسبت دنیاوه ناخۆشن و له ئیقلمی عیشقدا مایه ی خۆشی و شادین ، ئیقلمی عیشق به وان رازاوه یه و بووه ته جیگه یه کی به ئاو و هه واو دلگیر و خۆش و مروژ تیایدا هه ست به چێژ و خۆشییه کی رۆحی ده کات و دلی ئاسوده یه و له مهرگ ئه مینه و له خه م و خه فته ی هه بوون یان نه بوونی شتی دنیا یی وهك پاره و سامان و ده سه لات ... هتد دووره و له وه دلتیا یه که (یار - بوون) له ئیقلمی عیشقدا درده که وئیت . واته که بووه ئه هلی دل و پاشای ئیقلمی عیشق ، بوونه ره سه نه که ی درده که وئیت و دلی رۆشن ده کاته وه به چاوی دل جوانیه که ی ده بی ئیت .

عیشق و (سۆفی و زاهید)

مه حوی له زۆر جی دیوانه که یداو له زۆر دێره شیعردا ناوی سۆفی و زاهیدی هئناوه . به گشتی سۆفی و زاهید لای مه حوی دوو ده سته ن :

ده سته ی به که م :

ئه واننه که به درۆ و به رواله ت سۆفی و زاهیدن و له ناوه پۆکدا واین . واته ئه م جۆره ، که سانیکن و خۆیان پیشان ده دن که عاشقی خوا بوون و له پیناو ئه م عیشقه دا ، وازیان له دنیا و سه روه ت و سامان و خۆشی و رابواردن هئناوه و گۆشه گیری و ته نیاییان هه لبژاردوه . به لام له راستیدا که سانیکن له بوونی تاکه که سی خۆیان دا براون و له بوونیکی ساخته دان ، چونکه له سۆفییه تی و زوهددا به گشتی کۆمه لیک دیارده و سرووت و ریو په سم و ویرد هه ن ، که سۆفی و زاهید پێوه یان پابه ندن و که س خۆی نییه و هه مو یان وهك یه کن . زاهید و وشکه سۆفی کاتی که واز له دنیا و خۆشی و رابواردن و سه روه ت و سامان دینن ، خۆیان و پیشان ده دن له پیناو عیشقی خوا و خوا په رستی و به ده سته یانی ره زامه ندی خوا دا ئه م کاره ده که ن ، که چی له ناوه یاندا هه ر به و شتانه وه په یوه ستن و هه زیان لێانه . بۆیه مه حوی له باره یانه وه ده لیت :

له نان و ئاو ئه‌وا ئیمساکیه مردووش ، ئه‌ری زاهید
 چ عوجییکه ، ئه‌مه‌نده بۆ ده‌نازی تۆ به‌ مورتاخی
 قسه‌و باست له‌ عیرفانه ، که‌چی دنیا به‌ منظورت
 له‌ عینوانی جه‌واهیر جۆییایی و روو له‌ ئه‌عراضی^(۱)

زاهید ئه‌و کاره‌ی خۆی به‌ لاوه‌ گه‌وره‌یه‌و خۆی پێوه‌ هه‌ڵده‌کێشیت که‌ له‌ نان و ئاو خۆی گرتووه‌ته‌وه‌و وازی له‌ خۆشی و رابواردن هێناوه‌و خه‌ریکی ریاژه‌ت کێشانه‌ . به‌لام ئه‌م کاره‌ی زاهید به‌لای مه‌حویه‌وه‌ هه‌یج ئازایه‌تییه‌کی تیدا نییه‌ ، چونکه‌ مردووش نان و ئاو ناخوات . هه‌روه‌ها مه‌حوی ئه‌و ره‌خنه‌یه‌ له‌ زاهید ده‌گرت که‌ باسی عیرفان (واته‌ خواناسی و عیشق) ده‌کات ، که‌چی راست ناکات و ده‌ستکه‌وتنی دنیا مه‌به‌ستیه‌تی و وا خۆی پیشان ده‌دات که‌ به‌ دوا‌ی جه‌وه‌رده‌ا ده‌گه‌ریت ، که‌چی روو له‌ شتی رووکه‌ش ده‌کات . لێ‌رده‌ا مه‌حوی ئه‌وه‌ ئاشکرا ده‌کات زاهید له‌ وه‌دا که‌ نان و ئاو ناخوات و وازی له‌ دنیا هێناوه‌ ، هه‌یج ئازایه‌تییه‌کی نه‌واندووه‌و راست ناکات ، چونکه‌ وازه‌ینان له‌ دنیاو خۆشی و رابواردن و سه‌روه‌ت و سامان به‌ رواله‌ت نابیت ، به‌لکو ده‌بیت که‌سه‌که‌ له‌ ناخه‌وه‌ واز له‌ و شتانه‌ به‌هێنیت و په‌یوه‌ندی ناوه‌کی پێوه‌یان نه‌می‌نیت ، ئیتر ئه‌گه‌ر له‌ ده‌روه‌شدا خاوه‌نی ئه‌و شتانه‌ بیت ، ئه‌وا نایجولێتن و هه‌یج کاریگه‌رییه‌کیان له‌سه‌ری نابیت . زاهیدو سۆفی به‌م جۆره‌ نین ، بۆیه‌ مه‌حوی زۆر به‌ توندی هێرش ده‌کاته‌ سه‌ر ئه‌م جۆره‌ سۆفی و زاهیده‌و زۆر دژیانه‌ . له‌ زۆر دێره‌ شیعرده‌ ئه‌م هێرشکردنه‌ی بۆ سه‌ر سۆفی و زاهید ده‌رده‌که‌وێت . بۆ نمونه‌ ده‌لێت :

بئی که‌س منم که‌سی له‌ زویانم بگا نیه

هه‌مه‌ده‌م خودا نه‌ناسن و ده‌م پڕ له‌ یاخودا^(۲)

لێ‌رده‌ا مه‌حوی باسی هه‌مه‌ده‌مه‌کانی خۆی ده‌کات . ئه‌م هه‌رچه‌ند له‌ ناو ئه‌و هه‌مه‌ده‌مانه‌ی خۆیدا به‌لام هه‌ر خۆی به‌ بێکه‌س ده‌زانیت و که‌سیک شک نابات له‌ زمانی ئه‌م بگات ، واته‌ له‌ وه‌ بگات که‌ ئه‌م باسی ده‌کات . ئه‌م زۆر له‌ گه‌ل خۆیدا بووه‌و هه‌ست به‌ ته‌نیا یه‌کی قوول ده‌کات و ده‌یه‌وێت که‌سیک هه‌بیت له‌ وه‌ بگات که‌ ئه‌م ته‌نیا یه‌ی ئه‌م له‌ پێناوی چیدا به‌و له‌ باره‌ی ئه‌وه‌وه‌ قسه‌ی له‌ گه‌لدا بگات . به‌لام که‌س

(۱) د. م. ، ل ۳۰۵ .

(۲) د. م. ، ل ۳ .

ئاڭاي له و مهسه له يه نښه كه مه حوى له پېناويدا ته نښايي هه لېژاردووه و اش خويان پيشان ددهن كه ئاڭايان له و مهسه له يه هه يه ، به مهش له كه سيك ده چن كه خوا نه ناسيت ، كه چي به رده وام ناوي خوي له سر دم بيت و باسي بكات . بېگومان هم جوړه كه سانه كه ناوي خوا ، يان شتيكي تر له سر دهميانو و باسي ده كه ن ، كه چي له راستيشدا وانين ، هم كه سانه ريكارن و به درو وا خويان پيشان ددهن . ليره دا به پيوستي ده زانين له سر وشه ي (همدم) بوه ستين و بزنانين مه به ستي مه حوى له و همدمه مانه كيته ؟ مه حوى له دهره وه وانا سراوه كه سوفى بووه ، سوفيش كه سيكه وازي له دنياو سهروهت و سامان و خوشي و رابواردن هيناوه ، همدمه مانه كانيشي له و كه سانه كه وه كو خوي وان ، واته سوفين ، كه واته له و همدمه مانه ي مه حوى باسيان دهكات سوفى و زاهيده كانن ، به لام له و سوفى و زاهيدانه هر به ناو سوفى و زاهيدن و ، له راستيدا كه سانيكي خوا نه ناسن و به درو وازيان له دنياو خوشي و رابواردن هيناوه . هممهش بووه ته هو ي له و ي مه حوى حه قيقه تي دروژنانه و ريكاراننه يان دهربخات ، بويه ده لئيت :

به و طاعه ته كه بو هم و نهويه به هه شتي ويست

زاهيد ئوميد هواره به نه جري ريا رياض^(۱)

زاهيد له جياتي گوپرايه لي خواو به جيپهناني فرمانه كاني ، گوپرايه لي هم و نه و دهكات . مه به ستي مه حوى له و (هم و نه و) ه نه و شيخ و پيري ته ريقه تانه يه كه زاهيد له جياتي خوا ، گوپرايه لي نه وان دهكات و له بهر نه وان دهست له دنياو خوشي و رابواردن هل ده گرييت . مه حوى گالته ي به عه قلي نه مجوره زاهيده ديت كه ده يانه ويت به رياو گوپرايه لي هم و نه و به هه شت به دهست بهيخن و ، نازانن به هه شت به وه به دهست ديت كه به راستي عاشقي خوا بين و ته نها گوپرايه لي له و بن . له و پيري ته ريقه تانهش كه زاهيد بو ريا گوپرايه لي يان دهكات ، به لاي مه حوييه وه نه وانينش گومران ، بويه ده لئيت :

به پيچي خوارو خيچ ئيما دهكا پيري طه ريقه ت : بي

حه قيقه ت پيره زاهيد پيره ، گوم كړدو طه ريق نه ماما^(۲)

له و پيري ته ريقه ته ي كه به نيشارهت بانگي خه لك دهكات ، بو له و ي بچنه

(۱) د . م ، ل ۱۰۶ .

(۲) د . م ، ل ۳۱ .

لای و له سەر دەستی ئێو تەریقەت وەرگرن ، مەحوی بە پیری تەریقەتی نازانیت و تەنها بە پیری دەزانیت . واتە کە سێکی پەککەوتەو بێ توانایەو هیچی لەباردا نییەو رێگەی ون کردووە ، چونکە ئەگەر رێگەی ون نەکردبێت ، بەو رازی نابێت خەلک بۆ ریا لەسەر دەستی ئێو تەریقەت وەرگرن و بەدرۆ واز لە دنیاو خوشی و رابواردن و سەرۆت و سامان بهێنن . بەلای مەحوییەو هەم ئەمجۆرە پیری تەریقەتەو هەم زاهیدەکانیشیان ریاکارن و لە عیشقی راستەقینە دوورن ، چونکە عیشق و مەحبەبەت هەر ئێوە نییە واز لە دنیاو خوشی و رابواردن بهێنیت ، بەلکو کاریکی قورسە ، بۆیە دەلێت :

لەبەر باری مەحبەبەت ئاسمان و ئەرژ ئەنالێتن

چیه ئەم دەعویت زاهید ، جلی ئی بارە گا پیرت^(۱)

زاهید لای مەحوی وەك گایەکی پیر وایە کە هیچ هینۆ توانایەکی نەماوەو تەنانت جەلەکانی خۆی ئی بارەو پێی هەلناگیریت ، کەچی لافی عیشق ئی دەدات کە کاریکی ئەوەندە قورسە ئەرژو ئاسمان لەبەری دەنالێتن و پێیان هەلناگیریت . کەواتە زاهید لەم لاف لێدانەیی عیشقدا راست ناکات و عاشق نییە ، چونکە کەسی عاشق دەبێت لە پێناوی عیشقدا ئەوەندە ئازاری چەشتبێت ، دلی بووبێت بە خوین و قەدری ئەم (دل بوون بە خوین)ە بزانییت . بەلام زاهید وایە ، بۆیە مەحوی دەلێت :

قدر خون گشتن دل هیچ ندانی زاهد

تو کە در عمر خودت عشق نورزیدی هیچ^(۲)

زاهید ئەگەر لەبەر وازهینانی لە دنیاو خوشی و رابواردن ئیش و ئازاری چەشتبێت و دلی بووبێت بە خوین ، بەلام لەبەرئەوێ لە تەمەنی خۆیدا هیچ عیشقی نەکردووەو ئەو ئازارو خەفەت و دل بەخوین بوونەیی لە پێناوی عیشقدا نەبووە ، ئەو قەدری ئەو دلە خوینینەیی خۆی نازانییت ، چونکە دل بوون بە خوین ، دەبێت تەنها لە پێناوی عیشقدا بێت و تەنهاش عاشق قەدری ئەم دلە دەزانیت . زاهید لەبەرئەوێ عاشق نییە ، بەلای عیشقی خوینین بێت ، بەلام قەدری ئەم دلە خوینینەیی نازانییت و ئەمەش مانای وایە ئەو دلە زاهید هەرچەند خوینینە ، بەلام لەبەرئەوێ لە پێناوی عیشقدا خوینین نییە ، دلێکی بێ قەدری بێ بەهایە .

(1) د. م. ، ل ٦٨ .

(2) د. م. ، ل ٤٩١ .

مه حوى كه ده بينيت سؤفى و زاهيد و شيخ ، يا خوود پيرى ته ريقت رياكارو
گومران و رتي راستيان ون كردوه ، هه سنده كات ئه م زور لتيان دووره و نه گهر نه وان
بچنه به هه شت ئه م ناچيت ، بويه ده لئيت :

كه شيخ و واعيز و سؤفى به جهننه بهن كه دو گيال

ده بى نه مثالى ئيمه بۆ جهه ننه م بهن سړو سپال⁽¹⁾

مه حوى پتي وايه نه گهر شيخ و سؤفى و واعيز به و هه موو رياو ناراستيه وه
بچنه به هه شت ، ماناي وايه به هه شت به رياو درۆ به ده ست ديت و ماده م ئيمه
(مه به ستى خويه تى) و نمونه ي ئيمه له رياو درۆ دوورين ، كه واته ناچينه به هه شت و
ده بيت بيرين بۆ دۆزه خ . مه به ستى نه وه يه زاهيد و سؤفى ماده م رياكارن و درۆ
ده كه ن به هه شت نابيين ، چونكه به هه شت به وه به ده ست نايه ت واز له دنياو خوشى و
رابواردن و سه روه ت و سامان به ينيت و چلكن و ريش پان و قز دريژ بيت ، بويه
ده لئيت :

گهر نه م ريش و سه ره ي زاهيد له گه ل بى

ده بى جهننه ت به ده شتى شنگ و پيشوك⁽²⁾

ئه گهر زاهيد به و ريشه پان و قزه ئالوزاو و چلكنه وه بچيته به هه شت ، ئه و
به هه شت ده بيته ده شتى شنگ و پيشوك . واته به هه شت ده بيته شوينيكى ناخوشى
وا ، كه هيجى به سه ر هيجه وه نه بيت و هيج چيژو خوشى و جوانيه كى تيدا نامينيت .
بيگومان به هه شت شوينيكه پره له خوشى و جوانى و جيگه ي زاهيدى قز ئالوزاو و
ريش پان و چلكنى تيدا نابيته وه به هه شت به چاوى خوى نابينيت ، بويه مه حوى داوا
له زاهيد ده كات تۆبه بكات و ده لئيت :

نزىكه مردنت ئه ي پيره زاهيد

وه ره با تۆبه كه ين ئيت ريا به س⁽³⁾

زاهيد دواى ئه وه ي ته مه نيكي زور ده ستى له دنياو خوشى و رابواردن
هه لگرتووه و گۆشه گيرى هه لبژاردووه ، پيربووه و له مردن نزىك بووه ته وه . مه حوى
ده زانيت ئه م گۆشه گيرى و دوور كه وتنه وه يه ي زاهيد له دنياو خوشى و رابواردن ،

(1) د. م. ل. ۲۰۱.

(2) د. م. ل. ۱۹۱.

(3) د. م. ل. ۱۴۵.

ریاه و راست نییه ، بۆیه داواى لیده کات پئیش ئه وهى بمریت تۆبه بکات و دهست له ریا مه لېگریت . ئه مهش به وه ده بیت رووبکاته باره گای عیشق :

زاهید وهره رووی بکهره باره گاهی عیشق

عالی جه نابه ، وانیه هر ری بدا به کەس^(۱)

مه حوی داوا له زاهید ده کات بیت و به راستی رووبکاته باره گای عیشق . هر چه نده زاهید به هوی ریاوه له ریزی ناکه ساندایه ، به لام باره گای عیشق به رزو فراوانه و جیی هه موو که سیکی تیدا ده بیته وه ، ته نانهت ئه گهر ناکه سیش ته ویه بکات و بیه ویت به راستی روو بکاته عیشق ، ئه و عیشق له باره گای خوی وهری ده گریت .

دهستهی دووهم :

ئه واننه که مه حوی له قوناغییکی ته مه نیدا پئی وایه به راستی سوؤفی و زاهیدن و له بهر عیشقی خواو گه یشتن پئی ، وازیان له دنیاو پارو سامان و خوشی و رابواردن هیناوه . مه حوی له و قوناغی ته مه نیدا ، ئه م دهسته یانی به لاوه په سه ندبووه و ههستی کردووه عیشقی راسته قینه لای ئه وانه و پاشای عیشقن . مه نصور یه کی که له وانه و مه حوی له باره یه وه ده لیت :

مرد میدان محبت ، دید چون منصور را

عیشق ، با تعظیم گفتش شاه من بالا بیا (۲)

واته : پیاوی مهیدانی مه حه بیهت ، که عیشقی مه نصور ی بینی ، به کړنووشه وه پئی وت (واته به مه نصور ی وت) : ئه ی پاشای من وهره سه ره وه (واته وهره سه ره ته ختی پاشایه تی) . لێرهدا ده توانین بلێین ئه و پیاوه ی مهیدانی مه حه بیهت مه حوی خۆیه تی که به و عیشقه ی مه نصور به رامبه ر به خوا هه یبووه سه رسامبووه و وه ک پاشای عاشقان سه یری کردووه ده یه ویت ببیته په یره ی ئه و ، بۆیه ده لیت :

له ئولکه ی عیشقه دا بۆ هر که سی سهرداریه مه نطور

عولوی مه رته به ی سهرداره ، بۆته په یره ی مه نصور^(۳)

هر که سی که ده یه ویت له ولاتی عیشقه دا ببیته سهردار ، به چوونه سه ر سیداره ئه م مه رته به یه ی دهست ده که ویت و که ئه مه ی کرد ده بیته په یره ی

(۱) د. م. ل. ۱۴۸ .

(۲) د. م. ل. ۴۷۹ .

(۳) د. م. ل. ۱۲۸ .

مه‌نصور ، چونكه مه‌نصور له پێناو عیشقه كه‌یدا له دار درا . واته لێره‌دا مه‌حوى پێى وایه م‌روڤ ده‌بی‌ت په‌یره‌وى مه‌نصور بکات و ئه‌و بکاته سه‌رده‌سته‌ى خ‌وى . ئه‌گه‌ر له داریش درا ، ئه‌و له دار درانه‌ى وه‌ك چ‌وونه سه‌ر ته‌ختى پاشایه‌تییه . به‌لام مه‌حوى له ق‌و‌ناغ‌یکى تردا ، هه‌سته‌ه‌کات ئه‌م ده‌سته‌یه‌ى دووه‌میش که مه‌نصور سه‌ر ده‌سته‌یانه‌و سه‌رده‌می‌کیش خ‌وى له ناو ئه‌و ده‌سته‌یه‌دا بپینوه‌ته‌وه ، له هه‌له‌دان و له حه‌ق لایانداهه . ب‌ۆیه له‌باره‌ى مه‌نصوره‌وه ده‌ل‌یت :

با حه‌قیشى ب‌ی له ب‌ی (مه‌نصور) (انا الحق) حه‌ق نیه

ش‌ی‌تییه مه‌جنوون ئه‌گه‌ر ب‌ی نازى له‌یلایى ب‌کا^(١)

مه‌حوى پێى وایه وه‌ك چ‌ۆن ئه‌و کاره‌ى مه‌جنوون هه‌له‌ بوو که له پێناوى له‌یلادا وازى له دنیاو خ‌وشى و رابواردن و ته‌نانه‌ت خودى خ‌وى ه‌یناو ته‌نها هه‌ستى به له‌یلا ده‌کردو له‌ودا تواب‌وبیوه ، به‌هه‌مانش‌ۆه ئه‌و کاره‌ى مه‌نصوریش هه‌له‌یه که له پێناو خوا‌دا وازى له دنیاو سه‌روه‌ت و سامان و خ‌وشى و رابواردن و خودى خ‌وى ه‌یناو ته‌نها هه‌ستى به‌ بوونى خوا ده‌کردو خ‌وى ل‌ى بووبیوه خواو ده‌ی‌گوت (انا الحق) واته من خوام . مه‌حوى پێى وایه حه‌ق نه‌بوو مه‌نصور ئه‌م کاره‌ بکات ، چونکه بوونى م‌روڤ و بوونى خوا به‌ ته‌واوى له‌یه‌ك جیان و هه‌رگیز یه‌کیان ناب‌یت به‌وى تریان . ئه‌و حاله‌ته‌ش که مه‌نصور وای زانیوه بوونى خوا له‌ ناویدا‌یه‌و وه‌ك خ‌واى ل‌یه‌ات‌ووه ، حاله‌تی‌کى حه‌قیقى و راست نه‌بووه‌و له وه‌همدا بووه . واته به‌ وه‌هم هه‌ستى کرد‌ووه خوا له‌ ناویدا‌یه‌و هه‌ر به‌ه‌وى ئه‌و وه‌همه‌وه وای هه‌ستکرد‌ووه له سه‌رو هه‌موو م‌روڤ‌یکه‌وه‌یه . ئه‌مه‌ش به‌ره‌و ب‌ۆچ‌وونى (نیچه) مان ده‌بات سه‌باره‌ت به‌ زاهید . نیچه پێى وایه ”زوه‌د ... باشترین ئامرازى ده‌سه‌لات په‌یدا‌کردنى زاهیده‌و ، م‌ۆله‌تی‌کى بال‌ایه که سه‌رپ‌ش‌کى گه‌یشته‌نه ده‌سه‌لاتى ده‌کات^(٢) . هه‌روه‌ها زیاتر له سه‌ر ئه‌م مه‌سه‌له‌یه ده‌ر‌وات و باسى چ‌ۆنیه‌تى ده‌سه‌لات په‌یدا‌کردنى زاهید ده‌کات و ده‌ل‌یت :

”ده‌بی‌ت پ‌یش‌تر به‌ ن‌سبه‌ت ئ‌یمه‌وه کاهینى زاهید ر‌زگارکه‌ر‌یکى ئاماده‌بی‌ت ، ش‌وانى گه‌له‌خه‌ل‌کى نه‌خ‌ۆش (مه‌به‌ستى نه‌خ‌ۆشى جه‌سته‌یى نییه ، به‌ل‌کو مه‌به‌ستى نه‌خ‌ۆشى ده‌روون و ژیرییه ، ل‌یک‌ۆله‌ر) و پار‌یزگار‌یکه‌ریان . به‌م‌ۆره ده‌توانین له‌ کاره‌ می‌ژ‌وویییه

(١) د . م ، ل ١٩ .

(٢) أصل الأخلاق وفصلها ، فردريك نيتشة ، ت : حسن قبيسى ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، بيروت .

لبنان ، ط ٢ ، س ١٩٨٣ ، ص ٩٥ .

له رادده به دهره که ی (زاهید) تیښکه ی . غه ریزه ی شهو بو شه ناماده ی کردووه . که دهسه لات به سر چه وساوه کان (المؤمنین) دا په یدا بکات . بو بینینی شهو رو شه هونه ری تایبه تی خو ی هیه ... ده بیت زاهید په یوه ندیه کی گرم و گوړی به که سه بیبه ش (محروم) و نه خو شه کانه وه هه بیت ، بو شه وه ی بتوانیت گو بیستیان بیت و لیان تیښکات . هه روه ها ده بیت زور به هیز بیت و زیاتر له وه دهسه لات هه به سر شه وانی تر دا هه یه تی دهسه لاتی به سر خو یدا هه بیت . ئیراده یه کی پته و و پولایینی هه بیت ، بو شه وه ی بتوانیت متمان هه نه خو شه کان به دهست بیتیت و بیتته مایه ی ترسیان ، هه روه ها بیتته یارمه تیده رو پالپشت و ماموستاو دهسه لاتدارو خویان ...^(۱) . واته نیچه پی وایه که سیک که ده بیت زاهید له بهر شه وه یه شهو که سه هیهچ دهسه لات و توانایه کی به سر دنیا و شته دنیا یه کان و خه لکدا نیه . شهو بی دهسه لاتی و بی توانایه وای لئ ده که ن رو بیکاته گوشه گیری و واز له دنیا و سه روه ت و سامان و خوشی و رابواردن به یتیت ، به لام له ناوه وه و له ناخیدا حه زی له و شتانه یه . واته واز هیئانی زاهید له دنیا و شتی دنیا یی ، له وه وه نیه که له ناوه وه یدا قه ناعه تی به و شتانه نیه و به شتانیکی راگوزرو کاتیان ده زانیت ، به لکو له وه وه یه نه یتوانیوه له واقعیدا شه و شتانه به دهست به یتیت . به لام به پولالت و خو ی پیشان ده دات که شه و شتانه به لایه وه گرنگ نین و جیی بایه خ نین بو یه وازی لئ هیئان . زاهیده کان بو یه ش له خه لک داده برین و گوشه گیری هه لده برین و واز له سه روه ت و سامان و خوشی و رابواردن دینن ، تا له م ریته وه دهسه لاتیکی مه عنه وی لای خه لک بو خویان په یدا بکه ن و وا دهریکه ون که ویست و ئیراده یه کی به هیزو گه وره یان هه یه و به مه لای خه لک به رزو گه وره دهریکه ون ، چونکه خه لک ناتوان وه که شه مان دهست له دنیا و پارو سه روه ت و سامان و هه موو شتی هه لبرگن . بو یه خه لک و خویان ده بین و وا ههست ده که ن که له چاو شه و زاهیدانه دا زور بی ئیراده و لاوازن و خویان به که م ده زانن و زاهیده کان به گه وره ده زانن و هه سته ده که ن شه و ان ویست و هیزو توانایه کی له رادده به دهریان هه یه ، بو یه توانیویانه واز له دنیا و سه روه ت و سامان و خوشی و رابواردن به یتن . زاهیدو سو فییه کانیش بو دروستکردنی شهو وینه یه له زهینی خه لکدا ده بنه زاهیدو سو فی و ده یانه ویت له ریگه ی شهو وینه یه ی خویانه وه لای خه لک ، دهسه لات به سر خه لکدا په یدا بکه ن و ته نانه ت له چاو خه لکدا خویان لئ ده بیت به

خوا . هه رنه مه وای له مه تصور کردبوو که به ناو خه لکدا بروت و به دهنگی به رز بلنیت
 (أنا الحق) . هه ر له م روانگه وهیه ، مه حوی پئی وایه نه وهی ده بییت مرؤف عاشقی
 بییت ، له دهره وهی خؤیدا نییه ، به لکو له ناو خؤیدا یه و بوونی ره سه نی خویه تی و
 پیویسته مرؤف عاشقی نه و بوونهی خؤی بییت و له بهر گه یشتن به م بوونه و
 به ده بیتنانی ، واز له دنیاو سه روهت و سامان و خوشی و رابواردن بهییت ، نه که له بهر
 شتیکی تری جگه له م بوونه و ته نانهت نه که له بهر خواش ، چونکه که مرؤف عاشقی خوا
 ده بییت و دواپی هه سته دکات به و مه عشووقه ی (که خوایه) گه یشتووه ، خؤی لی ده بییت
 به خوا ، له راستیشدا وه ک پیشت وتمان نه مه له وه همیک به ولاره هیچی تر نییه .
 جگه له مه ، خوا پیویستی به م عاشقبوونهی مرؤف نییه ، چونکه مرؤف عاشقی خوا
 بییت یان عاشقی نه بییت ، هیچ له مه سه له ی خوایه تی خوا ناگۆرپیت . واته نه به و
 عاشقبوونهی مرؤف بۆی ، خوایه و ، نه به عاشق نه بوونی مرؤف بۆی ، له خوایه تی
 ده که ویت . به لام بوونی مرؤف پیویستی به م عاشقبوونهیه ، چونکه که مرؤف عاشقی
 بوونی ره سه نی خؤی ده بییت ، نه و واز له هه موو شتیکی ده هییت و به ره و نه و بوونهی
 خؤی ده چیت و به دیی ده هییت . به لام نه گه ر عاشقی نه و بوونهی خؤی نه بییت و
 عاشقی شتیکی تر بییت و به و شته ی تره وه خه ریک بییت ، نه و نه و بوونهی خؤی له بیر
 ده کات و وازی لی دینیت . به مه ش نه و بوونهی ده کشیته وه و بزر ده بییت و به دی
 نایهت .

به شی سییه م

عهده م و رهنگدانه وی عهده م له شیعی
مه حویدا

عەدەم چیه ؟

داپشتنی پرسپاریك سه بارهت به (عهدهم) ، ده مانخاته حاله تیکه وه که تاییدا ده رک به وه بکهین ، له وانهیه وه لآمدانه وهی له توانادا بیئت ، یان به پیچه وانه وه ، وه لآمدانه وهی ئه سته م بیئت ، چونکه (عهدهم) شتیک یان بابە تیکی دیارو ئاشکرا نییه و مرقۆ ناتوانیئت له وه دلنیا بیئت ، ئایا ده توانیئت ئه وه دیاری بکریئت که (عهدهم) چیه . به لام ، له گه ل ئه مه شدا با بپرسین (عهدهم) چیه ⁽¹⁾ ؟ له م پرسیاره دا شتیکی ناناسایی ده رده که ویت ، چونکه (عهدهم) وه کو شتیک ته رج ده کریئت که به م جوړ ، یان به و جوړه یه و مه وجودیکه ، له کاتیکیدا (عهدهم) له ریشه وه له گه ل ئه مه دا یه ک ناگریته وه و جیاوازه لیتی ، چونکه ⁽²⁾ پرسپاری کردن له وهی (عهدهم) چیه و چۆنه ، پرسپاری له باره کراوه که (که عهدهمه) ده کات به دژه که ی (که مه وجوده) و خودی پرسپاریه که ، له بابته تاییه تیه که ی داده پنیئت . به م پییه ، له بناغه دا وه لآمدانه وهی ئه م جوړه پرسپاریه ئه سته مه ، چونکه وه لآمه که به م شیویه ده بیئت : (عهدهم) بریتییه له وه و له وه ⁽³⁾ . واته وه کو شتیکی دیارو به رجه سته مامه له له گه ل (عهدهم) دا ده کریئت . له م حاله ته دا ، ئه و پرسپاریو وه لآمه ی که له باره ی (عهدهم) وه ون دژیه کییان تیدا ده بیئت و له گه ل یه ک ناگو نجین و ئه سته مه پیکه وه بین ، هه ر بۆیه لۆجیک ریگه ی پرسپاری له م جوړه نادات ، چونکه ⁽⁴⁾ بیرکردنه وه ، که له بناغه دا هه میشه بیرکردنه وه یه له شتیکی دیاریکراو ، بیرکردنه وه ده بیئت له (عهدهم) و به پیچه وانه ی ماهیه تی تاییه تی خۆیه وه کار ده کات . به پیی لۆجیک ، ماده م ناتوانین (عهدهم) بکهینه بابە تیک ، که واته نابی ئه م پرسپاریه ش بکهین ⁽⁵⁾ . به ده رپرنیکی تر : ماهیه تی بیرکردنه وه ، که بریتییه له وه ی پیویسته شتیکی دیاریکراو یا خود بابە تیک هه بیئت ، که ببیته مایه ی تیرامان و امان لئیکات به مه به سستی ده رککردنی بیرى لئ بکهینه وه ، لئزه دا رووبه پرووی (عهدهم) ده بیته وه که بابە تیکی دیاریکراو نییه ، تا بتوانین ده رکى بکهین و بیرى لئ بکهینه وه ، ⁽⁶⁾ بۆیه پیویسته وه ک هۆکاریک په نا به رینه بهر تیگه یشتن و پرۆسه ی بیرکردنه وه ش بکهینه ریگایه ک بۆ ده رککردن و ئاشکراکردنی (عهدهم) . به هۆی تیگه یشتنه وه ده توانین بگهینه دیاریکردنیکی گشتی

(1) بروه : کتابات اساسیه - الجزء الثانی - (ما المیتافیزیکا) ، مارتن هیدجر ، ت : اسماعیل المصدق ، المجلس الأعلى للثقافة - القاهرة ، ط ١ ، س ٢٠٠٣ ، ص ٢٠ .

(2) ه . س ، ه . ل .

(3) ه . س ، ه . ل .

(عهدهم) و وهك كيشهيهك بيخهينه رو^(۱). واته ئيمه ناتوانين وهك مهوجوديك بير له (عهدهم) بكهينه وهو ليى تى بگهين و بزائين چيه ، بويه دهبيت له رى مهوجوده وه به رهو (عهدهم) بچين وهولى دهركردنى بدهين . جا^(۲) له بهرئوهى (عهدهم) ره تكدنه وه ، ياخود نه فيكدنى هه مهكيه تى مهوجوده ، برىتيه له نا مهوجوديكى په تى^(۳). ليره دا (عهدهم) وا دهردهكه ويى كه پيچه وانهى مهوجوده وه به هيچ جورىك له گه ليدا يهك ناگريته وهو كه (عهدهم) هه بوو ، مهوجود ناميتيت . له م باره دا^(۴) (عهدهم) ملكه چى ديارى كردنىك ورد دهكهين ، كه هه لگري (نا) يه وهك دهردهكه ويى ئه م (نا) يه بو نه فيكدنه وه به پى رينمايى لوجيك ، ئه م نه فيكدنه پرؤسه يه كه تيگه يشتن ئه نجامى ده دات^(۵). واته ئه م (نا) يه ، كه به هويه وه مهوجود نه فيده كريت ، بو ئه وهى په ي به (عهدهم) بريت ، تيگه يشتن ئه نجامى ده دات و به ره مى تيگه يشتنه . ئه م ش كاتيك ده بيت ، كه تيگه يشتن له لايه ن خوده وه ئه نجام ده دريت . خوديش بو ئه نجامدانى تيگه يشتن پئويستى به بابته تيگه ببيتته مايه ي سه رنج و تيرامانى ، واته بوونى بابته تيك له دهره وهى خود داو هه ولدان بو دهرى كردنى ، وا ده كات كرده ي تيگه يشتن له و بابته له لايه ن خوده وه ئه نجام بدرت . ليره دا ئه وهى له به رامبه ر خود دا به وه ولى تيگه يشتنى ده دات (عهدهم) ه ، كه به هوى نه فيكدنه وه ديارى كراوه .^(۶) به لام ئايا نه فيكدن ئه و ديارى كردنه بالا يه كه (عهدهم) وهك جورىكى تايه تى نه فيكراو بگريته وه ؟ ئايا (عهدهم) له سه ر نه فيكدن ، واته له سه ر (نا) وه ستاوه ؟ يان به پيچه وانه وه نه فيكدن و (نا) له سه ر (عهدهم) وه ستاون ؟^(۷) واته ئايا نه فيكدن و (عهدهم) كاميان پيش ئه وى تريانه و ده بيتته هوى په دابوون و هاتنه ئاراي ئه وى ديكه يان ؟ به لاي هايدگه ره وه^(۸) (عهدهم) رور له (نا) و له نه فيكدن ره سه نتره . به م جوره تواناي نه فيكدن به و پييه ي به ره مى تيگه يشتنه و ، خودى تواناي تيگه يشتن ، به جورىك له جوره كان له سه ر (عهدهم) راده وه ستن^(۹). واته هه ريهك له تواناي تيگه يشتن و نه فيكدن (كه به ره مى تيگه يشتنه) په يوه ستن به (عهدهم) وه وه نه فيكدن له (عهدهم) وه سه رچاوه ده گريت ، نهك به پيچه وانه وه .

(1) ه. ه. س. ، ل. ه.

(2) ه. ه. س. ، ل. ۲۱.

(3) ه. ه. س. ، ل. ه.

(4) ه. ه. س. ، ل. ه.

(5) ه. ه. س. ، ل. ه.

واته (عهدهم) وادهكات نه فيكردن و (نا) هه بن ، چونكه ئه گهر پيشتر بيروكه ي
(عهدهم) لاي مروؤف نه بيت ، ناتوانيت به هو ي (نا) وه مه وجوديك نه ف ي بكاته وه و بيخاته
حاله تي نه بوونه وه . به م پتیه (عهدهم) له ئه نجامي نه فيكردنه وه پهيدا نابي و پيش
نه فيكردنه .

(عهدهم) ناوه پوكي پرسياره كه مانه ، بويه پتويسته پيشتر پيدراوئيك بيت و
بتوانين پتي بگه ين و چاومان پتي بكه وئيت ، به لام ليردها كومه لئيك پرسيار سه ر
هه لده دن ، كه بریتين له وه ي^(۱) له كو ي بؤ (عهدهم) بگه رپين ؟ چؤن ده يدؤزينه وه ؟
ئايا بؤ ئه وه ي شتيك بدؤزينه وه ، پتويست نييه پيشتر ئه وه بزانيه كه ئه وشته هه يه ؟
ئايا ليردها به بي پيشبيني و ويناكردنيكي پيشوه ختي (عهدهم) ، ده توانين گه پان
ئه نجام بده ين و ئه وه بدؤزينه وه كه به دوايدا ده گه رپين ؟ له راستيدا ئه گهر مروؤف
پيشتر چؤنيه تي ئه وشته نه زانيت كه به دوايدا ده گه رپيت ، ناتوانيت به دوايدا
بگه رپيت و بيدؤزيتته وه^(۲) . ليردها ئيمه به دواي (عهدهم) دا ده گه رپين ، ده مانه وئيت
بيدؤزينه وه و ده ركي بي بگه ين ، گه پان و دؤزينه وه ش له حاله تيكدا ئه نجام ده درپيت ،
ئه وه ي به دوايدا ده گه رپين شتيكي دياريكراو و به رجه سته بيت و بتوانري بينرپيت .
كه چي (عهدهم) ، نه شتيكي دياريكراوه و نه ده بينرپيت . له گه ل ئه مه شدا^(۳) هه رچؤنيك
بيت ، ده زانين (عهدهم) چيه و ، وه كو هه مو ئه وشتانه وايه كه ليردها له ويدان و له
قسه كردني ئاسايي رؤژانه ماندا وهك شتيكي به ديه ي لپيان ده دوين ، بي ئه وه ي به
قولي سه رنجمان راكيشن^(۴) . ئه مه بؤچوونتيكي گشتي باوه له باره ي
(عهدهم) وه . ئه گهر له هه ركه سيك بيرسيت (عهدهم) چيه ؟ وهك هه موو شتيكي
ئاسايي ژياني خؤي رايه كي دياريكراوي له باره ي وه هه يه . به لام ئه م رايه ي له باره ي
(عهدهم) وه له ئه نجامي ئه وه وه لاي دروست نه بووه ، كه (عهدهم) سه رنجي
راكيشاوه و بووه ته مايه ي تپراماني و له مه وه ئه و بؤچوونه ي له باره ي (عهدهم) وه بؤ
دروستبووه . به لكو وهك هه ر بؤچوونتيكي ئاسايي كه له باره ي بابه تيكه وه
هه يه تي ، بؤچوونتيكيشي له باره ي (عهدهم) وه هه يه و ده ري ده برپيت . له م
روانگه يه وه ده توانرپيت به مجوره شيوه پيناسه يه كي (عهدهم) بكرپيت :^(۵) (عهدهم)
بريتيه له نه فيكردنيكي ته واوي هه مه كي هه تي مه وجود ... ليردها ده بيت له پيشدا

(1) . ه . س ، ل ۲۱ - ۲۲ .

(2) . ه . س ، ل ۲۲ .

هه مه کیه تی مه وجود پیدراوێک بێت ، تا بتوانریت رووبه رووی نه فیکردن بکریته وه ، بۆ ئه وهی له م نه فیکردنه دا خودی خۆی ده ربخات⁽¹⁾. واته به پێی ئه م پێناسه گشتیهی (عه ده م) ، مڕۆڤ هه موو شته کانی ده ره وهی خۆی به مڕۆڤه کانی ترو گیاندارو دارو به ردو زه وی و ئاسمان و ته نانه ت هه موو گه ردوونیش ، نه فی ده کات و به مه ده گاته (عه ده م) . بێگومان ئه سته مه بتوانریت ئه م نه فیکردنه ی هه مه کیه تی مه وجود ئه نجام بدریت ، چونکه⁽²⁾ ئیمه ی مڕۆڤ به و پێیه ی کائینیکی کۆتادارین ، چۆن ده توانین به هه مه کیه تی مه وجود بگه ی ن و پاشان نه فیی بکه ی ن؟ ... گومان له وه دا نییه که ئیمه هه رگیز ناتوانین به شیوه یه کی ره ها ده رک به هه مه کیه تی مه وجود بکه ی ن له خۆیدا ، هه روها له وه ش دانیان به جۆریک له جۆره کان له ناو جه رگه ی (هه مه کیه تی مه وجود) داین . لیته دا جیاوازییه کی ریشه یی هه یه له نیوان ئه وهی ده رک به (هه مه کیه تی مه وجود) بکه ی ن له خۆیدا ، له گه ل ئه وهی ده رک به خۆمان بکه ی ن له ناو (هه مه کیه تی مه وجود) دا . حاله تی یه که م به شیوه یه کی سه ره تای ئه سته مه ، به لام حاله تی دوو ه روو داوێکی به رده وامی رۆژانه ی (دازاین) مانه⁽³⁾. واته ئیمه ی مڕۆڤ له چاو زه مین و ئاسمان و گه ردووندا پنتیکی زۆر بچوک و سنووردارین ، بۆیه به م بچوکی و سنوورداریه ی خۆمانه وه که له به شیکی ئه م گه ردوونه داین و به و به شه وه خه ریکبووین و تیادا رۆچووین ، هه رگیز ناتوانین په ی به هه مه کیه تی مه وجود ، واته په ی به دنیاو گه ردوون ببه ی ن ، چ جایی ئه وهی بپین نه فیی بکه ی ن ، بۆ ئه وهی به (عه ده م) بگه ی ن . واته له واقیعدا له رووی پراکتیکیه وه نه فیکردنی (هه مه کیه تی مه وجود) کاریکی ئه سته مه و مڕۆڤ ناتوانیت ئه نجامی بدات . بۆیه⁽⁴⁾ له باشتترین باردا ، بۆ ده رککردن به (عه ده م) ، ده توانین وه ک بیروکه (فکره) یه ک وینای (هه مه کیه تی مه وجود) بکه ی ن ، پاشان هه ر له بیرکردنه وه ماندا ، ئه وهی وینامان کردوه ، نه فیی بکه ی ن و دایبنین به نه فیکراوێک⁽⁵⁾. واته نه فیکردنه که له ریگای پرۆسه یه کی زه مینییه وه ئه نجام ده ده ی ن و ئه وهی له م گه ردوونه دا هه یه به زه وی و ئاسمان و مڕۆڤ و گیاندارو شته کانی تره وه ، له هۆش و میشکی خۆماندا هه موویان وه ک بیروکه یه ک ، یاخود وه ک شتێک وینا ده که ی ن . پاشان هه ر له هۆش و میشکی خۆماندا ، ئه و بیروکه یه یاخود ئه و شته ویناکراوه نه فی ده که ی ن و وای داده نین که نه ما⁽⁶⁾ به م جۆره

(1) ه. ه. س. ، ل. ه.

(2) ه. ه. س. ، ل. ۲۲-۲۳.

(3) ه. ه. س. ، ل. ه.

دهگينه چه مكيكى شكلى (عهدهم) ه ويناكراوه كه ، نهك خودى (عهدهم) ، چونكه ههرگيز ناگينه خودى (عهدهم)^(۱) . ئيمه له دهره وهى خوماندا بو (عهدهم) دهگه پيڻ و دهمانه ويٽ له دهره وه دهركى پي بگهين و بزانيڻ چييه . به لام ئه وهى ليڙه دا پي دهگهين (عهدهم) يكه له ناو خوماندايه ، ياخود له هوش و ميشكى خوماندا پي دهگهين و دهركى پي دهگهين ، نهك له دهره وهى خوماندا . به لام چ له ناو وهى خوماندا بيٽ يان له دهره وه ماندا^(۲) (عهدهم) ههر (عهدهم) هه ئه گه ر نه وه راست بيٽ كه (عهدهم) نه بوونى جياوازييه ، ئه وا ناتوانرٽ جياوازي له نٿوان (عهدهم) ي وينا كراو و خودى (عهدهم) دا بكرٽ و ههر دووكيان يه كن^(۳) . واته چ ئه وه (عهدهم) هى له دهره وه ماندايه و چ ئه وه (عهدهم) هى له هوشى خوماندا پي دهگهين ، ههر يه كن و جياوازيان نيه ، چونكه (عهدهم) له خودى خويدا برىتييه له نه بوونى هيچ سيفه ت و جياوازيهك .

وهك پيشتر و ترا ، ئيمه كاڻينيكي كوتادارين و^(۴) له ژيانى رۆژانه ماندا هه موو جار يك هوكري ئه مه وجود يان ئه مه وجود ده بين و ، خومان ته رخان دهگهين بو لايه نيك له لايه نه كانى مه وجود . ژيانى رۆژانه له م باره دا ، رواله تيكي په رتبوو وهرده گرٽ^(۵) . واته له و حاله ته دا كه مرؤف به شتيكى ديارى كراوه وه خهريك ده بيٽ و تيايدا رۆده چٽ ، بو نمونه به پارو سامانه وه يان به دهسه لاته وه خهريك ده بيٽ ، ژيانى رۆژانه ي وا دهرده كه ويٽ كه په رتبوو وه له م باره دا مرؤف هه ست به (هه مه كييه تى مه وجود) ناكات و وهك ئه وه وايه (هه مه كييه تى مه وجود) ته نها برىتى بيٽ له و لايه نه ي يان له و به شى كه ئه وه مرؤف پي وهى خهريكه . به لام^(۶) ئه گه ر به شيوه يه كى نادياريش بيٽ ، يه كبوونى (هه مه كييه تى مه وجود) پارٽيزاوه^(۷) . كه ده وترٽ (به شيوه يه كى نادياريش بيٽ) مه به ست ئه وه يه ، مرؤف كاڻيك به به شيك يان لايه نيك له هه مه كييه تى مه وجود وه خهريك ده بيٽ ، دهرك به هه مه كييه تى مه وجود ناكات و به نسبت ئه مه وه هه مه كييه تى مه وجود وهك نه بيٽ وايه . به لام هه مه كييه تى مه وجود له خودى خويدا ههر ماوه^(۸) له و كاته شدا كه ئيمه خومان نه به شته كان و نه به خودى خومان وه خهريك ناكهين ، ئه م هه مه كييه ته مان بو ديٽ و به سه رماندا ده دات ، بو

(1) هـ . س ، هـ . ل

(2) هـ . س ، هـ . ل

(3) هـ . س ، ل ۲۳

(4) هـ . س ، هـ . ل

نمونه له بېزارىيې كې راسته قينه دا بۆمان ديت . ئه م بېزارىيې جياوازه له و بېزارىيې خويندنه وهى كتيبيك ، يان نمايشيك ، يان كاريك ، تياماندا دروستى دهكات^(۱) . ئه م بېزارىيې كاتيک روو ده دات كه هيچ شتيك له لاما ن گرنكى و بايه خى نامينيت . دازايمان له بهرامبر (هه مه كييه تى مه وجود) دا كاتيک خوى له بېزارىيې كې قولدا ده بينيته وه ، كه شته كانى ده ورو بهرمان هيچ توانايه كې كردارمان پي نابه خشن ، واته واما ن لي ناكهن شتيك بكه ين يان واز له شتيك بهينين . واته بېزاري راسته قينه كاتيک روو ده دات ، كه مروف له بهرامبر نه و شته ديارىكراوه دا كه هيه تى و تيايدا روجوه ، چ پاره و سامان بيت ، چ ده سالات ، چ ... هتد له ناوه وهى خويدا وازيان لى ده هينيت و هيچ په يوه ندييه كې ناوه كى و قوللى له گه لياندا نامينيت . ئه م ش ده بيت هوى نه وهى هيچ كاريگريه كيان له سهرى نه مينيت و وه كو نه بين وايه ، چونكه نابنه هوى جولاندى ئه م و به هويانه وه هيچ كاريك يان ره فتاريكى ديارىكراو نه نجام نادات . له كاتيكا با ئه م له ناوه وهى خويدا په يوه نديشى پيوه يان نه مابيت ، به لام له دهر وه و له واقيعدا هر هبى نه من و ئه م خاوه نيانه ، نه گهرچى نه ئه م كاريگريى له سهر نه وان ماوه و نه نه وانيش كاريگرييان له سهر نه م ماوه . ئه م حاله تesh به هوى بېزاري راسته قينه و قولله وه روو ده دات و^(۲) ئه م بېزارىيې قولله ، وهك ته ميكي وه ستاوه له قوللاي (دازاين) داو هه موو شته كان و خه لك و خودى كه سه كه له بيابايه خيى (لامبالا ت) يكي سهردا كوده كاته وه^(۳) . واته نه و مروفه ي كه پيشتر به لايه نيك له مه وجوده وه خه ريكبوه ، بق نمونه به ده سالات و سامانه وه خه ريكبوه و له مه وه خوى بيكه نناوه و ده سالاتى به سهر شته كان و خه لكدا هه بووه ، له م حاله تى بېزارىيې دا نه و بيكه اته دهره كييه ي خوى و نه و كه سينييه ي له ريگه ي سامان و ده سالاته وه تيايدا دروستبوه ، له لاي بيابايه خ دهن و هيچ په يوه ندييه كى قوللى پيوه يان نامينيت . نهك هر نه مه ، به لكو خه لكانى ترو نه و شتانه ش كه ئه م به هوى نه م ده سالات و سامانه وه په يوه ندى پيوه يان هه بووه و كاريگريى له سهر يان هه بووه و بوونه ته جتي بايه خى ، له ناوه ويدا نه وانيش بيابايه خ دهن . به لام له گه ل نه مه شدا^(۴) ئه م بېزارىيې كرانه وه تيايدا روو ده دات و (هه مه كييه تى مه وجود) ئاشكرا دهكات ... ئه م بارگه هه ستيه كه موركى مروفه و تيايدا به م جور يان به و جور دهن ، واما ن

(1) ه. س. ، ل. ل.

(2) ه. س. ، ل. ل.

لیده کات خۆمان له ناو (هه مه کیه تی مه وجود) دا ببینینه وه . ئه و حاله ته ههستییه ئه م بارگه یه تیا ماندا ده ی وروژنییت ، ئه وه نییه که ته نها مه وجودمان له هه مه کیه تیدا بۆ ئاشکرا ده کات ، واته ئه م ئاشکرا کردنه ته نها رووداو یکی ساده نییه ، به لکو له هه مان کاتدا کرده ی ئه ساسیی (دازاین) مانه^(۱) . یاخوود ده توانین بڵاین ئه و ساته میژوویییه بنچینه ییه ، که دازاینمان تیایدا به دی دیت . واته له م حاله تی بیزاریییه دا که هیچ شتیکی ده ره وه (چ سامان و ده سه لات بیت ، چ خه لک و شته کانی تر) لای که سه که بایه خیان نامی نییت و ئه وه ی ده می نیته وه و ئه و که سه ههستی پی ده کات بوونی خۆیه تی . له م حاله تی بیزاریییه دا به نسبت که سه که وه دوو شت روون ده بنه وه و ده رکیان پی ده کات ، یه که میان : ئه وه یه ئه و به ش و لایه نه دیاریکراوانه ی مه وجود که پیشتر پێوه یان خه ریکبووه ، لای نامین و (هه مه کیه تی مه وجود) ئاشکرا ده بیت و که سه که ههستی پی ده کات . دووهمیشیان : ئه وه یه به نه مانی په یوه ندی و دا برانی له و به ش و لایه نانه ی مه وجود (پاره ، یان سامان ، یان ده سه لات ، یان ... هتد) که پیشتر پێوه یان خه ریکبووه و بیبایه خ بوونیان لای ، ئه وه ی ده می نیته وه و ههستی پی ده کات بوونی خۆیه تی . که واته ئه م بارگه ههستییه^(۲) دیارده یه کی لابه لاو تیپه ری کرده ی بیرکردنه وه ئیراده مان نییه ، هه ره ها ته نیا پالنه ریک نییه ، که بیرکردنه وه ئیراده مان بورژنییت ، یان حاله تیک نییه که ده بیت به جوړیک له جوړه کان له گه لی بگونجیی^(۳) ، چونکه ئه م بارگه ههستییه که بیزاریییه کی راسته قینه یه و له که سه که دا رووی داوه ، ئه و دوو ده رته نجامه گه وه و گرنگه ی لی که وتووه ته وه که له سه ره وه دیاریمان کردن و به نسبت که سه که وه بریتی بوون له : هه سترکردن به بوونی خۆی و ده رککردن به هه مه کیه تی مه وجود^(۴) به لام کاتیک ئه م بارگه ههستیانه به م جوړه ده مانخه نه به رامبه ر مه وجود له هه مه کیه تیدا ، ئه و له هه مانکاتدا ئه و (عه ده م) هه مان لی ده شارنه وه که به دایدا ده گه رپین^(۵) . واته که له حاله تیکی وه ک بیزاریدا واز له شتیکی دیاریکراو دینین که پیشتر پێوه ی خه ریکبووین و هه ست به (هه مه کیه تی مه وجود) ده که یین ، له م باره دا هه ست به (عه ده م) نا که یین .^(۶) لێره دا (وا دیاره) له و باوه رپه دوور ده که وینه وه که له بارگه یه کی هه ستیدا نه فیکردنی (هه مه کیه تی مه وجود) (عه ده م) مان بۆ ئاشکرا ده کات . له هه مان

(1) ه. س. ه. ل.

(2) ه. س. ه. ل.

(3) ه. س. ه. ل.

کاتدا له و رایه ش پاشگه ز نابینه وه که له بارگه یه کی هه ستیدا نه فیکردنی (هه مه کییه تی مه وجود) (عه ده م) مان بۆ ئاشکرا ده کات . به لام ئایا له (دازاین) دا بارگه یه کی هه ستیی وا روو ده دات که تییدا له به رامبه ر (عه ده م) دا خوئی ببینیته وه؟^(۱) . به ده رپرینیکی تر ، ئایا مروؤ تووشی بارگه یه کی هه ستی ، یان تووشی حاله تیکی وا ده بیته که تیایدا هه ست به (عه ده م) بکات و خوئی له به رامبه ر (عه ده م) دا ببینیته وه؟ سه ره پای ده گمه نی و که میی ئه م باره ، ”به لام واقعییه و ، ده کری ئه و بارگه هه ستیه ئه ساسیه دا که پیی دهوتریت (قه له ق) ، بۆ چه ند ساتیک ئه مه روو بدات . (قه له ق) ئه و شله ژانه ئاساییه نییه که بالده کیشتی به سه رماندا و هوکاره که ی بۆ ترس ده گه پیتته وه . (قه له ق) زۆر به قوولی له ترس جیاوازه ، چونکه ترس ، هه میشه هه ستردنه به ترس له (به رامبه ر) شتیکی دیاریکراودا ، که له روانگه یه کی دیاریکراوه وه هه ره شه مان لیده کات . خالی جیاکه ره وه ی ترس له وه دایه ، ئه وه ی لیتی ده ترسین شتیکی دیاریکراوه و ده زانین چییه . ئه و مروقه ی ده ترسیت ، خوئی له و باره دا ده ببینیته وه که به ستراره به وه وه ی له خویدا هه ستی پی ده کات^(۲) . واته سه رچاوه ی ترس شتیکی ئاشکرا به رجه سته یه و دیاره چییه ، بۆ نمونه : مروؤ له نه خووشیه کی کوشنده ، یان له جه نگ ، یان له ئاگرو لافاو ده ترسیت . ئه م ترسه ش له و شته دیاریکراوه ، وا له که سه که ده کات ببه ستریتته وه به و حاله تی ترسه وه ی که به هوئی سه رچاوه ی مه ترسییه که وه له خویدا هه ستی پی ده کات و هه ولده دات خوئی له و شته بپاریزیت که مه ترسیی هه یه بۆی و ”هه ولی رزگار بوونیشی له و شته دیاریکراوه ی لیتی ده ترسیت له وه وه یه ، له به رامبه ر ئه وی ترده هه ست به نا ئارامی ده کات ، واته به گشتی هوئی له ده ست ده دات^(۳) و له حاله تی شله ژان و په شوکاندا ده بیته و ده یه ویت له و باره ده رباز بیته . به لام (قه له ق) له مه جیاوازه و ”پگه به م جوړه نا ئارامیه نادات و، تیایدا هه ست به جوړه نا ئارامیه کی تایه ت ده کریت^(۴) و تووشی شله ژان و په شوکانمان ناکات . (قه له ق) به رده وام (قه له قییه له .....) ، به لام له م شت یان له و شت نا^(۵) و نازانین ئه و شته چییه که قه له قمان

(1) هـ . س ، هـ . ل

(2) هـ . س ، ل ۲۴

(3) هـ . س ، هـ . ل

(4) هـ . س ، هـ . ل

(5) هـ . س ، هـ . ل

دهكات . ⁽¹⁾ ناپوونی ئه وهی قه له قمان دهكات له وهدا نییه سه رچاوهی قه له قه که مان دیاری نه کردوه ، به لکو له وهدا یه ئه سته مه بتوانین ئه وه دیاری بکهین که قه له قمان دهكات . واته ئیمه له به رامبه ر شتیکی دیاریکراودا هه ست به (قه له ق) ناکهین ⁽²⁾ ، هه ر ئه وه نده یه ده که وینه ئه م حاله ته وه وۆکاری که وتنه ئه م حاله ته و سه رچاوه که ی نازانین . ئه مه ش له م لیكدانه وه باوهی (قه له ق) دا ده رده که ویت که ده لیت : ⁽³⁾ له قه له قدا مۆف له باریکدایه ، هه ست به ته نگ پی هه لچنین دهكات ... به لام نازانیت به رامبه ر به چ شتیک هه ست به ته نگ پی هه لچنین دهكات ... له م باره دا هه موو شته کان و خۆیشی بی بایه خ ده بن ⁽⁴⁾ . واته هه چ شتیک یاخود هه چ مه وجودیک کاریگه ری له سه ر ئه م نامینیت و په یوه ندیی له گه ل هه موو مه وجودیکدا ده پچریت و گرنگی به هه چ شتیک نادات و وه ک ئه وه وایه له ده ره وهی خۆی هه چ شتیک نه بیئت . ⁽⁵⁾ ئه مه ش مانای له ناوچون (زوال) یکی ته وای شته کان نییه ⁽⁶⁾ . شته کان هه ر ماون ، به لام ئیمه که له م حاله تی قه له قیه داین هه ستیان پی ناکهین ، چونکه لیمان کشاونه ته وه ⁽⁷⁾ به م کشانه وه یان لیمان ، له ئیمه بزر ده بن ⁽⁸⁾ . واته له م باره دا (هه مه کییه تی مه وجود) ده کشیتته وه له ده ستمان ده رده چیت ⁽⁹⁾ ئه م دوورکه وتنه وه یه (هه مه کییه تی مه وجود) که له (قه له ق) دا هه سستی پی ده کهین ، ته نگمان پی هه لده چنیت و هه چ پالپشت (سند) یکمان بو نامینیتته وه ⁽¹⁰⁾ ، چونکه هه ست ناکهین هه چ شتیک هه بیئت و ئه م هه سته وامان لی دهكات خۆمان بی پالپشت ببینیته وه .

(قه له ق) ، (عه ده م) ئاشکرا ده کات

هایدگه ر پیی وایه که ده که وینه قه له قه وه ، ئه وا ⁽¹⁾ له قه له قدا به هه لۆاسراوی (معلق) ده میتینه وه ⁽²⁾ . به ده ربهرینیکی رووتر : (قه له ق) وامان لی ده کات مۆله ق بین و هه ست بکهین له بۆشاییداین و له هه چ لایه کمانه وه شتیک نه ماوه ده سستی پیوه بگرین . ⁽³⁾ چونکه وا له (هه مه کییه تی مه وجود) ده کات له ده ستمان ده رده چیت . ئه مه ش مانای ئه وه یه ئیمه ی مۆفیش له ناو ئه م مه وجوده له ده ست ده رچووه دا ، له ده ست

(1) ه. س. ، ه. ل.

(2) ه. س. ، ه. ل.

(3) ه. س. ، ه. ل.

(4) ه. س. ، ه. ل.

(5) ه. س. ، ه. ل.

(6) ه. س. ، ه. ل.

دەر دەچین و هیچ زەمینە کەمان نابێت لە سەری رابوو سەستین^(۱). ئەمەش وەک شۆکێک
 وایە و رامان دەچلە کینێت و^(۲) لەم راجە نینەدا کە (دازاین) بە ھەلواسراوی دەمینی تەو و
 هیچ پەنایەکی نامینی و رێگەی پێ نادریت دەست بە هیچ شتێکەو بەگرت ، تەنھا
 (دازاین) دەمینی تەو^(۳). واتە ، (قەلەق) ، کە وا لە (ھەمەکیەتی مەوجود) دەکات
 بکشیتەو و لە دەستمان دەر بچیت ، دەمانخاتە بەرامبەر (دازاین) ی رەسەنی
 خۆمانەو و (دازاین) مان بۆ ئاشکرا دەکات ، وەک (بوون) ێک کە ھەلداو تە
 جیھانەو . واتە ئاراستەی بایەخ پێدانمان دەگۆریت ، چونکە پێش حالەتی
 قەلەق کە ، بایەخمان بە دەرەو دەداو بە مەوجودەو خەریک دەبووین ، بەلام ئیستا
 لەبەرئەوێ مەوجودەکان بەگشتی کشاو تەو و ھەستیان پێ ناکەین ، بوونی خۆمان
 ماو تەو و ھەستی پێ دەکەین و بایەخ بەو دەدەین . لەم حالەتدا^(۴) قەلەق زمانمان
 دەبەستیت و لەبەرئەوێ مەوجود لە ھەمەکیەتیدا لە دەستمان دەرچوو و (عەدەم)
 تەنگی پێ ھەلچنیوین ، هیچ قەسە کەمان بۆ ناکریت^(۵). ئەم بێدەنگییەش بە ھۆی
 ئەو وەوێ (عەدەم) لە بەرامبەرماندا ئامادەو ناتوانین هیچ قەسە کە لە بارەو
 بکەین ، چونکە (عەدەم) شتێکی دیاریکراو ، یان بابەتێک نییە ، تا بتوانین قەسە لە
 بارەو بکەین ، ھەر ئەمەشە زمانمان دەبەستیت .^(۶) ئەوێ کە (قەلەق) ، (عەدەم)
 ئاشکرا دەکات ، مەزۆف کاتیگ جەختی لێدەکاتەو کە قەلەق کە نامینی ، چونکە کە
 حالەتی قەلەق کە نەما ، دەلێن : ئەوێ قەلەقی کردبووین ، لەپاستیدا هیچ شتێک
 نەبوو ، ئەوێ لەوێ ھەبوو خودی (عەدەم) بوو . لەگەڵ ئەم بارگە قەلەق
 ئەساسییەدا ، بەو مێژوو دەگەین کە (دازاین) ی تیا بەدی دیت و (عەدەم) ی تیا
 دەر دەکەوێت^(۷). واتە دوا تەواو بوونی ئەو حالەتە کە لە کاتی قەلەق کە تیا
 بووین ، ھەستدەکەین ئەوێ تەنگی پێ ھەلچنیوین کەشانی و مەوجود بوو ، کە
 بوو بوو ھۆی ئەوێ هیچ پالێشتیکمان نەمینی ، ئەم حالەتەش دەبێتە ھۆی
 دەرکەوتنی (عەدەم) . ئەمەش بەلای ھایدگەرەو ئەو ساتە کە مەزۆف ھەست بە
 بوونی خۆی دەکات ، چونکە لای ھایدگەر مێژووی (بوون) ی ھەر مەزۆفیک لەو ساتەو

(1) ھ. س. ، ل. ۱

(2) ھ. س. ، ل. ۱

(3) ھ. س. ، ل. ۲۵

(4) ھ. س. ، ل. ۱

حاله‌تی قه‌له‌قدایه ، (هه‌مه‌کییه‌تی مه‌وجود) ده‌کشیت‌ه‌وه‌ وه‌ك نه‌ما بی‌ت وایه . بۆیه
 ((عه‌ده‌م له‌گه‌ل مه‌وجود و له‌ مه‌وجوددا له‌و کاته‌دا خۆی ئاشکرا ده‌کات ، که‌ مه‌وجود
 به‌ گشتی ده‌کشیت‌ه‌وه‌ له‌ ده‌ستمان ده‌رده‌چیت^(١))). واته‌ ده‌رکه‌وتنی (عه‌ده‌م) و
 هه‌ستکردن پیتی ، هاوکاته‌ له‌گه‌ل کشانه‌وه‌ی مه‌وجود و ده‌رچوونی له‌ ده‌ستمان .^(٢) له
 (قه‌له‌ق) دا گه‌رانه‌وه‌یه‌ك له‌ (به‌رامبه‌ر ....) دا هه‌یه‌^(٣))). واته‌ له‌ قه‌له‌قدا له‌ شتی‌ك
 ده‌گه‌رپینه‌وه‌ . به‌لام ئه‌و شته‌ی لپی ده‌گه‌رپینه‌وه‌ ، شتی‌کی دیاریکراو نییه‌ ، جگه‌
 له‌وه‌ی^(٤))) ئه‌م گه‌رانه‌وه‌یه‌ راکردن نییه‌ ، به‌لكو وه‌ستاوییه‌کی راکی‌شه‌ره‌^(٥))). مه‌به‌ست
 ئه‌وه‌یه‌ ، ئه‌م گه‌رانه‌وه‌یه‌ به‌ره‌و ئه‌و حاله‌ته‌ وه‌ستاو و ئارامیه‌ که‌ له‌ناو خۆماندایه‌و به‌
 هۆی قه‌له‌قه‌که‌وه‌ تیاماندا دروستبووه‌^(٦))) سه‌رچاوه‌ی ئه‌م گه‌رانه‌وه‌یه‌ له‌
 (به‌رامبه‌ر....) دا (عه‌ده‌م) ه‌ . ئه‌م (عه‌ده‌م) ه‌ش سه‌یر نا‌ک‌ریت و له‌ بناغه‌دا ری له‌وه‌
 ده‌گریت سه‌یر ب‌ک‌ریت^(٧))) ، چونکه‌ شتی‌کی به‌رجه‌سته یاخود باب‌ه‌تی‌ك نییه‌ ، تا بتوان‌ریت
 سه‌یر ب‌ک‌ریت . به‌لكو^(٨))) گواستنه‌وه‌یه‌ بۆ (هه‌مه‌کییه‌تی مه‌وجود) له‌ دیارنه‌مانیدا ، ئه‌م
 گواستنه‌وه‌یه‌ وا ده‌کات له‌ده‌ست ده‌رچوون روو بدات^(٩))). واته‌ (هه‌مه‌کییه‌تی مه‌وجود)
 ده‌کشیت‌ه‌وه‌ له‌ ده‌ستمان ده‌رده‌چیت^(١٠))) ئه‌م گواستنه‌وه‌یه‌ بۆ مه‌وجودی له‌ده‌ست
 ده‌رچو له‌ هه‌مه‌کییه‌تیدا ، که‌ له‌گه‌لیدا به‌ هۆی (قه‌له‌ق) ه‌وه‌ ، (عه‌ده‌م) گه‌مارۆی
 (دازاین) ده‌دات ، ماهیه‌تی (عه‌ده‌م) ه‌و بریتییه‌ له‌ عه‌ده‌مان . ئه‌مه‌ نه‌مانی مه‌وجود
 نییه‌و له‌ ئه‌نجامی نه‌فیک‌ردنه‌وه‌ په‌یدا نه‌بووه‌ . هه‌روه‌ها ناشتوان‌ریت به‌ نه‌مان و
 نه‌فیک‌ردن ب‌پ‌ۆ‌ریت ، چونکه‌ (عه‌ده‌م) خۆی ده‌عه‌ده‌می‌ت^(١١))). لێ‌ره‌دا هاید‌گه‌ر له‌ وشه‌ی
 (das Nichts) که‌ واتای عه‌ده‌م ده‌گه‌یه‌نیت ، فرمانی (nichten) ی دارشتووه‌ که‌ له
 زمانی ئه‌لمانیدا بوونی نییه‌^(١٢))). ئیمه‌ش به‌ (عه‌ده‌مان) دامان رشت (که‌ به‌ مانای ئه‌وه‌
 دیت (عه‌ده‌م) روو ده‌دات و بالاده‌ست ده‌بی‌ت و بلاو ده‌بی‌ته‌وه‌ . به‌کاره‌ینانی ئه‌م
 ده‌رپینه‌ له‌لایه‌ن هاید‌گه‌ره‌وه‌ بۆ جه‌خت‌کردنه‌ له‌سه‌رئه‌وه‌ی (عه‌ده‌م) شتی‌ك یان
 حاله‌تی‌ك نییه‌ ، به‌لكو کردار یان رووداوێکه‌ . ئه‌مه‌ش به‌و مانایه‌ی که‌ له‌کاتی له‌

(1) ه. س. ، ل ٢٦ .

(2) ه. س. ، ل .

(3) ه. س. ، ل .

(4) ه. س. ، ل .

(5) ه. س. ، ل .

(6) ه. س. ، ل .

(7) ب‌ه‌وانه‌ : ه. س. ، ل ٢٦ .

دهست دەرچوونی مه وجوددا ، دهگوازښته وه بڼی و دهردهکه ویت و ^(۱) له جهرگهی ئه و
 (عه دهه) هدا که په یوه سته به قه له قه وه ، دهرکه و تنی ره سنی مه وجود وه
 خوی ، دهست پیده کات ، که بریتیه له وهی مه وجود هیه نه ک (عه دهه) ، یاخود
 (نه که نا شت) . ئه مه دهسته واژه ی (نه که نا شته) که لیږدها زیادمان کردوه ،
 روونکردنه وه یه کی پاشوه خت نیی ، به لکو مهرجکی پیشوه ختی توانای دهرکه و تنی
 مه وجود به گشتی . له سهر بناغه ی دهرکه و تنی ره سنی (عه دهه) ، (دازاین) ی مرؤف
 ده توانیت به ره و مه وجود بجیت و بایه خی پی بدات ^(۲) . واته پیش حاله تی قه له ق ، که
 مرؤف به مه وجود وه خهریک ده بیت ، ناتوانیت وه که مه وجود ښک دهرک به مه وجود
 بکات ، له م باره دا ئه م مرؤفه له به رامبه ر ئه و مه وجود هدا بوونی خوی له دهست
 دهادات و تیایدا رؤده چیت ، به لام له حاله تی قه له قه که دا ، مه وجود لئی ده کشیته وه و
 (عه دهه) دهردهکه ویت ، ئه مه ش ده بیت هوی ئه وهی ، تنها بوونی خوی بمینیته وه و
 ههست به م بوونه ی بکات . لیږدها هه رچه نده به لای هایدگره وه (هه مه کییه تی
 مه وجود) له مرؤف ده کشیته وه ، به لام ئیمه پیمان وایه سهرتا مرؤف له (هه مه کییه تی
 مه وجود) ده کشیته وه و ئه م کشانه وه یه ش وا ده کات (هه مه کییه تی مه وجود) له دهست
 دهر بجیت و له مرؤف بکشیته وه . واته مرؤف په یوه ندی به مه وجودو شته مادی و
 مه عنه و یه کانی تری وه که (پاره و سامان و ده سه لات و ... هتد) وه نامینیت . دوا ی
 نه مانی قه له قه که ش مرؤف دیسان بایه خ به مه وجودو شته کانی دهره وه دهاداته وه ،
 به لام بایه خدانی ئه م جاره ی جیاوازه له پیش قه له قه که ، چونکه له بایه خدانی پیش
 قه له قه که یدا به مه وجود ، به ته وای له مه وجوددا رؤ ده چوو و بوونی خوی له بیر
 ده کرد ، به لام دوا ی ته وایوونی قه له قه که ههست به بوونی خوی ده کات و که به ره و
 مه وجودیش ده چیته وه و بایه خی پی دهادات ، تنها وه که مه وجود ښک بایه خی پی
 دهادات و تیایدا رؤ ناچیت . که واته به دیهاتنی دازاین ^(۳) واته : توو شبوون به (عه دهه) و
 گیربوون تیایدا . (دازاین) به م گیربوونه ی له (عه دهه) دا ، دهست به هاتنه دهره وه
 ده کات له هه مه کییه تی مه وجود ^(۴) و هه مه کییه تی مه وجود تی ده په رینیت و
 له دهره وه ی (هه مه کییه تی مه وجود) دا خوی ده بینیته وه و ههست به بوونی خوی
 ده کات . ^(۵) ئه م تیپه پاندنه ی (هه مه کییه تی مه وجود) به بالابوون (تعالی) ناوده بریت .

(۱) هـ . س ، ل ۲۶ .

(۲) هـ . س ، ل ۲۷ .

ئەگەر (دازاين) لە ماھىيەتەى خۆيدا بالابوون ئەنجام نەدات ، واتە ئەگەر تووشى (عەدەم) نەبێت و (هەمەکیەتەى مەوجود) تێنەپەرێنێت ، ناتوانێت لەگەڵ مەوجودو ھەرودھا لەگەڵ خۆدى خۆیشیدا پەيوەندى بپەستێت^(۱). واتە بالابوون ئەوەیە کە مەرۆڤ لە (هەمەکیەتەى مەوجود) دەکشێتەووە لە دەستى دەرەدەچیت ، ئنجا ھەست بە بوونی خۆى دەکات . لە دواى ئەمە ئەگەر جارێكى تر بە مەوجودووە خەریکبوویەووە پەيوەندى لەگەڵدا بەستەو، ئەم خەریکبوونەى دروست و ئاسایى ، چونکە بەتەواوى لە مەوجوددا رۆناچیت و ئاگای لە خۆدى خۆى دەمێنیت و پەيوەندى بە بوونی خۆیەو ناپچیت .

بەمجۆرە دەگەینە وەلامى ئەو پرسىارەى لە بارەى (عەدەم)ووە کردمان . ” (عەدەم) نە بابەتیکەو نە مەوجودیکە ، ھەرودھا دژە چەمكى مەوجودیش نییە ، بەلکۆ لە ئەساسدا سەر بە خۆدى بوونەو لەبوونی مەوجوددا روو دەدات . (عەدەم) بواری بە مەوجود دەدات وەك مەوجودیک بۆ (دازاين) دەرێکەوێت^(۲). کەواتە (دازاين) کاتێک دەتوانێت بوونی خۆى بەدى بھێنێت و لەگەڵ مەوجوددا پەيوەندى بپەستێت ، کە تووشى (عەدەم) بووێت . ” بەلام ، ئەگەر (عەدەم) تەنھا لە (قەلەق)دا دەرێکەوێت ، ئایا نابێ ئیمە بەردەوام لە (قەلەق)دا بین بۆئەوێ بتوانین بەتەواوى ، بوونی خۆمان بەدى بھێنین؟ ئەى ئەوێ کە ئیمە پێشتر وتمان ئەم (قەلەق)ە ، دەگمەنەو زۆر کەم روو دەدات ، چى دەگەيەنیت ؟ بێگومان ئەو دەگەيەنیت ، کە بە زۆرى (عەدەم)ى رەسەن لێمان شاراوێە . بەلام با پېرسین چى لێمان دەشارێتەو؟ ئەوێ لێمانى دەشارێتەو ئەوێە کە ئیمە بە جۆرێک لە جۆرەکان ، لە مەوجوددا رۆدەچین و بە تەواوى خۆمانى بۆ تەرخان دەکەین^(۳). واتە خەریکبوونی بەردەواممان بە مەوجودووەو رۆچوونمان تیايدا ، وامان لى دەکات لە حالەتى کەوتنە قەلەق دوور بین و ئامادەى ئەوێمان تیا نەبێت تووشى حالەتى قەلەق بپین ، چونکە بواری بە خۆمان نادەین بۆ ماوێەك واز لە خەریکبوون بە مەوجودووە بھێنین ، بۆ ئەوێ ھەست بە بوونی خۆمان بکەین . ” تا زیاتریش خۆمان بە مەوجودووە خەریک بکەین ، کەمتر لە دەستمان دەرەدەچیت^(۴). واتە خەریکبوونی

(1) ھ . س ، ھ . ل .

(2) ھ . س ، ھ . ل .

(3) ھ . س ، ھ . ل .

(4) ھ . س ، ھ . ل .

زۆرۈ بەردەوامى ژىيانى رۆژانە مان بە مەوجودەو ، وادەكات بەردەوام مەوجود ئامادەيى ھەبىت و ^(۱)بەمەش زياتر لە (عەدەم) دور دەكەوينەو بەرەو ئاستى گشتى دازاين دەچىن^(۱) . واتە بەگشتى وەك ھەر مەرقىكى سادەو ساكار و ئاسايى دەيىن ، كە بە لايەنكى مەوجودەو خەرىك دەبىت و تايادا رۆ دەچىت . ئەمەش ماناى وايە خەرىكەوون بەدەرەو ، لە بوونى رەسەنى خۆمان دامان دەبىت و بەرەو بوونىكى ساختمەن دەبات ، كە بەدەرەو خەرىكەو لە ژىر كاريگەرى دەرەو دايەو ، (قەلەق) بوون تايادا روو نادات .

رەنگدانەو (عەدەم) لە شىعەرى مەحويدا

ئەو ھەي باسكرا سەبارەت بە (عەدەم) بوو . باسكردنى (عەدەم) و چۆنەيتى دەرەكتى ، بۆ ئەو ھەي لە رىگەي (عەدەم) ھەو بەرەو بوونى رەسەنى مەرقە بچىن و پەي پى بېيىن . كەوتنە حالەتى (عەدەم) لە كاتىكدا دەبىت مەوجود لە مەرقە دەكشيتەو . بە دەرپرېنىكى تر ، مەرقە بۆ ئەو ھەي بەكەوتنە حالەتى (عەدەم) ھەو ، پىويستە مەوجود لىي كەشايەتەو ھەكەسەكە ھىچ پەيوەندىيەكى بە مەوجودەو نەمايىت و بە نەسبەت ئەمەو مەوجود وەك نەبىت وابى .

مەوجود لە شىعەرى مەحويدا بە دنياو شتى دنيايى تەعبىرى لى كراو ، واتە مەوجود لاي مەھوى برىتيە لە دنيا بەشپەيوەكى گشتى و لە شتى دنيايى ماددى و مەعنەويى (وەك پارەو سەرەو و سامان و مەلۇك و دەسەلات و پەلەو پاىە ئايىنى و كۆمەلەيتى و ... ھتد) بە شپەيوەكى تايىەتى . كەواتە ئەو روانگەيە مەھوى لىيەو لە دنياو شتى دنيايى دەروانىت و لىي دەدوئىت ، ھەمان ئەو روانگەيە كە ھايدگەر لىيەو لە ھەمەكەيتى مەوجود و مەوجود دەدوئىت . ھايدگەر پىي وايە كاتىك مەوجود لە ھەمەكەيتىدا لە مەرقە دەكشيتەو ، مەرقە دەكەوتنە حالەتى (عەدەم) ھەو لەو (عەدەم) ھەدا پەيوەندى بە ھىچ شتىكى دنيايەو نامىنىت و لىيان دادەبىت و پەي بە بوونى رەسەنى خۆى دەبات و بەرەو ئەو بوونەى دەچىت و ھەولى بەدەيتانى ئەو بوونەى دەبات . ئەمە كەشەنەو ھەي ھەمەكەيتى مەوجود لە حالەتى بىزارى و لە (قەلەق) دا روو دەبات .

(1) ھ . س ، ھ . ل .

مه حوى دواى ئه وهى بوى دهر ده كه وىت دنيا به رامبه ر به مرقف بى وه فايه و
 هر روزهى له سهر بارى كه و تا سهر بى مرقف نابىت و شته كانى ناويشى وهك پارو
 سامان و پله و پايه و ده سلات و ، ... هتد وهك خوى وان و تا سهر بى كه س نامىنن ؛
 ئىتر له به رامبه ر دنيا و شته دنيا بيه كاندا ده كه وىته حالتهى بىزار بيه وه . كه واته ئه م
 بىزار بيهى مه حوى له دنيا له وه وهيه هه سته دكات دنيا هچه ، بويه گه يشتو وه ته ئه و
 قه ناعه تهى به ره به ره له دنيا دوور بكه وىته وه وه ده ستى لى هه لى گر يت .

هيجى و بىبايه ضى دنيا لاي مه حوى

مه حوى هه ستى كردو وه گىتى يا خوود دنيا داى كى كى خراپى مرقفه ، چونكه
 مرقف له بوونى ره سەنى خوى دوور ده خاته وه وه به ره و خوى (واته دنيا) ده بيات :

ماده رى گىتى له شيرى برپه وه ، ده برپته وه

فائىدهى چى شه خصى لى كه وتوو به دادا بى بكا^(١)

مه حوى پى وايه ئه و بوونهى ، مرقف له ريگهى دنيا وه به ده ستى ده هى نىت ،
 بوونى كه به دنيا وه به سترا وه مان و نه مانى ئه و بوونه له ده ست دنيا دا به ، كه دنيا ئه و
 بوونهى له وه كه سه سه نده وه ، ئىتر ئه و كه سه بوونى نامى نىت و كوتايى پى دىت . بويه
 مه حوى ئه م كه سه به (شه خصى لى كه وتوو) ناو ده بات ، كه مه به ستى ئه وه يه ئه م
 جو ره كه سه تووشى (كه وتن) بووه وه له بوونى ره سەنى خوى دا برا وه بوونى به سترا وه
 به دنيا و شتى دنيا بيه وه . به لاي مه حوبيه وه دنيا وه فاي بى كه س نيه و ئه و بوونهى
 داويه تى به وه كه سه لى ده سه نىته وه وه له ناوى ده بات ، بويه ده لىت :

ئه گه ر تاجت له سهر كا سهر تى پيوه قووت ئه دا ناخر

موبارهك كهى ده بى ئه و خه لعه تهى خه لعى له دوا بى^(٢)

مه حوى هه سته دكات ئه گه ر دنيا به ره و رووى كه سىك هات و بايه خى پى دا و
 واى لى كى ر زو رترىن سه روه ت و سامان و گه و ره ترىن پله و پايه و ده سلات به ده ست
 به ينىت ، ته نانه ت ئه گه ر دنيا تاجى پاشا به تى له سه ركرد ، ئه و ئه م روو تى كى ردن و
 بايه خدانەى دنيا به وه كه سه و گه و ره كى ردى ، كات بيه و هر ئه و دنيا بيهى كه تاجى

(1) د . م ، ل ، ١٨ .

(2) د . م ، ل ، ٢٩٥ .

پاشایه تی کردووه ته سەر ، نهک هەر تاجه که ی لّ دهسه نیتته وه و بی دهسه لاتّی دهکات ، به لّکو له ناویشی دهبات و سه ری به فه تارته ده دات . ئه مه وای له مه حوی کردووه دلّی به م جوّره خه لاتّ و پاشایه تییه ی دنیا خوْش نه بیّت و ، هه سته دهکات هه رچهند له لایه ن دوْست و که سانی ده ور به ریشه وه موباره ک بایی لّ بکریّت ، به لام ئه و خه لاتّی دنیا لیّی موباره ک نابیّت ، چونکه کاتییه و دوای ماوه یه کی که م و دوای ئه وه ی گه یشته ئه وه ی به ته واوی دلّی به و خه لاتّی دنیا خوْش بییّت ، ئه و هەر له لایه ن خودی دنیا وه ئه و خه لاتّی لّ دهسه نریتته وه . بۆیه ش دنیا ده توانیّت ئه م تاجی پاشایه تییه له مروّڤه سه نیتته وه که ره مزی گه وره یی و دهسه لاتّی ، چونکه خوْی داویه تی پیتی و ئه و گه وره یی و دهسه لاتّی له و خه لاتّیه ده بیّته خاوه نی ، له خودی خوْیه وه سه رچاوه ی نه گرتووه ، تا ته نها خوْی خاوه نی بیّت و هیچ شتیّک نه توانیّت لیّی به سنیّت ، به لّکو له دنیا وه دهستی که وتووه ، که ده ره وه ی خوْیه تی . دنیا بۆیه ئه مه دهکات بوْ ئه وه ی مروّڤه له ریشه و بوونی ره سه نی خوْی دابپریت و بیکاته مه وجودیّک له مه وجوده دنیا ییه کانی ناو خوْی . به مه که سه که ده که ویتته ژیر دهستییه وه و دهسه لاتّی به سه ردا په یدا دهکات و هەر کاتیّک ویستی به رزی دهکاته وه و هەر کاتیّکیش ویستی نرمی دهکاته وه و پشته ده شکینیت . هەر له م روانگه وه یه مه حوی ده لّیت :

ئه و مه سخه ری زه مانه به شاه و وه زیری کرد

ئه و که تنه قهت مه لّی به گه داو فه قیری کرد

کلکی کی پیوه کرد و به ره و ژووری ژووری برد

تیّی هه لّده دا شه قیّک و سه ره و ژیری ژیری کرد⁽¹⁾

لّیره دا مه حوی باس له وه دهکات که زه مانه و دنیا مروّڤه ده که نه مه سخه ره و گالته جاپی خوْیان . له مه شدا جیاوازی له نیوان هیچ جوّره مروّڤیّکدا ناکه ن ، ئیتر ئه و مروّڤه چ پاشا و وه زیر بیّت چ گه داو فه قیر . مروّڤه کردنه مه سخه ره ش له لایه ن دنیا وه به وه ده بیّت ، ئه گه ر مروّڤه که گه دا یاخود فه قیر بیّت ، ئه و دنیا به رزی دهکاته وه و ده یکاته پاشا یان وه زیر ، به م به رز کردنه وه یه و له مروّڤه که دهکات به ته واوی پیوه ی خه ریک بیّت و تیایدا روْجیّت و له ودا هه ست به بوونی خوْی بکات و خه ریکی

به ديهيټناني ئهم بوونه بښت . به لآم له بهرئووهي ئهم بوونه بوونتيكي ساخته يه و له خودي كه سه كه وه سه رچاوهي نه گرتووه و له لايهن دنياوه پيى دراوه ، كه سه كه وه كه موجوديك له مه وجوده دنيا ييه كانى لى دښت و له ژير دهسه لاتى دنيا دا ده بښت . دواى ئه وهى دلى بهم پاشايه تى و وه زيږيه خوښ ده بښت و هه سته دكات ئاسووده يى و خوښى له مانه دايه ، دنيا شه قيكي تى هه لده دات و ده سه لات و وه زيږى و پاشايه تيه كه ي لى ده سه نيټه وه و نزمى ده كاته وه و ده ي كاته گالته جارى خوښ . واته بوونيك و پاشايه تيه كه كه له دنيا و زه مانه و چرخه وه ده ست مړوځ كه و تبيټ ، تا سه ر نيه . بويه ده بښت مړوځ خوښ له زه مانه بپاريزيټ ، چونكه هه وللى له ناوېردي ده دات . ئه وه ته به روو وهرچه رځانديك چه ندين پاشاى له ناو بردووه و كوتايى پي هيتاون :

الحذر له م چه رځى كه چبازه به روو چه رځانديك چه نده سولتان و شه ي كړدو ده كا بى ده ست و مات^(۱)

دنياو چه رځى زه مانه به رامبه ر به مړوځ بى وه فان و كه چبازن ، واته له گه ل مړوځ راست نين و مړوځ هه رچه ند هه ول بدات به ره و روويان بجيت و ده ستيان پيوه بگريټ و سه رده م و دنياو ده وروبه ره كه ي بى خوښ له بار بكات و ببيټه پاشا و سولتان و ده سه لات په يدا بكات و واى لى بښت هه ست بكات كه زه مانه و روژگار بى ئهم له بارن و له گه ليدان ، به لآم چه رځى زه مانه به يه ك روو چه رځانديك ئه و دنيا خوښه و هه روه ها ده سه لات و پاشايه تيه كه ي لى تيك ده دات و له ناوى ده بات . زور پاشاو فه رمانږه وا هه بوون كه بهم ده رده چوون ، بويه مه حوى متمان به دنيا ناكات و ده لښت :

دنيا يه كه دوو روژه نه وازش بكا ، سييم
پوژى گودازشه ، ئه مه ته داكي سيې به پو
پووترش و رووخوښه له روويكا ، له يه ك ده ما
قه هرى درويه ، ميه رى درو ، هه ردو و هه ر درو
پشتى كه دا به پشتته وه ، بى پشت شكانده
ئهمړق خودا شوكرته ، سبه ينى براله رو^(۲)

(1) د. م. ، ل. ۵۸

(2) د. م. ، ل. ۲۵۴

دنيا نه گهر دوو رۆژ رووت تى بکات و به دلى تو بىټ و گهرهټ بکات ، ئه و
 سىيهم رۆژ ده توتوینته وه له ناوت ده بات . بۆيه دنيا به هيچ جوړيک جى متمان
 نيه ، چونکه دووپوهو ئه و رووه خوښه ى که پيشانت ده بات ، هر به روا ته و له
 حقيقه تدا به رامبه رت رووى ترشه . نه تووپه بوونى جى متمان يه و نه
 خوښه ويستى ، هه ر دوو کيان درون و که پشلى دا به پشسته وه بۆ ئه وه نيه پشست
 بگريټ و نه هيليت پشست له زهوى بدرى ، به لکو بۆ ئه وه يه که هه ست کرد بووه ته
 پالپشست و بېخه م بوويت ، له و حاله تى بېخه ميه دا پشست به ر بدات و پشست
 بشکينيت . بۆيه ده بىټ پشست به دنيا نه به ستيت و وا هه ست نه که يت دنيا پشستيوانته و
 ده ست بکه يت به سوپاسگوزارى خوا که دنيا و سه روته و سامان و ده سه لات و مالى
 دنياى پى به خشيويټ چونکه هه ر دواى ئه وه ى دلټ به دنيا و ئه و شته دنيا يانه خوښ
 بوو که دنيا پى به خشيويټ ، هه موويت لى ده سه نيته وه و بى پشست و په نات ده کات و
 ده تخاته برارپ کردن . واته ئيشى دنيا پيچه وانه يه و مه حوى له باره ى ئه م
 پيچه وانه يه ى ئيشى دنيا وه ده لټ :

وه کو ديو ئيشى عه کسه ، ميه رى قه ره ، شه ربه تى زه ره

فريبه : گه نمى هه ر جو ، شيرى هه ر دۆ ، رۆنى هه ر پيوه ⁽¹⁾

دنيا هه موو شته کانى به پيچه وانه وه يه و هه لځه له تينه رن و مروژ له خسته
 ده بن ، چونکه که به رامبه ر که سيک خوښه ويستى پيشاندا و شه ربه تى پيشکه شکرد ،
 ئه و ئه و خوښه ويستيه ى به راست نيه و له پشست ئه و خوښه ويستيه وه به رامبه ر ئه و
 که سه ، پره له قه هرو تووپه يى و ئه و شه ربه ته هه ر به روا ته وا دياره شه ربه ته ،
 ئه گينا له راستيدا ژه هرو بۆ ئه وه ده يدات به و که سه تا بیکوژيت و له ناوى بيات .
 شته کانيشى هه مووى هه لځه له تينه رن و ته نها به رووکه ش جوان و رازا وه و شادى
 به خشن و له جوانى و رازا وه يى و شادى راسته قينه ببه شن و وه ئه وه يه به گه نم
 کولتيره چه ورهټ بۆ بکات و له گه ل شيردا بتداتى ، که چى کاتيک سه ير ده که يت
 کولتيره که له جو دروستکراوه له جياتى رۆن به پيو چه ورکراوه له جياتى شيريش
 دوى داوه پيټ . واته شته کانى دنيا له روا ته تدا جوان و خوښ و چيژبه خش ديارن ،
 که چى له ناوه پوکدا وانين و ريک پيچه وانه ى روا ته ته که يانن . بۆيه مه حوى که

ههستدهكات دنيا به مجۆرهيه و جىي متمانه و باوه پ نيه ، پىي وايه ده بىت مړۆځ له بهرامبه ر دنيا دا به ئاگا بىته وه و دلى پىي خوښ نه بىت ، بۆيه له م باره يه وه ده لىت :

گهر له دنيا چاكه يى صادر بوو ته فره ي پى نه خوځى پووسپى هر روو ره شه گهر بى صه د ئازايى بكا⁽¹⁾

ليره دا مه حوى به ته وارى دنيا ي بۆ ده ركه و تروه و ناسيو يه تى و ده زانىت كه مړۆځ له خسته ده بات . بۆيه ههستدهكات ئه گهر دنيا به رامبه رى چاكه يه كى لى وه شايه وه و كرديه خاوه نى سه روه ت و سامان ، يان پله و پايه و ده سه لات ، ده بىت ئاگاي له خوځى بىت و له خسته نه چىت و له خوځى دانه برىت و روونه كاته دنيا و به خشه كانى ، چونكه دنيا ئه و نه ده ته فره ي مړۆځى داوه و مړۆځى به رز كر دوه ته وه و دوايى نرمى كر دوه ته وه و له ناوى بردوه ، متمانه ي نه ماوه و به نسبت مه حوييه وه وه كه رووپه شىك وايه . رووپه شيش گهر سه د چاكه و ئازايى بنويىت و بيه وىت به مه لاي مه حوى خوځى خوښه ويست بكات و ببىته رووسپى ، لاي مه حوى هر رووپه شه و چاكه و ئازاييه كانى هيچ به هايه كيان نيه و بۆ ئه وه ده يان بنويىت تا به هويانه وه مه حوى له خسته ببات و له بوونى ره سه نى خوځى دا بى برىت و به ره و ئه و (واته دنيا) بچىت ، كه به ره و رووى چوو ، له دواي ئه وه ي ماوه يه كى كه م ده يكا ته جىگه ي بايه خ و به رزى ده كاته وه ، به ده ردى پاشاو ده سه لات داره كانى پيش ئه مى ده بات و پشتى ده شكىنىت و ده يدات له زهوى و ده يكا ته گالته جارى خوځى . بۆيه مه حوى به چاكه كانى ته فره ناخوات و هر به رووپه شىكى ده زانىت كه جىگه ي متمانه نيه و شايه نى ئه وه نيه مړۆځ بايه خى پى بدات و به ره و رووى بچىت ، چونكه مړۆځ به ره و رووى شتىك ده چىت و هه وللى به ده سه ته ينانى ده دات ، كه به لايه وه به نرخ بىت و به هايه كى هه بىت و ئه وه به ينىت خوځى پىوه ماندوو بكات . به لام دنيا له به رنه وه ي به رامبه ر مړۆځ بىوه فايه و مړۆځ له بوونى ره سه نى خوځى داده برىت ، ئه وا به لاي مه حوييه وه هيچه . شتىكىش هيچ بىت ئه وه ناهيىت مړۆځ خوځى بۆ ماندوو بكات و پىوه ي خهريك ببىت ، بۆيه ده لىت :

(1) د. م. ، ل ١٧ .

دنیا که هیچه جومله ده‌زانن ، که چی چ کهس

مەردانە بۆ خودا نییه دەست هەلگری له هیچ^(۱)

مەحوی هەستەدەکات خەلکی و کەسانی تریش وەك ئەم چا و گوێ و
هەست و هۆش و بیرو ژیریان هەیه و ، بینییوانە و بیستوییانە و هەروەها خۆشیان
ئەوێان بۆ دەرکەوتووێ که دنیا هیچ و بێ بایەخە ، کەچی سەرەپای ئەمە دەست لە
دنیا هەل ناگرن و هەر پێوەی خەریک دەبن و هەولێ بە دەستەتێنانی دەدەن و تیایدا
رۆ دەچن و لە پێناویدا واز لە بوونی رەسەنی خۆیان دەهێنن . لێرەدا مەحوی سەری
سوڕماوە لەم هەولێدانەیی خەلک بۆ بە دەستەتێنانی دنیا . بەلام دواتر دەگاتە ئەوێ که
راستە ئەو خەلکە چا و گوێ و هەست و عەقلیان هەیه ، بەلام بەهۆی دابریان لە
بوونی رەسەن و مەرفانەیی خۆیان و خەریکبوونیان بە دنیاوە ، چاویان راستی
نابینێت و گوێشیان نایبیسیت و عەقلیشیان دەرکی حەقیقەت ناکات . بەمەش ئەم
جۆرە کەسانە کە هەر بە دنیاوە خەریکن ، دەبنە ئەهلی دنیا و کەسی دنیایی و وەك
دنیا هیچ دەبن ، هەر لەم روانگەوێهە مەحوی دەلێت :

دنیا بە کامی هیچ کەسانە هەمیشە دەم

هیچ ئەلبەتە بە هیچ دەمی نابێ له هیچ^(۲)

لێرەدا مەحوی کە سەیری دنیای کردووێ و بیری ئی کردووێتەوێ ، ئەوێ بۆ
دەرکەوتووێ دنیا بە ئارەزووی ئەوانێهە کە (هیچ کەس) ن . واتە هەر بەناو کەس
یاخود مەرفەن و لە ناوێرێکدا هیچ نین و وەك هەر مەوجودێکی تری دنیایی وان و لە
خودی خۆیاندا هیچیان لەباردا نییه و تەنها گرنگی بە دنیا دەدەن و پێوەی خەریکن .
بەمەش بە تەواوی لە بوونی مەرفانە و رەسەنی خۆیان دادەبڕین . دنیاش بە کەیفی
ئەوان دەبێت و ژیانێکی بێ ناوێرێک و پێر لە بەزم و سەفایان بۆ فەراهام دەکات .
لەم بارەدا ، ئەم جۆرە لە مەرفە ، بەلای مەحوییەوێ هیچن و پێشتریش دەرکی بەوێ
کردووێ کە دنیا هیچە ، لێرەدا دەرک بەو راستییە دەکات دنیا بۆیه بە کەیفی ئەم
جۆرە کەسانێهە و دەیانکات بە شت ، چونکە ئەوانیش وەك خۆی هیچن و هیچ لەگەڵ
هیچی ئی خۆش دێت و دەیهوێت لێی دانەبڕێت . هیچی دنیا و هەروەها هیچی ئەو
کەسانەش کە بە دنیاوە خەریکن لەم دێرەدا زیاتر روون دەبێتەوێ کە دەلێت :

(1) د.م ، ل ۹۸ .

(2) د.م ، ل ۹۸ .

دنیا همه هیچ است ، ولی هیچ ترازوی

ماییم ، که در باختیم این همه با هیچ^(۱)

واته : دنیا هیچه ، به لأم له و هیچتر ئیمهین ، که ئەم هه مووه مان دۆپاندووه و له دهستمان داوه له بهرئوهی که له گه‌ل دنیا داین ، یاخود له و هیچتر ئیمهین که ئەوهنده له سه‌ر هیچ (مه‌به‌ستی دنیا به) شه‌ر ده‌که‌ین . مه‌به‌ستی ئەوهیه دنیا هیچه ، به لأم له دنیا هیچتر ئە و جۆره که سانه‌ن که له پێناو دنیا و به‌ده‌سته‌پێنانی شتی دنیایی وه‌ک پاره‌و سامان و ده‌سه‌لات و مو‌لکدا شه‌ر ده‌که‌ن و یه‌کتر له‌ناو ده‌به‌ن . مرۆڤ و بوونی مرۆڤ زۆر له دنیا به به‌ها و پایه‌دارترن و نابێت له پێناو دنیا له‌ناو ببری‌ن ، چونکه دنیا لای مه‌حوی ئەوهنده بێ به‌هایه که نرخێ موروه که رانه‌یه‌کی هه‌یه و نابێت مرۆڤ ته‌مه‌نی خۆی له پێناو دنیا دا سه‌رف بکات و ده‌لێت :

میثالی وایه به‌حرێ گه‌وه‌ری دابی به‌خه‌رموهرێک

له‌ بۆ دنیا ئەوی عومری عه‌زیزی کردووه ضایع^(۲)

لیژهدا مه‌حوی ته‌مه‌نی مرۆڤی به به‌حرێک گه‌وه‌ر چواندووه و ئەو ته‌مه‌نه زۆر به‌ عه‌زیز ده‌زانێت . ئەمه‌ش مانای وایه ته‌مه‌ن و ژیان لای مه‌حوی زۆر به‌ بایه‌خ و گرانبه‌هان و هیچ شتیکی ئەم دنیا به‌ ته‌نانه‌ت خودی دناش پێی ناگه‌ن . بۆیه نابێت مرۆڤ ئەو ته‌مه‌نه عه‌زیزه‌ی خۆی ، له پێناو دنیا دا به‌سه‌ر بیات ، چونکه به‌سه‌ر بردنی ته‌مه‌ن و ژیان له پێناو دنیا دا ، به‌ فیه‌رودانی ته‌مه‌ن و ژیا‌نه وه‌ک ئەوه وایه به‌حرێک گه‌وه‌ر بگۆڕیته‌وه به‌ موروه که رانه‌یه‌ک . بێگومان ئەم مامه‌له‌یه به‌لای مرۆڤی تیگه‌یشته‌وه مامه‌له‌یه‌کی نادروسته و ده‌بێت ئەو به‌حره گه‌وه‌ره له پێناو شتیکی دا خه‌رج بکری‌ت که زۆر له دنیا و شته دنیا به‌کان به‌ قیمه‌تر بێت و به‌ ده‌سته‌که‌وتنی ئەو شته ، مرۆڤ به‌ها په‌یدا بکات و هه‌ست به‌ خۆی بکات .

به‌م پێیه به‌ گشتی دنیا لای مه‌حوی هیچه ، که دنیا خۆی هیچ بێت ، ئەوا ئەو شتانه‌ش که دنیا به‌ مرۆفیان ده‌به‌خشێت له دنیا هیچترن . بۆیه نابێت مرۆڤ بۆ ده‌سته‌که‌وتنی شتی دنیایی خۆی منه‌تباری دنیا بکات ، هه‌ر بۆیه ده‌لێت :

به‌خششی دنیا مه‌خۆ ، یه‌عنی به‌ نانیکی جۆ

خۆ مه‌که‌ره به‌ر منه‌ت په‌یره ژنی نانه‌وا^(۳)

(۱) د. م. ، ل ۴۹۰ .

(۲) د. م. ، ل ۱۶۵ .

(۳) د. م. ، ل ۳۷ .

دنیا وهك پیره ژنیكه كه نانهوا بیټ ، به خششه كه شی وهك نانیک وایه . مه حوی هه سندهكات ئه گهر مرۆف به هۆی بایه خدانی به بوونی رهسه نی خۆی و رووکردنه ئه و بوونه ی ، له دنیا دابپریت و هیچ په یوه ندیه کی به دنیاوه نه مینیت ، ئه م دابپانهش ببیته هۆی ئه وهی نه داری و برسیه تی رووی تی بکه ن و له م حاله تی برسیه تیه دا پیره ژنی نانهوا (دنیا) نانیک پی بدات بۆ ئه وهی له برسا نه مریت ، ئه و مه حوی پیتی وایه ده بیټ ئه گهر له برساندا بشمریت ئه و نانهی دنیا قبول نه کات و لیتی وه نه گریت و خۆی منه تباری دنیا نه کات . واته ئه وه هه لده بیژریت له گه ل بوونی رهسه نی خۆیدا بیټ و له پیناویدا بمریت ، نه ک بۆ نانیک روویکاته دنیاو منه تباری دنیا ببیت ، چونکه به م مننه تبار بوونه ی بۆ دنیا ، ده بیټه کۆیله ی دنیاو بوونی رهسه ن و راسته قینه و مرۆفانه ی خۆی له ده ست ده دات . ته نانه ت پیتی وایه نابیت بۆ پاروه نانیک روو بکاته دنیا و ئه و پارهی هشی نه ویت که ده بیټه هۆی ده ستخستنی ئه و پاروه نانه و ده لیت :

بۆ پاره حه یفه خۆ ده که یه پولی نا په واج

بۆ پاروێکی نان ئه سه فه روو ده که ی به ساج⁽¹⁾

مه حوی پیتی وایه ئه گهر مرۆف له بوونی رهسه ن و مرۆفانه ی خۆی دابپریت ، ئه و روو له دنیاو به ده سته ینانی شتی دنیا یی وهك پاروه سامان و... هتد ده کات و له پیناو به ده سته ینانی پارهدا ئاماده ی ئه نجامدانی هه موو کارێکی نا په سه ندو نامه شروع ده بیټ . پاره له ئه سلدا شتیکی بی به هایه و مرۆف نرخ و به های پی ده دات . به لام که مرۆف له پیناو پارهدا خۆی بی به ها کرد ، ئه و ئه و پارهی هشی که به ده ستی ده هیئت بی به ها ده بیټ و به هۆی بوونی ئه و پارهی وه که سه که نابیته که سیکی (هه بوو) ، به لکو ده بیټه که سیکی بی به ها ، یاخوود مه حوی گوته نی ده بیټه (پوولی نا په واج) . به هه مانشی وه که سیکی له پیناو ناندا سه ر بۆ ئه و دنیا یه شوپ بکات که به لای مه حویه وه روو په شه ، ئه و ئه و که سه ش وهك دنیا رووی رهش ده بیټ . مه حوی هه سته دكات مرۆف زۆر له دنیا گه ره و به به هاتره و به لای وه حه یفه مرۆف له پیناو ناندا وهك ئه و ساجه ی که نانه که ی پی ده کریت ، خۆی روو په ش بکات . جگه له مه ، مه حوی هه سته دكات نابیت مرۆف له پیناو دنیاو خۆشی و رابواردنی دنیا دا بژی و ده لیت :

چییه؟ خوسران ئەمەندە مەستی لەھو و لەعبی دنیا بوون

برا ! عومری گیرامی بەس لە رۆی ئەم بادە بەریادە^(۱)

مەحوی هەستدەکات مادەم دنیا هیچ ، خۆشی و شادی و رابواردنەکانیشی
وەک خۆی هیچن و کاتی و راگوزەرن و خۆشی و شادییەکی قوول و راستەقینە نین و
مروۆ مەست و بیئاگا دەکەن و لە بوونی رەسەنی خۆی دایدەبێن . بۆیە ئەوەی
تەمەنی عەزیزو بە نرخێ خۆی لە پێناو دنیاو خۆشی و رابواردنەکانیدا خەرج بکات کە
وەک بادە مروۆ مەست دەکەن ، ئەوا کەسیکی دۆپاوە . واتە تەمەنی خۆی کە زۆر بە
بەهایە دۆرانداوە و لە بەرامبەریدا خۆشی و رابواردنێکی کاتی و راگوزەری
دەستکەوتوو . مەحوی پێی وایە نابێت مروۆ تەمەنی خۆی لە پێناو خۆشی و
رابواردن (لەھو و لەعبی) دنیادا سەرف بکات و دەبێت ئاگای لەو تەمەنەنی خۆی
بێت و بزانی و چۆن و لە پێناو چیدا بەسەری دەبات .

بێزاری و وازھێنان لە دنیا لای مەحوی

مەحوی کە ئەوەی بۆی دەردەکەوتێت دنیا هیچو شتە دنیاویەکانی وەک

(پارەو سامان و دەسلالت و ... هتد.) یش وەک دنیا خۆی هیچن . لە دنیا بێزار
دەبێت و هەستدەکات دەبێت وازی ئی بەیئیت و دەلیت :

تاسەر نەبۆتە کۆ دە لە دنیا دە تۆ شەقی

مەر ئەو شەقە بەکارە کەوا هەلدری لە هیچ^(۲)

مەحوی هەستدەکات تا بە دەست دنیاوە سەری نەبۆتە گۆو وای ئی نەهاتوو
کە دنیا بە ئارەزووی خۆی یاریی پێ بکات و بیکاتە گالته جاپی خۆی ، دەبێت دەستی
خۆی پیش بخات و چیتەر بە دنیاوە نەبەستریته وەو شەقیکی تیھەلبدات . ئەم شەقەش
کە لە دنیاوی هەلەدەدات شەقیکی بەکارە ، چونکە وەشاندنەکی لە جێی خۆیداوە و ئەو
مەبەستە دەپیکێت کە لە وەشاندنەکییداوە و لە شتیکی هەلداراوە کە هیچو دەبێت لێی
دوور بکەوێتە وەو پێی هەلەخەلەتیت ، چونکە دنیا هەرچەند لە روالەتدا رازاوە و دلگیر
خۆی پیشانی مروۆ دەدات و دەیهوێت مروۆ بەرەو خۆی رابکێشیت ، بەلام بەلای
مەحویەو لە لاکە تۆپیویک بەولاولە نییە ، بۆیە دەلیت :

(۱) د. م. ل ۲۶۸ .

(۲) د. م. ل ۹۸ .

دهزانی جیفهیه دنیا ده حهیفه

وهکو سهگ ئەم شهپو شۆڤه له سهرا لاک^(۱)

مهحوی که سهیری خه لکی کردووه و بینویهتی لهبری ئهوهی به دواي بوونی خۆياندا بگهڕین و لهو بوونه یانهوه به رهو دنیا بچن و دنیا بۆ خزمهتی ئهو بوونه یان که پره له جوانی و گهرهیی و زیندوویهتی به کار بهێتن ، وازیان له بوونی خۆیان هێناوه و له بیریان کردووه و به دنیاوه خه ریکبون ، که له چاوه ئهو بوونه ره سه ن و پهر زیندوویهتییهی خۆياندا وهک لاکه تۆپیو وایه . مهحوی پیتی وایه ئه گهر مرۆڤ خۆی له راستی لانه دات ، ئهوا چاک ده زانیته که دنیا وهک لاکه تۆپیو وایه ، که چی سه ره پای ئەم راستیه ، مرۆڤ له سیفهتی مرۆڤانهی خۆی ده رده چیت و وهک سهگ له سهرا لاکه تۆپیوی دنیا شهپو شۆڤه ده کات و ههولێ به دهسته هێنای ده دات . مهحوی ئەم ههولێدان و ماندوو بوونهی مرۆڤی له پێناو دنیا دا به لاه حهیفه و ههسته ده کات ههولێدان و ماندوو بوونیکی پوچ و بێ مایه یه ، بۆیه روو ده کاته خواو ده لیت :

خودا تق لاگری لهو لاکه (مهحوی)

به جاهی پادشاهی تهختی (لولاک)^(۲)

مهحوی ئه گهر نهیتوانی ئهوه هه لۆیسته ی پیغه مبه ر له به رامبه ر دنیا وه رگریته که وازی له دنیا هێنا بوو و به شتیکی که می ده زانی و ، به مه بووبوه که سیک که له دنیا و شتهکانی دنیا به رزو به پزتر بوو و پله و پایه یه کی به رزی بۆخۆی به دهسته هێنا بوو . داوا له خوا ده کات له بهر خاتری ئهوه پیغه مبه ره پایه به رزه که دنیا و گهر دوونی له بهر خاتری ئهوه دروست کردووه ، لهو دنیا یه دووری بخاته وه که وهک لاک وایه ، چونکه به دوور که و تنه وهی له دنیا ، به رهو بوونی ره سه نی خۆی ده چیت و گه یشتن بهو بوونه به ئهوه پهری پایه به رزی و گهرهیی ده زانیته . به لām ئه گهر بیته و به رهو ئەم بوونهی نه چیت و روو بکاته دنیا و به رهو دنیا بچیت ، ئهوا دنیا هه ر ماوه یه کی که م وهری ده گریته و دوا یی ده ری ده کات . بۆیه ههسته ده کات ده بیته ئاگای له خۆی بیته و نه هیلیته بهر ئەم ده رکردنه ی دنیا بکه ویت ، چونکه ئەمه وهک ئهوه وایه له جیاتی ئهوهی ئەم شەق له دنیا هه لبدات (وهک پێشتر باسکرا) ئهوا دنیا شەقی له م هه لداوه و ده ری کردووه ، بۆیه ده لیت :

(1) د. م ، ل ۱۸۷ .

(2) د. م ، ل ۱۸۷ .

تا له مالی دهر نه کړدوی هم شوی سهد شوو که ره

(مه حوی) ئازانه بده تو سئ به سئ دنیا ته لاق^(۱)

له ناو کومه لگه و خه لکدا وا باوه ئه و ئافره ته ی ژماره یه کی زور شوو بکات ،
مانای ئه وه یه هیچکام له و پیاوانه ی شووی پی کړدوون ، پی رازی نه بوون و به که میان
زانیوه ، بویه ته لاقیان داوه له مالی خو یان دهر یان کړدووه . به لام به نسبت
شو و کړدنی دنیا وه ئه م سه له یه به جوړکی تره ، که دنیا شوی سهد شوو
دهکات ، له بهر نه وه نییه ئه و که سانه ی که شووی پیکړدوون به که میان زانیوو و
دهر یان کړدووه ، به لکو ئه م ئیشی دنیا یه که به چیژو خو شیه ی کی کاتی له
سه روه ت و سامان و دسه لاتدا ، مروځ به ره و خو ی راده کی شت و به خو یه وه سه رقالی
دهکات و دهیکاته ئه هلی خو ی ، دواتر وازی لی دینیت و له مالی خو ی دهر ی دهکات و
دهیکاته که سیکی بی قیمت . سروشتی دنیا وایه که مروځ بی قیمت یاخوود مه حوی
گروته نی ترپ دهکات ، بویه ده بیت مروځ وازی لی بهینیت و نه میلنیت دنیا ترپوی بکات و
ده لیت :

دنیا تیا تر یه مه وه سته تیا برپ

کی مایه وه تیا که نه بووی تیا ترپ^(۲)

لیړده دا مه حوی به ته وای مه و قعی مروځی له دنیا دا بو دهر که و تو وه و
هسته دهکات مانه وه ی مروځ له دنیا داو خه ریکبوون پیوه ی ، ده بیت مایه ی ترپ
بوونی مروځ . بویه مروځ بو ئه وه ی له دنیا دا ترپ نه بیت ، ده بیت له دنیا دا
نه مینیت وه و بروت . مه به ستی له م رویشته نش ئه وه نییه ئه و که سه ته مه ننای مردن
بکات ، بو ئه وه ی له دنیا دا نه مینیت و بروت ، به لکو مه به ستی ئه وه یه مروځ با
به جه سته ش له دنیا دا بیت و تیا دا بژی ، به لام ده بیت له ناوه ویدا خو ی له دنیا
دابری بیت و تیا دا نه ماییت و به ره و بوونی خو ی چوو بیت ، واته ئه و رویشتن و
دهر چو نه ی له دنیا ، بو ئه وه بیت به ره و بوونی خو ی بجیت ، نه که به ره و مهرگ . نیت
لیړده دا مه حوی ده گاته ئه وه ی که هم دنیا یه ویرانه یه و نابیت له و ویرانه یه دا نیشته جی
بیت و ده لیت :

مه حویا : بازکی تو قدس ناشیان

بوونه بوومی شوومی هم ویرانه بوچ^(۳)

(1) د. م. ل ۱۸۰.

(2) د. م. ل ۲۵۳.

(3) د. م. ل ۹۷.

مه حوى مروڤيڤكه بازئاسا نه فس به رزه وه سته ده كات ئه شوينه ي كه نشينگه ي ئه مه شوينيكي به رزو پيروزه ده بيت هر چاوى له و شوينه به رزو پيروزه بيت و ، وه كونده په پوو دنيا نه كاته نشينگه ي خوى كه له چاو ئه و شوينه به رزو پيروزه ي خويدا وهك ويترانه يه و ايه و هيچ ئاوه دانى و گه شه كرديكى تيدا نيه . ئه و شوينه به رزو پيروزه شى به وه ده ست ده كه ويت واز له دنياو شتى دنيايى بهيښيت و به ره و بوونى ره سه نى خوى بچيت .

به مجوره ئه وه مان بۆ دهرده كه ويت مه حوى له دنياو شتى دنيايى بيزاره و ليسان دوور ده كه ويت وه و سه رته نجام وازيان لى ديتيت . ئه م بيزاريه شى له دنيا له وه وه سه رچاوه ي نه گرتوه كه كه سيكي مه رگدوسته و حه ز له ژيان ناكات ، بويه له دنيا بيزاره ، به پيچه وانه وه مه حوى تا ئه و په پى ژيان دوستى ژيان دوسته و حه ز به ژيان ده كات . به لام ژيانى به بوونى ره سه نى خويه وه ده ويت و ده يه ويت له پيناو ئه و بوونه يدا بژى و به دى بهيښيت ، نهك له پيناو دنياو شتى دنيايى وهك پارو سامان و ده سه لات و پله و پايه ي ئايينى و كومه لايه تيدا بژى و پيانه وه خه ريكييت و هه ولئى به ده سته ينانيان بدات و ته مه نى خوى له پيناوياندا خه رج بكات . كه واته بيزاربوونى مه حوى له دنياو شتى دنيايى له وه وه سه رچاوه ي گرتوه كه ئه وانه له چاو بوونى مروڤدا زۆر بى بايه خن و ئه وه ناهين مروڤ له پيناو به ده سته ينانياندا واز له بوونى ره سه نى خوى بهيښيت . به پيچه وانه وه ، بوونى ره سه نى مروڤ ئه وه ده هيښيت له پيناويدا واز له دنياو شتى دنيايى (واته واز له مه وجود) بهيښيت . به م وازه ينانه ي مروڤ له دنياو شتى دنيايى ياخود له مه وجود ، مه وجوديش لى ده كشيت وه و ده كه ويت ته حال ته ي (عه ده م) وه .

(عه ده م) له شيعرى مه حويدا

مه حوى له ساتيك له ساته كاندا بير له و كاته ي خوى ده كاته وه كه به دنياوه خه ريكبوه ، هه روه ها بير له و خه لكه ش ده كاته وه كه به دنياوه خه ريكن و تيايدا روچوون و ده لئيت :

ئهم خه لقه كه وا تيڤگه ييون گه يونه مه قصود

پيشكاوييه كى مه حظه به دهردى من و تو چون⁽¹⁾

ئەو خەلکەي که به دنیاوه خەریکن و دلایان بهو پارەو سامان و دەسەلاتە
خۆشە که بە دەستیان هێناوە و دەزانن به مەبەست گەشتوتون ، بە لای مەحوییه وە
له خەیاڵ پلاویدان و نەك هەر به مەبەست نەگەشتوتون ، بە لێكو به رۆچوونیان له
دنیاو شتی دنیاوی وەك پارەو سامان و دەسەلاتدا ، له بوونی رەسەنی خۆیان
دابراون و له دەست دەرچوون و به دەردی ئەم چوون که به دنیاوه خەریکه و له پارەو
سامان و دەسەلاتی ئایینی و کۆمەڵایەتیدا رۆچوو و له بوونی رەسەنی خۆی دابراوە .
مەحوی هەستە کات گەیی نە مەبەست ئەوەیە به بوونی رەسەنی خۆی بگات ، که چی
ناتوانیت پێی بگات و دەلێت :

بۆ جیلوهی بیچوونی نیه قووەتی چوون

(لا حول ولا قوۃ) که من حەولمە بۆ چوون^(۱)

مەحوی دەیه ویت به جیلوهی بی هاوتای (یار - بوون) بگات و بهرەو رووی
بچیت ، به لām توانای چوونی نییه و سەریشی له وه سوپماوه ، که له گەل ئەم بی
تواناییه شدا که چی هەر هەولێ چوون دەدات . ئەمەش مانای ئەوەیە شتێک له
ناوه ویدا بهرەو (یار - بوون) رای دەکشیت ، بی تواناییشی له بهرامبەر ئەوەدا که
بهرەو (یار - بوون) بچیت و پێی بگات له وه وهی که به دنیاو شتی دنیاوییه و خەریکه و
ئەوانه بوونه ته جێی مەبەستی ، بۆیه به وانه وه به ستراوه ته وه ناتوانیت بهرەو (یار -
بوون) بچیت ، واتە مەوجود (که بریتییه له دنیاو شتی دنیاوی) وای لێ کردووه بهرەو
بوونی خۆی نه چیت . تا وازیش له مەوجود نه هێنیت و نه که ویتە (عه دەم) وه ناتوانیت
بهرەو (یار - بوون) بچیت ، بۆیه ده لێت :

بی چوونه عە دەم پەي به سۆراغی دەمی نابەي

فایز ببه بهم گەوهەرە لهو به حرە به رۆ چوون^(۲)

مەحوی دەرکی به وه کردووه بی که و تنه عە دەم ، پەي به یار نابات (مەحوی
لێرەدا ته نها باسی دەمی یار دەکات که پەي پی نابات) . عە دەم وەك دەریایه که و
(یار - بوون) یش وەك گەوهەرێکە که له ناو ئەو دەریایه دایه ، چوونه عە دەمیش به وه
دەبیّت واز له دنیاو شتی دنیاوی بهیّنیت و پیوهیان خەریک نه بیّت و به ته وای لێیان
دابڕیّت . مەحویش ، وەك پێشتر باسکراوه ، دواي ئەوەی بۆی دەر ده که ویت دنیاو

(1) د. م. ، ل ۲۴۴ .

(2) د. م. ، ل ۲۴۴ .

شتی دنیایی هیچن ، ههولئی به دهستهئێنانیان نادات و وازیان لئ دینیت . کاتیک ئه م واز له دنیاو شتی دنیایی دینیت و ههولئی به دهستهئێنانیان نادات ، دنیاو شتی دنیاییش لئی دهکشینهوه (که ئه مهش وهك كشانه وهی مه وجوده له مرقوف لای هایدگهر) ، ئه مهش دهبیته هۆی ئه وهی لای خهلكیش بوونی نه مینیت و كهسانی دهوړو به ریشی لئی بكشیننه وه و بایه خی پینه دن:

گهر له تو دنیا بهری بوو ، قهوم و خویشت لئ بهرین

گهر بهراتی بوو هه موو عالم بووه باب و برات⁽¹⁾

به دهستهئێنانی دنیاو شتی دنیایی وهك پارهو سامان و دهسهلات دهبنه هۆی ئه وهی نهك هه ر خزم و كه سوکار و ناسیاو لیت نزیك ببنه وه ، به لكو كهسانی بیگانهش ههول ده دن خۆیان بکهن به كه سیکی نزیك لیت . به لام ئه گهر مرقوف وازی له دنیاو سه روهت و سامان و ... هتد هیتا ، ئه واه وانیش لئی دهکشینهوه . به م كشانه وهیهی دنیاش ، هه موو كهس و ته نانهت خزمه كانیشی ، هیچ حسابیكي بو ناكهن و خۆیانی لئ دوور دهخه نه وه . به كشانه وهی هه موو ئه مانهش له مه حوی كه پێشتر وهك پالپشتیک و ابوون بوئی ، دهكه ویتته حاله تی عه ده مه وه و بی پالپشت ده مینیتته وه و ته نیا دهكه ویت ، بۆیه ده لیت :

چ خاكی كه م به سه رما مامه وه تاك

به لیو ئاه و ، به چاو ئه شك ، به سه ر خاك⁽²⁾

لیره دا مه حوی به ته وای هه ست به وه دهكات كه به ته نیا ماوه ته وه و له هه موو شتیک و هه موو كه سیك دابراوه . ئه م ته نیاییه وای لئ کردووه به لیو ئاه و هه ناسه هه لكیشیت و به چاو فرمیسکی غه مباری برێژیت و به سه ر قوور بپیویت . واته ئه م ته نیاییه به لایه وه قورسه و به ته وای غه مبار و نا ئارامی کردووه و ژیان و گوزه رانی ناخۆش کردووه . كه چی سه ره پای ئه م هه موو ناخۆشی و نا په حه تییه ، هه ر به رگه ی ئه م ته نیاییه ی گرتووه و رووی له پارهو سامان و پله و پایه ی ئایینی و کۆمه لایه تی نه کردووه ته وه . واته به ره و مه وجود نه چوو ته وه و چاوه پوانی ئه وه یه دوا و ازه ئێنانی له مه وجود ، (یار - بوون) ده ربکه ویت . بۆیه هه سته دهكات ده بیته هه ر له عه ده مددا بمینیتته وه و ده لیت :

(1) د.م ، ٥٧ ل .

(2) د.م ، ١٨٥ ل .

مه‌گەر شارى عه‌ده‌م جى و تيا سه‌رگه‌شته بىم قاته

بىبابانه به‌شى مه‌جنوونه ، خاصى كۆرهمكەن كۆتۆه^(١)

مه‌جنوون دواى ئۆه‌وى له پىناو ياردا ده‌ستى له پارهو سامان و... هتد
هه‌لگرت ، وازى له ئاوه‌دانىش هىناو رووى كرده بىبابان . لۆردها بىبابان وه‌ك مه‌وجودىك
ئاماده‌ى هه‌يه و مه‌جنوون پىتۆه‌ى پابه‌نده‌و تيايدايه ، جگه‌ له‌وه‌ى كه له‌يلاش وه‌ك
مه‌وجودىكى مرۆيى لای مه‌جنوون بوونى هه‌يه . فه‌ره‌ادىش به‌ هه‌مانشپۆه ، كۆ وه‌ك
مه‌وجودىك و شيرين وه‌ك مه‌وجودىكى مرۆيى بوونيان هه‌بوو لای . به‌لام مه‌حوى له‌وان
واوه‌تر ده‌پوات و واز له گشت مه‌وجودىك دىنىت و ده‌چىته شارى عه‌ده‌مه‌وه ، چونكه
له‌عه‌ده‌مدا له هه‌ستكردن به‌ بوون له‌وانى ترو دنياو شتى دنيايى داده‌برييت و ته‌نها
چاوه‌پوانى ده‌ركه‌وتنى (يار - بوون) ده‌بىت ، (يار - بوون)يش له‌م حاله‌تى عه‌ده‌مه‌دا
ده‌رده‌كه‌وييت . به‌لام وه‌ك يارىكى عه‌ينى ده‌رناكه‌وييت و كيشه‌ى مه‌حوى ئۆه‌يه
چاوه‌پوانه (يار - بوون) وه‌ك يارىكى عه‌ينى ده‌ركه‌وييت ، بۆيه ده‌لۆيت :

ماچى ده‌مى له كه‌لكه‌له‌ما بوو ، چ خۆشى وت :

قرم ، ئۆى ئۆسىرى واهيمه ، خۆش ناكۆى له هىچ^(٢)

لۆردها مه‌حوى وه‌ك يارىكى به‌رچاو و ده‌ره‌كى و ديار ، له (يار - بوون)
ده‌پوانىت و مرخى له‌وه خۆش كردووه كه يار ده‌ركه‌وت ده‌مى ماچ بكات ، بۆئۆه‌ى
ئۆ و ماچه‌ى ده‌مى يار بۆى ببىته ئاوى حه‌يات و زىندوووه‌تى و نه‌مرى پى
ببه‌خشىت . (يار - بوون)يش كه هه‌ست به‌م حاله‌تى مه‌حوى ده‌كات ئۆه به‌ مه‌حوى
ده‌لۆيت كه كه‌وتوووه ته‌ وه‌همه‌وه ، چونكه ئۆم (واته يار) وه‌ك يارىكى به‌رجه‌سته‌و
عه‌ينى ده‌رناكه‌وييت ، تا مه‌حوى ده‌مى ماچ بكات . هه‌رچه‌ند ئۆم ده‌رناكه‌وتنه‌ى ئۆ و
مه‌به‌سته‌شى تيايه كه ده‌مى يار ئۆه‌نده بجووه به‌چاو نابىنرييت تا ماچ بكرىت .
به‌لام له‌هه‌مان كاتدا ئۆه‌يشى لى هه‌لده‌هينجرييت كه ماده‌م به (هه‌چ) ته‌عبىرى
ليكردووه ، ئۆا ئۆ (هه‌چ)ه‌ى كه دراوته پال ده‌مى يار و له پشت ئۆمه‌شه‌وه خودى
يار ، مه‌به‌ست لۆى ئۆ حاله‌تى عه‌ده‌مه‌يه كه برىتييه له هه‌چ . واته هه‌چ شتىكى
دنيايى وه‌ك پارهو سامان و ده‌سه‌لات و... هتد ، ياخوود مه‌وجود به‌ گشتى نه‌ماوه
له مه‌حوى كشاوه‌ته‌وه و ئۆه‌ى ماوه‌ته‌وه (هه‌چ) ياخوود (عه‌ده‌م)ه‌و له‌م عه‌ده‌مه‌دا

(1) د.م ، ل ٢٩١ .

(2) د.م ، ل ٩٩ .

(یار - بوون) دهرکه وتوو . به لآم دهرکه وتنه که ی وهك دهرکه وتنی شتیکی به رجه سته و دیار نییه تا به چاو ببینریت ، به لگو حاله تیکی ناوه کییه و تنه نا دهرک ده کریت و که سه که له ناوه وهی خویدا به چاوی دل (که چاویکی بیناتره) ده ببینیت . مه حوی له سهره تای حاله تی دهرکه وتنی (یار - بوون) دا ، ده یه ویت به چاوی سهر بوی پروانیت و ببینیت ، به لآم له بهرئه وهی (یار - بوون) عهینی نییه ، مه حوی ناتوانیت ببینیت و ئەم نه بینینهی نابیته هوی ئه وهی ههست بکات (یار - بوون) بوونی نییه ، چونکه هه رچه ند به چاو نابینیت ، به لآم له ناو خویدا ههستی پی ده کات و هه رچی ده کات نازانیت چۆن ته عبیری لی بکات ، بۆیه ده لیت :

دهم نادیارو نازی قسه ی پر به دهشت و شار

دنیا به ك ئاوی زنده گی و دهرخری له ههچ⁽¹⁾

لیره دا ههست به وه ده کریت که مه حوی گوئی له قسه ی یار بووه ، به بی ئه وهی له کاتی قسه کردنه که دا ده می یار ، یاخوود خودی یار ببینیت . قسه کانی یار قسه ی ساده و ئاسایی نین و له رووی ماناوه پر به دهشت و شار مانادارن و وهك ئاوی زنده گی وان و زیندوویه تی و ژیان به مه حوی ده به خشن و له خویدا ههست به و زیندوویه تیه ده کات ، که له و قسانه وه وهی ده گریت . به لآم سه رسامه له و ده مه ی که دیار نییه و که چی ئەم هه موو قسانه ی لیوه دیته دهر ، که وهك ئاوی ژیان وان . ئەم سه رسامیه ی له مه حویدا دهر ده که ویت ته نیا به رامبه ر به ده می (یار - بوون) نییه ، به لگو به رامبه ر به خودی (یار - بوون) ه ، واته به رامبه ر به و بوونه ره سه نه ی خۆیه تی که دوا ی وازه یتنان له مه وجود (دنیا و شتی دنیایی) و که وتنه عه ده مه وه دهرکه وتوو .

به م پێیه ده توانین به گشتی سه یری مه حوی بکه ین و بلێین : سهره تا له دنیا و شتی دنیا پیدا ههستی به بوون و ژیان و خۆشی کردووه و پێوه یان خه ریک بووه و تیا یاندا روچوو . به لآم دوا یی ئه وهی بۆ دهرکه وتوو که دنیا و شتی دنیایی کاتی و راگوزه رو کو تادارن ، ئەو بوون و ژیان و خۆشیه ش که به مرو فی ده به خشن کاتی و راگوزه رو روو که شن و راسته قینه نین ، چونکه دنیا هه چه و شته کانی شی هه چن (واته پووچ و بی مانان) . ژیان و خۆشی راسته قینه ش له دنیا و شتی دنیایی پوچ و بێماناوه به دهست نایه ن ، بۆیه وازیان لی دینیت و به وازه یتانی لییان ، ئەوانیش لیی ده کشینه وه و

دهكه ویتته حاله تی عه ده مه وه وه هست به تهنیایی و غه مبارییی کی قول دهکات . به لام لهو حاله تی عه ده مه وه لهو تهنیاییه قول دهکا که دره وه وه مه وجود لای ئه م حزووریان نامینیت ، بوونی ره سه نی خوی دره ده که ویت و حزوور پهیدا دهکات . مه حوی هه رچه ند به چاو ناییینیت ، به لام له ناو خویدا ههستی پی دهکات و به چاوی دل ده بیینیت و ده رک به وه دهکات که ئه بوونه ی وه دنیاو شتی دنیایی به رچاو نییه و نادیاره ، به لام حزووری ئه بوونه له مروڤدا ، مروڤ له ژیان سه رشار دهکات ، ژیانیکی راسته قینه ی وای پی ده به خشیت که له هه موو دره دو خه م و خه فته و ئازاریکی دنیایی خالیه ، چونکه خه م و خه فته و ئازار بو شتانیکی ده خورین که به دهست نه هاتوون ، ئه گه ر هاتوو به ده ستیش هاتن ، به لام کاتی بوون و دوا ی ماوه یه که نه مان و له دهست ده رچوون ، ئه وا دیسان هه ر ده بنه وه مایه ی خه م و خه فته و ئازار . به لام ئه ژیان و ئه خو شییی ، مروڤ له بوونی ره سه نی خویه وه دهستی ده که ویت ، له به رئه وه ی ئه بوونه هی خودی که سه که یه ، هیه که سیک و هیه شتیکی ناتوانیت ئه بوونه ی لی سه نییت و له ژیان و خو شیه بی به شی بکات که له بوونه یه وه سه رچاوه ده گرن ، بویه له خه م و خه فته و ئازار دوور ده بیت و ژیانیکی ئارام و پر له خو شیی راسته قینه ده ژی . هه ر له به ر ئه مه یه که مه حوی ده رک به (یار - بوون) دهکات ، هه سته دهکات ده بیت گیانی خوی به ستیت به و یاره وه ده لیت :

دیقته که ، غهیری روشته یی جان و میانی یار

پوشتم نه دیوه (مه حوی) ئه من بادی له هیه⁽¹⁾

مه حوی که گیانی خوی به ست به یاره وه ، مانای ئه وه یه ژینی خوی به ستوو به یاره وه ، چونکه گیان وا دهکات که مه حوی نه مریت و له ژیاندا بیت ، (یار - بوون) یش وا دهکات که ئه ژیانیه ی مه حوی پر له زیندوو یه تی بی و ژیانیکی راسته قینه بیت . لی ره دا دیسان سه رسامی مه حوی به رامبه ر ((یار - بوون) هه ر به رده وامه و ، سه رسامیه که ی زیادهکات به وه ی که رو حی خوی به ستوو به (یار - بوون) وه ، که چی نه رو حی شتیکی به رجه سته و دیاره وه نه (یار - بوون) یش عهینی و به رچاوه ، ئه م دوانهش که دیار نین و وه (هیه) یاخوود (عه ده م) وان ، له یه ک بادراون و به یه که وه به ستراون . مه حوی هه سته دهکات ئه م ده رکه و تنه ی یار که سه رسامی کردوه ، له حاله تی عه ده م دا رووی داوه و له م حاله تی عه ده م دا مه حوی به

نسبته دهره وه وهك نه بوو وايه و هيچ نيه ، كه چي توانويه تي له سهر هم هيچ
(ياخوود عهدهم) ه هم شيعره جوانه بنوسيت و دهليت :

چاوي كه وي كه بهم غه زه له م دوپشناسي شيعر

كي بي ده لي نه وهنده گه وهر وهرگري له هيچ⁽¹⁾

مه حوي نه وشه و دهربرين و دپره شيعرانه ي خوي ، كه به هويانه وه
ته عير له (يار - بوون) دهكات ، به گه وهر ده زانيت . پي وايه كه سيك كه شيعرناس
بيت و به قولي له شيعر تي بگات ، سهر ي له وه سوپ ده مينيت ، كه و تنه حاله تي
عهدهم كه له دهره وه وا دياره نه و كه سه بايه خ به دنيا نادات و له سهره وت و
سامان و ده سه لات و ... هتد بي به شه و هيچ شتيكي نيه مايه ي بايه خ پيدان بيت ،
كه چي سهره پاي نه مه به هوي دهربريني عهدهم و هه ستردن به (يار - بوون) له و
عهدهمه دا ، شيعري وا ده ليت كه وهك گه وهرن و زور له دنيا و پارو سامان به
نرخترن ، چونكه پارو سامان مرقه به هايان پي ددات و پارو خوي له خويده له
كاغه زيك به و لاوه نيه ، به لام گه وهر به هاو نرخی له خودي خويديا و به هاو نرخی له
دهره وه ي خوي وهر ناگريت . كه واته شيعره كاني مه حويش كه ته عير له بووني
ره سه ني مه حوي دهكهن ، هم خويان و هم نه و بوونه ش كه ته عيري لي دهكهن ،
وهك گه وهرن و نرخی و به هايان له خوياندایه و هيچ كه سيك و هيچ شتيك ناتوانيت نه و
به هاو نرخیان لي داماليت .

وهسفي (يار - بوون) له شيعري مه حويدا

مه حوي كه واز له دنيا و شتي دنيايي و دهره وه ده مينيت ، دهكه ويته حاله تي
عهدهمه وه له عهدهمه دا بووني خوي دهره كه ويته و دهره به و بوونه ي خوي دهكات .
دواي دهرچوون له و حاله تي عهدهمه و دهركردني بوونه كه ي خوي ، وهسفي نه و
بوونه ي دهكات ، به لام نه و دهربرينانه ي له و وهسفه دا به كاريان ده مينيت ، وا
دهره كه ون كه بو ياريكي به رجه سته بن ، كه چي له راستيدا وهسفي نه و
(يار - بوون) هي خوين كه به رجه سته نيه و له ناوه ويدايه . به لام له بهر نه وه ي نه و
(يار - بوون) هي به رجه سته نيه و مه حويش ويستويه تي ته عيري لي بگات ، له

(1) د. م ، ل ، ۱۰۰ .

شيعره كانيدا وهك ياريكي به رجه سته ته عبيري لي كر دووه . ئەمەش لە بەر ئەوەیە
ئەگەر لە شێوەی یاریکی به رجه سته ته عبيري لي نه کات ، ئەوا به ههچ جوړيک
ناتوانيت باسی بکات و ههچ له بارهیهوه بلیت :

لاله خۆ مه حوی له وهسفی حوسنی بیچوونی نیگار

لا له ته ئویلی خه له ف ، قوربانی ته ئویلی سه له ف⁽¹⁾

مه حوی گه یشتوو ته ئه و راستیهی که ئه و یاره ی ئەم عاشقی بووه و له دوا ی
که و تنه حال ته عه ده م بینویه تی ، وهك ههچ یاریکی ده ره کی و دیار و به رجه سته
نییه . جوانیه که ی بیهاوتایه و له دنیا دا جوانی کی له و جوړه ی نه بینویه و له به رامبه ر
جوانی ی یاردا سه راسیمه یه ، وهسفی ئه و جوانیه ی پی نا کریت و زمانی له ئاست
وه سفکردنی جوانی بیهاوتای یاره کهیدا لاله و ههچ وشه و ده رپرینیک شک نابات وهسفی
ئه و جوانیه ی یاری پی بکات . بۆیه وای به باش ده زانی ت وهك چۆن زانا پیشینه کانی
ئیسلام له باره ی ئه و وه سفانه ی خوا وه که گوایه ده ست و چاو و هه لسان و رویشتنی
هه یه ههچ ته ئو ئیکیان نه کر دووه ، مه حویش وای به باش ده زانی ت له باره ی جوانی
یاره که یه وه ههچ نه لیت ، چونکه جوانی ی یاره که ی وهك جوانی مرو ف و ههچ جوانیه کی
تر نییه و وه سف نا کریت . هه ر ئه و نه ده یه له به ره ئه وه ی ئەهلی دله به چاوی دل ئه و
جوانیه ی بینویه ، به لام له به ره ئه وه ی جوانیه کی بیهاوتایه ناتوانیت وهسفی بکات .

به لام دواتر دلی ئارامی نه گرتوو وهه ولی داوه هه رچۆنیک بیت وهسفی
(یار - بوون) و جوانیه که ی بکات . بۆ نمونه له م شیعره ی خوا ره وه دا ده یه ویت وهسفی
(یار - بوون) بکات ، به لام سه رسامه و نازانی ت چۆن و به چی ته عبیر له یار بکات . بۆیه
له مێشك و زهینی خۆیدا وینا (تصور) ی ده کات و هه ولده دات وهك یاریکی به رجه سته
ته عبیری لي بکات و ئەندامه کانی جهسته ی به شته جوانه کانی سروشت بچوینیت . له
دیری یه که م دا ده یه ویت ته عبیر له بالای یار بکات و ده لیت :

شمشاده ئه مه ، یا قه ده ، یا سه روی ره وانه

یا عه ره ره ، یا نه خلی مورا دی دل و جانه⁽²⁾

مه حوی ده یه ویت بالایه که به (یار - بوون) بپریت و وهسفی ئه و بالایه ی بکات ،
به لام سه راسیمه بووه و ناتوانیت ته عبیر له بالای (یار - بوون) بکات . نازانی ت به داری

(1) د . م ، ل ۱۷۶ .

(2) د . م ، ل ۲۸۰ .

شمشاد ته عیبری لى بکات ، یان به سه رووی ره وان یان به عه رعر ، یاخوود به داری
 ئاواتی خوئی له ژياندا ، ته عیبری لى بکات . به پروای ئیمه مه حوی مهستی کردووه
 بالای یار وهك هیچ کام له دره ختانهی سروشت نییه و له هیچ شتیك ناچیت ، بویه
 هه سته دکات ته نیا داری ئاواتی دل و گیانی ئه مه و ، مانه وه به گیانی و زیندوویی ته به
 دلی ده به خشیت . به هه مانشیوه نازانیت چۆن وه سفی زولفیشی بکات و ده لیت :

داخۆ ئه مه نه گریجه یه په خشاوه به سه ردا

یا سونبوله کردوویه سه با زولفی به شانه^(۱)

نازانیت ئه وه نه گریجه یه به سه رشان و ملی (یار - بوون) دا په خش
 بووه ته وه ، یان سونبوله وای سه با شانه ی کردووه . که دیته سه و وه سفی چاوی
 ده لیت :

ئا هووی خوته نه جیلوه ده کاتن له خه طادا

یا چاوی ره شی فیتنه گه ری سورمه که شانه^(۲)

چاوی (یار - بوون) که کلی تیکراوه و ره شه ، ئه وه نده جوانه ، مه حوی
 نازانیت له چاوی سورمه که شی کچی شۆخ و عه ییارو فیتنه گه ر ده چیت ، یان له
 میسکی ره شی ئاسکی خه تا ده چیت . له وه سفی جوانی و بچوکی ده میدا ده لیت :

دل هایمه دایم که ئه مه قه تره یه داخۆ

یا جوزئیکی بی جوزنه موسه ماما به ده هانه^(۳)

ده می (یار - بوون) ئه وه نده بچووک و جوانه ، مه حوی له ئاستیدا سه راسیمه
 بووه و نازانیت له بچووکیدا به قه د دلۆپیک ده بیته ، یان له دلۆپ بچووکتره و ئه وه نده
 بچووک ناتوانریت له وه بچووکتر بکریته وه و به شی دیکه ی لى نابیتته وه . مه به سستی
 ئه وه یه تا ئه و په ری بچووک بچووک و شتیك نییه له و بچووکتر بیته . له ئاست لیویدا
 هه ر ته و او سه راسیمه بووه و ده لیت :

ئهم مه ی صیفه تی خوون خۆره وا نازک و سووره

یا قووتی له به ، یا گو له ، یا قووتی ره وان^(۴)

(1) د. م. ل. ۲۸۰.

(2) د. م. ل. ۲۸۰.

(3) د. م. ل. ۲۸۰.

(4) د. م. ل. ۲۸۱.

مه حوى هه سته دهكات ده مى (يار - بوون) سيفه تى مه يى هه يه و نه وهى
 بيمژيت مه ست ده بيت . به لام له كاتى ئه م مژينه دا ، ئه و (واته ليوه كه) خوښى
 كه سه كه ده مژيت ، بويه رهنگى به و خوښه سووره ، له گه ل ئه م سوور يه دا
 نازكيشه . به لام مه حوى نازانيت چو ن ته عبير له سوورى و نازكى ئه و ليوه بكات ، ئايا
 سوور يه كهى وهك ياقووته و نازكيه كهى وهك گوله ؟ يان له هيج ناچيت و ته نيا خوڙاكي
 گيانه و ، گيانى مه حوى بى ماچى ئه و ليوانه ناڙى . واته مه حوى له و (يار - بوون) هدا
 هه ست به مانه وه و ژيان دهكات و به و ده ژى .

له كو تا ييشدا هه سته دهكات ئه م هه مو پيا هه لگوتهى ئه و به رامبه ر
 (يار - بوون) ، ته نها وهك ئاوازيكه و ته عبيرى له هيج نه كردووه و نه يتوانيوه باسى
 (يار - بوون) بكات ، بويه به ئاوازيكى غه مگينى بولبولى وهرزى پاييز ده چيت ، كه
 ته نها ئاوازه و ماناى نيه و ته عبير له وهرينى گه لاو گولئى درهخت دهكات :

نالاندنم و فهرمووى كه ئه م ئاوازه حه زينه يا (مه حوى) يه ، يا بولبوله كهى فه صلى خه زانه⁽¹⁾

مه حوى هه رچه ند له و شيعره ي سه ره وه دا نه يتوانيوه ته عبير له (يار
 - بوون) بكات ، به لام هه ر وازى نه هيناوه و له ژور جيى تر دا وه سفى كردووه .
 بو نمونه ده لئيت :

وهكو رۆژ ئه و مه مه له و دووره دهركهوت له ميوه ئه شك و ئاهى ئيمه سهركهوت⁽²⁾

وهك له شيعرى كلاسيكيدا باوه ، مه حوى له م دپره دا (يار - بوون) ي به مانگ
 چواندووه . به لام دهركهوتنى ئه و ياره ، وهك دهركهوتنى رۆژ وايه بو مه حوى و ،
 ژيان و دنيوا دهروبه رى بو رووناك دهكاته وه و له بهر رووناكى ئه م بوونهيدا هه م له
 خوى تى دهكات و هه م له دنياش تى دهكات . هه ر له بهر ئه مه يه هه سته دهكات ئه م
 بوونهى شايه نى ئه وه يه هه رچى داغ و غه م و هه سه رته تيكى هه يه له پئناو ئه ودا بيت ،
 نهك له پئناو دنياو شتى دنياييدا . كه ئه و (يار - بوون) هى ده رده كه وئيت ،

(1) د. م. ، ل ٢٨١ .

(2) د. م. ، ل ٨٧ .

هه سته کات ئه و (يار - بوون) هه ئه وهنده بهرزو به هاداره ، ههچ شتيك پي ناگات ، بويه ده لئيت : كه ئه وليو و ددانه م دي به جاري

له بهر چاوم هه موو له عل و گوهه ر كه وت⁽¹⁾

له عل سووره و جوانيه كه ي له و سووريه يدايه ، كه وهه ريش به هاو قيمه تي له جوانيه كه يدايه . به لام سووري له عل و جوانيي گوهه ر ، له چاو ليوي سووري يارو داني جوانيدا ، ههچ نين . بويه مه حوي كه ده رك به جواني و به هاي ليو و دداني (يار - بوون) ده کات ، له عل و گوهه ري له بهر چاو ده كه ويته و هه سته کات هه رچه نده له عل و گوهه ر مايه ي ده وله مه ندين و پيشتر هه ولي دها به ده ستيان به ينييت ، به لام له بهر نه بينين و ده رك نه کردني جواني و به هاي (يار - بوون) ، له عل و گوهه ر به لايوه جوان و به هادار بوون ، نه گينا ئه و كه سه ي به دواي بووني ره سه ني خويدا بگه پي و بووني خوي لامه به ست بي ، هه ر ئه وهنده ي هه ستی به و بوونه ي خوي کرد ، ئيتر هه موو له عل و گوهه رو ده وله مه ندي له پيش چاو ده كه وي ، چونكه ده وله مه ندي له عل و گوهه ر بوونيكي روو كه ش و كوژتادارن ، به لام بووني ره سه ني مروژ نيشانه ي ده وله مه نديه كي ناوه كي و جاويدانييه . له م حاله تي ده ركه وتنه ي (يار - بوون) دا بووه كه شه و داهاتووه و مه حوي خه ريكيبووه خوي لي بكه ويته و له و بوونه ي بي ناگا بيت و ده لئيت : وه نه وزيكم شه وي دا ، كه ييه سه رم و

وتي : هه سته ، هه تاوت وا له سه ر كه وت⁽²⁾

هه ر كه وه نه وزيكی داوه و خه ريكيبووه خوي لي بكه ويته ، (يار - بوون) له ناخيدا دره وشاوه ته وه . دره وشانه وه كه ي وه ك رووناكيي خوړ وابووه و ئه وه ي به مه حوي وتووه كه نه خه ويته و هه ستيت ، چونكه ئه م (واته يار) به م ده ركه وتنه ي دنياو ژياني بو رووناك كر دووه ته وه و جوانيي خوي پيشان داوه . مه حوي هه ر ئه وه نده ده توانيت باسي (يار - بوون) بكات و له مه زياتر ناتوانيت ته عبيري لي بكات و پي وايه هه ركه سيك به ره و يار چوو ، ئيتر هه والي نامييت ، بويه ده لئيت :

له كي يا ره ب خه بهر پرسى بكه م من

كه هه ر كه س بو خه بهر چوو ، بي خه بهر كه وت⁽³⁾

(1) د. م ، ل ٨٧ .

(2) د. م ، ل ٨٧ .

(3) د. م ، ل ٨٧ .

ههركه سێك به نیازی زانینی ههوالی یارو باسکردنی ، بۆلای (یار - بوون) بچیت ، لای دهرهوهو خهلك بزر دهبیئت و ههوالی نامینیت ، چونكه ههركهس جوانی و گهوهیی (یار - بوون) ی بۆ دهركهوت ، له بهرامبه ریدا دههشەت و سهرسوپمان دهیگریت و واقعی وپ دهمینیت و دنیاو دهرهوهو ئه و خهلكی له بهرچاو دهكهویت كه پیشتر له ناویاندا توابوووه ، ههستدهكات له چاو یاردا هیچ نین و جارێکی تر روویان تی ناکاتهوه . واته به حزوور پهیدا کردنی (یار - بوون) لای كهسهكه ، ئه و كهسه له دنیاو دهرهوه داده بریت و لای خهلك هیچ ههوالێکی نامینیت و بێ خه بهر دهكهویت . بۆیه مهحوی لهو حالهتهدا كه له (یار - بوون) داده بریت ، نازانیت ههوالی یار له كی بپرسیت و له گهڵ كیدا باسی (یار - بوون) بكات . ئهوانه ی ئه و دهیانینیت كهسانێكن له (یار - بوون) ی خۆیان دابراون و به دنیاوه خهريكن و به كهلكی ئه و نه یان باسی (یار - بوون) یان له گهڵدا بكات . ئه و كهسهش كه بهرو (یار - بوون) ی خۆی چوووه ئه و یاره ی دهركهوتوووه دهرکی پی کردوو ، به و یاره ی خۆیهوه سهرقالبوووه له دنیاو دهرهوه دابراوه ، بۆیه مهحوی ناتوانیت په یوهندی پتوه بكات و باسی یاری له گهڵدا بكات . یاخوود دهتوانین بهم جۆرهش ئه م دێره لێك بدهینهوه : لهو حالهتانهدا كه به دنیاو شتی دنیاویهوه خهريك دهبیئت ههست به (یار - بوون) ناكات و لێی داده بریت ، ئه م دابراوه ی له (یار - بوون) غه مباری دهكات و دنیا ی لا تاريك دهبی . بۆیه دهكهوتیه بیرکردنهوه له (یار - بوون) ، ئه و بیرکردنهوانه ی له بوونی خۆی به مه بهستی دۆزینهوه ی ، وهك ناردنی كهسان وایه بۆ گهراڤان به دوا ی كه سێكدا . به لام ئه و ههرجاریك له م حالهتی خهريكبوونه ی به دنیاو شتی دنیاویهوه ، بیر ی لهو بوونه ی كردبیتهوه ، بیرکردنهوه كه ی بێ ئه نجام بووه نهیتوانیوه ئه و بوونه ی خۆی بدۆزیتهوه . ئه مهشی بهوه چواندوووه ئه و كهسانه ی (بیرکردنهوهكانی) كه بۆ ههوال زانینی (یار - بوون) چوون ، ههوالی ئه ویان نه هیناوه و خوشیان بێ ههوال كهوتوون ، واته ههرده م بیرکردنهوهكانی له بوونی رهسهنی خۆی ، له لایه ن بوونه نائه سلێیهكانهوه كه ئه م پتویهان خهريكبووه ، له ناوبراون و بێ ئه نجام بوون . مهحوی ههستدهكات بهم دابراوه ی له (یار - بوون) سینه ی ناگری تیبهر دهبیئت ، بۆیه دهلیت :

دلَم وهك شێری بێشهی شوعله گرتو

له سینه ی پر له سۆزم دهریه دهر كهوت⁽¹⁾

ئەم تەنیا كەوتن و دابراڭە لە (يار - بوون) داو نەبوونی كەسێك كە لەگەڵیدا باسی يار بكات و ھەوالی ياری ئی بپرسیت و بئ ھەوال بوونی لە (يار - بوون) ، بوو تە ھۆی ئەو ھە سینی پڕ لە سۆزی ، تەنیا یی و غەم و ئازارو سوتان رووی تی بكات و ھەك دارستان گڕ بگرت ، دلێشی لە تاو ئەو ئاگرە لە دارستانی سینی دەرچوو ھە دەر بەدەر بوو . نەك ھەر ئەمە ، بەلكو دەلێت :

لەسەر خۆ چوو بە دەم گریانەو دەل

كەپەك پڕ بوو كە ئەم منداڵە دەر كەوت⁽¹⁾

دلێ ئەو ھەندە گریاو ، بە دەم گریانەو لەسەر خۆ چوو ھە خەلكی گەپەك بە ھۆی ئەم گریان و لەسەر خۆ چوونە دلێو ھەموو ھاتوونەتە دەر ھەو گەپەك پڕ بوو لە خەلك و ، سەریان لەو سوورماو ھە دلێ مەحو ی بۆچی ئاوی بەسەر ھاتوو ھە بۆچی ئاوا دەر گری . بەلام مەحو دەر زانیت بۆچی ئاوی ئی ھاتوو ، ھەستەكات سینی دلێ لەبەر ئەو ھە وایان بەسەر ھاتوو ، چونكە ئەم بە دنیاو ھەریكبوو ھەناسە ی بۆ دنیاو شتی دنیا یی ھەلگێشاو ، ئەو تە دەلێت :

بە خۆپای ئەو ھەندەم نالە كێشا

لە سینی مەدا پسا ، ما ، بئ ئەسەر كەوت⁽²⁾

ھەستەكات ئەو نالە ھەناسە ھەلگێشانە ی كە بۆ دنیا بوون ، بە خۆپای بوون و لە پینا و ھیچدا بوون . ئیستاش پڕزە ی ئی بپاوەو لە تاو دابراڭی لە (يار - بوون) توانای ھەناسە ھەلگێشانە نەماو ھە وازی لە دنیاو دەر ھەو ھێناو . ئەم دوور كەوتن ھەو ھەناسە ی لە دنیا دەبێتە ھۆی دەر كەوتنی (يار - بوون) . بۆیە كە (يار - بوون) دەر دەكەوت ، مەحو لە ھەسفیدا دەلێت :

لە روژ ئاواو ھەمیشە و بئ نیقابە

مەھی من ، ماھی عالەم بئ مەفەپ كەوت⁽³⁾

كە (يار - بوون) دەر دەكەوت و لای مەحو سەر ھەلدەداتەو ، ھەك ئەو ھە مانگی خۆی سەری ھەلدابێتەو . لە كاتی كەدا كە پێش دەر كەوتنی مانگی خۆی (كە مەبەستی بوونی ئەسلی خۆیەتی) ئەم لە مانگی عالەمدا توابوو ھەو ، بەو ھەو

(1) د. م. ، ل ۸۸ .

(2) د. م. ، ل ۸۸ .

(3) د. م. ، ل ۸۸ .

خەریکبوو . مەبەستی لە عالەم کەسانی دەورووبەریەتی کە لە ناویاندا دەژی و سەر بە دینی ئیسلامن ، مانگیش رەمزی ئیسلامە ، واتە لەو بوونەدا کە لە رێگەی عەرەب و ئیسلامەوه تیایدا دروست بووبوو ، خۆی دەبینیەوه . بەلام ئیستا کە بوونە ئەسلییەکی خۆی سەری هەلداوەتەوه ، بوونە نائەسلییەکی (کە مانگی عالەمە) بەلاوە ناوە . تەنانت هەموو ئەو بوونانەی دی کە هەن ، بەلای ئەمەوه هیچ نین و هەستدەکات دوورن لێی و لە دنیاوی ئەمدا شوێنێک نییە تیایدا بن . هەرەها ئەم دێرە ئەم لێکدانەوی تریشی بۆ دەکرێت : هەر کە یارەکی مەحوی (کە مانگی بۆخۆی) دەرکەوت ، ئەوەندە جوان و بەشەوق بوو ، مانگی ئاسمان لە چاویدا هیچ نەبوو و شەوقی لە مانگی ئاسمان بپی و شەرمەزاری کردو ، مانگی ئاسمان نەیدەزانی بۆ کوێ هەلبێت^(۱) . ئەم مانگی مەحوی هەر بەناو مانگە ، ئەگینا رووناکی و درەوشانەوی ەك خۆر وایە ، بۆیە کە دەرەكەوێت مەحوی بەسەر بە پیریەوه دەچێت ، ئەوەتە دەلیت :

بەپیر ئەو رۆژەوه (مەحوی) ئەوەندە

بەسەر چووبوو ، وەكو شەونم لەسەر کەوت^(۲)

کە (یار - بوون) دەرکەوت ، مەحوی بە پیریەوه دەچێت . بۆ پیشاندانی گەرەبی و شکۆی (یار - بوون) ، مەحوی بەسەر بەپیریەوه دەچێت و ئامادەییە سەری خۆی بکاتە قووربانیی (یار - بوون) ، چونکە بەدەرکەوتنی ئەو ، کە وەكو خۆر وایە ، مەوجودو بوونی ساخته ەك شەونم دەبن بە هەلەم و بە نسبەت مەحویەوه نامێنن . کە ئەم (یار - بوون) هە دەرەكەوێت ، مەحوی دەهشەت و سەرسامی دايدەگرێت و نازانیت چۆن تەعبیر لەو (یار - بوون)ە بکات ، واتە ناتوانییت بە شیوەیهکی هەمەکی وەسفی بکات ، بۆیە هەولەدەدات بە شیوەیهکی بەشەکی وەسفی بکات . لەم چەند دێرەي خوارەوهدا وەسفی چاوی دەکات و دەلیت :

نەهك هەر چاوی مەستە ، خۆشی هەر مەست

بەلادا دی ، کە دی ، وەك تورکی سەر مەست^(۳)

(1) بپوانە : د . م ، ل ۸۸ ، پەرەوێزی ژمارە ۹ .

(2) د . م ، ل ۸۹ .

(3) د . م ، ل ۷۲ .

چاوی مه‌ست چاویکی جوانه ، ئه‌و (یار - بوون) ه‌ش که مه‌حوی ده‌رکی پی
 کردووه چاوی مه‌سته . ته‌نانه‌ت نه‌ک ه‌ر چاوی ، به‌لکو خۆیشی مه‌سته‌و ،
 مه‌ستییه‌که‌ی له‌وه‌دایه‌ که‌وه‌ک کچیکی شوخ و جوان ، به‌نازو له‌نجه‌ولار به‌پێگه‌دا
 ده‌پوات . له‌نجه‌و لاره‌که‌ی به‌جۆریکه‌ واهه‌ست ده‌کریت که مه‌سته ، بۆیه ئاوا به‌پیدا
 ده‌پوات . ته‌نانه‌ت له‌یه‌که‌م ده‌رکه‌وتنیدا ه‌ر به‌مه‌ستی ده‌رکه‌وتوووه :

له‌حه‌جله‌ی نازو ئیعرازی به‌صه‌د ناز

خودا تق‌حافیظی بی ، هاته‌ده‌ر مه‌ست^(۱)

ئه‌و حاڵه‌تی عه‌ده‌مه‌ی که (یار - بوون) تیایدا ده‌رده‌که‌وێت ، وه‌ک هه‌جله
 (واته‌ شوینی یه‌که‌م شه‌وی بووک و زاوا) وایه ، که تیایدا مه‌حوی به‌ (یار - بوون)
 گه‌یشتوووه‌ ده‌رکی کردووه ، ئیتر له‌وه‌جله‌وه‌ یار به‌صه‌د نازه‌وه‌و به‌مه‌ستی
 هاتوووه‌ته‌ ده‌روه . مه‌حوی هه‌سته‌ده‌کات ئه‌م ده‌رکه‌وتن و هاتنه‌ ده‌روه‌ی (یار -
 بوون) واهه‌کات نه‌ک ه‌ر خۆی (واته‌ مه‌حوی) ، شیخ و سۆفیش عاشقی بن و دوا
 بکه‌ون :

به‌دویا شیخ و صۆفی مه‌ستی عیشقی

له‌رێیا که‌وتوون مه‌سته‌له‌سه‌ر مه‌ست^(۲)

که (یار - بوون) ده‌رکه‌وتوووه‌ مه‌ستانه‌و به‌له‌نجه‌ولار به‌ریدا رویشتوووه ،
 مه‌حوی به‌جۆریک پێی سه‌رسام بووه‌و به‌ره‌و رووی چوو ، هه‌ستی کردووه‌ شیخ و
 سۆفیش که‌ وازیان له‌هه‌موو جوانی و خۆشییه‌ک هێناوه ، ئه‌گه‌ر ببینن ، واز له
 شیخایه‌تی و سۆفیه‌تی دین و ، مه‌ستی عیشقی جوانیه‌که‌ی ده‌بن و به‌مه‌ستی له‌به‌ر
 پێیدا ده‌که‌ون و ئاواتی ئه‌وه‌ ده‌خوازن بتوانن چاوی مه‌ستی ببینن ، چونکه‌ چاوه
 مه‌سته‌کانی ئه‌وه‌نده‌ جوانن عاله‌م سه‌رسامی ده‌بن ، ئه‌وه‌ته‌ ده‌لێت :

نیگامی مه‌ستی تا مه‌ستانی ری‌دا

نه‌ما له‌و جێگه‌ رێگه‌ی که‌س له‌به‌ر مه‌ست^(۳)

کاتێک چاوه‌ مه‌سته‌کانی (یار - بوون) رێگه‌یان دا ئه‌وه‌که‌سانه‌ ته‌ماشایان
 بکه‌ن که مه‌ستی دنیان و به‌شتی دنیا بیه‌وه‌ خه‌ریکن ، ئه‌و مه‌ستییه‌ی دنیا به‌ری دان و

(۱) د. م. ل ۷۲ .

(۲) د. م. ل ۷۳ .

(۳) د. م. ل ۷۳ .

وازيان له دنياو شتى دنيایي هیڼاو مهستی چاوی جوانی یار بوون . ئه وهنده له م جوړه
 خه لکه بۆ ته ماشاگردنی چاوی مهستی یار کوږوونه وه ، جیگه ی که سیکی تر
 نه ده بوویه وه . مه بهستی ئه وهیه ئه و خه لکه بۆیه مهستی دنیان و پیوه ی خه ریکن ،
 چونکه مهستیان به (یار - بوون) ی خوځیان نه کردووه ، ئه گهر دهرک به بوونی خوځیان
 بکه نه مهستی ئه و دهن و خه ریکی به دی هیڼانی دهن . بۆیه مه حوی شانازی به و
 (یار - بوون) هوه دهکات که ئاوا خه لک مه ست دهکات و ده لیت :

بنازم به و پیاله ی چاوی مه ست

به یه که پرشنگی عالم سهر به سهر مه ست^(۱)

چاوی مهستی یار چاویکه به یه که پرشنگی سهراپای عالم مه ست دهکات .
 مه حوی شانازی به م چاوه وه دهکات ، چونکه که عالم و دهره وه له حالته ی
 هوشیاریدان و مه ست نین ، به جوړیکی دی خوځیان پیشانی مه حوی ددهن و
 سهرسامی دهکهن و به ره و خوځیان رایده کیښن ، به لام که یه که پرشنگی چاوی یار بهر
 عالم ده که ویت ، واته بهر خه لک و دهره وه دنیا ده که ویت ، مهستیان دهکات و له و
 مه ستیه دا خوځیان چوښن ئاوا بۆ مه حوی دهره که ون و مه حوی دهرک به حه قیقه تیان
 دهکات و ئه وه ی بۆ دهره که ویت که له چاو (یار - بوون) دا زور بی بایه خن و شایه نی
 ئه وه نین به ره و روویان بجیت . ئه مه ش به هوی کاریگه ری چاوی (یار - بوون) هوه یه ،
 بۆیه ده لیت :

له بهر حوکمی نیگایا قاته هوشیار

هه تا چاوی بکا بر ، مه ست ، هه مه ست^(۲)

که (یار - بوون) پرشنگی چاوی گرتنه عالم ، عالم و حه قیقه ته ی عالم
 دهره که ون که له چاو یاردا هیچ نین ، بۆیه خه لک هه موو روو ده که نه (یار - بوون) و
 مهستی ئه و دهن . ئه گهر (یار - بوون) ی هه ر که سیک بۆ ئه و که سه دهریکه ویت و
 دهرکی بکات ، ئه و ئه و که سه له به رامبه ر دنیاو شتی دنیاییدا به هوشیاری
 نامینته وه واز له دنیا دینیت و مهستی نیگای (یار - بوون) ده بیت . که ئه م حالته
 روویدا ئیتر دهشت و دهر پر دهن له مه ست ، بۆیه ده لیت :

وتی : سه یری دهره ده شتم نه ماوه

له چاوم مه وچ ئه دا ، پر دهشت و دهر مه ست^(۳)

(1) د . م ، ل ۷۳ .

(2) د . م ، ل ۷۳ .

(3) د . م ، ل ۷۳ .

که دهشتودەر پر دهن له مهستی نىگای (يار - بوون) ، ئىتر نىگای يار هەر بهر ئه و مهستانه دهكهوئیت و بهر دهشتودەر ناکه وئیت . پيشتر که (يار - بوون) دهرنه که وتبوو ، که س مهستی ته ماشا کردنى نه بوو بوو و ده وروبهرى چۆل بوو ، بۆيه سهبرى دهرود هشتى ده کردو رووى له خه لک وه رگيڤا بوو ، به لام که خه لک دهرکيان پى کرد ، له ده ورى گۆبوونه وه دهشتودهر يان پر کرد ، بۆيه (يار - بوون) جگه له مهسته کانى نىگای چاوى ، له ده وروبهرى خۆيدا هيچ نابينئیت . مه حوى سهرى له (يار - بوون) سووپماوه که خه لک به و جۆره مهستی بوون ، نازانئیت چ ناویکی ئى بنئیت ، بۆيه ده لئیت :

به جوز مهى ناوى ئه م ناوه به چى به م

به نه شنهى ئه و به شهر هم (بو لبش) مه ست⁽¹⁾

مه حوى ناوى مهى له يارو له و نازه ده نئیت که چاوى يار ده يکات ، جگه له م ناوه نازانئیت چ ناویکی ترى ئى بنئیت . بۆيه ش ئه و ناوهى لى ده نئیت ، چونکه به نه شهى خۆى ، وه ک مهى مرؤف مه ست ده کات و وای لى ده کات ئاگای له دنيا و دهره وه نه مينئیت و له هه موو شتيك دابهرئیت .

نه‌نجام

له‌كۆتایی ئهم لیكۆلینه‌وه‌یه‌دا سه‌باره‌ت به‌شيعره‌كانی مه‌حوی ، گه‌یشتینه‌ ئهم

نه‌نجامانه‌ی خواره‌وه :

- ١ - مه‌حوی هه‌ولێداوه له‌ شيعره‌كانیدا ته‌عیر له‌ بوونه‌ بکات که له‌ناویابه‌تی و ده‌جولێنێت . له‌ شيعره‌کانیدا به‌ (یار ، شوخ ، دلبر ، ...هتد) ناوی ده‌بات .
- ٢ - هه‌م بوونی ره‌سه‌ن و هه‌م بوونی ساخته ، به‌ جیا له‌ناو مه‌حویدا ئاماده‌بیان هه‌بووه . زۆرچار بوونی ساخته‌وویه‌تی له‌ناو مه‌حویدا ئاماده‌یی هه‌بی‌ت و به‌سه‌ر مه‌حویدا بالاده‌ست بی‌ت ، ئهم بوونه‌ ساخته‌یه‌ش له‌ده‌ره‌وه‌ی مه‌حویه‌وه‌ هاتووه‌ته‌ ناوی و له‌ خودی خۆیه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی نه‌گرتووه . مه‌حوی ململانی بوونه‌ ساخته‌کان ده‌کات و ده‌یه‌وێت زرگاری بی‌ت لیان و بوونه‌ ره‌سه‌نه‌کی خۆی تیايدا بالاده‌ست بی‌ت و به‌دی بی‌ت .
- ٣ - ئه‌و ساتانه‌ی مه‌حوی له‌ بوونی ره‌سه‌نی خۆی داده‌پرێت ، که‌ بوونیکی کوردیه‌ ، له‌ شيعر نووسین به‌ زمانی کوردی داده‌پرێت و به‌و زمانه‌ شيعر ده‌نووسێت که‌ لییه‌وه‌ بوونیک هاتووه‌ته‌ ناوی .
- ٤ - تا له‌ناو مه‌حویدا بوونی ساخته‌ هه‌بی‌ت ، بوونه‌ ره‌سه‌نه‌کی خۆی ده‌رناکه‌وێت .
- ٥ - مه‌حوی مردنی پێی باشتره ، له‌ مانه‌وه‌ی له‌ دنیا‌دا به‌ بوونیکی ساخته‌وه‌ که‌ له‌ ده‌ره‌وه‌ هاتووه‌ته‌ ناوی .
- ٦ - مه‌حوی پێی وایه‌ ده‌رکه‌وتنی بوونی ره‌سه‌ن و به‌دی هاتنی ، نه‌مری به‌ مڕۆڤ ده‌به‌خشیت ، نه‌ك ئاوی حیات .
- ٧ - له‌ حاله‌تی غیابی (بوونی ره‌سه‌ن) دا ، مه‌حوی داوا‌ی لی ده‌کات بی‌ت و بیکوژیت . ئهم کوشتنه‌ش ده‌کاته‌ کوشتنی ئه‌و لایه‌نه‌ی مه‌حوی که‌ بوونی ساخته‌و مه‌وجود تیايدا ئاماده‌بیان هه‌یه ، نه‌ك کوشتنی ئه‌و مه‌حویه‌ی که‌ خاوه‌نی ئه‌و بوونه‌ ره‌سه‌نه‌یه .
- ٩ - کاتیك مه‌حوی واز له‌ بوونی ساخته‌و مه‌وجود ده‌هێنێت و رۆحی موقه‌دده‌س ده‌بی‌ت ، له‌ خه‌ودا (یار-بوون) ده‌رکه‌وێت و ده‌بی‌نێت .
- ١٠ - دوا‌ی وازه‌ینانی مه‌حوی له‌ بوونی ساخته‌و مه‌وجود ، ده‌رکه‌وتن و ئاماده‌یی (یار-بوون) له‌ ئاگاییدا روو ده‌دات . به‌لام له‌به‌رئوه‌ی مه‌حوی به‌ چاوی سه‌ر بۆی ده‌پوانی‌ت و ده‌یه‌وێت وه‌ك یاریکی به‌رجه‌سته‌و دیار بی‌بینیت ، ده‌رکی پێی ناکات و (یار-بوون) ده‌که‌وێته‌وه‌ حاله‌تی غیابه‌وه .
- ١١ - مه‌حوی له‌ به‌رامبه‌ر (یار-شوخ-دلبر-بوونی ره‌سه‌ن) دا که‌وتووه‌ته‌ حاله‌تی عیشق‌ه‌وه‌و عاشقی ئه‌و بوونه‌ ره‌سه‌نه‌ی خۆی بووه .
- ١٢ - عیشق لای مه‌حوی قۆناغی دوا‌ی وازه‌ینان له‌ (بوونی ساخته‌و مه‌وجود) و پێش ده‌رکه‌وتنی (بوونی ره‌سه‌ن) و گه‌یشتنه‌ پێی .
- ١٣ - که‌ مه‌حوی عاشقی ئه‌و بوونه‌ی خۆی ده‌بی‌ت ، ده‌که‌وێته‌ جیهانی عیشق‌ه‌وه . ئه‌و جیهانه‌ی عیشق که‌ مه‌حوی تی‌ی ده‌که‌وێت وه‌ك دنیا نییه‌و تیايدا خه‌م و خه‌ف‌ه‌ت و ده‌ردو ئازار ، مایه‌ی خۆشین و نیشانه‌ی ئه‌وه‌ن عاشق له‌ عیشق به‌رده‌وامه . جگه‌ له‌مه ، له‌ جیهانی عیشق‌دا که‌س له‌ که‌س زیاتر نییه‌و هه‌موو مڕۆڤه‌كان وه‌ك یه‌کن و هه‌ر یه‌که‌یان پاشایه‌که‌ بۆ خۆی .

۱۶ - مەھوى لە عىشق و جىھانى عىشقدا ھەست بە نەمرى دەكات . واتە ئەگەر عاشق بىت كەسىكى نەمرەو ئەگەر لە عىشقدا نەبىت وەك مردوو وایە .

۱۷ - لە جىھانى عىشقدا ئاگر ھەيە . ئەم ئاگرەى جىھانى عىشق وەك ئاگرى دنیا سووتىنەر نىيە ، تەنھا ئەو لایەنەى عاشق دەسووتىنیت كە بە بوونى ساختەو مەوجودەو پەيوەستە . بۆيە مەھوى خۆى دەداتە بەر ئەم ئاگرەى جىھانى عىشق ، بۆ ئەوەى لە بوونى ساختەو مەوجود پاك ببیتەوہ .

۱۸ - مەھوى خۆى داووتە بەر رووناكىی بوون و بە ھۆى ئەو رووناكىيەوہ دنیاو دەوروپەرى بۆ روون بووتەوہ .

۱۹ - لە جىھانى عىشقدا مەھوى ئامادەيە لە سەرى خۆى ببوریت و بىكاتە قوربانى مەعشوق .

۲۰ - مەھوى كە دەبىنیت دنیا ھىچ و بى وەفایەو ھەر رۆژەى لەسەر بارێكە ، رۆژێك مرۆف بەرز دەكاتەوہو رۆژێك دەیدات لە زەوى و تاسەر بۆ كەس نىيە ، واز لە دنیاو شتى دىيایى دەھىنیت .

۲۱ - واز ھىنانى مەھوى لە دنیا ، لە مەرگ دۆستىوہ نىيە ، بەلكو لەوہوہە كە دنیا لە چاو بوونى رەسەنى خۆیدا ھىچ نىيەو لە پىتاو بەدبىھىنانى ئەو بوونەیدا واز لە دنیا دەھىنیت . كەواتە مەھوى ژيان دۆستە ، بەلام ژيانى بە بوونى رەسەنى خۆيەوہ دەویت .

۲۲ - بە واز ھىنانى مەھوى لە دنیاو شتى دىيایى ، دنیاو شتى دىيایىش لە مەھوى دەكشیتەوہو لە دەستى دەردەچن . بەمە دەكەوتتە حالەتى عەدەمەوہو لەو عەدەمەدا پەى بە (يار - بوون) دەبات .

۲۳ - لە دواى دەردچوون لە حالەتى عەدەم ، مەھوى دەيەویت وەسفى (يار - بوون) بكات . بەلام كىشەى مەھوى ئەوہە دەيەویت وەك ياریكى بەرجەستەو ديار ، دەرك بەو (يار - بوون)ەى بكات و وەسفى بكات . لە كاتێكدا ئەو (يار - بوون)ە ، بەرجەستەو ديار نىيەو وەسفى ئاكریت ، بۆيە مەھوى لە بەرامبەر (يار - بوون)دا سەراسیمە بووہو ھەرچى كەردوہ نەیتوانیوہ وەك ياریكى بەرجەستەو ديار وەسفى بكات .

سەرچاوه‌كان

سەرچاوه كوردییەكان :

- چەند فەیلەسوفیکی بوونگەرا ، فوئاد کامیل عەبدولعەزیز ، و : سامان عەلی حامید ، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم ، ب.ژ.چ ، س ٢٠٠٥.
- دیوانی مەحوی ، لێکدانەوه و لێکۆڵینەوهی : مەلا عبدالکریمی مودەریس و محمدی مەلا کەریم ، ئینتشاراتی کوردستان ، س ٢٠٠٣.
- فەلسەفەى بوونگەرایى ، جۆن ماکواری ، و : نازاد بەرزنجی ، چاپخانەى رەنج ، سلێمانی ، چ ١ ، س ٢٠٠٥ .

سەرچاوه عەرەبییەكان :

- أصل الأخلاق وفصلها ، فريدريك نيتشة ، ت : حسن قبيسي ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع ، بيروت - لبنان ، ط ٢ ، س ١٩٨٣ .
- اشكالية التواصل فى الفلسفة الغربية المعاصرة ، عمر مهيبيل ، الدار العربية للعلوم ، بيروت - لبنان ، ط ١ ، س ٢٠٠٥ .
- اشكالية الوجود والتقنية عند مارتن هيدجر ، ابراهيم احمد ، منشورات الاختلاف ، الجزائر العاصمة - الجزائر ، ط ١ ، س ٢٠٠٦ .
- الفلسفة فى مواجهة العلم والتقنية ، مارتن هيدجر ، ت : د. فاطمة جيوشى ، منشورات وزارة الثقافة ، سوريا - دمشق ، ب.ط ، س ١٩٨٨ .
- الكينونة والزمن ، مارتن هيدجر ، ت : د. جورج كتورة ، مجلة العرب والفكر العالمى ، العدد الرابع ، سنة ١٩٨٨ .
- المأدبة (فلسفة الحب) ، افلاطون ، ت : د. وليم الميرى ، دار المعارف بمصر ، ط ١ ، س ١٩٧٠ .
- المذاهب الوجودية ، ريجيس جوليقييه ، ت : فؤاد كامل ، دار الآداب - بيروت ، ط ١ ، س ١٩٨٨ .
- الوجود والعدم ، جان بول سارتر ، ت : عبدالرحمن البدوي ، منشورات دار الآداب - بيروت ، ط ١ ، س ١٩٦٦ .
- محاضرات هيجل في تاريخ الفلسفة (المجلد الثالث) ، هيجل ، ت : ا. د. امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبولى - القاهرة ، ب.ط ، س ١٩٩٧ .
- سورين كيركجارد - مؤسس الوجودية المسيحية ، د. على عبدالمعطى محمد ، دار المعرفة الجامعية - الاسكندرية ، ب.ط ، س ١٩٨٥ .
- كتابات اساسية (الجزء الثانى) ما الميتافيزيكا ، مارتن هيدجر ، ت : اسماعيل المصدق ، المجلس الأعلى للثقافة - القاهرة ، ط ١ ، س ٢٠٠٣ .
- مبدأ العلة ، مارتن هيدجر ، ت : د. نظير جاهل ، المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع - بيروت ، ط ١ ، سنة ١٩٩١ .

- مبدأ الهوية ، مارتن هايدجر ، ت : آمال ابي سليمان ، مجلة العرب والفكر العالمى ، العدد الرابع ، سنة ١٩٨٨ .
- موسوعة العلوم الفلسفية (المجلد الثانى) ، هيغل ، ت : ا. د. امام عبدالفتاح امام ، مكتبة المدبولى - القاهرة ، ب.ط ، س ١٩٩٧ .
- نداء الحقيقة ، مارتن هايدجر ، ت : أ. د. عبدالغفار المكارى ، دار الشرقيات للنشر والتوزيع ، القاهرة ، ط ١ ، سنة ٢٠٠٢ .
- نقد العقل التأويلى ، فتحى المسكينى ، مركز الانماء القومى ، بيروت ، ط ١ ، سنة ٢٠٠٥ .

كؤشار :

- العرب والفكر العالمى ، مركز الانماء القومى - لبنان - رأس بيروت ، العدد الرابع ، خريف ١٩٨٨ .
- نهنته رنيت :
- وجود الانسان باعتباره وجوداً في العالم ، جيانى فاتيمو ، ت : عبدالمنعم البرى .
- العالم والأشياء ، قراءة لفلسفة مارتن هايدجر ، كلاوس هيلد ، ت : اسماعيل المصدق .

• گۆفاری كوردۆلۆجى، ژمارە يەككى سالى ۲۰۰۸

